

සංයුත්තනිකායෙ

නිදානවග්ග-අට්ඨකථා

1. නිදානසංයුත්තං

1. බුද්ධවග්ගො

1. පටිච්චසමුප්පාදසුත්තවණ්ණනා

1. එවං මෙ සුතන්ති – නිදානවග්ගෙ පට්ඨමං පටිච්චසමුප්පාදසුත්තං. තත්තායං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා – තත්ත ඛො භගවා භික්ඛු ආමන්තෙසීති, එත්ථ තත්තාති දෙසකාලපරිදීපනං. තස්සෙහි “යං සමයං විහරති, තත්ත සමයෙ, යස්මිඤ්ච ජෙනවනෙ විහරති, තත්ත ජෙනවනෙ”ති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ කාලෙ ව ධම්මං භාසති. “අකාලො ඛො තාව බාහියා”තිආදි (උදා. 10) වෙත්ථ සාධකං. ඛොති පදපුරුණමත්තෙ, අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. භගවාති ලොකගරුදීපනං. භික්ඛුති කථාසවනසුත්තපුග්ගලවචනං. අපිවෙත්ථ “භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාවරියං අප්ඤ්ඤාපගතොති භික්ඛු”තිආදිනා (පාරා. 45; විභ. 510) නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. ආමන්තෙසීති ආලපි, අභාසි, සම්බොධෙසි, අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්ත පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ – “ආමන්තයාමි වො, භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, භික්ඛවෙ”ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ – “එහි ත්වං, භික්ඛු, මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහි”ති (අ. නි. 9.11). භික්ඛවොති ආමන්තනාකාරදීපනං. තස්සෙහි භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. භික්ඛනසීලතාගුණයුත්තොපි හි භික්ඛු, භික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි භික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණයුත්තොපිති සද්දවිදු මඤ්ඤන්ති. තෙන ව තෙසං භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධො වචනෙන භීතාධිකජනසෙවිතවුත්තිං පකාසෙන්නො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. “භික්ඛවො”ති ඉමිනා ව කරුණාවිජ්ජාරසොම්මහදයනානිපාතපුබ්බච්චගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො අභිමුඛෙ කරොන්නො තෙනෙව කථෙතුකම්යතාදීපකෙන නෙසං වචනෙන සොතුකම්යතං ජනෙති, තෙනෙව ව සම්බොධනත්ථෙත සාධුකං මනසිකාරෙපි නියොජෙති. සාධුකං මනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛුයෙව ආමන්තෙසීති වෙ? ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි භගවතො ධම්මදෙසනා, පරිසාය ජෙට්ඨා භික්ඛු පට්ඨමං උප්පන්නත්තා, සෙට්ඨා අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ව, ආසන්නා තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථුසන්නිකත්තා, සදාසන්නිහිතා සත්ථුසන්නිකාවචරත්තාති.

අපිව තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසඛිභාවතො. විසෙසතො ච එකච්චෙ භික්ඛුයෙව සන්ධාය අයං දෙසනාපිති එවං ආමන්තෙසි.

කිමත්ථං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්නො පයමං භික්ඛු ආමන්තෙසි, න ධම්මමෙව දෙසෙසිති? සතිජනනත්ථං. භික්ඛු අඤ්ඤං චිත්තෙන්තාපි වික්ඛිත්තචිත්තාපි ධම්මං පච්චචෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි නිසින්නා භොන්ති. තෙ අනාමන්තෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ “අයං දෙසනා කිංනිදානා කිංපච්චයා කතමාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතා”ති සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්ඨෙය්‍යං, න වා ගණ්ඨෙය්‍යං, තෙන තෙසං සතිජනනත්ථං භගවා පයමං ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති.

භදන්තෙති ගාරවච්චනමෙතං, සත්ථුනො පටිච්චනදානං වා. අපිචෙත්ථ “භික්ඛවො”ති වදමානො භගවා භික්ඛු ආලපති. “භදන්තෙ”ති වදමානා තෙ භගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා හි “භික්ඛවො”ති භගවා ආභාසති, “භදන්තෙ”ති පච්චාභාසන්ති. “භික්ඛවො”ති පටිච්චනං දාපෙති, “භදන්තෙ”ති පටිච්චනං දෙන්ති. තෙ භික්ඛුති යෙ භගවා ආමන්තෙසි, තෙ. භගවතො පච්චස්සොසුන්ති භගවතො ආමන්තනං පතිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා සුඤ්ඤ සම්පට්ඨිංසු පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. භගවා එතදචොවාති, භගවා එතං ඉදානි චත්තඛිං සකලසුත්තං අවොච. එත්තාවතා යං ආයස්මතා ආනන්දෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස බුද්ධානං දෙසනාඤ්ඤාණගම්භීර්භාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසප්පට්මණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තා.

ඉදානි පටිච්චසමුප්පාදං චොතිආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස සංවණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා භොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරෙස්සාම. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා – අත්තජ්ඣාසයො, පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසිකො, අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කටෙති, සෙය්‍යථිදං – දසබලසුත්තන්තභාරකො චන්දොපම-විණොපම-සම්මප්පධාන-ඉද්ධිපාද-ඉන්ද්‍රියබල-බොජ්ඣංගභිග්ගභිග-සුත්තන්තභාරකොති එවමාදීනි, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

යානි පන “පරිපක්කා බො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවනීයා ධම්මා. යංනුනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං බයෙ විනෙය්‍ය”න්ති (සං. නි. 4.121; ම. නි. 3.416) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං බන්තිං නිජ්ඣානක්ඛමං මනං අභිනිහාරං බුද්ධානභාවඤ්ච අපෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථිදං – වුළුරාහුලොවාදසුත්තං, මහාරාහුලොවාදසුත්තං, ධම්මචක්කප්පචත්තනං, අනත්තලක්ඛණසුත්තං, ආසිවිසොපමසුත්තං, ධාතුච්භඪගසුත්තන්ති, එවමාදීනි, තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

හගවන්තං පන උපසඬකමිත්වා චතස්සො පරිසා චත්තාරො චණ්ණා නාගා සුපණ්ණා ගන්ධබ්බා අසුරා යක්ඛා මහාරාජානො තාවතිංසාදයො දෙවා මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො “බොජ්ඣංඬගා බොජ්ඣංඬගාති, හන්තෙ, වුව්චන්ති – (සං. නි. 5.202) නිවරණා නිවරණාති, හන්තෙ, වුව්චන්ති – ඉමෙ නු බො, හන්තෙ, පඤ්චපාදානක්ඛන්ධා, කිංසුධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ”න්තිආදිනා (සං. නි. 1.246; සු. නි. 183) නයෙන පඤ්භං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන හගවතා යාති කථිතාති බොජ්ඣංඬගසංයුත්තාදීනි, යාති වා පනඤ්ඤානිපි දෙවතාසංයුත්ත, මාරසංයුත්ත, බ්‍රහ්මසංයුත්ත, සක්කපඤ්භ, වුළුවෙදල්ල, මහාවෙදල්ල, සාමඤ්ඤඵලආලවක, සුවිලොම, බරලොමසුත්තාදීනි, තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො.

යාති පන තාති උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතාති, සෙය්‍යථිදං – ධම්මදායාදං. වුළුසිහනාදසුත්තං පුත්තමංසුපමං දාරුක්ඛන්ධුපමං අග්ගික්ඛන්ධුපමං ඵෙණපිණ්ඩුපමං පාරිච්ඡත්තකුපමන්ති එවමාදීනි, තෙසං අට්ඨප්පත්තිකො නික්ඛෙපො.

එවමෙතෙසු චතුසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස පටිච්චසමුප්පාදසුත්තස්ස පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. පරපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන හිදං හගවතා නික්ඛිත්තං. කතමෙසං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙනාති? උග්ගට්ඨකඤ්ඤානං. චත්තාරො හි පුග්ගලා උග්ගට්ඨකඤ්ඤා විපඤ්චිතඤ්ඤා නෙය්‍යො පදපරමොති. තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහට්ඨෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො උග්ගට්ඨකඤ්ඤා. යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විහජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤා. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසනො පරිපුච්ඡනො යොනිසො මනසිකරොනො, කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනො, හජනො, පයිරුපාසනො, අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො නෙය්‍යො. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුමිපි සුභතො, බහුමිපි ධාරයතො, බහුමිපි වාවයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො පදපරමො. ඉති ඉමෙසු චතුසු පුග්ගලෙසු උග්ගට්ඨකඤ්ඤාපුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන ඉදං සුත්තං නික්ඛිත්තං.

තදා කිර පඤ්චසතා ජනපදවාසිකා භික්ඛු සබ්බෙව එකවරා ද්විවරා තිවරා චතුරවරා පඤ්චවරා සභාගවුත්තිනො ධුතඬගධරා ආරද්ධවීරියා යුත්තයොගා විපස්සකා සණ්භං සුබ්බමං සුඤ්ඤතං පච්චයාකාරදෙසනං පත්ථයමානා සායන්හසමයෙ හගවන්තං උපසඬකමිත්වා, චන්දිත්වා, රත්තකම්බලසාණියා පරික්ඛිපමානා විය දෙසනං පච්චාසිසමානා පරිවාරෙන්වා නිසීදිංසු. තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන හගවා ඉදං සුත්තං ආරභි. යථා හි ඡෙකො විත්තකාරො අපරිකම්මකතභිත්තිං ලභිත්වා, න ආදිනොව රූපං සමුට්ඨාපෙසි, මහාමත්තිකලෙපාදීහි පන භිත්තිපරිකම්මං තාව කත්වා, කතපරිකම්මාය භිත්තියා රූපං සමුට්ඨාපෙති, කතපරිකම්මං පන භිත්තිං ලභිත්වා, භිත්තිපරිකම්මබ්‍යාපාරං අකත්වා, රඬගජාතානි යොජෙත්වා, වට්ටිකං වා තුලිකං වා ආදාය රූපමෙව සමුට්ඨාපෙති, එවමෙව හගවා අකතාභිනිවෙසං ආදිකම්මිකකුලපුත්තං ලභිත්වා

නාස්ස ආදිතොව අරහත්තපදට්ඨානං සංඝං සුබ්බං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති, සීලසමාධිකම්මස්සකතාදිට්ඨිසම්පදාය පන යොජෙන්නො පුබ්බභාගපටිපදං තාව ආචික්ඛති. යං සන්ධාය වුත්තං -

“තස්මාතිහ ත්වං, භික්ඛු, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො වාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ව උජුකා. යතො ඛො තෙ, භික්ඛු, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං භවිස්සති දිට්ඨි ව උජුකා. තතො ත්වං, භික්ඛු, සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ තිව්ධෙන භාවෙය්‍යාසී. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ ත්වං, භික්ඛු, අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. ඛන්ද්ධා වා කායෙ...පෙ.... අජ්ඣත්තඛන්ද්ධා වා කායෙ...පෙ.... ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. යතො ඛො ත්වං, භික්ඛු, සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං තිව්ධෙන භාවෙස්සසී, තතො තුය්හං, භික්ඛු, යා රත්ති වා දිවසො වා ආගමිස්සති, වුද්ධියෙව පාටිකභිබ්බා කුසලෙසු ධම්මෙසු, නො පරිහානී”ති (සං. නි. 5.369).

එවං ආදිකම්මිකකුලපුත්තස්ස සීලකථාය පරිකම්මං කපෙත්වා, අරහත්තපදට්ඨානං සංඝං සුබ්බං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති.

පරිසුද්ධසීලං පන ආරද්ධවීරියං යුත්තයොගං විපස්සකං ලභිත්වා, නාස්ස පුබ්බභාගපටිපදං ආචික්ඛති, උජුකමෙව පන අරහත්තපදට්ඨානං සංඝං සුබ්බං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති. ඉමෙ පඤ්චසතා භික්ඛු පුබ්බභාගපටිපදං පරිසොධෙත්වා ධීතා සුධන්තසුවණ්ණසදිසා සුපරිමජ්ජිතමණික්ඛන්ධසන්තිහා, එකො ලොකුත්තරමග්ගොව නෙසං අනාගතො. ඉති තස්සාගමනත්ථාය සත්ථා නෙසං අජ්ඣාසයං අපෙක්ඛමානො ඉදං සුත්තං ආරභී.

තත්ථ පටිච්චසමුප්පාදන්ති පච්චයාකාරං. පච්චයාකාරො හි අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ච සහිතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙති. තස්මා පටිච්චසමුප්පාදොති වුවච්ඡිති. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගතො ගහෙතබ්බො.

වොති අයං වො-සද්දො පච්චත්ත-උපයොගකරණ-සම්පදාන-සාම්ච්චන-පදපුරණෙසු දිස්සති. “කච්චි පන වො අනුරුද්ධා සමග්ගා සම්මොදමානා”තිආදීසු (ම. නි. 1.326; මහාව. 466) හි පච්චත්තෙ දිස්සති. “ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, පණාමෙථි වො”තිආදීසු (ම. නි. 2.157) උපයොගෙ. “න වො මම සන්තිකෙ චත්ථබ්බ”න්තිආදීසු (ම. නි. 2.157) කරණෙ. “චනපත්ථපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි”තිආදීසු (ම. නි. 1.190) සම්පදානෙ. “සබ්බෙසං වො, සාරිපුත්ත, සුභාසිත”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.345) සාම්ච්චනෙ. “යෙ හි වො අරියා පරිසුද්ධකායකම්මන්තා”තිආදීසු (ම. නි. 1.35) පදපුරණමත්තෙ. ඉධ පනායං සම්පදානෙ දට්ඨබ්බො. භික්ඛවෙති පතිස්සවෙන අභිමුඛිභූතානං පුන ආලපනං.

දෙසෙස්සාමිති දෙසනාපටිජානනං. තං සුඡාලාති තං පටිච්චසමුප්පාදං තං දෙසනං මයා වුච්චමානං සුඡාලං.

සාධුකං මනසි කරොලාති එත්ථ පන සාධුකං සාධුති එකත්ථමෙනං. අයඤ්ච සාධුසද්දො ආයාචන-සම්පට්ඨිජන-සම්පහංසන-සුන්දර-දළ්භිකම්මාදීසු දිස්සති. “සාධු මෙ, හත්තෙ, හගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු” තිආදීසු (අ. නි. 4.257; සං. නි. 4.65; 5.381) හි ආයාචනෙ දිස්සති. “සාධු, හත්තෙති ඛො සො හික්ඛු හගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා” තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පට්ඨිජනෙ. “සාධු සාධු, සාරිපුත්තා” තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ.

“සාධු ධම්මරුචී රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්බො, පාපස්ස අකරණං සුඛ” ති. —

ආදීසු (ජා. 2.18.101) සුන්දරෙ. “තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, සාධුකං සුඡාහී” තිආදීසු (අ. නි. 5.192) සාධුකසද්දොයෙව දළ්භිකම්මෙ ආණත්තියන්තිපි වුච්චති. ඉධ පනායං එත්ථෙව දළ්භිකම්මෙ ආණත්තියා ච අත්ථො වෙදිතබ්බො, සුන්දරත්ථෙපි වට්ඨති. දළ්භිකරණත්ථෙන හි “දළ්භං ඉමං ධම්මං සුඡාලං, සුග්ගහිතං ගණ්හන්තා”, ආණත්තිඅත්ථෙන “මම ආණත්තියා සුඡාලං” සුන්දරත්ථෙන “සුන්දරම්මං හද්දකං ධම්මං සුඡාලං” ති එතං දීපිතං හොති. මනසි කරොලාති ආවජ්ජෙථ. සමන්තාහරලාති අත්ථො. අවික්ඛිත්තචිත්තා හුත්වා නිසාමෙථ, චිත්තෙ කරොලාති අධිප්පායො.

ඉදානෙන්ථ තං සුඡාලාති සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණමෙනං. සාධුකං මනසි කරොලාති මනසිකාරෙ දළ්භිකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණං. පුරිමඤ්චෙන්ථ ඛ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසගාහනිවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසගාහනිවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මස්සවනෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණපපරික්ඛාසු. පුරිමෙන ච “සඛ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො, තස්මා සවනීයො” ති දීපෙති, පච්ඡිමෙන “සාත්ථො, තස්මා මනසි කාතබ්බො” ති. සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා, “යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො ච දෙසනාගම්භීරො ච, තස්මා සුඡාලං සාධුකං. යස්මා අත්ථගම්භීරො ච පටිච්චගම්භීරො ච, තස්මා සාධුකං මනසි කරොලා” ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. භාසිස්සාමිති දෙසෙස්සාමි. “තං සුඡාලා” ති එත්ථ පටිඤ්ඤාතං දෙසනං සංඛිත්තතොව න දෙසෙස්සාමි, අපිච ඛො චිත්ථාරතොපි නං භාසිස්සාමිති වුත්තං හොති. සඬ්ඛෙපචිත්ථාරලාවකානි හි එතානි පදානි. යථාහ වඬ්භිසත්ථෙරො —

“සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති, චිත්ථාරෙනපි භාසති;
සාළිකායිව නිග්ගොසො, පටිභානං උදිරස්” ති. (සං. නි. 1.214; මෙරගා. 1241);

එවං චුත්තෙ උස්සාහජාතා හුත්වා එවං, හත්තෙති ඛො තෙ භික්ඛු භගවතො පච්චස්සොසුං සත්ථු වචනං සම්පට්ඨිංසු, පටිග්ගහෙසුන්ති චුත්තං හොති.

අථ නෙසං භගවා එතදවොච – එතං ඉදානි වත්තබ්බං “කතමො ච, භික්ඛවෙ, පට්චවසමුප්පාදො” තිආදිං සකලං සුත්තං අවොච. තත්ථ කතමො ච, භික්ඛවෙ, පට්චවසමුප්පාදොති කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. පඤ්චවිධා හි පුච්ඡා අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා විමතිවිෂේදනාපුච්ඡා අනුමතිපුච්ඡා කථෙතුකම්යතාපුච්ඡාති, තාසං ඉදං නානත්තං –

කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා (මහානි. 150; චූළනි. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 12)? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං. තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතාය විභාවනත්ථාය පඤ්භං පුච්ඡති. අයං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. සො අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්භං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා.

කතමා විමතිවිෂේදනාපුච්ඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්දො හොති විමතිපක්ඛන්දො ද්වෙළ්භකජාතො – “එවං නු ඛො, න නු ඛො, කථං නු ඛො” ති, සො විමතිවිෂේදනත්ථාය පඤ්භං පුච්ඡති, අයං විමතිවිෂේදනාපුච්ඡා.

කතමා අනුමතිපුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්භං පුච්ඡති – “තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා” ති, අනිච්චං, හත්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති, දුක්ඛං, හත්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු තං සමනුපස්සිතුං – “එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තා” ති, නො හෙතං හත්තෙති (සං. නි. 3.79). අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්යතාය පඤ්භං පුච්ඡති – “චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො” ති? අයං කථෙතුකම්යතාපුච්ඡාති.

තත්ථ බුද්ධානං පුරිමා තිස්සො පුච්ඡා නත්ථී. කස්මා? බුද්ධානඤ්ඤි තිසු අද්ධාසු කිඤ්චි සඬ්ඛතං අද්ධාවිමුත්තං වා අසඬ්ඛතං අදිට්ඨං අජොතිතං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං නාම නත්ථී. තෙන නෙසං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා නත්ථී. යං පන භගවතා අත්තනො ඤාණෙන පටිවිද්ධං, තස්ස අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මිනා වා සද්ධිං සංසන්දනකිච්චං නත්ථී. තෙනස්ස දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා නත්ථී. යස්මා පනෙස අකථංකථී තිණ්ණවිචිකිච්ඡො සබ්බධම්මෙසු විහතසංසයො. තෙනස්ස විමතිවිෂේදනාපුච්ඡා නත්ථී. ඉතරා පන ද්වෙ පුච්ඡා භගවතො අත්ථී. තාසු අයං කථෙතුකම්යතා පුච්ඡාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි තාව පුච්ඡාය පුට්ඨං පච්චයාකාරං විභජන්තො අවිජ්ජාපච්චයා, භික්ඛවෙ,
සඬ්ඛාරානිආදිමාහ. එත්ථ ච යථා නාම “පිතරං කට්ඨස්සාමි” ති ආරද්ධො
“තිස්සස්ස පිතා සොණස්ස පිතා” ති පයමතරං පුත්තමිපි කට්ඨානි, එවමෙව හගවා
පච්චයං කට්ඨං ආරද්ධො “අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරා” තිආදිනා නයෙන
සඬ්ඛාරාදිනං පච්චයෙ අවිජ්ජාදිධම්මෙ කට්ඨන්තො පච්චයුප්පන්නමිපි කට්ඨං.
ආහාරවග්ගස්ස පන පරියොසානෙ “පට්චිවසමුප්පාදඤ්ච වො, භික්ඛවෙ,
දෙසෙස්සාමි පට්චිවසමුප්පන්නෙ ච ධම්මෙ” ති (සං. නි. 2.20) උභයං ආරභිත්වා
උභයමිපි කට්ඨං. ඉදානි අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරානිආදිසු පන අවිජ්ජා ච සා පච්චයො
වානි අවිජ්ජාපච්චයො. තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරා සම්භවන්තීති ඉමිනා නයෙන
අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන සබ්බාකාරසම්පන්නා
අනුලොමපට්චිවසමුප්පාදකථා විසුද්ධිමග්ගෙ කට්ඨා, තස්මා සා තත්ථ
කට්ඨවසෙනෙව ගහෙතබ්බො.

පටිලොමකථායං පන අවිජ්ජාය ත්වෙවානි අවිජ්ජාය තු එව.
අසෙසවිරාගනිරොධානි විරාගසඬ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධා.
සඬ්ඛාරනිරොධොති සඬ්ඛාරානං අනුප්පාදනිරොධො හොති. එවංනිරොධානං පන
සඬ්ඛාරානං නිරොධා විඤ්ඤාණාදිනඤ්ච නිරොධා නාමරූපාදිනි නිරුද්ධානියෙව
හොන්තීති දස්සෙතුං සඬ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොතිආදිනි වත්වා,
එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතීති ආහ. තත්ථ
කෙවලස්සානි සකලස්ස, සුද්ධස්ස වා, සත්තවිරහිතස්සානි අත්ථො.
දුක්ඛක්ඛන්ධස්සානි දුක්ඛරාසිස්ස. නිරොධො හොතීති අනුප්පාදො හොති. ඉති හගවා
අනුලොමතො ද්වාදසහි පදෙහි වට්ටකථං කට්ඨන්වා තමෙව වට්ටං විනිවට්ටෙන්වා
පටිලොමතො ද්වාදසහි පදෙහි විවට්ටං කට්ඨන්තො අරහත්තෙන දෙසනාය කුටං
ගණ්හි. දෙසනාපරියොසානෙ තෙ පඤ්චසතා ආරද්ධවිපස්සකා
උග්ගට්ඨකඤ්ඤපුග්ගලා සූරියරස්මිසම්ප්ප්ට්ඨානි පරිපාකගතානි පදුමානි විය සච්චානි
බුජ්ඣන්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨන්සු.

ඉදමවොච හගවානි ඉදං වට්ටවිවට්ටවසෙන සකලසුත්තං හගවා අවොච.
අත්තමනා තෙ භික්ඛුනි තුට්ඨවිත්තා තෙ පඤ්චසතා බිණ්ණාසවා භික්ඛු. හගවතො
භාසිතං අභිනන්දුන්ති කරවිකරුතමඤ්ජුනා කණ්ණසුබ්බෙන පණ්ඩිතජනහදයානං
අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසතො හගවතො වචනං අභිනන්දිංසු,
අනුමොදිංසු වෙච සම්පට්ඨිංසු වානි අත්ථො. තෙනෙතං වුවිච්ඡිති –

“සුභාසිතං සුලභිතං, සාධු සාධුති තාදිනො;
අනුමොදමානා සිරසා, සම්පට්ඨිංසු භික්ඛවො” ති.

පයමපට්චිවසමුප්පාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විභඩ්ගසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙහි වුත්තනයෙනෙව සුත්තනික්කෙපො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – පයමං උග්ගට්ඨකඤ්ඤපුග්ගලානං වසෙන සඬ්ඛෙපතො දස්සිතං, ඉදං විපඤ්චිතඤ්ඤානං වසෙන විත්ථාරතොති. ඉමස්මිඤ්ච පන සුත්තෙ වතස්සො වල්ලිභාරකපුරිසුපමා වත්තබ්බො, තා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා එව. යථා හි වල්ලිභාරකො පුරිසො වල්ලියා අග්ගං දිස්වා තදනුසාරෙන මූලං පරියෙසන්තො තං දිස්වා වල්ලිං මූලෙ ඡෙත්වා ආදාය කම්මෙ උපනෙය්‍ය, එවං භගවා විත්ථාරදෙසනං දෙසෙන්තො පටිච්චසමුප්පාදස්ස අග්ගභූතා ජරාමරණා පටියාය යාව මූලභූතං අවිජ්ජාපදං, තාව දෙසනං ආහරිත්වා පුන වට්ටවිවට්ටං දෙසෙන්තො නිට්ඨපෙසී.

තත්‍රායං ජරාමරණාදීනං විත්ථාරදෙසනාය අත්ථනිච්ඡයො – ජරාමරණනිද්දෙසෙ තාව තෙසං තෙසන්ති අයං සඬ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසොති විඤ්ඤාතබ්බො. යා දෙවදත්තස්ස ජරා, යා සොමදත්තස්සාති එවඤ්චි දිවසම්පි කථෙත්තස්ස නෙව සත්තා පරියාදානං ගච්ඡන්ති. ඉමෙහි පන ද්විති පදෙහි න කොචි සත්තො අපරියාදිත්තො භොති. තස්මා වුත්තං, “අයං සඬ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසො”ති. තම්හි තම්හිති අයං ගතිජාතිවසෙන අනෙකෙසං සත්තනිකායානං සාධාරණනිද්දෙසො. සත්තනිකායෙති සාධාරණනිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨස්ස සරුපනිදස්සනං. ජරා ජීරණතාතිආදීසු පන ජරාති සභාවනිද්දෙසො. ජීරණතාති ආකාරනිද්දෙසො. ඛණ්ඩිච්චන්තිආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසො, පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසො. අයඤ්චි ජරාති ඉමිනා පදෙන සභාවතො දීපිතා, තෙනස්සායං සභාවනිද්දෙසො. ජීරණතාති ඉමිනා ආකාරතො, තෙනස්සායං ආකාරනිද්දෙසො. ඛණ්ඩිච්චන්ති ඉමිනා කාලාතික්කමෙ දත්තනාමානං ඛණ්ඩිතභාවකරණකිච්චතො. පාලිච්චන්ති ඉමිනා කෙසලොමානං පලිතභාවකරණකිච්චතො. වලිත්තවතාති ඉමිනා මංසං මිලාපෙත්වා තවවලිභාවකරණකිච්චතො දීපිතා. තෙනස්සා ඉමෙ ඛණ්ඩිච්චන්තිආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසො. තෙහි ඉමෙසං විකාරානං දස්සනවසෙන පාකට්ඨුතා පාකට්ඨරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා තිණරුක්ඛාදීනං සංභග්ගපලිභග්ගතාය වා කුමාමතාය වා ගතමග්ගො පාකට්ඨො භොති, න ව සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනි, එවමෙව ජරාය දත්තාදීසු ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකට්ඨො, වක්ඛුං උම්මිලෙත්වාපි ගය්හති න ව ඛණ්ඩිච්චාදිනෙව ජරා. න හි ජරා වක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා භොති.

ආයුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙයෙව අභිබ්‍යන්තාය ආයුක්ඛය-වක්ඛාදිඉන්ද්‍රිය-පරිපාකසඤ්ඤිතාය පකතියා දීපිතා. තෙනස්සිමෙ පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසාති වෙදිතබ්බො. තත්ථ යස්මා ජරං පත්තස්ස ආයු භායති, තස්මා ජරා “ආයුතො සංභාති”ති ඵලූපවාරෙන වුත්තා. යස්මා ව දහරකාලෙ සුප්පසන්නාති සුබ්බමම්පි අත්තතො විසයං සුබ්බෙනෙව ගණ්හනසමත්ථාති වක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කාති ආලුළිතාති අවිසදානි, ඔළාරිකම්පි අත්තතො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථාති භොන්ති, තස්මා “ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො”ති ඵලූපවාරෙනෙව වුත්තා.

සා පනායං එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බාපි ජරා පාකටා පටිච්ඡන්තාති දුට්ඨා හොති.
තත්ථ දන්තාදීසු බණ්ඩාදිභාවදස්සනතො රූපධම්මෙසු ජරා පාකටජරා නාම,
අරූපධම්මෙසු පන ජරා තාදිසස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො පටිච්ඡන්තජරා නාම.
තත්ථ ය්වායං බණ්ඩාදිභාවො දිස්සති, සො තාදිසානං දන්තාදීනං සුච්ඤ්ඤයාත්තා
වණ්ණොයෙව, තං වක්ඛුනා දිස්වා මනොද්වාරෙන වින්තෙත්වා “ඉමෙ දන්තා
ජරාය පහටා”ති ජරං ජානාති උදකට්ඨානෙ බද්ධාති ගොසිසාදීති ඔලොකෙත්වා
හෙට්ඨා උදකස්ස අත්ථිභාවං ජානනං විය. පුන අවිචි සච්චිති එවමපි දුට්ඨා හොති.
තත්ථ මණි-කනක-රජත-පවාලවන්දසුරියාදීනං විය මන්දදසකාදීසු පාණීනං විය ව
පුප්ඵලපල්ලවාදීසු ව අපාණීනං විය අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං
දුච්ඤ්ඤයාත්තා ජරා අවිචිජරා නාම, නිරන්තරජරාති අත්ථො. තතො අඤ්ඤෙසු
පන යථාචුත්තෙසු අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං සුච්ඤ්ඤයාත්තා ජරා
සච්චිජරා නාමාති වෙදිතබ්බා.

ඉතො පරං තෙසං තෙසන්තිආදි චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. චුති
වචනතාතිආදීසු පන චුතීති වචනකවසෙන චුච්චති,
එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධසාමඤ්ඤචචනමෙතං. වචනතාති භාවචචනෙන
ලක්ඛණනිදස්සනං. හෙදොති චුතික්ඛන්ධානං හඬගුප්පත්තිපරිදීපනං.
අන්තරධානන්ති සටස්සෙව භින්තස්ස භින්තානං චුතික්ඛන්ධානං යෙන කෙනචි
පරියායෙන යානාභාවපරිදීපනං. මච්චු මරණන්ති මච්චුසඬබ්බාතං මරණං, තෙන
සමුච්ඡෙදමරණාදීති නිසෙධෙති. කාලො නාම අන්තකො, තස්ස කිරියා කාලකිරියා.
එවං තෙන ලොකසම්මුතියා මරණං දීපෙති.

ඉදාති පරමත්ථෙත දීපෙතුං බන්ධානං හෙදොතිආදිමාහ. පරමත්ථෙත හි
බන්ධායෙව හිජ්ජන්ති, න සත්තො නාම කොචි මරති. බන්ධෙසු පන හිජ්ජමානෙසු
සත්තො මරති, භින්තෙසු මතොති වොභාරො හොති. එත්ථ ව
චතුපඤ්චවොකාරවසෙන බන්ධානං හෙදො, එකවොකාරවසෙන කලෙවරස්ස
නික්ඛෙපො. චතුරවොකාරවසෙන ව බන්ධානං හෙදො, සෙසද්වයවසෙන
කලෙවරස්ස නික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. කස්මා? හවද්වයෙපි රූපකායසඬබ්බාතස්ස
කලෙවරස්ස සබ්භාවතො. අථ වා යස්මා චාතුමහාරාජිකාදීසු බන්ධා හිජ්ජන්තෙව, න
කිඤ්චි නික්ඛිපති, තස්මා තෙසං වසෙන බන්ධානං හෙදො, මනුස්සාදීසු කලෙවරස්ස
නික්ඛෙපො. එත්ථ ව කලෙවරස්ස නික්ඛෙපකාරණතො මරණං “කලෙවරස්ස
නික්ඛෙපො”ති චුත්තන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං,
ඉදං චුච්චති, භික්ඛවෙති ඉදං උභයමපි එකතො කත්වා ජරාමරණන්ති කථියති.

ජාතිනිද්දෙසෙ ජාති සඤ්ජාතීතිආදීසු ජායනට්ඨෙන ජාති, සා
අපරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. සඤ්ජායනට්ඨෙන සඤ්ජාති, සා
පරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. ඔක්කමනට්ඨෙන ඔක්කන්ති, සා
අණ්ඩජ්ජලාබුජවසෙන යුත්තා. තෙ හි අණ්ඩකොසඤ්ච වත්ථිකොසඤ්ච
ඔක්කමන්තා පටිසන්තා විය පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති. අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන

අභිනිබ්බත්ති, සා සංසෙදජඨපපාතිකවසෙන යුත්තා. තෙ හි පාකටායෙව හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. අයං තාව වොභාරදෙසනා.

ඉදානි පරමත්ථදෙසනා හොති. බන්ධායෙව හි පරමත්ථතො පාතුභවන්ති, න සත්තො. තත්ථ ච බන්ධානන්ති එකවොකාරභවෙ එකස්ස, චතුරොකාරභවෙ චතුර්නං, පඤ්චවොකාරභවෙ පඤ්චන්තමිපි ගහණං වෙදිතබ්බං. පාතුභාවොති උප්පත්ති. ආයතනානන්ති එත්ථ තත්ත්ව උප්පජ්ජමානායතනවසෙන සඬිගහො වෙදිතබ්බො. පටිලාභොති සන්තතියං පාතුභාවොයෙව. පාතුභවන්තානෙව හි තානි පටිලද්ධානි නාම හොන්ති. අයං වුවචති, හික්ඛවෙ, ජාතීති ඉමිනා පදෙන වොභාරතො පරමත්ථතො ච දෙසිතාය ජාතියා නිගමනං කරොතීති.

භවතිද්දෙසෙ කාමභවොති කම්මභවො ච උපපත්තිභවො ච. තත්ථ කම්මභවො නාම කාමභවුපගකම්මමෙව. තඤ්භි තත්ථ උපපත්තිභවස්ස කාරණත්තා ‘‘සුඛො බුද්ධානං උප්පාදො (ධ. ප. 194) දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො’’තිආදීනි (ධ. ප. 117) විය ඵලවොභාරෙන භවොති චුත්තං. උපපත්තිභවො නාම තෙන කම්මෙන නිබ්බත්තං උපාදිණ්ණක්ඛන්ධපඤ්චකං. තඤ්භි තත්ථ භවතීති කත්වා භවොති චුත්තං. සබ්බථාපි ඉදං කම්මඤ්ච උපපත්තිඤ්ච උභයමිපෙතමිධ ‘‘කාමභවො’’ති චුත්තං. එස නයො රූපාරූපභවෙසුති.

උපාදානනිද්දෙසෙ කාමුපාදානන්තිආදීසු වත්ථුකාමං උපාදියන්ති එතෙන, සයං වා තං උපාදියතීති කාමුපාදානං, කාමො ච සො උපාදානඤ්චාති කාමුපාදානං. උපාදානන්ති දළ්භග්ගහණං වුවචති. දළ්භත්ථො හි එත්ථ උපසද්දො උපායාසඋපකට්ඨාදීසු විය. පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඬිබ්බෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං කාමුපාදානං? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො’’ති (ධ. ස. 1220; විභ. 938) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තථා දිට්ඨි ච සා උපාදානඤ්චාති දිට්ඨුපාදානං. අථ වා දිට්ඨිං උපාදියති, උපාදියන්ති වා එතෙන දිට්ඨින්ති දිට්ඨුපාදානං. උපාදියති හි පුරිමදිට්ඨිං උත්තරදිට්ඨි, උපාදියන්ති ච තාය දිට්ඨිං. යථාහ – ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤ’’න්තිආදි (ම. නි. 3.27). සීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානචජ්ජස්ස සබ්බදිට්ඨිගතස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඬිබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං? නත්ථි දින්ත’’න්ති (ධ. ස. 1221) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තථා සීලබ්බකමුපාදියන්ති එතෙන, සයං වා තං උපාදියති, සීලබ්බකඤ්ච තං උපාදානඤ්චාති වා සීලබ්බතුපාදානං. ගොසීලගොවතාදීනි හි ‘‘එචං සුද්ධි’’ති (ධ. ස. 1222; විභ. 938) අභිනිවෙසතො සයමෙව උපාදානානීති. අයමෙත්ථ සඬිබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං? ඉතො බහිද්ධා සමණුඛාභ්මණානං සීලෙන සුද්ධි’’ති චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඉදානි වදන්ති එතෙනානි වාදො, උපාදියන්ති එතෙනානි උපාදානං, කිං වදන්ති උපාදියන්ති වා? අත්තානං. අත්තතො වාදුපාදානං අත්තවාදුපාදානං. අත්තවාදමත්තමෙව වා අත්තානි උපාදියන්ති එතෙනානි අත්තවාදුපාදානං. විසතිවත්ථුකාය සක්කායදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙනං, “තත්ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං? ඉධ අස්සුතවා පුට්ඨජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී”ති වුත්තනගෙයෙනෙව වෙදිතඛ්ඛං.

තණ්හානිද්දෙසෙ රූපතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හානි එතං චක්ඛුද්චාරාදීසු ජවනවිටීයා පවත්තාය තණ්හාය “සෙට්ඨිපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො”ති එවමාදීසු පිතිතො නාමං විය පිතිසදිසාරම්මණතො නාමං. එත්ථ ව රූපාරම්මණා තණ්හා, රූපෙ තණ්හානි රූපතණ්හා. සා කාමරාගභාවෙන රූපං අස්සාදෙන්ති පවත්තමානා කාමතණ්හා, සස්සතදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන “රූපං නිව්චං ධ්‍රුවං සස්සත”න්ති එවං අස්සාදෙන්ති පවත්තමානා භවතණ්හා, උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන “රූපං උච්ඡ්ජ්ජති විනස්සති පෙව්ච න භවති”ති එවං අස්සාදෙන්ති පවත්තමානා විභවතණ්හානි රූපතණ්හා එවං තිව්ධා හොති. යථා ව රූපතණ්හා, තථා සද්දතණ්හාදයොපිති එවං තානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. තානි අජ්ඣත්තරූපාදීසු අට්ඨාරස, බහිද්ධාරූපාදීසු අට්ඨාරසානි ඡත්තිංස. ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්තානි ඡත්තිංසානි එවං අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. “අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය අස්මිති හොති, ඉත්ථස්මිති හොති”ති (විභ. 973) වා එවමාදීනි අජ්ඣත්තිකරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරස, “බාහිරස්ස උපාදාය ඉමිනා අස්මිති හොති, ඉමිනා ඉත්ථස්මිති හොති”ති (විභ. 975) වා එවමාදීනි බාහිරරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරසානි ඡත්තිංස, ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්තානි ඡත්තිංසානි එවමිපි අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. පුන සඬ්ඛගෙ කරියමානෙ රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ඡලෙව තණ්හාකායා තිස්සොයෙව කාමතණ්හාදයො හොන්තීති. එවං –

“නිද්දෙසත්ථෙන නිද්දෙස, විත්ථාරා විත්ථාරස්ස ව;
පුන සඬ්ඛගතො තණ්හා, විඤ්ඤාතඛ්ඛා විභාවිනා”ති.

වෙදනානිද්දෙසෙ වෙදනාකායානි වෙදනාසමුහා. චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජාවෙදනානි එතං “චක්ඛුසම්ඵස්සජාවෙදනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා”ති එවං විභඩ්ගෙ (විභ. 34) ආගතත්තා චක්ඛුද්චාරාදීසු පවත්තානං කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවෙදනානං “සාරිපුත්තො මත්තාණිපුත්තො”ති එවමාදීසු මාතිතො නාමං විය මාතිසදිසතො වත්ථුතො නාමං. වචනත්ථො පනෙත්ථ – චක්ඛුසම්ඵස්සහෙතු ජාතා වෙදනා චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනානි. එසෙව නගො සබ්බත්ථ. අයං තාවෙත්ථ සබ්බසඬ්ඛානිකා කථා. විපාකවසෙන පන චක්ඛුද්චාරෙ ද්වෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණානි, ද්වෙ මනොධාතුයො, තිස්සො මනොවිඤ්ඤාණධාතුයොනි එතාහි සම්පයුත්තවසෙන වෙදනා වෙදිතඛ්ඛා. එසෙව නගො සොතද්චාරාදීසු. මනොද්වාරෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයුත්තාව.

එස්සනිද්දෙසෙ වක්ඛුසම්ඵස්සොති වක්ඛුමිහි සම්ඵස්සො. එස නයො සබ්බත්ථං.
වක්ඛුසම්ඵස්සො...පෙ.... කායසම්ඵස්සොති එත්තාවතා ව කුසලාකුසලවිපාකා
පඤ්චවත්ථුකා දස එස්සා වුත්තා භොන්ති. මනොසම්ඵස්සොති ඉමිනා
සෙසබාවිසතිලොකියවිපාකමනසම්පයුත්තා එස්සා.

සළායතනනිද්දෙසෙ වක්ඛායතනන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං විසුද්ධිමග්ගෙ
බන්ධනිද්දෙසෙ වෙව ආයතනනිද්දෙසෙ ව වුත්තමෙව.

නාමරූපනිද්දෙසෙ නමනලක්ඛණං නාමං. රූප්පනලක්ඛණං රූපං. විභජනෙ
පනස්ස වෙදනාති වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, වෙනනා
එස්සො මනසිකාරොති සඬබ්බරක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බො. කාමඤ්ච අඤ්ඤෙපි
සඬබ්බරක්ඛන්ධසඬගහිතා ධම්මා සන්ති, ඉමෙ පන තයො සබ්බදුබ්බලෙසුපි
චිත්තෙසු සන්ති, තස්මා එතෙසංයෙව වසෙනෙත්ථ සඬබ්බරක්ඛන්ධො දස්සිතො.
වත්තාරො ව මහාභූතාති එත්ථ වත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො. මහාභූතාති
පථවිආපතෙජවායානමෙතං අධිවචනං. යෙන පන කාරණෙන තාති මහාභූතාති
වුවචන්ති, යො වෙත්ථ අඤ්ඤො විනිවිජයනයො, සො සබ්බො විසුද්ධිමග්ගෙ
රූපක්ඛන්ධනිද්දෙසෙ වුත්තො. චතුත්තඤ්ච මහාභූතානං උපාදායාති එත්ථ පන
චතුත්තන්ති උපයොගත්ථෙ සාම්චචනං, වත්තාරි මහාභූතාතිති වුත්තං භොති.
උපාදායාති උපාදිශිත්වා, ගහෙත්වාති අත්ථො. නිස්සායාතිපි එකෙ.
“වත්තමාන”න්ති අයඤ්චෙත්ථ පාඨසෙසො. සමුහත්ථෙ වා එතං සාම්චචනං,
චතුත්තං මහාභූතානං සමුහං උපාදාය වත්තමානං රූපන්ති එත්ථ අත්ථො
වෙදිතබ්බො. එවං සබ්බථාපි යාති ව වත්තාරි පථවිආදීනි මහාභූතාති, යඤ්ච
චතුත්තං මහාභූතානං උපාදාය වත්තමානං වක්ඛායතනාදිහෙදෙන
අභිධම්මපාළියමෙව වුත්තං තෙවිසතිවිධං රූපං, තං සබ්බමිපි රූපන්ති වෙදිතබ්බං.

විඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ වක්ඛුවිඤ්ඤාණන්ති වක්ඛුමිහි විඤ්ඤාණං, වක්ඛුතො වා
ජාතං විඤ්ඤාණන්ති වක්ඛුවිඤ්ඤාණං. එවං සොතසානජිවිහාකායවිඤ්ඤාණාති.
ඉතරං පන මනොයෙව විඤ්ඤාණන්ති මනොවිඤ්ඤාණං.
ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජ්ජිතතෙභුමකවිපාකචිත්තස්සෙතං අධිවචනං.

සඬබ්බරනිද්දෙසෙ අභිසඬබ්බරණලක්ඛණො සඬබ්බාරො. විභජනෙ පනස්ස
කායසඬබ්බාරොති කායතො පචත්තසඬබ්බාරො. කායද්වාරෙ වොපනවසෙන
පචත්තානං කාමාවචරකුසලතො අට්ඨන්තං, අකුසලතො ද්වාදසන්තන්ති විසතියා
කායසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. වච්ඡසඬබ්බාරොති වචනතො පචත්තසඬබ්බාරො,
වච්ඡද්වාරෙ වචනහෙදවසෙන පචත්තානං විසතියා එව වච්ඡඤ්චෙතනානමෙතං
අධිවචනං. චිත්තසඬබ්බාරොති චිත්තතො පචත්තසඬබ්බාරො, කායවච්ඡද්වාරෙ වොපනං
අකත්වා රහො නිසීදිත්වා චිත්තෙන්තස්ස පචත්තානං ලොකියකුසලාකුසලවසෙන
එකුනතිංසමනොසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං.

අවිජ්ජානිද්දෙසෙ දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණන්ති දුක්ඛසච්චෙ අඤ්ඤාණං, මොහස්සෙනං අධිවචනං. එස නයො දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණන්තිආදීසු. තත්ථ චතුභි කාරණෙහි දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං වෙදිතබ්බං අන්තොගධතො චන්ද්‍රතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ව. තථා හි තං දුක්ඛසච්චපරියාපන්නත්තා දුක්ඛෙ අන්තොගධං, දුක්ඛසච්චඤ්චස්ස නිස්සයපච්චයභාවෙන චන්ද්‍ර, ආරම්මණපච්චයභාවෙන ආරම්මණං, දුක්ඛසච්චං එතං පටිච්ඡාදෙති තස්ස යාථාචලක්ඛණපටිවෙධනිචාරණෙන ඤාණප්පවත්තියා වෙන්ථ අප්පදානෙන.

දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං තීභි කාරණෙහි වෙදිතබ්බං චන්ද්‍රතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ව. නිරොධෙ පටිපදාය ව අඤ්ඤාණං එකෙනෙව කාරණෙන වෙදිතබ්බං පටිච්ඡාදනතො. නිරොධපටිපදානඤ්භි පටිච්ඡාදකමෙව අඤ්ඤාණං තෙසං යාථාචලක්ඛණපටිවෙධනිචාරණෙන තෙසු ව ඤාණප්පවත්තියා අප්පදානෙන. න පන තං තත්ථ අන්තොගධං තස්මිං සච්චද්වයෙ අපරියාපන්නත්තා, න තස්ස තං සච්චද්වයං චන්ද්‍ර අසභජාතත්තා, නාරම්මණං, තදාරබ්භ අප්පවත්තනතො. පච්ඡිමඤ්භි සච්චද්වයං ගම්භීරත්තා දුද්දසං, න තත්ථ අන්ධභූතං අඤ්ඤාණං පවත්තති. පුරිමං පන වචනීයත්තෙන සභාවලක්ඛණස්ස දුද්දසත්තා ගම්භීරං, තත්ථ විපල්ලාසගාභවසෙන පවත්තති.

අපිව “දුක්ඛෙ” ති එත්තාවතා සඬග්ගතො චන්ද්‍රතො ආරම්මණතො කිච්චතො ව අවිජ්ජා දීපිතා. “දුක්ඛසමුදයෙ” ති එත්තාවතා චන්ද්‍රතො ආරම්මණතො කිච්චතො ව. “දුක්ඛනිරොධෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදායා” ති එත්තාවතා කිච්චතො. අවිසෙසතො පන “අඤ්ඤාණ” න්ති එතෙන සභාවතො නිද්දිට්ඨාති ඤාතබ්බා.

ඉති බො, භික්ඛවෙති එවං බො, භික්ඛවෙ. නිරොධො භොතීති අනුප්පාදො භොති. අපිවෙන්ථ සබ්බෙහෙව තෙහි නිරොධපදෙහි නිබ්බානං දෙසිතං. නිබ්බානඤ්භි ආගම්ම තෙ තෙ ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති, තස්මා තං තෙසං තෙසං නිරොධොති වුවචති. ඉති භගවා ඉමස්මිං සුත්තෙ ද්වාදසභි පදෙහි වට්ටව්වට්ටං දෙසෙන්නො අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ වුත්තනයෙනෙව පඤ්චසතා භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

විභඩ්ගසුත්තං දුතියං.

3. පටිපදාසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ මිච්ඡාපටිපදන්ති අයං තාව අනියානිකපටිපදා. නනු ව අවිජ්ජාපච්චයා පුඤ්ඤාභිසංඛාරොපි අත්ථි ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරොපි, සො කථං මිච්ඡාපටිපදා භොතීති. වට්ටසිසත්තා. යඤ්භි කිඤ්චි භවත්තයසංඛාරං වට්ටං පත්ථෙත්වා පවත්තිතං, අන්තමසො පඤ්චාභිඤ්ඤා අට්ඨ වා පන සමාපත්තියො, සබ්බං තං වට්ටපක්ඛියං වට්ටසිසත්ති වට්ටසිසත්තා මිච්ඡාපටිපදාව භොති. යං පන කිඤ්චි විවට්ටං නිබ්බානං පත්ථෙත්වා පවත්තිතං, අන්තමසො උඵඬකයාගුමත්තදානම්පි පණ්ණමුට්ඨිදානමත්තම්පි, සබ්බං තං විවට්ටපක්ඛියං.

විවට්ටනිස්සිතං, විවට්ටපක්ඛිකත්තා සම්මාපට්ඨපදාව හොති. අප්පමත්තකම්පි හි පණ්ණමුට්ඨිමත්තදානකුසලං වා හොතු මහන්තං වෙලාමදානාදිකුසලං වා, සවෙ වට්ටසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා වට්ටනිස්සිතවසෙන මිච්ඡා යපිතං හොති, වට්ටමෙව ආහරිතං සක්කොති, නො විවට්ටං. “ඉදං මෙ දානං ආසවක්ඛයාවහං හොතු” ති එවං පන විවට්ටං පත්ථෙත්තෙන විවට්ටවසෙන සම්මා යපිතං අරහත්තම්පි පච්චෙකබ්බොධිඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤාත්ඤාණම්පි දාතූං සක්කොතියෙව, න අරහත්තං අප්පත්වා පරියොසානං ගච්ඡති. ඉති අනුලොමවසෙන මිච්ඡාපට්ඨපදා, පටිලොමවසෙන සම්මාපට්ඨපදා දෙසිතාති වෙදිතබ්බා. නනු චෙත්ථ පට්ඨපදා පුච්ඡිතා, නිබ්බානං භාජිතං, නියානනෙපි පට්ඨපදාව නියානාතිතා. න ච නිබ්බානස්ස පට්ඨපදාති නාමං, සවිපස්සනානං පන චතුත්තං මග්ගානමෙතං නාමං, තස්මා පුච්ඡානියානනෙනි පදභාජනං න සමෙතීති. නො න සමෙති, කස්මා? එලෙන පට්ඨපදාය දස්සිතත්තා. එලෙන හෙත්ථ පට්ඨපදා දස්සිතා. “අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඬ්ඛාරනිරොධො” ති එතං නිරොධසඬ්ඛාතං නිබ්බානං යස්සා පට්ඨපදාය එලං, අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සම්මාපට්ඨපදාති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ අසෙසවිරාගනිරොධාති එත්ථ විරාගො නිරොධස්සෙව වෙවචනං, අසෙසවිරාගා අසෙසනිරොධාති අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො. යෙන චා විරාගසඬ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධො හොති, තං දස්සෙතූං එතං පදභාජනං වුත්තං. එවඤ්ඤි සති සානුභාවා පට්ඨපදා විහත්තා හොති. ඉති ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති. තතියං.

4. විපස්සිසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ විපස්සිස්සාති තස්ස කිර බොධිසත්තස්ස යථා ලොකියමනුස්සානං කිඤ්චිදෙව පස්සන්තානං පරිත්තකම්මාහිනිබ්බත්තස්ස කම්මජපසාදස්ස දුබ්බලත්තා අක්ඛිති විජ්ජන්දන්ති, න එවං විජ්ජන්දිංසු. බලවකම්මනිබ්බත්තස්ස පන කම්මජපසාදස්ස බලවත්තා අවිජ්ජන්දන්තෙනි අනිමිසෙනි එව අක්ඛිති පස්සි සෙය්‍යථාපි දෙවා තාවතිංසා. තෙන වුත්තං – “අනිමිසන්තො කුමාරො පෙක්ඛතීති බො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස කුමාරස්ස ‘විපස්සි විපස්සි’ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදී” ති (දී. නි. 2.40). අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – අන්තරත්තරා නිමිසජනිතන්ධකාරවිරහෙන විසුද්ධං පස්සති, විවට්ඨෙහි චා අක්ඛිති පස්සතිති විපස්සි. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පච්ඡිමභවිකානං සබ්බබොධිසත්තානං බලවකම්මනිබ්බත්තස්ස කම්මජපසාදස්ස බලවත්තා අක්ඛිති න විජ්ජන්දන්ති, යො පන බොධිසත්තො එතෙනෙව නාමං ලභී.

අපිච විචෙය්‍ය විචෙය්‍ය පස්සතිති විපස්සි, විචිනිත්වා විචිනිත්වා පස්සතිති අත්ථො. එකදිවසං කිර විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසිදිත්වා අත්ථෙ අනුසාසන්තස්ස රඤ්ඤො අලඬිකතපටියත්තං මහාපුරිසං ආහරිත්වා අඬිකෙ යපයිංසු. තස්ස තං අඬිකෙ කත්වා පලාළයමානස්සෙව අමච්චා සාමිකං අස්සාමිකං අකංසු. බොධිසත්තො අනත්තමනසද්දං නිච්ඡාරෙසි. රාජා “කිමෙතං උපධාරෙථා” ති ආහ. උපධාරයමානා අඤ්ඤං අදිස්වා “අට්ටස්ස දුබ්බිතිච්ඡිතත්තා එවං කතං භවිස්සති” ති

පුත සාමිකමෙව සාමිකං කත්වා “ඤ්ඤත්වා නු බො කුමාරො එවං කරොති” ති? විමංසන්තා පුත සාමිකං අස්සාමිකමකංසු. පුත බොධිසත්තො තට්ඨ සද්දං නිව්ඡාරෙසි. අථ රාජා “ජානාති මහාපුරිසො” ති තතො පට්ඨාය අප්පමත්තො අහොසි. තෙන වුත්තං “විවෙය්‍ය විවෙය්‍ය කුමාරො අත්ථෙ පනායති ඤායෙනාති බො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස කුමාරස්ස භියොයාසොමත්තාය ‘විපස්සි විපස්සි’ ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදි” ති (දී. නි. 2.41).

භගවතොති භාග්‍යසම්පන්නස්ස. අරහතොති රාගාදිඅරීනං භතත්තා, සංසාරවක්කස්ස වා අරානං භතත්තා, පච්චයානං වා අරහත්තා අරහාති එවං ගුණතො උප්පන්නනාමධෙය්‍යස්ස. සම්මාසම්බුද්ධස්සාති සම්මා නයෙන හෙතුනා සාමං පච්චත්තපුරිසකාරෙන චත්තාරි සච්චාති බුද්ධස්ස. පුබ්බෙව සම්බොධාති සම්බොධො වුච්චති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං, තතො පුබ්බෙව. බොධිසත්තස්සෙව සතොති එත්ථ බොධීති ඤාණං, බොධිමා සත්තො බොධිසත්තො, ඤාණවා පඤ්ඤවා පණ්ඩිතොති අත්ථො. පුරිමබුද්ධානඤ්ඤි පාදමුලෙ අභිනිභාරතො පට්ඨාය පණ්ඩිතොව සො සත්තො, න අන්ධබාලොති බොධිසත්තො. යථා වා උදකතො උග්ගන්ත්වා ධීතං පරිපාකගතං පදුමං සුරියරස්මිසම්ඵස්සෙන අවස්සං බුජ්ඣස්සතිති බුජ්ඣනකපදුමන්ති වුච්චති, එවං බුද්ධානං සන්තිකෙ ඛ්‍යාකරණස්ස ලද්ධත්තා අවස්සං අනන්තරායෙන පාරමිසො පුරෙත්වා බුජ්ඣස්සතිති බුජ්ඣනකසත්තොතිපි බොධිසත්තො. යා ව එසා චතුමග්ගඤාණසඬ්ඛාතා බොධි, තං පත්ථයමානො පචත්තතිති බොධියං සත්තො ආසත්තොතිපි බොධිසත්තො. එවං ගුණතො උප්පන්නනාමධෙය්‍යෙන බොධිසත්තස්සෙව සතො. කිව්ඡන්ති දුක්ඛං. ආපන්නොති අනුප්පන්නො. ඉදං වුත්තං හොති – අහො අයං සත්තලොකො දුක්ඛං අනුප්පන්නොති. චචති ච උපපජ්ජති වාති ඉදං අපරාපරං වුතිපට්ඨන්ධිවසෙන වුත්තං. නිස්සරණන්ති නිබ්බානං. තඤ්ඤි ජරාමරණදුක්ඛතො නිස්සට්ඨතා තස්ස නිස්සරණන්ති වුච්චති. කුදාස්සු නාමාති කතරස්මිං නු බො කාලෙ.

යොනිසො මනසිකාරාති උපායමනසිකාරෙන පථමනසිකාරෙන. අහු පඤ්ඤාය අභිසමයොති පඤ්ඤාය සද්ධිං ජරාමරණකාරණස්ස අභිසමයො සමවායො සමායොගො අහොසි, “ජාතිපච්චයා ජරාමරණ”න්ති ඉදං තෙන දිට්ඨන්ති අත්ථො. අථ වා යොනිසො මනසිකාරා අහු පඤ්ඤායාති යොනිසො මනසිකාරෙන ව පඤ්ඤාය ව අභිසමයො අහු. “ජාතියා බො සති ජරාමරණ”න්ති, එවං ජරාමරණකාරණස්ස පටිච්චෙධො අහොසිති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉති භිදන්ති එවමිදං. සමුදයො සමුදයොති එකාදසසු යානෙසු සඬ්ඛාරාදීනං සමුදයං සම්පිණ්ඩෙත්වා නිද්දිසති. පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසුති “අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරානං සමුදයො හොති” ති. එවං ඉතො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු, චතුසු වා අරියසච්චධම්මෙසු. චක්ඛුන්තිආදීති ඤාණවෙච්චනානෙව. ඤාණමෙව හෙත්ථ දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු, ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා, පටිච්චෙධනට්ඨෙන විජ්ජා, ඔභාසනට්ඨෙන ආලොකොති වුත්තං. තං පනෙතං චතුසු

සඵචෙසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං නිද්දිට්ඨන්ති චෙදිතඛිං. නිරොධවාරෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො චෙදිතඛිං. චතුත්ථං.

5-10. සිව්සුත්තාදිවශ්ඡානා

5-10. පඤ්චමාදිසු සිබ්බස්ස, හික්ඛවෙනිආදීනං පදානං “සිබ්බස්සපි, හික්ඛවෙ”ති න එවං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිනබ්බො. කස්මා? එකාසනෙ අදෙසිතත්තා. නානායානෙසු හි එතානි දෙසිතානි, අත්ථො පන සබ්බත්ථ සදිසොයෙව. සබ්බබොධිසත්තානඤ්ඤි බොධිපල්ලභිකෙ නිසින්නානං න අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා ආචික්ඛති – “අතීතෙ බොධිසත්තා පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා බුද්ධා ජාතා”ති. යථා පන පයමකප්පිකකාලෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකස්ස ගතමග්ගෙනෙව අපරාපරං වුට්ඨිඋදකං ගච්ඡති, එවං තෙහි තෙහි පුරිමබුද්ධෙහි ගතමග්ගෙනෙව පච්ඡිමා පච්ඡිමා ගච්ඡන්ති. සබ්බබොධිසත්තා හි ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානනො වුට්ඨාය පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරත්වා තං අනුලොමපටිලොමං සම්මසිත්වා බුද්ධා භොන්තිති පටිපාටියා සත්තස්ස සුත්තෙස්ස බුද්ධචිපස්සනා නාම කථිතාති.

බුද්ධවත්තයා පවසනවා.

2. ഏതാർത്ഥം

1. ආහාරපුත්තවල් කොටස

11. ආහාරවත්ගස්ස පයමෙ ආහාරාති පච්චයා. පච්චයා හි ආහරන්ති අත්තනො එලං, තස්මා ආහාරාති වුච්චන්ති. භූතානං වා සත්තානන්තිආදීසු භූතාති ජාතා නිබ්බත්තා. සම්භවෙසින්නොති යෙ සම්භවං ඡාතිං නිබ්බත්තිං එසන්ති ගවෙසන්ති. තත්ථ චතුසු යොනීසු අණ්ඩප්පලාබ්‍රජා සත්තා යාව අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසක්ඛේව න හින්දන්ති, තාව සම්භවෙසින්නො නාම, අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසක්ඛේව හින්දිත්වා බහි නික්ඛන්තා භූතා නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පයමච්ඡිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසින්නො නාම, දුතියච්ඡිත්තක්ඛණෙනො පභුති භූතා නාම. යෙන වා ඉරියාපටෙන ඡායන්ති, යාව තනො අක්ඛේදං න පාපුණන්ති, තාව සම්භවෙසින්නො නාම, තනො පරං භූතා නාම. අථ වා භූතාති ජාතා අභිනිබ්බත්තා, යෙ භූතා අභිනිබ්බත්තායෙව, න පුන හවිස්සන්තිති සඬං ගච්ඡන්ති, තෙසං බිණ්ණාසවානං එතං අධිවචනං. සම්භවමෙසන්තිති සම්භවෙසින්නො. අප්පහිනභවසංයොජනත්තා ආයතිමිපි සම්භවං එසන්තානං සෙක්ඛපුපුප්පනානමෙතං අධිවචනං. එවං සබ්බථාපි ඉමෙහි ද්විති පදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදියති. වාසද්දො වෙන්ඨ සම්පිණ්ඩනත්ථො, තස්මා භූතානක්ඛේව සම්භවෙසින්නක්ඛන්ති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

සිතියම් සිතියම. අනුගමනයාති අනුගමනය. වෙනමදෙයෙව වෙස,
අත්පො පන ද්විතීයමි පදානං එකොයෙව. අප වා සිතියම් තස්ස තස්ස සත්තස්ස
උප්පත්තධම්මානං අනුප්පත්තධම්මෙන අවිච්ඡේදය. අනුගමනයාති

අනුප්පත්තානං උප්පාදාය. උභොපි චෙතානි “භූතානං වා යිනියා චෙව අනුග්ගහාය ව, සම්භවෙසීනං වා යිනියා චෙව අනුග්ගහාය වා”ති එවං උභයත්ථ දට්ඨබ්බානීති.

කබලීකාරො ආභාරොති කබලං කත්වා අජ්ඣොහරිතබ්බකො ආභාරො, ඔදනකුම්මාසාදිවත්ථුකාය ඔජායෙනං අධිවචනං. ඔළාරිකො වා සුඛුමො වාති වත්ථුඔළාරිකතාය ඔළාරිකො, සුඛුමතාය සුඛුමො. සභාවෙන පන සුඛුමරූපපරියාපන්නත්තා කබලීකාරො ආභාරො සුඛුමොව හොති. සාපි වස්ස වත්ථුතො ඔළාරිකතා සුඛුමතා ව උපාදායුපාදාය වෙදිතබ්බා. කුම්භීලානඤ්ඤි ආභාරං උපාදාය මොරානං ආභාරො සුඛුමො. කුම්භීලා කිර පාසාණෙ ගිලන්ති, තෙ ව නෙසං කුච්ඡප්පත්තා විලියන්ති. මොරා සප්පච්චිජ්ජාදිපාණෙ බාදන්ති. මොරානං පන ආභාරං උපාදාය තරච්ඡානං ආභාරො සුඛුමො. තෙ කිර තිවස්සජඩ්ඨිතානි විසාණානි චෙව අට්ඨිනි ව බාදන්ති, තානි ව නෙසං බෙළෙන තෙමිතමත්තානෙව කන්දමුලං විය මුදුකානි හොන්ති. තරච්ඡානං ආභාරං උපාදාය හත්ථීනං ආභාරො සුඛුමො. තෙ හි නානාරුක්ඛසාබාදයො බාදන්ති. හත්ථීනං ආභාරතො ගවයගොකණ්ණමිගාදීනං ආභාරො සුඛුමො. තෙ කිර නිස්සාරානි නානාරුක්ඛපණ්ණාදීනි බාදන්ති. තෙසම්පි ආභාරතො ගුන්තං ආභාරො සුඛුමො. තෙ අල්ලසුක්ඛතිණානි බාදන්ති. තෙසං ආභාරතො සසානං ආභාරො සුඛුමො. සසානං ආභාරතො සකුණානං ආභාරො සුඛුමො. සකුණානං ආභාරතො පච්චන්තවාසීනං ආභාරො සුඛුමො. පච්චන්තවාසීනං ආභාරතො ගාමභොජකානං ආභාරො සුඛුමො. ගාමභොජකානං ආභාරතො රාජරාජමහාමත්තානං ආභාරො සුඛුමො. තෙසම්පි ආභාරතො චක්කවත්තිනො ආභාරො සුඛුමො. චක්කවත්තිනො ආභාරතො භුම්මානං දෙවානං ආභාරො සුඛුමො. භුම්මානං දෙවානං ආභාරතො වාතුමහාරාජිකානං. එවං යාව පරනිම්මිතවසවත්තීනං ආභාරා විත්ථාරෙතබ්බා. තෙසං පනාභාරො සුඛුමොත්ථෙව නිට්ඨං පත්තො.

එත්ථ ව ඔළාරිකෙ වත්ථුස්මිං ඔජා පරිත්තා හොති දුබ්බලා, සුඛුමෙ බලවතී. තථා හි එකපත්තපුරම්පි යාගුං පිතො මුහුත්තෙනෙව ජීසච්ඡිතො හොති යංකිඤ්චිදෙව බාදිතුකාමො, සප්පිං පන පසතමත්තං පිචිත්වා දිවසං අභොත්තුකාමො හොති. තත්ථ වත්ථු කම්මජතෙජසඩ්ධානං පරිස්සයං විනොදෙති, න පන සක්කොති පාලෙතුං. ඔජා පන පාලෙති, න සක්කොති පරිස්සයං විනොදෙතුං. ද්වෙ පන එකතො හුත්වා පරිස්සයඤ්ථෙව විනොදෙන්ති පාලෙන්ති වාති.

එස්සො දුතියොති චක්ඛුසම්පස්සාදි ඡබ්බිධොපි එස්සො එතෙසු වතුසු ආභාරෙසු දුතියො ආභාරොති වෙදිතබ්බො. දෙසනානායො එව චෙස, තස්මා ඉමිනා නාම කාරණෙන දුතියො තතියො වාති ඉදමෙත්ථ න ගවෙසිතබ්බං. මනොසඤ්චෙනනානි චෙතනාව වුවවති. විඤ්ඤාණන්ති විත්තං. ඉති භගවා ඉමස්මිං යානෙ උපාදිණ්ණකඅනුපාදිණ්ණකවසෙන එකරාසිං කත්වා වත්තාරො ආභාරෙ දස්සෙසි. කබලීකාරාභාරො හි උපාදිණ්ණකොපි අත්ථි අනුපාදිණ්ණකොපි, තථා එස්සාදයො. තත්ථ සප්පාදිහි ගිලිතානං මණ්ඩුකාදීනං වසෙන උපාදිණ්ණකකබලීකාරාභාරො දට්ඨබ්බො. මණ්ඩුකාදයො හි සප්පාදිහි ගිලිතා අන්තොකුච්ඡිගතාපි කිඤ්චි කාලං

ජීවත්තියෙව. තෙ යාව උපාදිණ්ණකපක්කෙ තිට්ඨන්ති, තාව ආභාරත්ථං න සාධෙන්නි. භිජ්ජිත්වා පන අනුපාදිණ්ණකපක්කෙ ධීතා සාධෙන්නි. තදාපි උපාදිණ්ණකාභාරොති වුච්චන්ති. ඉදං පන ආවරියානං න රුච්චතීති අට්ඨකථායමෙව පටික්ඛිපිත්වා ඉදං චුත්තං - ඉමෙසං සත්තානං බාදන්තානම්පි අබාදන්තානම්පි භුඤ්ජන්තානම්පි අභුඤ්ජන්තානම්පි පටිසන්ධිවිත්තෙනෙව සහජාතා කම්මජා ඔජා නාම අත්ථි, සා යාවපි සත්තමා දිවසා පාලෙති, අයමෙව උපාදිණ්ණකකලීකාරාභාරොති වෙදිතඛ්ඛො. තෙභූමකවිපාකවසෙන පන උපාදිණ්ණකඵස්සාදයො වෙදිතඛ්ඛො, තෙභූමකකුසලාකුසලකිරියවසෙන අනුපාදිණ්ණකා. ලොකුත්තරා පන රුළුභිවසෙන කථිතාති.

එත්ථාහ - “යදි පච්චයට්ඨො ආභාරට්ඨො, අථ කස්මා අඤ්ඤෙසුපි සත්තානං පච්චයෙසු විජ්ජමානෙසු ඉමෙයෙව චත්තාරො චුත්තා”ති? වුච්චතෙ - අජිකුත්තිකසන්තනියා විසෙසපච්චයත්තා. විසෙසපච්චයො හි කලීකාරාභාරහක්ඛානං සත්තානං රූපකායස්ස කලීකාරො ආභාරො, නාමකායෙ වෙදනාය ඵස්සො, විඤ්ඤාණස්ස මනොසඤ්චෙනනා, නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං. යථාහ - “සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, අයං කායො ආභාරට්ඨිතිකො ආභාරං පටිච්ච තිට්ඨති, අනාභාරො නො තිට්ඨති (සං. නි. 5.183), තථා ඵස්සපච්චයා වෙදනා, සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප”න්ති (සං. නි. 2.1; විහ. 225).

කො පනෙත්ථ ආභාරො කිං ආහරතීති? කලීකාරාභාරො ඔපට්ඨමකරූපානි ආහරති ඵස්සාභාරො තිස්සො වෙදනා, මනොසඤ්චෙනනාභාරො තයො භවෙ, විඤ්ඤාණාභාරො පටිසන්ධිනාමරූපන්ති.

කථං? කලීකාරාභාරො තාව මුඛෙ යපිතමත්තෙයෙව අට්ඨ රූපානි සමුට්ඨාපෙනි, දන්තවිචුණ්ණිකං පන අජිකුමාහරියමානං එකෙකං සිත්ථං අට්ඨට්ඨරූපානි සමුට්ඨාපෙනියෙව. එවං කලීකාරාභාරො ඔපට්ඨමකරූපානි ආහරති. ඵස්සාභාරො පන සුඛවෙදනීයො ඵස්සො උප්පජ්ජමානොයෙව සුඛං වෙදනං ආහරති, දුක්ඛවෙදනීයො දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයො අදුක්ඛමසුඛන්ති එවං සඛ්ඛථාපි ඵස්සාභාරො තිස්සො වෙදනා ආහරති.

මනොසඤ්චෙනනාභාරො කාමහවුපගං කම්මං කාමහවං ආහරති, රූපාරූපහවුපගානි තං තං හවං. එවං සඛ්ඛථාපි මනොසඤ්චෙනනාභාරො තයො භවෙ ආහරති. විඤ්ඤාණාභාරො පන යෙ ව පටිසන්ධික්ඛණ්ණෙ තංසම්පයුත්තකා තයො ඛන්ධා, යානි ච තිසන්තතිවසෙන තිංස රූපානි උප්පජ්ජන්ති, සහජාතාදිපච්චයනෙයෙන තානි ආහරතීති වුච්චති. එවං විඤ්ඤාණාභාරො පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරතීති. එත්ථ ච “මනොසඤ්චෙනනා තයො භවෙ ආහරති”ති සාසවකුසලාකුසලචෙනනාව චුත්තා. “විඤ්ඤාණං පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරති”ති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණමෙව චුත්තං. අවිසෙසෙන පන තංසම්පයුත්තතංසමුට්ඨානධම්මානං ආහරණතොපෙන “ආභාරා”ති වෙදිතඛ්ඛො.

එතෙසු චතුසු ආභාරෙසු කබලිකාරාභාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආභාරකිච්චං සාධෙති, එස්සො චුසන්තොයෙව මනොසඤ්චෙනනා ආයුහමානාව, විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව. කථං? කබලිකාරාභාරො හි උපත්ථම්භෙන්තොයෙව කායට්ඨපනෙන සත්තානං ධීතියා හොති. කම්මජනිතොපි හි අයං කායො කබලිකාරාභාරෙන උපත්ථද්ධො දසපි වස්සානි වස්සසතම්පි යාව ආයුපරිමාණා තිට්ඨති. යථා කිං? යථා මාතුයා ජනිතොපි දාරකො ධාතියා ථඤ්ඤාදීනි පායෙන්වා පොසියමානො චිරං තිට්ඨති, යථා ච උපත්ථම්භෙන උපත්ථම්භිතං ගෙහං. චුත්තම්පි චෙතං -

“යථා, මහාරාජ, ගෙහෙ පපතන්තෙ අඤ්ඤෙන දාරුනා උපත්ථම්භිතං සන්තං එව තං ගෙහං න පතති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං කායො ආභාරට්ඨිතිකො ආභාරං පටිච්ච තිට්ඨති” ති.

එවං කබලිකාරො ආභාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආභාරකිච්චං සාධෙති.

එවං සාධෙන්තොපි ච කබලිකාරො ආභාරො ද්විත්තං රූපසන්තතීතං පච්චයො හොති ආභාරසමුට්ඨානස්ස ච උපාදිණ්ණකස්ස ච. කම්මජානං අනුපාලකො හුත්වා පච්චයො හොති, ආභාරසමුට්ඨානානං ජනකො හුත්වාති. එස්සො පන සුඛාදිවත්ථුතං ආරම්මණං චුසන්තොයෙව සුඛාදිවේදනාපවත්තනෙන සත්තානං ධීතියා හොති. මනොසඤ්චෙනනා කුසලාකුසලකම්මවසෙන ආයුහමානායෙව භවමුලනිජ්ඣාදනතො සත්තානං ධීතියා හොති. විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව නාමරූපජ්ජවත්තනෙන සත්තානං ධීතියා හොති.

එවං උපත්ථම්භනාදිවසෙන ආභාරකිච්චං සාධයමානෙසු පනෙතෙසු චත්තාරි භයානි දට්ඨබ්බාති. සෙය්‍යථිදං - කබලිකාරාභාරෙ නිකන්තියෙව භයං, එස්සෙ උපගමනමෙව, මනොසඤ්චෙනනාය ආයුහනමෙව, විඤ්ඤාණෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති. කිං කාරණා? කබලිකාරාභාරෙ හි නිකන්තිං කත්වා සීතාදීනං පුරක්ඛතා සත්තා ආභාරත්ථාය මුද්දාගණනාදිකම්මානි කරොන්තා අනප්පකං දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති. එකච්චෙ ච ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මාදිකාය අනෙසනාය ආභාරං පරියෙසන්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා හොන්ති, සම්පරායෙපි, “තස්ස සඬ්ඝාට්ඨි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා” තිආදිනා ලක්ඛණසංයුත්තෙ (සං. නි. 2.218) චුත්තනයෙන සමණපෙතා හොන්ති. ඉමිනා තාව කාරණෙන කබලිකාරෙ ආභාරෙ නිකන්ති එව භයන්ති වෙදිතබ්බා.

එස්සං උපගච්ඡන්තාපි එස්සස්සාදිනො පරෙසං රක්ඛිතගොපිතෙසු දාරාදීසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්ති, තෙ සහ භණ්ඩෙන භණ්ඩසාමිකා ගහෙන්වා බණ්ඩාබණ්ඩිකං වා ඡින්දිත්වා සඬ්ඝාකාරකුට්ඨෙ ඡඩ්ඬෙන්ති, රඤ්ඤො වා නිය්‍යාදෙන්ති. තතො තෙ රාජා විවිධා කම්මකාරණා කාරාපෙති. කායස්ස ච හෙදා දුග්ගති තෙසං පාටිකඬ්ඛා හොති. ඉති එස්සස්සාදමුලකං දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි භයං සබ්බමාගතමෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන එස්සාභාරෙ උපගමනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

කුසලාකුසලකම්මායුහනෙ පන තම්මුලකං තීසු භවෙසු භයං සබ්බං ආගතමෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන මනොසඤ්චෙතනාභාරෙ ආයුහනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණඤ්ච යස්මිං යස්මිං යානෙ අභිනිපතති, තස්මිං තස්මිං යානෙ පටිසන්ධිනාමරූපං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තති. තස්මිඤ්ච නිබ්බත්තෙ සබ්බභයානි නිබ්බත්තානියෙව හොන්ති තම්මුලකත්තාති ඉමිනා කාරණෙන විඤ්ඤාණාභාරෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති වෙදිතබ්බොති.

කිංනිදානාතිආදීසු නිදානාදීනි සබ්බානෙව කාරණවෙච්චනානි. කාරණඤ්ඤි යස්මා ඵලං නිදෙති, “භන්ද නං ගණ්හවා”ති අප්පෙති විය, තස්මා නිදානන්ති වුච්චති. යස්මා තං තතො සමුදෙති ජායති පභවති, තස්මා සමුදයො ජාති පභවොති වුච්චති. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො – කිංනිදානං ඵතෙසන්ති කිංනිදානා. කො සමුදයො ඵතෙසන්ති කිංසමුදයා. කා ජාති ඵතෙසන්ති කිංජාතිකා. කො පභවො ඵතෙසන්ති කිංපභවා. යස්මා පන තෙසං තණ්හා යථාචුත්තෙන අත්ථෙත නිදානඤ්චෙව සමුදයො ච ජාති ච පභවො ච, තස්මා “තණ්හානිදානා”තිආදිමාහ. ඵචං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඵත්ථ ච ඉමෙ චත්තාරො ආභාරා තණ්හානිදානානි පටිසන්ධිං ආදිං කත්වා අත්තභාවසඬ්ඛාතානං ආභාරානං පුරිමතණ්හානං වසෙන නිදානං වෙදිතබ්බං. කථං? පටිසන්ධික්ඛණෙ තාව පරිපුණ්ණායතනානං සත්තානං සත්තසත්තතිවසෙන, සෙසානං තතො ඌනඌනසත්තතිවසෙන උප්පන්නරූපබ්භන්තරං ජාතා ඔජා අත්ථි, අයං තණ්හානිදානො උපාදිණ්ණකකබ්බුකාරාභාරො. පටිසන්ධිචිත්තසම්පයුත්තා පන ඵස්සවෙතනා සයඤ්ච චිත්තං විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙ තණ්හානිදානා උපාදිණ්ණක-ඵස්සමනොසඤ්චෙතනා-විඤ්ඤාණාභාරාති ඵචං තාව පුරිමතණ්හානිදානා පටිසන්ධිකා ආභාරා. යථා ච පටිසන්ධිකා, ඵචං තතො පරං පඨමභවඬ්ගචිත්තක්ඛණාදිනිබ්බත්තාපි වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන භගවා න කෙවලං ආභාරානමෙව නිදානං ජානාති, ආභාරනිදානභූතාය තණ්හායපි, තණ්හාය නිදානානං වෙදනාදීනම්පි නිදානං ජානාතියෙව, තස්මා තණ්හා වායං, භික්ඛවෙ, කිංනිදානාතිආදීනා නයෙන වට්ඨං දස්සෙත්වා විවට්ඨං දස්සෙසි. ඉමස්මිඤ්ච පන යානෙ භගවා අතීතාභිමුඛං දෙසනං කත්වා අතීතෙන වට්ඨං දස්සෙති. කථං? ආභාරවසෙන භි අයං අත්තභාවො ගහිතො.

තණ්හාති ඉමස්සත්තභාවස්ස ජනකං කම්මං, වෙදනාඵස්සසලායතනනාමරූපවිඤ්ඤාණානි යස්මිං අත්තභාවෙ යත්වා කම්මං ආයුහිතං, තං දස්සෙතුං චුත්තානි, අවිජ්ජාසඬ්ඛාරා තස්සත්තභාවස්ස ජනකං කම්මං. ඉති ද්වීසු යානෙසු අත්තභාවො, ද්වීසු තස්ස ජනකං කම්මන්ති සඬ්ඛෙපෙන කම්මඤ්චෙව කම්මවිපාකඤ්චාති, ද්වෙපි ධම්මෙ දස්සෙන්නෙන අතීතාභිමුඛං දෙසනං කත්වා අතීතෙන වට්ඨං දස්සිතං.

තත්‍රායං දෙසනා අනාගතස්ස අදස්සිතත්තා අපරිපුණ්ණාති න දට්ඨබ්බා. නයතො පන පරිපුණ්ණාත්ථෙව දට්ඨබ්බා. යථා හි චක්ඛුමා පුරිසො උදකපිට්ඨෙ නිපන්තං සුංසුමාරං දිස්වා තස්ස පරහාගං ඔලොකෙන්තො ගීවං පස්සෙය්‍යා, ඔරතො පිට්ඨීං, පරියොසානෙ නඬගුට්ඨමූලං, හෙට්ඨා කුච්ඡිං ඔලොකෙන්තො පන උදකගතං අග්ගනඬගුට්ඨස්ථෙව චත්තාරො ච හත්ථපාදෙ න පස්සෙය්‍යා, සො න ඵත්තාවතා “අපරිපුණ්ණො සුංසුමාරො”ති ගණ්හාති, නයතො පන පරිපුණ්ණාත්ථෙව ගණ්හාති, ඵවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

උදකපිට්ඨෙ නිපන්තසුංසුමාරො විය හි තෙභූමකවට්ටං. තීරෙ යීතො චක්ඛුමා පුරිසො විය යොගාවචරො. තෙන පුරිසෙන උදකපිට්ඨෙ සුංසුමාරස්ස දිට්ඨකාලො විය යොගිනා ආහාරවසෙන ඉමස්සත්තභාවස්ස දිට්ඨකාලො. පරතො ගීවාය දිට්ඨකාලො විය ඉමස්සත්තභාවස්ස ජනිකාය තණ්හාය දිට්ඨකාලො. පිට්ඨියා දිට්ඨකාලො විය යස්මිං අත්තභාවෙ තණ්හාසඬබ්බාතං කම්මං කතං, වෙදනාදිවසෙන තස්ස දිට්ඨකාලො. නඬගුට්ඨමූලස්ස දිට්ඨකාලො විය තස්සත්තභාවස්ස ජනකානං අවිජ්ජාසඬබ්බාරාතං දිට්ඨකාලො. හෙට්ඨා කුච්ඡිං ඔලොකෙන්තස්ස පන අග්ගනඬගුට්ඨස්ථෙව චත්තාරො ච හත්ථපාදෙ අදිස්වාපි “අපරිපුණ්ණො සුංසුමාරො”ති අගහෙත්වා නයතො පරිපුණ්ණාත්ථෙව ගහණං විය යත්ථ යත්ථ පච්චයවට්ටං පාළියං න ආගතං, තත්ථ තත්ථ “දෙසනා අපරිපුණ්ණා”ති අගහෙත්වා නයතො පරිපුණ්ණාත්ථෙව ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච ආහාරතණ්හානං අන්තරෙ ඵකො සන්ධි, තණ්හාවෙදනානං අන්තරෙ ඵකො, විඤ්ඤාණසඬබ්බාරාතං අන්තරෙ ඵකොති ඵවං තිසන්ධිවතුසඬබ්බෙපමෙව වට්ටං දස්සිතත්ති. පට්ඨං.

2. මොළියඵග්ගුනසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහායාති ඉමස්මිංයෙව යානෙ භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. කස්මා? දිට්ඨිගතිකස්ස නිසින්තත්තා. තස්සඤ්චි පරිසති මොළියඵග්ගුනො නාම භික්ඛු දිට්ඨිගතිකො නිසින්තො. අථ සත්ථා වින්තෙසි – “අයං උට්ඨන්තිවා මං පඤ්ඤං පුච්ඡස්සති, අථස්සාහං විස්සජ්ජෙස්සාමි”ති පුච්ඡාය ඔකාසදානත්ථං දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. මොළියඵග්ගුනොති මොළීති වූළා වූච්චති. යථාහ –

“ෂෙත්ථාන මොළීං වරගන්ධවාසිතං
වෙහායසං උක්ඛිපි සකාපුඬගවො;
රතනවඬකොට්ඨරෙන වාසවො,
සහස්සනෙත්තො සිරසා පටිග්ගහී”ති.

සා තස්ස ගිහිකාලෙ මහත්තා අහොසි. තෙනස්ස “මොළියඵග්ගුනො”ති සඬබ්බා උදපාදි. පබ්බජිතම්පි නං තෙනෙව නාමෙන සඤ්ජානත්ති. ඵතදවොචාති දෙසනානුසන්ධිං සට්ඨන්තො ඵතං “කො නු බො, හන්තෙ, විඤ්ඤාණාහාරං

ආහාරෙති” ති වචනං අවොච. තස්සත්ථො – හන්තෙ, කො නාම සො, යො එතං විඤ්ඤාණාහාරං බාදති වා භුඤ්ජති වාති?

කස්මා පනායං ඉතරෙ තයො ආහාරෙ අපුච්ඡන්වා ඉමමෙව පුච්ඡති? ජානාමිති ලද්ධියා. සො හි මහන්තෙ පිණ්ඩෙ කත්වාච කබ්බිකාරාහාරං භුඤ්ජන්තෙ පස්සති, තෙනස්ස තං ජානාමිති ලද්ධි. තිත්තිරවට්ටකමොරකුක්කුටාදයො පන මාතුසම්ඵස්සෙන යාපෙන්නෙ දිස්වා “එතෙ එස්සාහාරෙන යාපෙන්නි” ති තස්ස ලද්ධි. කච්ඡපා පන අත්තනො උතුසමයෙ මහාසමුද්දතො නික්ඛමිත්වා සමුද්දතීරෙ වාලිකත්තරෙ අණ්ඩානි යාපෙත්වා වාලිකාය පටිච්ඡාදෙන්වා මහාසමුද්දමෙව ඔතරන්ති. තානි මාතුඅනුස්සරණවසෙන න පුතීනි හොන්ති. තානි මනොසඤ්චෙනනාහාරෙන යාපෙන්නිති තස්ස ලද්ධි. කිඤ්වාපි ථෙරස්ස අයං ලද්ධි, න පන එතාය ලද්ධියා ඉමං පඤ්භං පුච්ඡති. දිට්ඨිගතිකො හි උම්මත්තකසදිසො. යථා උම්මත්තකො පච්ඡිං ගහෙත්වා අන්තරවිට්ඨිං ඔතිණ්ණො ගොමයම්පි පාසාණම්පි ගුලම්පි බජ්ජබණ්ඩම්පි තං තං මනාපම්පි අමනාපම්පි ගහෙත්වා පච්ඡියං පක්ඛිපති. එවමෙව දිට්ඨිගතිකො යුත්තම්පි අයුත්තම්පි පුච්ඡති. සො “කස්මා ඉමං පුච්ඡසි” ති න නිග්ගහෙතබ්බො, පුච්ඡිතපුච්ඡිතට්ඨානෙ පන ගහණමෙව නිසෙධෙතබ්බං. තෙනෙව නං හගවා “කස්මා එවං පුච්ඡසි” ති අවත්වා ගහිතගාහමෙව තස්ස මොවෙතුං නො කල්ලො පඤ්භොතිආදිමාහ.

තත්ථ නො කල්ලොති අයුත්තො. ආහාරෙතිති අහං න වදාමිති අහං කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ආහාරෙතිති න වදාමි. ආහාරෙතිති වාහං වදෙය්‍යන්ති යදි අහං ආහාරෙතිති වදෙය්‍යං. තත්ත්වස්ස කල්ලො පඤ්භොති තස්මිං මයා එවං චුත්තෙ අයං පඤ්භො යුත්තො හවෙය්‍ය. කිස්ස නු බො, හන්තෙ, විඤ්ඤාණාහාරොති, හන්තෙ, අයං විඤ්ඤාණාහාරො කතමස්ස ධම්මස්ස පච්චයොති අත්ථො. තත්ත්ව කල්ලං වෙය්‍යාකරණන්ති තස්මිං එවං පුච්ඡිතෙ පඤ්භෙ ඉමං වෙය්‍යාකරණං යුත්තං “විඤ්ඤාණාහාරො ආයතිං පුනබ්බවාහිනිබ්බත්තියා පච්චයො” ති. එත්ථ ව විඤ්ඤාණාහාරොති පටිසන්ධිවිත්තං. ආයතිං පුනබ්බවාහිනිබ්බත්තිති තෙනෙව විඤ්ඤාණෙන සහුප්පන්තනාමරූපං. තස්මිං භූතෙ සති සලායතනන්ති තස්මිං පුනබ්බවාහිනිබ්බත්තිසඛ්ඛාතෙ නාමරූපෙ ජාතෙ සති සලායතනං හොතිති අත්ථො.

සලායතනපච්චයා එස්සොති ඉධාපි හගවා උත්තරි පඤ්භස්ස ඔකාසං දෙන්තො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දිට්ඨිගතිකො හි නවපුච්ඡං උප්පාදෙතුං න සක්කොති, නිද්දිට්ඨං නිද්දිට්ඨංයෙව පන ගණ්හිත්වා පුච්ඡති, තෙනස්ස හගවා ඔකාසං අදාසි. අත්ථො පනස්ස සබ්බපදෙසු චුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො. “කො නු බො, හන්තෙ, හවති” ති කස්මා න පුච්ඡති? දිට්ඨිගතිකස්ස හි සත්තො නාම භූතො නිබ්බත්තොයෙවාති ලද්ධි, තස්මා අත්තනො ලද්ධිවිරුද්ධං ඉදන්ති න පුච්ඡති. අපිව ඉදප්පච්චයා ඉදං ඉදප්පච්චයා ඉදන්ති බහුසු යානෙසු කථිතත්තා සඤ්ඤත්තිං උපගතො, තෙනාපි න පුච්ඡති. සත්ථාපි “ඉමස්ස බහුං පුච්ඡන්තස්සාපි තිත්ති නත්ථි, තුච්ඡපුච්ඡමෙව පුච්ඡති” ති ඉතො පට්ඨාය දෙසනං එකාබද්ධං කත්වා දෙසෙසි. ඡන්තං ත්වෙවාති යතො පට්ඨාය දෙසනාරුල්භං, තමෙව ගහෙත්වා දෙසනං

විවට්ටෙන්තො එවමාහ. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ විඤ්ඤාණනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානං අන්තරෙ එකො, භවජාතීනං අන්තරෙ එකොති. දුතියං.

3. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වාති සච්චාති පටිවිජ්ඣිතුං අසමත්ථා බාහිරකසමණබ්‍රාහ්මණා. ජරාමරණං නප්පජානන්තීතිආදීසු ජරාමරණං න ජානන්ති දුක්ඛසච්චවසෙන, ජරාමරණසමුදයං න ජානන්ති සහ තණ්හාය ජාති ජරාමරණස්ස සමුදයොති සමුදයසච්චවසෙන, ජරාමරණනිරොධං න ජානන්ති නිරොධසච්චවසෙන, පටිපදං න ජානන්ති මග්ගසච්චවසෙන. ජාතිං න ජානන්ති දුක්ඛසච්චවසෙන, ජාතිසමුදයං න ජානන්ති සහ තණ්හාය භවො ජාතිසමුදයොති සමුදයසච්චවසෙන. එවං සහ තණ්හාය සමුදයං යොජෙත්වා සබ්බපදෙසු චතුසච්චවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සාමඤ්ඤත්ථං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථං වාති එත්ථ අරියමග්ගො සාමඤ්ඤත්ථෙව බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථෙව. උභයත්ථාපි පන අත්ථො නාම අරියඵලං වෙදිතබ්බං. ඉති භගවා ඉමස්මිං සුත්තෙ එකාදසසු යානෙසු චත්තාරි සච්චාති කට්ඨෙති. තතියං.

4. දුතියසමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ ඉමෙ ධම්මෙ කතමෙ ධම්මෙති එත්තකං පපඤ්චං කත්වා කට්ඨං, දෙසනං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයෙන ඉමෙ ධම්මෙ නප්පජානන්තීතිආදි වුත්තං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. චතුත්ථං.

5. කච්චානගොත්තසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨිති යං පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා තෙසු තෙසු යානෙසු සම්මාදස්සනං වදන්ති, සබ්බමපි තං ද්විති පදෙහි සබ්බිපිත්වා පුච්ඡති. ද්වයනිස්සිතොති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ නිස්සිතො. යෙභුයොනාති ඉමිනා යජෙත්වා අරියපුග්ගලෙ සෙසමභාජනං දස්සෙති. අත්ථිතන්ති සස්සතං. නත්ථිතන්ති උච්ඡෙදං. ලොකසමුදයන්ති ලොකො නාම සඬ්ඛාරලොකො, තස්ස නිබ්බත්ති. සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතොති සම්මාපඤ්ඤා නාම සවිපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා, තාය පස්සන්තස්සාති අත්ථො. යා ලොකෙ නත්ථිතාති සඬ්ඛාරලොකෙ නිබ්බත්තෙසු ධම්මෙසු පඤ්ඤායන්තෙස්වෙව යා නත්ථිති උච්ඡෙදදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා න භොතීති අත්ථො. ලොකනිරොධන්ති සඬ්ඛාරානං භඩ්ගං. යා ලොකෙ අත්ථිතාති සඬ්ඛාරලොකෙ හිජ්ජමානෙසු ධම්මෙසු පඤ්ඤායන්තෙස්වෙව යා අත්ථිති සස්සතදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා න භොතීති අත්ථො.

අපිව ලොකසමුදයන්ති අනුලොමපච්චයාකාරං. ලොකනිරොධන්ති පටිලොමපච්චයාකාරං. ලොකනිස්සයෙ පස්සන්තස්සාපි හි පච්චයානං අනුච්ඡෙදෙන පච්චයුප්පන්තස්ස අනුච්ඡෙදං පස්සතො යා නත්ථිති උච්ඡෙදදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා

න හොඳි. පව්වයනිරොධං පස්සන්තස්සාපි පව්වයනිරොධෙන
පව්වයුප්පන්නනිරොධං පස්සතො යා අත්ථිති සස්සතදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍යා, සා න
හොඳිති අයම්පෙත්ථ අත්ථො.

උපයුපාදානාහිනිවෙසවිනිබන්ධොති උපයෙහි ව උපාදානෙහි ව අහිනිවෙසෙහි ව
විනිබන්ධො. තත්ථ උපයාති ද්වෙ උපයා තණ්හපයො ව දිට්ඨපයො ව.
උපාදානාදිසුපි එසෙව නයො. තණ්හාදිට්ඨියො හි යස්මා අහං මමන්තිආදීහි
ආකාරෙහි තෙභූමකධම්මෙ උපෙන්නි උපගච්ඡන්ති, තස්මා උපයාති වුව්වන්ති.
යස්මා පන තෙ ධම්මෙ උපාදියන්ති වෙව අහිනිවිසන්ති ව, තස්මා උපාදානාති ව
අහිනිවෙසාති ව වුව්වන්ති. තාහි වායං ලොකො විනිබන්ධො. තෙනාහ
“උපයුපාදානාහිනිවෙසවිනිබන්ධො”ති.

තඤ්චායන්ති තඤ්ච උපයුපාදානං අයං අරියසාවකො. වෙනසො අධිට්ඨානන්ති
විත්තස්ස පතිට්ඨානභූතං. අහිනිවෙසානුසයන්ති අහිනිවෙසභූතඤ්ච අනුසයභූතඤ්ච.
තණ්හාදිට්ඨියු හි අකුසලවිත්තං පතිට්ඨාති, තා ව තස්මිං අහිනිවිසන්ති වෙව
අනුසෙන්නි ව, තස්මා තදුහයං වෙනසො අධිට්ඨානං අහිනිවෙසානුසයන්ති ව ආහ. න
උපෙතීති න උපගච්ඡති. න උපාදියතීති න ගණ්හාති. නාධිට්ඨාතීති න අධිට්ඨාති,
කිත්ති? අත්තා මෙති. දුක්ඛමෙවාති පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධමත්තමෙව. න කඬ්ඛතීති
“දුක්ඛමෙව උප්පජ්ජති, දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, න අඤ්ඤො එත්ථ සත්තො නාම
අත්ථි”ති කඬ්ඛං න කරොති. න විච්ඡිච්ඡතීති න විච්ඡිච්ඡං උප්පාදෙති.

අපරප්පච්චයාති න පරප්පච්චයෙන, අඤ්ඤස්ස අපත්තියායෙන්වා
අත්තපච්චක්ඛඤාණමෙවස්ස එත්ථ හොතීති. එත්තාවතා බො, කච්චාන, සම්මාදිට්ඨි
හොතීති එවං සත්තසඤ්ඤාය පහිනත්තා එත්තකෙන සම්මාදස්සනං නාම හොතීති
මිස්සකසම්මාදිට්ඨිං ආහ. අයමෙකො අත්තොති එස එකො නිකුටන්තො
ලාමකන්තො පයමකං සස්සනං. අයං දුතියොති එස දුතියො සබ්බං නත්ථිති
උප්පජ්ජනකදිට්ඨිසම්බාතො නිකුටන්තො ලාමකන්තො දුතියකො උච්ඡෙදොති
අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති. පඤ්චමං.

6. ධම්මකථිකසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ නිබ්බිදායාති නිබ්බන්දනත්ථාය. විරාගායාති විරජ්ජනත්ථාය.
නිරොධායාති නිරුජ්ඣනත්ථාය. පටිපන්නො හොතීති එත්ථ සීලතො පට්ඨාය යාව
අරහත්තමග්ගා පටිපන්නොති වෙදිතබ්බො. ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති
ලොකුත්තරස්ස නිබ්බානධම්මස්ස අනුධම්මභූතං පටිපදං පටිපන්නො.
අනුධම්මභූතන්ති අනුරූපසභාවභූතං. නිබ්බිදා විරාගා නිරොධාති නිබ්බිදාය වෙව
විරාගෙන ව නිරොධෙන ව. අනුපාදා විමුත්තොති චතුහි උපාදානෙහි කිඤ්චි ධම්මං
අනුපාදිස්ත්වා විමුත්තො. දිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තොති දිට්ඨෙව ධම්මෙ
නිබ්බානප්පත්තො. අලං වචනායාති, එවං වත්තබ්බතං අරහති, යුත්තො

අනුවෂ්ටිකොති අත්ථො. එවමෙත්ථ එකෙන නයෙන ධම්මකථිකස්ස පුච්ඡා කථිතා, ද්විති තං විසෙසෙත්වා සෙක්ඛාසෙක්ඛභූමියො නිද්දිට්ඨාති. ඡට්ඨං.

7. අවෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ අවෙලො කස්සපොති ලිඬගෙන අවෙලො නිච්චෙලො, නාමෙන කස්සපො. දුරතොවාති මහතා භික්ඛුසඬ්ඨසෙන පරිවුතං ආගච්ඡන්තං දුරතො එව අද්දස. කිඤ්චිදෙව දෙසන්ති කිඤ්චිදෙව කාරණං. ඔකාසන්ති පඤ්ඤාකාරණස්ස ඛණං කාලං. අන්තරසරන්ති “න පල්ලත්ථිකාය අන්තරසරෙ නිසිදිස්සාමි” ති එත්ථ අන්තොනිවෙසනං අන්තරසරං. “ඔක්ඛිත්තවක්ඛු අන්තරසරෙ ගමිස්සාමි” ති එත්ථ ඉන්දබ්බිලතො පට්ඨාය අන්තොගාමො. ඉධාපි අයමෙව අධිජ්ජෙතො. යදාකඬ්ඛසීති යං ඉච්ඡසි.

කස්මා පන භගවා කට්ඨකාමො යාවතතියං පටික්ඛිපිති? ගාරවජනනත්ථං. දිට්ඨිගතිකා හි ඛිජ්ජං කථියමානෙ ගාරවං න කරොන්ති, “සමණං ගොතමං උපසඬ්ඨකම්මම්පි පුච්ඡිත්තම්පි සුකරං, පුච්ඡිත්තමත්තෙයෙව කට්ඨති” ති වචනම්පි න සද්දහන්ති. ද්වෙ තයො වාගෙ පටික්ඛිත්තෙ පන ගාරවං කරොන්ති, “සමණං ගොතමං උපසඬ්ඨකම්මම්පි පඤ්ඤං පුච්ඡිත්තම්පි දුක්කරං” ති යාවතතියං යාවිතෙ කථියමානං සුස්සුසන්ති සද්දහන්ති. ඉති භගවා “අයං සුස්සුසිස්සති සද්දහිස්සති” ති යාවතතියං යාවාපෙත්වා කට්ඨසි. අපිව යථා භිසක්කො තෙලං වා ඵාණිතං වා පවත්තො මුදුපාකඬ්ඛපාකානං පාකකාලං ආගමයමානො පාකකාලං අනතික්කම්ත්වා ඔතාරෙති. එවං භගවා සත්තානං ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො “එත්තකෙන කාලෙන ඉමස්ස ඤාණං පරිපාකං ගමිස්සති” ති ඤත්වා යාවතතියං යාවාපෙසි.

මා භෙවං, කස්සපාති, කස්සප, මා එවං භණ්. සයංකතං දුක්ඛන්ති හි වත්තුං න වට්ටති, අත්තා නාම කොච්ඡි දුක්ඛස්ස කාරකො නත්ථිති දිපෙති. පරතොපි එසෙව නයො. අධිච්චසමුප්පන්නන්ති අකාරණෙන යදිච්ඡාය උජ්ජන්තං. ඉති පුට්ඨො සමානොති කස්මා එවමාහ? එවං කිරස්ස අහොසි – “අයං ‘සයංකතං දුක්ඛ’න්තිආදිනා පුට්ඨො ‘මා භෙව’න්ති වදති, ‘නත්ථි’ ති පුට්ඨො ‘අත්ථි’ ති වදති. ‘භවං ගොතමො දුක්ඛං න ජානාති න පස්සති’ ති පුට්ඨො ‘ජානාමි ඛවාහ’න්ති වදති. කිඤ්චි නු ඛො මයා විරජ්ඣිත්වා පුච්ඡිතො” ති මූලතො පට්ඨාය අත්තතො පුච්ඡමෙව සොධෙත්තො එවමාහ. ආචික්ඛතු ව මෙ, භත්තෙ, භගවාති ඉධ සත්ථරි සඤ්ජාතගාරවො “භව”න්ති අවත්වා “භගවා” ති වදති.

සො කරොතිතිආදි, “සයංකතං දුක්ඛ”න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං වුත්තං. එත්ථ ව සතොති ඉදං භුම්මත්ථෙ සාම්ච්චනං, තස්මා එවමත්ථො දට්ඨබ්බො – සො කරොති සො පටිසංවෙදයතීති ඛො, කස්සප, ආදිම්භියෙව එවං සති පච්ඡා සයංකතං දුක්ඛන්ති අයං ලද්ධි භොති. එත්ථ ව දුක්ඛන්ති වට්ටදුක්ඛං අධිජ්ජෙතං. ඉති වදන්ති එතස්ස පුරිමෙන ආදිසද්දෙන අනන්තරෙන ව සස්සතසද්දෙන සම්බන්ධො භොති.

“දීපෙනි ගණ්භාති” ති අයං පනෙත්ථ පාඨසෙසො. ඉදඤ්භි චුත්තං හොති – ඉති එවං වදන්තො ආදිතොව සස්සතං දීපෙනි, සස්සතං ගණ්භාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, කාරකඤ්ච වෙදකඤ්ච එකමෙව ගණ්භන්තං එතං සස්සතං උපගච්ඡතිති අත්ථො.

අඤ්ඤො කරොතිතිආදි පන “පරංකතං දුක්ඛ”න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං චුත්තං. “ආදිතො සතො” ති ඉදං පන ඉධාපි ආහරිතබ්බං. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – අඤ්ඤො කරොති අඤ්ඤො පටිසංවෙදියතීති බො පන, කස්සප, ආදිමිහියෙව එවං සති, පච්ඡා “කාරකො ඉධෙව උච්ඡිජ්ජති, තෙන කතං අඤ්ඤො පටිසංවෙදියතී” ති එවං උප්පන්නාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං සම්පයුත්තාය වෙදනාය අභිතුන්නස්ස විද්ධස්ස සතො “පරංකතං දුක්ඛ”න්ති අයං ලද්ධි හොතීති. ඉති වදන්තිආදි චුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. තත්ත්වං යොජනා – එවඤ්ච වදන්තො ආදිතොව උච්ඡෙදං දීපෙනි, උච්ඡෙදං ගණ්භාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං උච්ඡෙදං උපගච්ඡතිති අත්ථො.

එතෙ තෙති යෙ සස්සතුච්ඡෙදසඬාතෙ උභො අත්තෙ (අනුපගම්ම තථාගතො ධම්මං දෙසෙති, එතෙ තෙ, කස්සප, උභො අත්තෙ) අනුපගම්ම පභාය අනල්ලිසිත්වා මජ්ඣිමනිකායා තථාගතො ධම්මං දෙසෙති, මජ්ඣිමාය පටිපදාය ධීතො දෙසෙතිති අත්ථො. කතරං ධම්මන්ති වෙ? යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සඬාතොති. එත්ථ හි කාරණතො එලං, කාරණනිරොධෙන වස්ස නිරොධො දීපිතො, න කොචි කාරකො වා වෙදකො වා නිද්දිට්ඨො. එත්තාවතා සෙසපඤ්ඤා පටිසෙධිතා හොන්ති. උභො අත්තෙ අනුපගම්මාති ඉමිනා හි තතියපඤ්ඤො පටික්ඛිත්තො. අවිජ්ජාපච්චයා සඬාතොති ඉමිනා අධිච්චසමුප්පන්නතා වෙව අජානනඤ්ච පටික්ඛිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ලභෙය්‍යන්ති ඉදං සො භගවතො සන්තිකෙ භික්ඛුභාවං පත්ථයමානො ආහ. අථ භගවා යොනෙන ඛන්ධකෙ තිත්ථියපරිවාසො (මහාව. 86) පඤ්ඤත්තො, යං අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං ධීතො “අහං, භන්තෙ, ඉත්ථන්තාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඬාමි උපසම්පදං. ස්වාහං, භන්තෙ, සඬ්ඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාවාමි” තිආදිනා නයෙන සමාදිසිත්වා පරිවසති, තං සන්ධාය යො බො, කස්සප, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බොතිආදිමාහ. තත්ථ පබ්බජ්ජන්ති වචනසිලිට්ඨතාවසෙන චුත්තං. අපරිවසිත්වායෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති. උපසම්පදත්ථිකෙන පන නාතිකාලෙන ගාමජ්ජවෙසනාදීනි අට්ඨ වත්තානි පුරන්තෙන පරිවසිතබ්බං. ආරද්ධවීත්තානි අට්ඨවත්තපුරණෙන තුට්ඨවීත්තා. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය පබ්බජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 86) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිව මයාති අයමෙත්ථ පාඨො, අඤ්ඤත්ථ පන “අපිව මෙත්ථා” ති. පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතාති පුග්ගලනානත්තං විදිතං. “අයං පුග්ගලො

පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහො” ති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති. තතො කස්සපො චින්තෙසි – “අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ එවං සංසිත්වා කොට්ටෙන්වා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඛෙන්ති” ති. තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො සවෙ, හන්තෙතිආදිමාහ. අථ හගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දනං විදිත්වා “න කස්සපො පරිවාසං අරහතී” ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – “ගච්ඡ, භික්ඛු, කස්සපං නභාපෙත්වා පබ්බාපෙත්වා ආනෙහී” ති. සො තවා කත්වා තං පබ්බාපෙත්වා හගවතො සන්තිකං අගමාසි. හගවා ගණෙ නිසීදිත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙන වුත්තං අලත්ථ බො අවෙලො කස්සපො හගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පදන්ති. අවිරූපසම්පන්නොතිආදි සෙසං බ්‍රාහ්මණසංයුත්තෙ (සං. නි. 1.187) වුත්තමෙවාති. සත්තමං.

8. තිම්බරුකසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ සා වෙදනාතිආදි “සයංකතං සුබද්ධක්ඛ”න්ති ලද්ධියා නිසෙධනත්ථං වුත්තං. එත්ථාපි සතොති භූමිමත්ථෙයෙව සාම්ච්චනං. තත්‍රායං අත්ථදීපනා – “සා වෙදනා, සො වෙදියතී” ති බො, තිම්බරුක, ආදිමිහියෙව එවං සති “සයංකතං සුබද්ධක්ඛ”න්ති අයං ලද්ධිං හොති. එවඤ්ඤි සති වෙදනාය එව වෙදනා කතා හොති. එවඤ්ඤ වදන්තො ඉම්ඡස්සා වෙදනාය පුබ්බෙපි අත්ථිතං අනුජානාති, සස්සතං දීපෙති සස්සතං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස භි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං සස්සතං උපගච්ඡතීති අත්ථො. පුරිමඤ්ඤි අත්ථං සන්ධායෙවෙතං හගවතා වුත්තං හවිස්සති, තස්මා අට්ඨකථායං තං යොජෙත්වාචස්ස අත්ථො දීපිතො. එවම්පාහං න වදාමීති අහං “සා වෙදනා, සො වෙදියතී” ති එවම්පි න වදාමි. “සයංකතං සුබද්ධක්ඛ”න්ති එවම්පි න වදාමීති අත්ථො.

අඤ්ඤො වෙදනාතිආදි “පරංකතං සුබද්ධක්ඛ”න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං වුත්තං. ඉධාපි අයං අත්ථයොජනා – “අඤ්ඤො වෙදනා අඤ්ඤො වෙදියතී” ති බො, තිම්බරුක, ආදිමිහියෙව එවං සති පච්ඡා යා පුරිමපක්ඛෙ කාරකවෙදනා, සා උච්ඡින්නා. තාය පන කතං අඤ්ඤො වෙදියතීති එවං උජ්ජන්තාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං සම්පයුත්තාය වෙදනාය අභිතුන්නස්ස සතො “පරංකතං සුබද්ධක්ඛ”න්ති අයං ලද්ධිං හොති. එවඤ්ඤ වදන්තො කාරකො උච්ඡින්නො, අඤ්ඤන පටිසන්ධි ගහිතාති උච්ඡෙදං දීපෙති, උච්ඡෙදං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස භි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං උච්ඡෙදං උපගච්ඡතීති අත්ථො. ඉධාපි භි ඉමානි පදානි අට්ඨකථායං ආහරිත්වා යොජිතානෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ වෙදනාසුබද්ධක්ඛං කථිතං. තඤ්ඤ බො විපාකසුබද්ධක්ඛමෙව වට්ටතීති වුත්තං. අට්ඨමං.

9. බාලපණ්ඩිතසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ අවිජ්ජානීවරණස්සාති අවිජ්ජාය නිවාරිතස්ස. එවමයං කායො සමුදාගතොති එවං අවිජ්ජාය නිවාරිතත්තා තණ්හාය ව සම්පයුත්තත්තායෙව අයං කායො නිබ්බන්තො. අයඤ්ඤෙව කායොති අයඤ්ඤස්ස අත්තතො සවිඤ්ඤාණකො

කායො. බහිද්ධා ව නාමරූපන්ති බහිද්ධා ව පරෙසං සවිඤ්ඤාණකො කායො. අත්තනො ව පරස්ස ව පඤ්චහි බන්ධෙනි ඡහි ආයතනෙනි වාපි අයං අත්ථො දීපෙනබ්බොව. ඉත්ථෙතං ද්වයන්ති එවමෙතං ද්වයං. ද්වයං පටිච්ච එස්සොති අඤ්ඤත්ථ වක්ඛුරූපාදීනි ද්වයානි පටිච්ච වක්ඛුසම්ඵස්සාදයො චුත්තා, ඉධ පන අජ්ඣන්තිකබාහිරානි ආයතනානි. මහාද්වයං නාම කිරෙතං. සලෙවායතනානීති සලෙව එස්සායතනානි එස්සකාරණානි. යෙහි චුට්ඨොති යෙහි කාරණභූතෙනි ආයතනෙනි උප්පන්නෙන එස්සෙන චුට්ඨො. අඤ්ඤතරෙතානි එත්ථ පරිපුණ්ණවසෙන අඤ්ඤතරතා වෙදිතබ්බා. තත්ත්වානි තස්මිං බාලපණ්ඩිතානං කායනිබ්බත්තනාදිමිති. කො අධිජ්ජයාසොති කො අධිකපයොගො.

හගවංමූලකාති හගවා මූලං එතෙසන්ති හගවංමූලකා. ඉදං චුත්තං හොති – ඉමෙ, හන්තෙ, අම්භාකං ධම්මා පුබ්බෙ කස්සපසම්මාසම්බුද්ධෙන උප්පාදිතා, තස්මිං පරිනිබ්බුතෙ එකං බුද්ධන්තරං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉමෙ ධම්මෙ උප්පාදෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, හගවතා පන නො ඉමෙ ධම්මා උප්පාදිතා. හගවන්තඤ්ඤි නිස්සාය මයං ඉමෙ ධම්මෙ ආජානාම පටිච්චිකම්මාති එවං හගවංමූලකා නො, හන්තෙ, ධම්මාති. හගවංතෙත්තිකාති හගවා හි ධම්මානං නෙතා විනෙතා අනුනෙතා, යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගහෙත්වා දස්සෙතාති ධම්මා හගවංතෙත්තිකා නාම හොන්ති. හගවංපටිසරණාති චතුභූමකධම්මා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡමානා හගවති පටිසරන්ති නාමාති හගවංපටිසරණා. පටිසරන්තීති සමොසරන්ති. අපිච මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසින්තස්ස හගවතො පටිච්චෙධවසෙන එස්සො ආගච්ඡති “අහං හගවා කින්තාමො” ති? ත්වං චූසනට්ඨෙන එස්සො නාම. වෙදනා, සඤ්ඤා, සඬ්ඛාරා, විඤ්ඤාණං ආගච්ඡති “අහං හගවා කින්තාම” න්ති, ත්වං විජානනට්ඨෙන විඤ්ඤාණං නාමාති එවං චතුභූමකධම්මානං යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගණ්හන්තො හගවා ධම්මෙ පටිසරන්ති හගවංපටිසරණා. හගවන්තංයෙව පටිභාතුති හගවතොව එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො උපට්ඨාතු, තුම්හෙයෙව නො කථෙත්වා දෙථාති අත්ථො.

සා වෙව අවිජ්ජාති එත්ථ කිඤ්චාපි සා අවිජ්ජා ව තණ්හා ව කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිං ආකඬ්ඪිත්වා නිරුද්ධා, යථා පන අජ්ජාපි යං හියොගා හෙසජ්ජං පිනං, තදෙව භොජනං භුඤ්ජාති සරික්ඛකත්තෙන තදෙචාති චුච්චති, එවම්ධාපි සා වෙව අවිජ්ජා සා ව තණ්හාති ඉදම්පි සරික්ඛකත්තෙන චුත්තං. බ්‍රහ්මචරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. දුක්ඛක්ඛයායාති වට්ටදුක්ඛස්ස බයත්ථාය. කායූපගො හොතීති අඤ්ඤං පටිසන්ධිකායං උපගන්තා හොති. යදිදං බ්‍රහ්මචරියවාසොති යො අයං මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසො, අයං බාලතො පණ්ඩිතස්ස විසෙසොති දස්සෙති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බොපි සපටිසන්ධිකො පුච්ඡජ්ජනො “බාලො” ති, අජ්ජපටිසන්ධිකො බිණාසවො “පණ්ඩිතො” ති චුත්තො. සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිතො පන “පණ්ඩිතා” ති වා “බාලා” ති වා න වත්තබ්බා, හජ්ජමානා පන පණ්ඩිතපක්ඛං හජන්ති. නවමං.

10. පච්චයසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ පට්ඨවසමුප්පාදඤ්ච වො භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි පට්ඨවසමුප්පන්නෙ ව ධම්මෙති සත්ථා ඉමස්මිං සුත්තෙ පච්චයෙ ව පච්චයනිබ්බත්තෙ ව සභාවධම්මෙ දෙසෙස්සාමිති උභයං ආරභි. උප්පාදා වා තථාගතානන්ති තථාගතානං උප්පාදෙපි, බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු අනුප්පන්නෙසුපි ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, ජාතියෙව ජරාමරණස්ස පච්චයො. ධීතාව සා ධාතුති ධීතොව සො පච්චයසභාවො, න කදාව ජාති ජරාමරණස්ස පච්චයො න භොති. ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනියාමතාති ඉමෙහිපි ද්විති පච්චයමෙව කථෙති. පච්චයෙන හි පච්චයුප්පන්නා ධම්මා තිට්ඨන්ති, තස්මා පච්චයොව “ධම්මට්ඨිතතා”ති වුච්චති. පච්චයො ධම්මෙ නියමෙති, තස්මා “ධම්මනියාමතා”ති වුච්චති. ඉදප්පච්චයතාති ඉමෙසං ජරාමරණාදීනං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයාව ඉදප්පච්චයතා. තන්ති තං පච්චයං. අභිසම්බුජ්ඣතිති ඤාණෙන අභිසම්බුජ්ඣති. අභිසමෙතිති ඤාණෙන අභිසමාගච්ඡති. ආචික්ඛන්ති කථෙති. දෙසෙතිති දස්සෙති. පඤ්ඤාපෙතිති ජානාපෙති. පට්ඨපෙතිති ඤාණමුඛෙ යපෙති. විවරන්ති විවරිත්ථා දස්සෙති. විහජන්ති විභාගතො දස්සෙති. උත්තානීකරොතිති පාකටං කරොති. පස්සථාති වාහාති පස්සථ ඉති ව වදති. කින්නි? ජාතිපච්චයා, භික්ඛවෙ, ජරාමරණන්තිආදි.

ඉති ඛො, භික්ඛවෙති එවං ඛො, භික්ඛවෙ. යා තත්ත්වා යා තෙසු “ජාතිපච්චයා ජරාමරණ”න්තිආදියු. තථානාතිආදීති පච්චයාකාරස්සෙව වෙච්චනාති. සො තෙහි තෙහි පච්චයෙහි අනුනාධිකෙහෙව තස්ස තස්ස ධම්මස්ස සම්භවතො තථානාති, සාමග්ගිං උපගතෙසු පච්චයෙසු මුහුත්තමපි තතො නිබ්බත්තානං ධම්මානං අසම්භවාභාවතො අවිතථානාති, අඤ්ඤධම්මපච්චයෙහි අඤ්ඤධම්මානුප්පත්තිතො අනඤ්ඤථානාති, ජරාමරණාදීනං පච්චයතො වා පච්චයසමුහතො වා ඉදප්පච්චයතාති වුත්තො. තත්ත්වායං වචනත්ථො – ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා, ඉදප්පච්චයානං වා සමුහො ඉදප්පච්චයතා. ලක්ඛණං පනෙත්ථ සද්දසත්ථතො වෙදිතබ්බං.

අනිච්චන්ති හුත්ථා අභාවට්ඨෙයන අනිච්චං. එත්ථ ව අනිච්චන්ති න ජරාමරණං අනිච්චං, අනිච්චසභාවානං පන ඛන්ධානං ජරාමරණත්තා අනිච්චං නාම ජාතං. සඬ්ඛතාදියුපි එසෙව නයො. එත්ථ ව සඬ්ඛතන්ති පච්චයෙහි සමාගන්ත්ථා කතං. පට්ඨවසමුප්පන්නන්ති පච්චයෙ නිස්සාය උප්පන්නං. ඛයධම්මන්ති ඛයසභාවං. වයධම්මන්ති විගච්ඡනකසභාවං. විරාගධම්මන්ති විරජ්ජනකසභාවං. නිරොධධම්මන්ති නිරුජ්ඣනකසභාවං. ජාතියාපි වුත්තනයෙනෙව අනිච්චතා වෙදිතබ්බා. ජනකපච්චයානං වා කිච්චානුභාවක්ඛණෙ දිට්ඨත්තා එකෙන පරියායෙනෙත්ථ අනිච්චාතිආදීති යුජ්ජන්තියෙව. භවාදයො අනිච්චාදිසභාවායෙව.

සම්මප්පඤ්ඤායාති සවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. පුබ්බන්තන්ති පුරිමං අතීතන්ති අත්ථො. අභොසිං නු ඛොතිආදියු “අභොසිං නු ඛො නනු ඛො”ති සස්සතාකාරඤ්ච අධිච්චසමුප්පත්තිආකාරඤ්ච නිස්සාය අතීතෙ අත්තතො

විජ්ජමානතඤ්ඤා අවිජ්ජමානතඤ්ඤා කඩ්බති. කිං කාරණන්ති න චත්තබ්බං,
 උම්මත්තකො විය බාලපුපුජ්ජනො යථා වා තථා වා පචත්තති. කිං නු බො
 අහොසින්ති ජාතිලිඛිගුපපත්තියො නිස්සාය “ඛත්තියො නු බො අහොසිං,
 බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරො”ති කඩ්බති. කථං
 නු බොති සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය “දීඝො නු බො අහොසිං
 රස්සඛදාතකණ්ඨපමාණිකඅප්පමාණිකාදීනං අඤ්ඤතරො”ති කඩ්බති. කෙවි පන
 “ඉස්සරනිම්මානාදීනි නිස්සාය ‘කෙන නු බො කාරණෙන අහොසි’න්ති හෙතුනො
 කඩ්බති”ති වදන්ති. කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති ජාතිආදීනි නිස්සාය “ඛත්තියො
 හුත්වා නු බො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං...පෙ.... දෙවො හුත්වා මනුස්සො”ති
 අත්තනො පරම්පරං කඩ්බති. සබ්බත්ථෙව පන අද්ධානන්ති කාලාධිවචනමෙතං.
 අපරන්තන්ති අනාගතං අන්තං. භවිස්සාමි නු බො නනු බොති සස්සනාකාරඤ්ඤා
 උච්ඡේදාකාරඤ්ඤා නිස්සාය අනාගතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ඤා අවිජ්ජමානතඤ්ඤා
 කඩ්බති. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙව.

එතරහි වා පච්චුප්පන්තං අද්ධානන්ති ඉදානි වා පටිසන්ධිමාදිං කත්වා
 චුතිපරියන්තං සබ්බමිපි චත්තමානකාලං ගහෙත්වා. අජ්ඣත්තං කථංකථී භවිස්සතිති
 අත්තනො ඛන්ධෙසු විචිකිච්ඡි භවිස්සති. අහං නු බොස්මිති අත්තනො අත්ථිභාවං
 කඩ්බති. යුත්තං පනෙතන්ති? යුත්තං අයුත්තන්ති කා එත්ථ වින්තා. අපිචෙත්ථ ඉදං
 චත්ථමිපි උදාහරන්ති – චූළමාතාය කිර පුත්තො මුණ්ඩො, මහාමාතාය පුත්තො
 අමුණ්ඩො, තං පුත්තං මුණ්ඩෙසු, සො උට්ඨාය “අහං නු බො චූළමාතාය
 පුත්තො”ති වින්තෙසි. එවං අහං නු බොස්මිති කඩ්බා හොති. නො නු බොස්මිති
 අත්තනො නත්ථිභාවං කඩ්බති. තත්‍රාපි ඉදං චත්ථ – එකො කිර මච්ඡෙ ගණ්ඨන්තො
 උදකෙ විරට්ඨානෙන සිතිභූතං අත්තනො උරුං මච්ඡොති වින්තෙත්වා පහරි.
 අපරො සුසානපස්සෙ ඛේතං රක්ඛන්තො භීතො සඬකුටිතො සයි, සො
 පටිබුජ්ඣත්වා අත්තනො ජණ්ණකානි ද්වෙ යක්ඛානි වින්තෙත්වා පහරි. එවං නො
 නු බොස්මිති කඩ්බති.

කිං නු බොස්මිති ඛත්තියොව සමානො අත්තනො ඛත්තියභාවං කඩ්බති. එසෙව
 නයො සෙසෙසුපි. දෙවො පන සමානො දෙවභාවං අජානන්තො නාම නත්ථි, සොපි
 පන “අහං රුපී නු බො අරුපී නු බො”තිආදීනා නයෙන කඩ්බති. ඛත්තියාදයො
 කස්මා න ජානන්තිති වෙ? අපච්චක්ඛා තෙසං තත්ථ තත්ථ කුලෙ උජ්ජන්ති.
 ගහට්ඨාපි ව පොත්ථලිකාදයො පබ්බජිතසඤ්ඤිතො, පබ්බජිතාපි “කුප්පං නු බො
 මෙ කම්ම”න්තිආදීනා නයෙන ගහට්ඨසඤ්ඤිතො. මනුස්සාපි ව රාජානො විය
 අත්තති දෙවසඤ්ඤිතො හොන්ති. කථං නු බොස්මිති චුත්තනයමෙව.
 කෙවලඤ්ඤෙත්ථ අබ්භන්තරෙ ජීවො නාම අත්ථිති ගහෙත්වා තස්ස සණ්ඨානාකාරං
 නිස්සාය “දීඝො නු බොස්මි රස්සචතුරස්සජලංසඅට්ඨංසසොළසංසාදීනං
 අඤ්ඤතරප්පකාරො”ති කඩ්බන්තො කථං නු බොස්මිති? කඩ්බතිති වෙදිතබ්බො.
 සරීරසණ්ඨානං පන පච්චුප්පන්තං අජානන්තො නාම නත්ථි. කුතො ආගතො සො
 කුහිං ගාමී භවිස්සතිති අත්තභාවස්ස ආගතිගතිට්ඨානං කඩ්බන්තො එවං කඩ්බති.

අරියසාවකස්සාති ඉධ සොතාපන්නො අධිජ්ජෙතො, ඉතරෙපි පන තයො
අචාරිතායෙවාති. දසමං.

ආභාරවග්ගො දුතියො.

3. දසබලවග්ගො

1. දසබලසුත්තවග්ගො

21. දසබලවග්ගස්ස පඨමං දුතියස්සෙව සඬ්ඛෙපො.

2. දුතියදසබලසුත්තවග්ගො

22. දුතියං භගවතා අත්තනො අජ්ඣාසයස්ස වසෙන වුත්තං. තත්ථ
දසබලසමන්තාගතොති දසහි බලෙහි සමන්තාගතො. බලඤ්ච නාමෙතං දුට්ඨං
කායබලඤ්ච ඤාණබලඤ්ච. තෙසු තථාගතස්ස කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන
වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්ඤෙනං පොරාණෙහි –

“කාළාවකඤ්ච ගඬ්ගෙයාං, පණ්ඩරං තම්බපිඬ්ගලං;
ගන්ධමඬ්ගලභෙමඤ්ච, උපොසථජද්දන්තිමෙ දසා”ති.(ම. නි. අට්ඨ. 1.148;
විහ. අට්ඨ. 760); –

ඉමානි දස හත්ථිකුලානි. තත්ථ කාළාවකන්ති පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං
දසන්තං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාළාවකස්ස හත්ථිනො. යං දසන්තං
කාළාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඬ්ගෙයාස්ස. යං දසන්තං ගඬ්ගෙයානං, තං
එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්තං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්තං
තම්බානං, තං එකස්ස පිඬ්ගලස්ස. යං දසන්තං පිඬ්ගලානං, තං එකස්ස
ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්තං ගන්ධහත්ථිනං, තං එකස්ස මඬ්ගලස්ස. යං දසන්තං
මඬ්ගලානං, තං එකස්ස භෙමවතස්ස. යං දසන්තං භෙමවතානං, තං එකස්ස
උපොසථස්ස. යං දසන්තං උපොසථානං, තං එකස්ස ජද්දන්තස්ස. යං දසන්තං
ජද්දන්තානං, තං එකස්ස තථාගතස්ස. නාරායනසඬ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුවිති.
තදෙනං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථිනං කොට්ඨසහස්සානං, පුරිසගණනාය දසන්තං
පුරිසකොට්ඨසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං.
“දසබලසමන්තාගතො”ති එත්ථ පන එතං සඬ්ගහං න ගච්ඡති. එතඤ්ඤි බාහිරකං
ලාමකං තිරව්ජානගතානං සිභාදීනම්පි හොති. එතඤ්ඤි නිස්සාය දුක්ඛපරිඤ්ඤා වා
සමුදයජ්ජහානං වා මග්ගභාවනා වා ඵලසච්ඡිකිරියා වා නත්ථි. අඤ්ඤං පන දසසු
යානෙසු අකම්පනත්ථෙත උපත්ථම්භනත්ථෙත ව දසට්ඨං ඤාණබලං නාම අත්ථි.
තං සන්ධාය වුත්තං “දසබලසමන්තාගතො”ති.

කතමං පන තත්ති? යානාට්ඨානාදීනං යථාභූතං ජානනං. සෙය්‍යථිදං – යානඤ්ච
යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො ජානනං එකං, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං

කම්මසමාදානානං යානසො හෙතුසො යථාභූතං විපාකජානනං එකං,
සබ්බත්ථගාමීනිපටිපදාජානනං එකං, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකජානනං එකං,
පරසත්තානං පරපුග්ගලානං නානාධිමුත්තිකතාජානනං එකං, තෙසංයෙව
ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තජානනං එකං, ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං
සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානජානනං එකං, පුබ්බෙතිවාසජානනං එකං, සත්තානං
චුතුපපාතජානනං එකං, ආසවක්ඛයජානනං එකන්ති. අභිධම්මෙ පන –

“ඉධ තථාගතො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං
පජානාති. යම්පි තථාගතො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො
යථාභූතං පජානාති. ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම
තථාගතො ආසහං යානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මවක්කං
පවත්තෙති” ති.

ආදිනා (විහ. 760) නයෙන විත්ථාරතො ආගතානෙව. අත්ථවණ්ණනාපි තෙසං
විහඬගට්ඨකථායඤ්චෙව (විහ. අට්ඨ. 760) පපඤ්චසුදනියා ව මජ්ඣිමට්ඨකථාය (ම.
නි. අට්ඨ. 1.148) සබ්බාකාරතො වුත්තා. සා තත්ථ වුත්තනායෙනෙව ගහෙතබ්බා.

චතුභි ව වෙසාරජ්ජෙහීති එත්ථ සාරජ්ජපටිපක්ඛං වෙසාරජ්ජං, චතුසු යානෙසු
වෙසාරජ්ජභාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසොමනස්සමයඤ්ඤාණස්සෙතං නාමං.
කතමෙසු චතුසු? “සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා
අනභිසම්බුද්ධා” තිආදීසු වොදනාවත්ථුසු. තත්‍රායං පාළි –

“චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි...පෙ.... කතමානි
චත්තාරි? ‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා’ ති
තත්‍ර චත මං සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි
වා ලොකස්මිං සහ ධම්මෙන පටිවොදෙස්සතීති නිමිත්තමෙනං, භික්ඛවෙ, න
සමනුපස්සාමි. එතමහං, භික්ඛවෙ, නිමිත්තං අසමනුපස්සන්තො
බෙමජ්ජන්තො අභයජ්ජන්තො වෙසාරජ්ජප්පන්තො විහරාමි. ‘බ්‍රිණාසවස්ස
තෙ පටිජානතො ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛිණා’ ති තත්‍ර චත මං...පෙ.... ‘යෙ බො
පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා, තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා’ ති
තත්‍ර චත මං...පෙ.... ‘යස්ස බො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො, සො න
නියායාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායා’ ති තත්‍ර චත මං සමණො වා
බ්‍රාහ්මණො වා...පෙ.... වෙසාරජ්ජප්පන්තො විහරාමි” ති (අ. නි. 4.8).

ආසහං යානන්ති සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. ආසහා වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං
යානන්ති අත්ථො. අපිච ගවසතජෙට්ඨකො උසහො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසහො,
චජසතජෙට්ඨකො වා උසහො, චජසහස්සජෙට්ඨකො වසහො, සබ්බගවසෙට්ඨො
සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි
අසම්පකම්පියො නිසහො, සො ඉධ උසහොති අධිජ්ජෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස
පරියායවචනං. උසහස්ස ඉදන්ති ආසහං. යානන්ති චතුභි පාදෙහි පට්ඨං.

උප්පිළෙක්වා අවටියානං (ම. නි. 1.150). ඉදං පන ආසහං වියාති ආසහං. යථෙව හි නිසහසඬ්ඛාතො උසහො උසහබ්ලෙන සමන්තාගතො චතුහි පාදෙහි පථවිං. උප්පිළෙක්වා අවලටියානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබ්ලෙහි සමන්තාගතො චතුහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසපථවිං. උප්පිළෙක්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනවි පච්චත්ථිකෙන පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අවලටියානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානො ච තං ආසහං යානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති, අත්තති ආරොපෙති. තෙන චුත්තං “ආසහං යානං පටිජානාති” ති.

පරිසාසුති “අට්ඨ ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, පරිසා. කතමා අට්ඨ? ඛත්තියපරිසා බ්‍රාහ්මණපරිසා ගහපතිපරිසා සමණපරිසා වාතුමහාරාජිකපරිසා තාවතිංසපරිසා මාරපරිසා බ්‍රහ්මපරිසා” ති, ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු. සීහනාදං නදතීති සෙට්ඨනාදං අහිතනාදං නදති, සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. අයමත්ථො සීහනාදසුත්තෙන දීපෙනබ්බො. යථා වා සීහො සහනතො වෙච හනනතො ච සීහොති වුච්චති, එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො පරජ්ජවාදානඤ්ච හනනතො සීහොති වුච්චති. එවං චුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබ්ලෙන සමන්තාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි තථාගතබ්ලෙහි සමන්තාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො, “ඉති රූප” ත්තිආදිනා නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන චුත්තං “පරිසාසු සීහනාදං නදති” ති.

බ්‍රහ්මචක්කං පචත්තෙතීති එත්ථ බ්‍රහ්මන්ති සෙට්ඨං. උත්තමං, විසුද්ධස්ස ධම්මචක්කස්සෙන අධිවචනං. තං පන ධම්මචක්කං දුට්ඨං හොති පටිවෙධඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්ච. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. තත්ථ පටිවෙධඤාණං උප්පජ්ජමානං උප්පන්නන්ති දුට්ඨං. තඤ්ඤි අහිනික්ඛමනතො පටියාය යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. තුසිතභවනතො වා යාව මහාබොධිපල්ලඬ්ඛකෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දීපඬ්ඛරතො වා පටියාය යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දෙසනාඤාණම්පි පචත්තමානං පචත්තන්ති දුට්ඨං. තඤ්ඤි යාව අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොනාපත්තිමග්ගා පචත්තමානං, ඵලක්ඛණෙ පචත්තං නාම. තෙසු පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං. උභයම්පි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං බුද්ධානංයෙව ඔරසඤාණං.

ඉදානි යං ඉමිනා ඤාණෙන සමන්තාගතො සීහනාදං නදති, තං දස්සෙතුං ඉති රූපන්තිආදිමාහ. තත්ථ ඉති රූපන්ති ඉදං රූපං එත්තකං රූපං, ඉතො උද්ධං රූපං නත්ථිති රූප්පනසභාවඤ්චෙව භූතූපාදායභෙදඤ්ච ආදිං කත්වා ලක්ඛණරසපච්චුපටියානපදටියානවසෙන අනවසෙසරූපපරිග්ගහො චුත්තො. ඉති රූපස්ස සමුදයොති ඉමිනා එවං පරිග්ගහිතස්ස රූපස්ස සමුදයො චුත්තො. තත්ථ ඉතීති එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. තස්ස විත්ථාරො “අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො තණ්හාසමුදයා, කම්මසමුදයා ආහාරසමුදයා රූපසමුදයොති

නිබ්බන්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති”ති (පටි. ම. 1.50)
 එවං වෙදිතබ්බො. අත්ථඨගමෙපි “අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධො...පෙ....
 විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධං පස්සති”ති අයං
 විත්ථාරො.

ඉති වෙදනාතිආදීසුපි අයං වෙදනා එත්තකා වෙදනා, ඉතො උද්ධං වෙදනා
 නත්ථී, අයං සඤ්ඤා, ඉමෙ සඬ්ඛාරා, ඉදං විඤ්ඤාණං එත්තකං විඤ්ඤාණං, ඉතො
 උද්ධං විඤ්ඤාණං නත්ථීති වෙදයිතසඤ්ජානනඅභිසඬ්ඛරණවිජානනසභාවඤ්ඤවෙව
 සුඛාදිරූපසඤ්ඤාදිඑස්සාදිවක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදිහෙදඤ්ඤා ආදිං කත්ථා
 ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන
 අනවසෙසවෙදනාසඤ්ඤාසඬ්ඛාරවිඤ්ඤාණපරිග්ගහො වුත්තො. ඉති වෙදනාය
 සමුදයොතිආදීහි පන එවං පරිග්ගහිතානං වෙදනාසඤ්ඤාසඬ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං
 සමුදයො වුත්තො. තත්ත්වං ඉතීති එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. තෙසමිපි
 විත්ථාරො “අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො”ති (පටි. ම. 1.50) රූපෙ
 වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – තීසු ඛන්ධෙසු
 “ආභාරසමුදයා”ති අවත්ථා “එස්සසමුදයා”ති වත්තබ්බං, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො
 “නාමරූපසමුදයා”ති. අත්ථඨගමපදමිපි තෙසංයෙව වසෙන යොජෙතබ්බං.
 අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන උදයබ්බයවිනිච්ඡයො සබ්බාකාරපරිපූරො
 විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති අයමිපි අපරො සීහනාදො. තස්සත්ථො – ඉමස්මිං
 අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ සති ඉදං සඬ්ඛාරාදිකං ඵලං හොති. ඉමස්සුප්පාදා ඉදං
 උප්පජ්ජතීති ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස උප්පාදා ඉදං සඬ්ඛාරාදිකං ඵලං
 උප්පජ්ජති. ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොතීති ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ අසති ඉදං
 සඬ්ඛාරාදිකං ඵලං න හොති. ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතීති ඉමස්ස
 අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස නිරොධා ඉදං සඬ්ඛාරාදිකං ඵලං නිරුජ්ඣති. ඉදානි යථා
 තං හොති වෙව නිරුජ්ඣති ව, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා
 සඬ්ඛාරාතිආදිමාහ.

එවං ස්වාක්ඛාතොති එවං පඤ්චක්ඛන්ධවිහජනාදිවසෙන සුට්ඨු අක්ඛාතො
 කථිතො. ධම්මොති පඤ්චක්ඛන්ධපච්චයාකාරධම්මො. උත්තාතොති අනිකුජ්ජිතො.
 විවටොති විවරිත්ථා යජිතො. පකාසිතොති දීපිතො ජොතිතො. ඡින්නපිලොතිකොති
 පිලොතිකා වුච්චති ඡින්නං භින්නං තත්ථ තත්ථ සිබ්බිතගණ්ඨිතං ජිණ්ණවත්ථං, තං
 යස්ස නත්ථීති අට්ඨහත්ථං නවහත්ථං වා අහතසාටකං නිවත්ථො, සො
 ඡින්නපිලොතිකො නාම. අයමිපි ධම්මො තාදිසො. න හෙත්ථ කොහඤ්ඤාදිවසෙන
 ඡින්නභින්නසිබ්බිතගණ්ඨිතභාවො අත්ථී. අපිච චූද්දකසාටකොපි පිලොතිකාති
 වුච්චති, සා යස්ස නත්ථී, අට්ඨනවහත්ථො මහාපටො අත්ථී, සොපි
 ඡින්නපිලොතිකො, අපගතපිලොතිකොති අත්ථො. තාදිසො අයං ධම්මො. යථා හි
 චතුහත්ථං සාටකං ගහෙත්ථා පරිග්ගහණං කරොන්තො පුරිසො ඉතො චිතො ව
 අඤ්ජන්තො කිලමති, එවං බාහිරකසමයෙ පබ්බජිතා අත්තනො පරිත්තකං ධම්මං.

“එවං සති එවං භවිස්සති” ති කප්පෙත්වා කප්පෙත්වා වඩ්ඨෙත්තා කිලමන්ති. යථා පන අට්ඨහත්ථනවහත්ථෙන පරිග්ගහණං කරොන්තො යථාරූපි පාරූපති න කිලමති, නත්ථි තත්ථ අඤ්ජිත්වා වඩ්ඨනාකිව්වං; එවං ඉමස්මිම්පි ධම්මෙ කප්පෙත්වා කප්පෙත්වා විහජනාකිව්වං නත්ථි, තෙහි තෙහි කාරණෙහි මයාව අයං ධම්මො සුවිහන්තො සුවිත්ථාරිතොති ඉදම්පි සන්ධාය ‘ජින්නපිලොතිකො’ ති ආහ. අපිච කචචරොපි පිලොතිකාති වුව්වති, ඉමස්මිඤ්ච සාසනෙ සමණකචචරං නාම පතිට්ඨාතුං න ලහති. තෙනෙවාහ –

“කාරණංචිවං නිද්ධමථ, කසම්බුං අපකස්සථ;
තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ.

“නිද්ධමිත්වාන පාපිච්ඡෙ, පාපආචාරගොචරෙ;
සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං, කප්පයච්ඡො පතිස්සතා;
තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා” ති. (අ. නි. 8.10);

ඉති සමණකචචරස්ස ජින්නත්තාපි අයං ධම්මො ජින්නපිලොතිකො නාම හොති.

අලමෙවාති යුත්තමෙව. සද්ධාපබ්බජිතෙනාති සද්ධාය පබ්බජිතෙන. කුලපුත්තෙනාති ද්වෙ කුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තො ජාතිකුලපුත්තො ව. තත්ථ යො යතො කුතොචි කුලා පබ්බජිත්වා සීලාදයො පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධෙ පුරෙති, අයං ආචාරකුලපුත්තො නාම. යො පන යසකුලපුත්තාදයො විය ජාතිසම්පන්නකුලා පබ්බජිතො, අයං ජාතිකුලපුත්තො නාම. තෙසු ඉධ ආචාරකුලපුත්තො අධිප්පෙතො. සචෙ පන ජාතිකුලපුත්තො ආචාරවා හොති, අයං උත්තමොයෙව. එචරූපෙන කුලපුත්තෙන. වීරියං ආරහිතුන්ති චතුරභිගසමන්නාගතං වීරියං කාතුං. ඉදානිස්ස චතුරභිගං දස්සෙන්නො කාමං තචො වාතිආදිමාහ. එත්ථ හි තචො එකං අභිගං, න්හාරු එකං, අට්ඨි එකං, මංසලොහිතං එකන්ති. ඉදඤ්ච පන චතුරභිගසමන්නාගතං වීරියං අධිට්ඨහන්නෙන නවසු යානෙසු සමාධාතබ්බං පුරෙහත්තෙ පච්ඡාහත්තෙ පුරිමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙ පච්ඡිමයාමෙ ගමනෙ යානෙ නිසජ්ජාය සයනෙති.

දුක්ඛං, භික්ඛවෙ, කුසිතො විහරතීති ඉමස්මිං සාසනෙ යො කුසිතො පුග්ගලො, සො දුක්ඛං විහරති. බාහිරසමයෙ පන යො කුසිතො, සො සුඛං විහරති. චොකිණ්ණොති මිස්සිභූතො. සදත්ථන්ති සොහනං වා අත්ථං සකං වා අත්ථං, උභයෙනාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙතං. පරිභාපෙතීති භාපෙති න පාපුණාති. කුසිතපුග්ගලස්ස හි ඡ ද්වාරානි අගුත්තානි හොන්ති, තිණි කම්මානි අපරිසුද්ධානි, ආජීවට්ඨමකං සීලං අපරියොදානං, භින්නාජීවො කුලූපකො හොති. සො සබ්බන්තො අක්ඛම්හි පතිතරජං විය උපසාතකරො හුත්වා දුක්ඛං විහරති, පීඨමද්දතො චෙව හොති ලණ්ඛපුරකො ව, සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං න සක්කොති, දුල්ලභං ඛණං විරාධෙති, තෙන භුත්තො රට්ඨපිණ්ඩොපි න මහජථලො හොති.

ආරද්ධවීරියෝ ව බො, හික්බවෙති ආරද්ධවීරියෝ පුග්ගලො ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ සුඛං විහරති. බාහිරසමයෙ පන යො ආරද්ධවීරියෝ, සො දුක්ඛං විහරති. පච්චිත්තොති විචිත්තො වියුත්තො හුත්වා. සදත්ථං පරිපූරෙතීති අරහත්තං පාපුණාති. ආරද්ධවීරියස්ස හි ඡ ද්වාරානි සුගුත්තානි හොන්ති, තීණි කම්මානි පරිසුද්ධානි, ආජීවට්ඨමකං සීලං පරියොදානං සමුභ්මවාරීනං අක්ඛිමිහි සුසිතලඤ්ජනං විය ධාතුගතවන්දනං විය ව මනාපො හුත්වා සුඛං විහරති, සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්කොති. සත්ථා හි –

“විරං ජීව මහාවිර, කජ්ජං තිට්ඨ මහාමුතී” ති –

එවං ගොතමියා වන්දිතො, “න බො, ගොතමී, තථාගතා එවං වන්දිතබ්බා” ති පටික්ඛිපිත්වා තාය යාවිතො වන්දිතබ්බාකාරං ආචික්ඛන්තො එවමාහ –

“ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ, නිව්චං දළ්භපරක්කමෙ;
සමග්ගෙ සාවකෙ පස්ස, එසා බුද්ධාන වන්දනා” ති. (අප. ෧0෮ 2.2.171);

එවං ආරද්ධවීරියෝ සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්කොති, දුල්ලභං බණං න විරාධෙති. තස්ස හි බුද්ධුප්පාදො ධම්මදෙසනා සඤ්ඤාපටිපත්ති සඵලා හොති සඋදයා, රට්ඨපිණ්ඩොපි තෙන භුත්තො මහජඵලො හොති.

භීතෙන අග්ගස්සාති භීතාය සද්ධාය භීතෙන වීරියෙන භීතාය සතියා භීතෙන සමාධිනා භීතාය පඤ්ඤාය අග්ගසඤ්ඤාතස්ස අරහත්තස්ස පත්ති නාම න හොති. අග්ගෙන ව බොති අග්ගෙහි සද්ධාදිහි අග්ගස්ස අරහත්තස්ස පත්ති හොති. මණ්ඩපෙය්‍යන්ති පසන්තට්ඨෙත මණ්ඩං, පාතබ්බට්ඨෙත පෙය්‍යං. යඤ්චි පිචිත්වා අන්තරවීරියං පතීතො විසඤ්ඤී අත්තනො සාටකාදීනම්පි අස්සාමිකො හොති, තං පසන්තම්පි න පාතබ්බං, මය්හං පන සාසනං එවං පසන්තඤ්ච පාතබ්බඤ්චාති දස්සෙන්නො “මණ්ඩපෙය්‍ය”න්ති ආහ.

තත්ථ තිව්ධො මණ්ඩො – දෙසනාමණ්ඩො, පටිග්ගහමණ්ඩො, බ්‍රහ්මවරියමණ්ඩොති. කතමො දෙසනාමණ්ඩො? චතුත්තං අරියසච්චානං ආචික්ඛනා දෙසනා පඤ්ඤාපනා පට්ඨපනා විවරණා විහජනා උත්තානිකම්මං, චතුත්තං සතිපට්ඨානානං...පෙ.... අරියස්ස අට්ඨච්චිකස්ස මග්ගස්ස ආචික්ඛනා...පෙ.... උත්තානිකම්මං, අයං දෙසනාමණ්ඩො. කතමො පටිග්ගහමණ්ඩො? හික්ඛු හික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො දෙවා මනුස්සා යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි විඤ්ඤාතාරො, අයං පටිග්ගහමණ්ඩො. කතමො බ්‍රහ්මවරියමණ්ඩො? අයමෙව අරියො අට්ඨච්චිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨී...පෙ.... සම්මාසමාධි, අයං බ්‍රහ්මවරියමණ්ඩො. අපිච අධිමොක්ඛමණ්ඩො සද්ධිත්ථියං, අස්සද්ධියං කසටො, අස්සද්ධියං කසටං ඡඩ්ඛෙත්වා සද්ධිත්ථියස්ස අධිමොක්ඛමණ්ඩං පිචතීති මණ්ඩපෙය්‍යන්තිආදිනාපි (පටි. ම. 1.238) නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සත්ථා සම්මුඛිභුතොති

ඉදමෙන්ට කාරණාවන්. යස්මා සත්ථා සම්මුඛිභූතො, තස්මා වීරියසම්පයොගං කත්වා පිවට එතං මණ්ඩං. බාහිරකඤ්ඤි හෙසජ්ජමණ්ඩම්පි වෙජ්ජස්ස අසම්මුඛා පිවත්තානං පමාණං වා උග්ගමනං වා නිග්ගමනං වා න ජානාමාති ආසඬකා හොති. වෙජ්ජසම්මුඛා පන “වෙජ්ජො ජානිස්සති” ති නිරාසඬකා පිවත්ති. එවමෙව අම්භාකං ධම්මස්සාම් සත්ථා සම්මුඛිභූතොති වීරියං කත්වා පිවටාති මණ්ඩපානෙ නෙසං නියොජෙන්නො තස්මාතිහ, භික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ සඵලාති සානිසංසා. සඋද්‍රයාති සවඩ්ඪි. ඉදානි නියොජනානුරූපං සික්ඛිතබ්බතං නිද්දිසන්නො අත්තත්ථං වා හි, භික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ අත්තත්ථන්ති අත්තනො අත්ථභූතං අරහත්තං. අප්පමාදෙන සම්පාදෙතුන්ති අප්පමාදෙන සබ්බකිච්චාති කාතුං. පරත්ථන්ති පච්චයදායකානං මහජ්ඵලානිසංසං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. දුතියං.

3. උපනිසසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ “ජානතො අහ” න්තිආදීසු ජානතොති ජානන්තස්ස. පස්සතොති පස්සන්තස්ස. ද්වෙපි පදානි එකත්ථාති, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. එවං සන්තෙපි “ජානතො” ති ඤාණලක්ඛණං උපාදාය පුග්ගලං නිද්දිසති. ජානනලක්ඛණඤ්ඤි ඤාණං. “පස්සතො” ති ඤාණජ්ජහාවං උපාදාය. පස්සනජ්ජහාවඤ්ඤි ඤාණං, ඤාණසමඬගිපුග්ගලො වක්ඛුමා විය වක්ඛුනා රූපානි, ඤාණෙන විවටෙ ධම්මෙ පස්සති. ආසවානං බයන්ති එත්ථ ආසවානං පහානං අසමුප්පාදො ඛිණාකාරො නත්ථිහාවොති අයම්පි ආසවක්ඛයොති වුව්චති, හඬගොපි මග්ගඵලනිබ්බානානිපි. “ආසවානං බයා අනාසවං චෙතොවිමුත්ති” න්තිආදීසු (ම. නි. 1.438; විහ. 831) හි ඛිණාකාරො ආසවක්ඛයොති වුව්චති. “යො ආසවානං බයො වයො හෙදො පරිහෙදො අනිච්චතා අන්තරධාන” න්ති (විහ. 354) එත්ථ හඬගො.

“සෙක්ඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
බයස්මිං පයමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා” ති. (ඉතිවු. 62); –

එත්ථ මග්ගො. සො හි ආසවෙ බෙපෙන්නො වූපසමෙන්නො උප්පජ්ජති, තස්මා ආසවානං බයොති වුත්තො. “ආසවානං බයා සමණො හොති” ති එත්ථ ඵලං. තඤ්ඤි ආසවානං ඛිණන්තෙ උප්පජ්ජති, තස්මා ආසවානං බයොති වුත්තං.

“ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා” ති; (ධ. ප. 253) – එත්ථ නිබ්බානං. තඤ්ඤි ආගම්ම ආසවා ඛියන්ති, තස්මා ආසවානං බයොති වුත්තං. ඉධ පන මග්ගඵලානි අධිජ්ජෙතානි. නො අජානතො නො අපස්සතොති යො පන න ජානාති න පස්සති, තස්ස නො වදාමිති අත්ථො. එතෙන යෙ අජානතො අපස්සතොපි සංසාරාදීහියෙව සුද්ධිං වදන්ති, තෙ පටික්ඛිත්තා හොන්ති. පුරිමෙන පද්ද්වයෙන උපායො වුත්තො, ඉමිනා අනුපායං පටිසෙධෙති.

ඉදානි යං ජානතො ආසවානං බයො හොති, තං දස්සෙතුකාමො කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, ජානතොති පුච්ඡං ආරභි. තත්ථ ජානනා බහුවිධා. දබ්බජාතිකො එව හි

කොව් හික්බු ඡත්තං කාතුං ජානාති, කොව් වීවරාදීනං අඤ්ඤතරං, තස්ස ඊදිසානි කම්මානි වත්තසීසෙ යත්වා කරොත්තස්ස සා ජානනා සග්ගමග්ගඵලානං පදට්ඨානං න හොතීති න වත්තබ්බං. යො පන සාසනෙ පබ්බජිත්වා වෙජ්ජකම්මාදීනි කාතුං ජානාති, තස්සෙවං ජානතො ආසවා වඩ්ඪන්ති යෙව. තස්මා යං ජානතො පස්සතො ව ආසවානං බයො හොති, තදෙව දස්සෙන්නො ඉති රූපන්ති ආදිමාහ. එවං බො, හික්බවෙ, ජානතොති එවං පඤ්චන්තං බන්ධානං උදයබ්බයං ජානත්තස්ස. ආසවානං බයො හොතීති ආසවානං බයන්තෙ ජාතත්තා ‘ආසවානං බයො’ ති ලද්ධනාමං අරහත්තං හොති.

එවං අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා ඉදානි බිණාසවස්ස ආගමනීයං පුබ්බභාගපටිපදං දස්සෙතුං යම්පිස්ස තං, හික්බවෙති ආදිමාහ. තත්ථ බයස්මිං බයෙඤ්ඤාණන්ති ආසවක්ඛයසඬබාතෙ අරහත්තඵලෙ පටිලද්ධෙ සති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං. තඤ්ඞි අරහත්තඵලසඬබාතෙ බයස්මිං පයමවාරං උප්පන්නෙ පච්ඡා උප්පන්නත්තා බයෙඤ්ඤාණන්ති වුව්වති. සඋපනිසන්ති සකාරණං සප්පච්චයං. විමුක්තීති අරහත්තඵලවිමුක්ති. සා හිස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො හොති. එවං ඉතො පරෙසුපි ලබ්භමානවසෙන පච්චයභාවො වෙදිතබ්බො.

වීරාගොති මග්ගො. සො හි කිලෙසෙ වීරාජෙන්නො බෙපෙන්නො උප්පන්නො, තස්මා වීරාගොති වුව්වති. නිබ්බිදානි නිබ්බිදාඤ්ඤාණං. එතෙන බලවච්චපස්සනං දස්සෙති. බලවච්චපස්සනාති භයතුපට්ඨානෙ ඤාණං ආදීනවානුපස්සනෙ ඤාණං මුඤ්ඞිතුකම්මානාඤ්ඤාණං සඬබාරූපෙක්ඛාඤ්ඤාණන්ති චතුන්නං ඤාණානං අධිවචනං. යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති යථාසභාවජානනසඬබාතං දස්සනං. එතෙන තරුණච්චපස්සනං දස්සෙති. තරුණච්චපස්සනා හි බලවච්චපස්සනාය පච්චයො හොති. තරුණච්චපස්සනාති සඬබාරපරිච්ඡෙදෙ ඤාණං කඬබාවිතරණෙ ඤාණං සම්මසනෙ ඤාණං මග්ගාමග්ගෙ ඤාණන්ති චතුන්නං ඤාණානං අධිවචනං. සමාධීති පාදකජ්ඣානසමාධි. සො හි තරුණච්චපස්සනාය පච්චයො හොති. සුඛන්ති අප්පනාය පුබ්බභාගසුඛං. තඤ්ඞි පාදකජ්ඣානස්ස පච්චයො හොති. පස්සද්ධිති දරථපටිපස්සද්ධි. සා හි අප්පනාපුබ්බභාගස්ස සුඛස්ස පච්චයො හොති. පීතීති බලවපීති. සා හි දරථපටිපස්සද්ධියා පච්චයො හොති. පාමොජ්ජන්ති දුබ්බලපීති. සා හි බලවපීතියා පච්චයො හොති. සද්ධාති අපරාපරං උප්පජ්ජනසද්ධා. සා හි දුබ්බලපීතියා පච්චයො හොති. දුක්ඛන්ති වට්ඨකුක්ඛං. තඤ්ඞි අපරාපරසද්ධාය පච්චයො හොති. ජාතීති සවිකාරා බන්ධජාති. සා හි වට්ඨකුක්ඛස්ස පච්චයො හොති. භවොති කම්මභවො. (සො හි සවිකාරාය ජාතියා පච්චයො හොති.) එතෙනුපායෙන සෙසපදානිපි වෙදිතබ්බානි.

පුල්ලපුස්සිතකෙති මහාපුස්සිතකෙ. පබ්බතකන්දරපදරසාබාති එත්ථ කන්දරං නාම ‘ක’න්තිලද්ධනාමෙන උදකෙන දාරිතො උදකහින්තො පබ්බතපදෙසො, යො ‘නිතම්බො’ තිපි ‘නදිකුඤ්ඤො’ තිපි වුව්වති. පදරං නාම අට්ඨමාසෙ දෙවෙ අවස්සන්තෙ ඵලිතො භූමිප්පදෙසො. සාබාති කුසුම්භගාමිනියො බුද්දකමාතිකායො. කුසොබ්භාති බුද්දකආවාටා. මහාසොබ්භාති මහාආවාටා. කුන්තදියොති

බුද්දකනදියො. මහනදියොති ගඬිගායමුනාදිකා මහාසරිතා. එවමෙව බො,
හික්බවෙ, අවිජ්ජපනිසා සඬ්ඛාරාතිආදීසු අවිජ්ජා පබ්බතොති දට්ඨබ්බා. අභිසඬ්ඛාරා
මෙසොති, විඤ්ඤාණාදිවට්ටං කන්දරාදයොති, විමුක්ති සාගරොති.

යථා පබ්බතමත්ථකෙ දෙවො වස්සිත්වා පබ්බතකන්දරාදීනි පුරන්තො
අනුපුබ්බෙන මහාසමුද්දං සාගරං පුරන්ති, එවං අවිජ්ජාපබ්බතමත්ථකෙ තාව
අභිසඬ්ඛාරමෙසස්ස වස්සනං වෙදිතබ්බං. අස්සුතවා හි බාලපුටුප්පනො අවිජ්ජාය
අඤ්ඤාණි හුත්වා තණ්හාය අභිලාසං කත්වා කුසලාකුසලකම්මං ආයුහති, තං
කුසලාකුසලකම්මං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොති,
පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණාදීනි නාමරූපාදීනං. ඉති පබ්බතමත්ථකෙ වුට්ඨදෙවස්ස
කන්දරාදයො පුරන්තවා මහාසමුද්දං ආහව්ව ඨිතකාලො විය අවිජ්ජාපබ්බතමත්ථකෙ
වුට්ඨස්ස අභිසඬ්ඛාරමෙසස්ස පරම්පරපච්චයනාය අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤාණාදිවට්ටං
පුරන්තවා ඨිතකාලො. බුද්ධවචනං පන පාළියං අගභිතම්පි “ඉධ තථාගතො ලොකෙ
උප්පජ්ජති, අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති” ති ඉමාය පාළියා වසෙන ගභිතමෙවාති
වෙදිතබ්බං. යා හි තස්ස කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, සා කම්මභවපච්චයා සවිකාරා ජාති
නාම. සො බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛිභාවං ආගම්ම වට්ටදොසදීපකං
ලක්ඛණාහටං ධම්මකථං සුත්වා වට්ටවසෙන පිළිනො හොති, එවමස්ස සවිකාරා
බන්ධජාති වට්ටදුක්ඛස්ස පච්චයො හොති. සො වට්ටදුක්ඛෙන පිළිනො අපරාපරං
සද්ධං ජනෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති, එවමස්ස වට්ටදුක්ඛං
අපරාපරසද්ධාය පච්චයො හොති. සො පබ්බජ්ජාමත්තෙනෙව අසන්තුට්ඨො
ඌනපඤ්චවස්සකාලෙ නිස්සයං ගහෙත්වා චත්තපටිපත්තිං පුරන්තො ද්වෙමාතිකා
පගුණං කත්වා කම්මාකම්මං උග්ගහෙත්වා යාව අරහත්තා නිජ්ජටං කත්වා
කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්තො පට්ඨිකසිණාදීසු කම්මං ආරහති, තස්ස
කම්මට්ඨානං නිස්සයා දුබ්බලපීති උප්පජ්ජති. තදස්ස සද්ධුපනිසං පාමොජ්ජං, තං
බලවපීතියා පච්චයො හොති. බලවපීති දරථපටිප්පස්සද්ධියා, සා
අප්පනාපුබ්බහාගසුඛස්ස, තං සුඛං පාදකජ්ඣානසමාධිස්ස. සො සමාධිනා
චිත්තකල්ලතං ජනෙත්වා තරුණවිපස්සනාය කම්මං කරොති. ඉච්චස්ස
පාදකජ්ඣානසමාධි තරුණවිපස්සනාය පච්චයො හොති, තරුණවිපස්සනා
බලවවිපස්සනාය, බලවවිපස්සනා මග්ගස්ස, මග්ගො ඵලවිමුක්තියා, ඵලවිමුක්ති
පච්චවෙක්ඛණඤාණස්සාති. එවං දෙවස්ස අනුපුබ්බෙන සාගරං පුරන්තවා ඨිතකාලො
විය බිණාසවස්ස විමුක්තිසාගරං පුරන්තවා ඨිතකාලො වෙදිතබ්බොති. තතියං.

4. අඤ්ඤතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ පාවිසීති පට්ටියො. සො ච න තාව පට්ටියො, “පවිසිස්සාමි” ති
නික්ඛන්තත්තා පන එවං චුත්තො. යථා කිං? යථා “ගාමං ගමිස්සාමි” ති
නික්ඛන්තපුරිසො තං ගාමං අප්පත්තොපි “කහං ඉත්ථන්තාමො” ති චුත්තෙ “ගාමං
ගතො” ති චුච්චති, එවං. අනිජ්ජගොති තදා කිර ථෙරස්ස අනිජ්ජගොයෙව
නික්ඛන්තදිවසො අහොසි, අනිජ්ජගොයෙව නික්ඛන්තහික්ඛු බොධියඬිගණෙ
චෙතියඬිගණෙ නිවාසනපාරුපනට්ඨානෙන ඉමෙසු යානෙසු යාව හික්ඛාචාරවෙලා

හොති, තාව පපඤ්චං කරොන්ති. ථෙරස්ස පන “යාව භික්ඛාචාරවෙලා හොති, තාව පරිබ්බාජකෙහි සද්ධිං එකද්වෙකථාචාරෙ කරිස්සාමි” ති චිත්තයතො යංනුනාහන්ති එතදහොසි. පරිබ්බාජකානං ආරාමොති සො කිර ආරාමො දක්ඛිණද්වාරස්ස ව වෙළවනස්ස ව අන්තරා අහොසි. ඉධාති ඉමෙසු චතුසු වාදෙසු. කිංවාදී කිමක්ඛායීති කිං වදති කිං ආචික්ඛති, කිං එත්ථ සමණස්ස ගොතමස්ස දස්සනන්ති ප්‍රච්ඡන්ති. ධම්මස්ස වානුධම්මං ඛ්‍යාකරෙය්‍යාමාති, හොතා ගොතමෙන යං චුත්තං කාරණං, තස්ස අනුකාරණං කථෙය්‍යාම. සහධම්මිකො වාදානුපාතොති පරෙහි චුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදානුපාතො වාදප්පචත්ති විඤ්ඤුහි ගරහිතබ්බං කාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි කථං නාගච්ඡෙය්‍ය? ඉදං චුත්තං හොති – කථං සබ්බාකාරොන්ති සමණස්ස ගොතමස්ස වාදෙ ගාරය්‍යං කාරණං න භවෙය්‍යාති?

ඉති වදන්ති එස්සපච්චයා දුක්ඛන්ති එවං වදන්තොති අත්ථො. තත්‍රාති තෙසු චතුසු වාදෙසු. තෙ වත අඤ්ඤත්‍ර එස්සාති ඉදං “තදපි එස්සපච්චයා” ති පටිඤ්ඤාය සාධකච්චනං. යස්මා හි න විනා එස්සෙන දුක්ඛපටිසංවෙදනා අත්ථි, තස්මා ජානිතබ්බමෙතං යථා “තදපි එස්සපච්චයා” ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

සාධු, සාධු, ආනන්දාති අයං සාධුකාරො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස දින්තො, ආනන්දත්ථෙරොන පන සද්ධිං භගවා ආමන්තෙසි. එකමිදාහන්ති එත්ථ ඉධාති නිපාතමත්තං, එකං සමයන්ති අත්ථො. ඉදං වචනං “න කෙවලං සාරිපුත්තොව රාජගහං පට්ටියො, අහමිපි පාචිසිං. න කෙවලඤ්ච තස්සෙවායං විතක්කො උප්පන්නො, මය්‍හමිපි උප්පජ්ජි. න කෙවලඤ්ච තස්සෙව සා තිත්ථියෙහි සද්ධිං කථා ජානා, මය්‍හමිපි ජාතපුබ්බා” ති දස්සනත්ථං චුත්තං.

අච්ඡරියං අබ්භුතන්ති උභයම්පෙතං විම්භයදීපනමෙව. වචනත්ථො පනෙත්ථ අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අච්ඡරියං. අභුතපුබ්බං භුතන්ති අබ්භුතං. එකෙන පදෙනාති “එස්සපච්චයා දුක්ඛ”න්ති ඉමිනා එකෙන පදෙන. එතෙන හි සබ්බවාදානං පටික්ඛෙපත්ථො චුත්තො. එසෙවත්ථොති එසොයෙව එස්සපච්චයා දුක්ඛන්ති පටිච්චසමුප්පාදත්ථො. තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිභාතුති තඤ්ඤෙවෙත්ථ උපට්ඨාතු. ඉදාති ථෙරො ජරාමරණාදිකාය පටිච්චසමුප්පාදකථාය තං අත්ථගම්භීරඤ්චෙව ගම්භීරාවභාසඤ්ච කරොන්තො සවෙ මං, හන්තෙතිආදිං වත්වා යංමුලකා කථා උප්පන්නා, තදෙව පදං ගහෙත්වා විච්චිටං දස්සෙන්නො ඡන්තංත්ථෙවාතිආදිමාහ. සෙසං උත්තානමෙවාති. චතුත්ථං.

5. භූමිපසුත්තවණ්ණනා

25-26. පඤ්චමෙ භූමිඡොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සෙසම්ඨාපි පුරිමසුත්තෙ චුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො – යස්මා ඉදං සුබ්බදුක්ඛං න කෙවලං එස්සපච්චයා උප්පජ්ජති, කායෙනපි කරියමානං කරියති, වාචායපි මනසාපි, අත්තනාපි කරියමානං කරියති, පරෙනපි කරියමානං කරියති, සම්පජානෙනපි

කරියමානං කරියති, අසම්පජානෙනපි, තස්මා තස්ස අපරම්පි පච්චයවිසෙසං දස්සෙතුං කායෙ වා භානන්ද, සතීතිආදිමාහ. කායසංඝ්ඤ්ඤාචෙතනාහෙතුති කායද්වාරෙ උප්පන්නචෙතනාහෙතු. වච්ඤ්ඤාචෙතනාමනොසංඝ්ඤ්ඤාචෙතනාසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ව කායද්වාරෙ කාමාවචරකුසලාකුසලවසෙන වීසති චෙතනා ලබ්භන්ති, තථා වච්ච්චාරෙ. මනොද්වාරෙ නවහි රූපාරූපචෙතනාහි සද්ධිං එකුනතිංසාති තීසු ද්වාරෙසු එකුනසත්තති චෙතනා භොන්ති, තප්පච්චයං විපාකසුඛදුක්ඛං දස්සිතං. අවිජ්ජාපච්චයා වාති ඉදං තාපි චෙතනා අවිජ්ජාපච්චයා භොන්තිති දස්සනත්ථං වුත්තං. යස්මා පන තං යථාවුත්තචෙතනාහෙදං කායසංඝ්ඤ්ඤාචෙව වච්ඤ්ඤාචෙව මනොසංඝ්ඤ්ඤාචෙව පරෙහි අනුස්සාහිතො සාමං අසංඝ්ඤ්ඤාචෙවිත්තෙන කරොති, පරෙහි කරියමානො සංඝ්ඤ්ඤාචෙවිත්තෙනාපි කරොති, “ඉදං නාම කම්මං කරොති, තස්ස ඵචරූපො නාම විපාකො භවිස්සති” ති, එවං කම්මඤ්ඤාචෙව විපාකඤ්ඤාචෙව ජානන්තොපි කරොති, මාතාපිතුසු චෙතියවන්දනාදීනි කරොන්තෙසු අනුකරොන්තා දාරකා විය කෙවලං කම්මමෙව ජානන්තො “ඉමස්ස පන කම්මස්ස අයං විපාකො” ති විපාකං අජානන්තොපි කරොති, තස්මා තං දස්සෙතුං සාමං වා තං, ආනන්ද, කායසංඝ්ඤාං අභිසංඝ්ඤාංකිරොතිආදි වුත්තං.

ඉමෙසු, ආනන්ද, ධම්මෙසුති යෙ ඉමෙ “සාමං වා තං, ආනන්ද, කායසංඝ්ඤා” තිආදීසු චතුසු ධානෙසු වුත්තා ජස්ත්තති ද්වෙසනා චෙතනාධම්මා, ඉමෙසු ධම්මෙසු අවිජ්ජා උපනිස්සයකොටියා අනුපතිතා. සබ්බෙහි හි තෙ “අවිජ්ජාපච්චයා සංඝ්ඤා” ති එත්ථෙව සංඝ්ඤාං ගච්ඡන්ති. ඉදානි විවට්ඨං දස්සෙන්නො අවිජ්ජාය ත්වෙවාතිආදිමාහ. සො කායො න භොතීති යස්මිං කායෙ සති කායසංඝ්ඤාචෙතනාපච්චයං අප්ඤ්ඤාතං සුඛදුක්ඛං උප්පජ්ජති, සො කායො න භොති. වාචාමනෙසුපි එසෙව නයො. අපිච කායොති චෙතනාකායො, වාචාපි චෙතනාවාචා, මනොපි කම්මමනොයෙව. ද්වාරකායො වා කායො. වාචාමනෙසුපි එසෙව නයො. ඛිණ්ණසංචො චෙතියං වන්දති, ධම්මං භණ්ති, කම්මට්ඨානං මනසි කරොති, කථමස්ස කායාදයො න භොන්තිති? අවිපාකත්තා. ඛිණ්ණසංචො හි කතං කම්මං නෙව කුසලං භොති නාකුසලං. අවිපාකං හුත්වා කිරියාමත්තෙ තිට්ඨති, තෙනස්ස තෙ කායාදයො න භොන්තිති වුත්තං.

බෙත්තං තං න භොතීතිආදීසුපි විරුහනට්ඨෙන තං බෙත්තං න භොති, පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු න භොති, පච්චයට්ඨෙන ආයතනං න භොති, කාරණට්ඨෙන අධිකරණං න භොති. සංඝ්ඤාචෙතනාමුලකඤ්ඤා අප්ඤ්ඤාතං සුඛදුක්ඛං උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා සංඝ්ඤාචෙතනා එතෙසං විරුහනාදීනං අත්ථානං අභාවෙන තස්ස සුඛදුක්ඛස්ස නෙව බෙත්තං, න වත්ථු න ආයතනං, න අධිකරණං භොතීති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වෙදනාදීසු සුඛදුක්ඛමෙව කථිතං, තඤ්ච බො විපාකමෙවාති. පඤ්චමං.

ජට්ඨං උපවාණසුත්තං උත්තානමෙව. එත්ථ පන වට්ඨදුක්ඛමෙව කථිතන්ති. ජට්ඨං.

7. පච්චයසුත්තවණ්ණනා

27-28. සත්තමෙ පටිපාටියා චුත්තෙසු පරියොසානපදං ගහෙත්වා කතමඤ්ච,
 භික්ඛවෙ, ජරාමරණන්තිආදි චුත්තං. එවං පච්චයං පජානාතීති එවං දුක්ඛසච්චවසෙන
 පච්චයං ජානාති. පච්චයසමුදයාදයොපි සමුදයසච්චාදීනංයෙව වසෙන වෙදිතබ්බා.
 දිට්ඨිසම්පන්නොති මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො. දස්සනසම්පන්නොති තස්සෙව
 වෙවචනං. ආගතො ඉමං සද්ධම්මන්ති මග්ගසද්ධම්මං ආගතො. පස්සතීති
 මග්ගසද්ධම්මමෙව පස්සති. සෙක්ඛෙන ඤාණෙනාති මග්ගඤාණෙනෙව. සෙක්ඛාය
 විජ්ජායාති මග්ගවිජ්ජාය එව. ධම්මසොතං සමාපන්නොති මග්ගසඤ්ඤානමෙව
 ධම්මසොතං සමාපන්නො. අරියොති පුපුජ්ජනභූමිං අතික්කන්තො.
 නිබ්බේධිකපඤ්ඤොති නිබ්බේධිකපඤ්ඤාය සමන්තාගතො. අමතද්වාරං ආභවිව
 තිට්ඨතීති අමතං නාම නිබ්බානං, තස්ස ද්වාරං අරියමග්ගං ආභවිව තිට්ඨතීති.
 අට්ඨමං උත්තානමෙව. සත්තම අට්ඨමානි.

9. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

29-30. නවමං අක්ඛරභාණකානං භික්ඛූනං අප්ඤ්ඤාසයෙන චුත්තං. තෙ හි පරීති
 උපසග්ගං පක්ඛිපිත්වා වුච්චමානෙ පටිවිජ්ඣිතූං සක්කොන්ති. නවමං.

දසමෙ සබ්බං උත්තානමෙව. ඉමෙසු ද්විසු සුත්තෙසු චතුසච්චපට්ඨෙධොව
 කථිතො. දසමං.

දසබලවග්ගො තතියො.

4. කළාරඛත්තියවග්ගො

1. භූතසුත්තවණ්ණනා

31. කළාරඛත්තියවග්ගස්ස පයමෙ අජිතපඤ්ඤෙහි අජිතමාණවෙන
 පුච්ඡිතපඤ්ඤෙ. සඤ්ඤාතධම්මාසෙති සඤ්ඤාතධම්මා වුච්චන්ති ඤාතධම්මා
 තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා. සෙක්ඛාති සත්ත සෙක්ඛා. පුච්ඡති තෙයෙව සත්ත ජනෙ
 සන්ධාය පුච්ඡති චුත්තං. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. නිපකොති නෙපක්කං වුච්චති
 පඤ්ඤා, තාය සමන්තාගතත්තා නිපකො, ත්වං පණ්ඩිතො පබ්බතීති යාවති. ඉරියන්ති
 චුත්තිං ආචාරං ගොචරං විහාරං පටිපත්තිං. මාරිසාති භගවත්තං ආලපති.
 සෙක්ඛානඤ්ච සඤ්ඤාතධම්මානඤ්ච බිණ්ණසවානඤ්ච පටිපත්තිං මයා පුච්ඡිතො
 පණ්ඩිත, මාරිස, මය්හං කථෙහීති අයමෙත්ථ සඤ්ඤෙපත්ථො.

තුණ්හි අහොසීති කස්මා යාව තතියං පුට්ඨො තුණ්හි අහොසී? කිං පඤ්ඤෙ
 කඤ්ඤති, උදාහු අප්ඤ්ඤාසයෙති? අප්ඤ්ඤාසයෙ කඤ්ඤති, නො පඤ්ඤෙ. එවං කිරස්ස
 අහොසී – “සත්ථා මං සෙක්ඛාසෙක්ඛානං ආගමනීයපටිපදං කථාපෙතුකාමො; සා ව
 ඛන්ධවසෙන ධාතුචසෙන ආයතනචසෙන පච්චයාකාරවසෙනාති බහුහි කාරණෙහි
 සක්කා කථෙතුං. කථං කථෙන්නො භූ ඛො සත්ථු අප්ඤ්ඤාසයං ගහෙත්වා කථෙතුං
 සක්ඛිස්සාමී” ති? අථ සත්ථා වින්තෙසි – “යපෙත්වා මං අඤ්ඤො පත්තං ආදාය

වරන්තො සාවකො නාම පඤ්ඤාය සාරිපුත්තසමො නත්ථී. අයම්පි මයා පඤ්ඤං පුට්ඨො යාව තතියං තුණ්හි එව. පඤ්ඤෙ නු ඛො කඨ්ඛති, උදාහු අජ්ඣාසයෙ”ති. අප් “අජ්ඣාසයෙ”ති ඤත්වා පඤ්ඤකථනත්ථාය නයං දදමානො භූතමිදන්ති, සාරිපුත්ත, පස්සසීති ආහ.

තත්ථ භූතන්ති ජාතං නිබ්බන්තං, ඛන්ධපඤ්චකස්සෙනං නාමං. ඉති සත්ථා “පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන, සාරිපුත්ත, ඉමං පඤ්ඤං කපෙහි”ති ථෙරස්ස නයං දෙති. සහනයදානෙන පන ථෙරස්ස තීරෙ ධීතපුරිසස්ස විවටො එකඨගණො මහාසමුද්දො විය නයසනෙන නයසහස්සෙන පඤ්ඤබ්‍යාකරණං උපට්ඨාසි. අප් නං බ්‍යාකරොන්තො භූතමිදන්ති, හන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ භූතමිදන්ති ඉදං නිබ්බන්තං ඛන්ධපඤ්චකං. සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතිති සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සම්මා පස්සති. පටිපන්නො හොතීති සීලතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා නිබ්බිදාදීනං අත්ථාය පටිපන්නො හොති. තදාහාරසම්භවන්ති ඉදං කස්මා ආරහි? එතං ඛන්ධපඤ්චකං ආහාරං පටිච්ච ධීතං, තස්මා තං ආහාරසම්භවං නාම කත්වා දස්සෙතුං ඉදං ආරහි. ඉති ඉමිනාපි පරියායෙන සෙක්ඛපටිපදා කල්පිතා හොති. තදාහාරනිරෝධාති තෙසං ආහාරානං නිරෝධෙන. ඉදං කස්මා ආරහි? තඤ්ඤි ඛන්ධපඤ්චකං ආහාරනිරෝධා නිරුජ්ඣති, තස්මා තං ආහාරනිරෝධසම්භවං නාම කත්වා දස්සෙතුං ඉදං ආරහි. ඉති ඉමිනාපි පරියායෙන සෙක්ඛස්සෙව පටිපදා කල්පිතා. නිබ්බිදාති ආදීති සබ්බාති කාරණවචනානීති වෙදිතබ්බාති. අනුපාදා විමුක්තොති චතුහි උපාදානෙහි කඤ්චි ධම්මං අගහෙත්වා විමුක්තො. සාධු සාධුති ඉමිනා ථෙරස්ස බ්‍යාකරණං සම්පහංසෙත්වා සයම්පි තපෙව බ්‍යාකරොන්තො පුන “භූතමිද”න්තිආදිමාහාති. පයමං.

2. කළාරසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ කළාරඛත්තියොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. දන්තා පනස්ස කළාරා විසමසණ්ඨානා, තස්මා “කළාරො”ති වුච්චති. භීතායාවත්තොති භීතස්ස ගිහිභාවස්ස අත්ථාය නිවත්තො. අස්සාසමලත්ථාති අස්සාසං අවස්සයං පතිට්ඨං න හි නූන අලත්ථ, තයො මග්ගෙ තිණි ව එලාති නූන නාලත්ථාති දීපෙති. යදි හි තාති ලහෙයා, න සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීතායාවත්තෙයානි අයං ථෙරස්ස අධිප්පායො. න බ්වහං, ආවුසොති අහං ඛො, ආවුසො, “අස්සාසං පත්තො, න පත්තො”ති න කඨ්ඛාමි. ථෙරස්ස හි සාවකපාරමිඤ්ඤාණං අවස්සයො, තස්මා සො න කඨ්ඛති. ආයතිං පනාවුසොති ඉමිනා “ආයතිං පටිසන්ධි තුම්භාකං උග්ගාටිතා, න උග්ගාටිතා”ති අරහත්තප්පත්තිං පුච්ඡති. න බ්වහං, ආවුසො, විචිකිච්ඡාමිති ඉමිනා ථෙරො තත්ථ විචිකිච්ඡාහාවං දීපෙති.

යෙන භගවා තෙනුපසඨකමිති “ඉමං සුතකාරණං භගවතො ආරොවෙස්සාමි”ති උපසඨකමි. අඤ්ඤා බ්‍යාකතාති අරහත්තං බ්‍යාකතං. බිණා ජාතීති න ථෙරෙන එවං බ්‍යාකතා, අයං පන ථෙරො තුට්ඨො පසන්නො එවං පදබ්‍යඤ්ඡනාති ආරොපෙත්වා ආහ. අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසීති තං සුත්වා සත්ථා වින්තෙසි – “සාරිපුත්තො

ධීරො ගම්භීරො. න සො කෙනවි කාරණෙන එවං බ්‍යාකරිස්සති. සංඛිත්තෙන පන පඤ්භො බ්‍යාකතො භවිස්සති. පක්කොසාපෙත්වා නං පඤ්භං බ්‍යාකරාපෙස්සාමි” ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි.

සචෙ තං සාරිපුත්තාති ඉදං භගවා “න එස අත්තනො ධම්මතාය අඤ්ඤං බ්‍යාකරිස්සති, පඤ්භමෙනං පුච්ඡිස්සාමි, තං කථෙත්තොව අඤ්ඤං බ්‍යාකරිස්සති” ති අඤ්ඤං බ්‍යාකරාපෙතුං එවං පුච්ඡි. යංනිදානාචුසො, ජාතීති, ආචුසො, අයං ජාති නාම යංපච්චයා, තස්ස පච්චයස්ස ඛයා ඛිණස්මිං ජාතියා පච්චයෙ ජාතිසඬ්ඛාතං එලං ඛිණන්ති විදිතං. ඉධාපි ව ථෙරො පඤ්භෙ අකඬ්ඛිත්වා අප්ඤ්ඤාසයෙ කඬ්ඛති. එවං කිරස්ස අහොසි – “අඤ්ඤා නාම තණ්හා ඛිණා, උපාදානං ඛිණං, භවො ඛිණො, පච්චයො ඛිණො, කිලෙසා ඛිණාතිආදීහි බහුහි කාරණෙහි සක්කා බ්‍යාකාතුං, කථං කථෙත්තො පන සත්ථු අප්ඤ්ඤාසයං ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමි” ති.

කිඤ්ඤාපි එවං අප්ඤ්ඤාසයෙ කඬ්ඛති, පඤ්භං පන අට්ඨපෙත්වාච පච්චයාකාරවසෙන බ්‍යාකාසි. සත්ථාපි පච්චයාකාරවසෙනෙව බ්‍යාකරාපෙතුකාමො, තස්මා එස බ්‍යාකරොත්තොව අප්ඤ්ඤාසයං ගණ්හි. තාවදෙව “ගහිතො මෙ සත්ථු අප්ඤ්ඤාසයො” ති අඤ්ඤාසි. අට්ඨස්ස නයසතෙන නයසහස්සෙන පඤ්භබ්‍යාකරණං උපට්ඨාසි. යස්මා පන භගවා උත්තරි පඤ්භං පුච්ඡති, තස්මා තෙන තං බ්‍යාකරණං අනුමොදිතන්ති වෙදිතබ්බං.

කථං ජානතො පන තෙති ඉදං කස්මා ආරහි? සවිසයෙ සිහනාදං නදාපෙතුං. ථෙරො කිර සුකරනිබ්බාතලෙණද්වාරෙ දීඝනථපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තෙ කථියමානෙ තාලවණ්ටං ගහෙත්වා සත්ථාරං ඛිජයමානො ධීතො තිස්සො වෙදනා පරිග්ගහෙත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණං අධිගතො, අයමස්ස සවිසයො. ඉමස්මිං සවිසයෙ ධීතො සිහනාදං නදිස්සතීති නං සන්ධාය සත්ථා ඉදං පඤ්භං පුච්ඡි. අනිච්චාති හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා. යදනිච්චං තං දුක්ඛන්ති එත්ථ කිඤ්ඤාපි සුඛා වෙදනා ධීතිසුඛා විපරිණාමදුක්ඛා, දුක්ඛා වෙදනා ධීතිදුක්ඛා විපරිණාමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛා ඤාණසුඛා අඤ්ඤාණදුක්ඛා, විපරිණාමකොට්ඨා පන සබ්බාව දුක්ඛා නාම ජාතා. විදිතන්ති යස්මා එවං වෙදනාත්තයං දුක්ඛන්ති විදිතං, තස්මා යා තත්ථ තණ්හා, සා න උපට්ඨාසීති දස්සෙති.

සාධු සාධුති ථෙරස්ස වෙදනාපරිච්ඡේදජානනෙ සම්පහංසනං. ථෙරො හි වෙදනා එකාති වා ද්වෙ තිස්සො චතස්සොති වා අචුත්තෙපි චුත්තනයෙන තාසං තිස්සොති පරිච්ඡේදං අඤ්ඤාසි, තෙන තං භගවා සම්පහංසන්තො එවමාහ. දුක්ඛස්මිත්ති ඉදං භගවා ඉමිනා අධිජ්ජායෙන ආහ – “සාරිපුත්ත, යං තයා ‘ඉමිනා කාරණෙන වෙදනාසු තණ්හා න උපට්ඨාසී’ ති බ්‍යාකතං, තං සුබ්‍යාකතං. ‘තිස්සො වෙදනා’ ති විහජන්තෙන පන තෙ අතිජ්ජපඤ්ඤොවො කතො, තං ‘දුක්ඛස්මි’ ත්ති බ්‍යාකරොත්තෙනපි හි තෙ සුබ්‍යාකතමෙව භවෙය්‍ය. යංකිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛන්ති ඤාතමත්තෙපි හි වෙදනාසු තණ්හා න තිට්ඨති”.

කථාං විමොක්ඛාති කතරා විමොක්ඛා, කතරෙන විමොක්ඛෙන තයා අඤ්ඤා
 ඛ්‍යාකතාති අත්ථො? අජ්ඣත්තං විමොක්ඛාති අජ්ඣත්තවිමොක්ඛෙන,
 අජ්ඣත්තසඬ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා පත්තඅරහත්තෙනාති අත්ථො. තත්ථ චතුක්කං
 වෙදිතබ්බං – අජ්ඣත්තං අහිනිවෙසො අජ්ඣත්තං චුට්ඨානං, අජ්ඣත්තං
 අහිනිවෙසො බහිද්ධා චුට්ඨානං, බහිද්ධා අහිනිවෙසො බහිද්ධා චුට්ඨානං, බහිද්ධා
 අහිනිවෙසො අජ්ඣත්තං චුට්ඨානන්ති. අජ්ඣත්තඤ්ඤි අහිනිවෙසිත්වා
 බහිද්ධාධම්මාපි දට්ඨබ්බායෙව, බහිද්ධා අහිනිවෙසිත්වා අජ්ඣත්තධම්මාපි. තස්මා
 කොචි භික්ඛු අජ්ඣත්තං සඬ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා තෙ වචන්ථපෙත්වා
 බහිද්ධා ඔතාරෙති, බහිද්ධාපි පරිග්ගහෙත්වා පුන අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, තස්ස
 අජ්ඣත්ත සඬ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගචුට්ඨානං හොති. ඉති අජ්ඣත්තං
 අහිනිවෙසො අජ්ඣත්තං චුට්ඨානං නාම. කොචි අජ්ඣත්තං සඬ්ඛාරෙසු ඤාණං
 ඔතාරෙත්වා තෙ වචන්ථපෙත්වා බහිද්ධා ඔතාරෙති, තස්ස බහිද්ධා සඬ්ඛාරෙ
 සම්මසනකාලෙ මග්ගචුට්ඨානං හොති. ඉති අජ්ඣත්තං අහිනිවෙසො බහිද්ධා
 චුට්ඨානං නාම. කොචි බහිද්ධා සඬ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා, තෙ වචන්ථපෙත්වා
 අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, අජ්ඣත්තම්පි පරිග්ගහෙත්වා පුන බහිද්ධා ඔතාරෙති, තස්ස
 බහිද්ධා සඬ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගචුට්ඨානං හොති. ඉති බහිද්ධා අහිනිවෙසො
 බහිද්ධා චුට්ඨානං නාම. කොචි බහිද්ධා සඬ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා තෙ
 වචන්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, තස්ස අජ්ඣත්තසඬ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ
 මග්ගචුට්ඨානං හොති. ඉති බහිද්ධා අහිනිවෙසො අජ්ඣත්තං චුට්ඨානං නාම. තත්ථ
 ථෙරො “අජ්ඣත්තසඬ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා තෙසං වචන්ථානකාලෙ
 මග්ගචුට්ඨානෙන අරහත්තං පත්තොස්මි”ති දස්සෙන්නො අජ්ඣත්තං විමොක්ඛා
 බ්වාහං, ආවුසොති ආහ.

සබ්බුපාදානක්ඛයාති සබ්බෙසං චතුන්නම්පි උපාදානානං බයෙන. තථා සතො
 විහරාමීති තෙනාකාරෙන සතියා සමන්තාගතො විහරාමි. යථා සතං විහරන්තන්ති
 යෙනාකාරෙන මං සතියා සමන්තාගතං විහරන්තං. ආසවා නානුස්සවන්තීති
 චක්ඛුතො රූපෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්තීති එවං ඡහි ද්වාරෙහි ඡසු
 ආරම්මණෙසු සවනධම්මා කාමාසවාදයො ආසවා නානුස්සවන්ති නානුස්සවඩ්ඪන්ති,
 යථා මෙ න උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. අත්තානඤ්ඤි නාවජානාමීති අත්තානඤ්ඤි න
 අවජානාමි. ඉමිනා ඔමානපහානං කට්ඨං. එවඤ්ඤි සති පජානනා පසන්නා හොති.

සමණෙනාති බුද්ධසමණෙන. තෙස්වාහං න කඬ්ඛාමීති තෙසු අහං “කතරො
 කාමාසවො, කතරො භවාසවො, කතරො දිට්ඨාසවො, කතරො අවිජ්ජාසවො”ති
 එවං සරූපහෙදතොපි, “වත්තාරො ආසවා”ති එවං ගණනපරිච්ඡෙදතොපි න
 කඬ්ඛාමි. තෙ මෙ පහිනාති න විචිකිවජාමීති තෙ මය්හං පහිනාති විචිකිවජං න
 උප්පාදෙමි. ඉදං භගවා “එවං ඛ්‍යාකරොත්තෙනපි තයා සුඛ්‍යාකතං භවෙය්‍ය
 ‘අජ්ඣත්තං විමොක්ඛා බ්වාහං, ආවුසො’තිආදීනි පන තෙ වදන්තෙන
 අතිජප්පඤ්ඤො කතො”ති දස්සෙන්නො ආහ.

උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසීති පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනතො උට්ඨහිත්වා විහාරං අන්තොමභාගන්ධකුටිං පාවිසී අසම්භින්නාය එව පරිසාය. කස්මා? බුද්ධා හි අනිට්ඨිතාය දෙසනාය අසම්භින්නාය පරිසාය උට්ඨායාසනා ගන්ධකුටිං පවිසන්තා පුග්ගලථොමනත්ථං වා පවිසන්ති ධම්මථොමනත්ථං වා. තත්ථ පුග්ගලථොමනත්ථං පවිසන්තො සත්ථා එවං චිත්තෙසි - ‘ඉමං මයා සංඛිත්තෙන උද්දෙසං උද්දිට්ඨං චිත්ථාරොන ව අවිහත්තං ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛු උග්ගහෙත්වා ආනන්දං වා කච්චායනං වා උපසඬකම්මිත්වා පුච්ඡිස්සන්ති, තෙ මය්හං ඤාණෙන සංසන්දෙත්වා කථෙස්සන්ති, තතොපි ධම්මපටිග්ගාහකා පුන මං පුච්ඡිස්සන්ති. තෙසමහං ‘සුකථීතං, භික්ඛවෙ, ආනන්දෙන, සුකථීතං කච්චායනෙන, මං වෙපි තුම්භෙ එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාථ, අහම්පි නං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍ය’න්ති එවං තෙ පුග්ගල ථොමෙස්සාමි. තතො තෙසු ගාරවං ජනෙත්වා භික්ඛු උපසඬකම්මිස්සන්ති, තෙපි භික්ඛු අත්ථෙ ව ධම්මෙ ව නියොජෙස්සන්ති, තෙ තෙහි නියොජිතා තිස්සො සික්ඛා පරිපුරෙත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති’ති.

අථ වා පනස්ස එවං හොති - ‘එස මයි පක්කන්තෙ අත්තනො ආනුභාවං කරිස්සති, අථ නං අහම්පි තථෙව ථොමෙස්සාමි, තං මම ථොමනං සුත්වා ගාරවජාතා භික්ඛු ඉමං උපසඬකම්මිතබ්බං, වචනඤ්චස්ස සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං භිතාය සුබ්බාය’ති ධම්මථොමනත්ථං පවිසන්තො එවං චිත්තෙසි යථා ධම්මදායාදසුත්තෙ චිත්තෙසි. තත්‍ර භිස්ස එවං අහොසි - ‘මයි විහාරං පටිට්ඨෙ ආමිසදායාදං ගරහන්තො ධම්මදායාදඤ්ච ථොමෙත්තො ඉම්මිස්සංයෙව පරිසති නිසින්නො සාරිපුත්තො ධම්මං දෙසෙස්සති, එවං ද්වින්නම්පි අම්භාකං එකජ්ඣාසයාය මනියා දෙසිතා අයං දෙසනා අග්ගා ව ගරුකා ව භවිස්සති පාසාණච්ඡත්තසදිසා’ති.

ඉධ පන ආයස්මත්තං සාරිපුත්තං උක්කංසෙත්වා පකාසෙත්වා යපෙතුකාමො පුග්ගලථොමනත්ථං උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසී. ඊදිසෙසු යානෙසු භගවා නිසින්නාසනෙයෙව අන්තර්ගිතො චිත්තගතියා විහාරං පවිසතීති වෙදිතබ්බො. යදි හි කායගතියා ගච්ඡෙය්‍ය, සබ්බා පරිසා භගවත්තං පරිවාරෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, සා එකචාරං භින්නා පුන දුස්සන්නිපාතා භවෙය්‍යාති භගවා අදිස්සමානෙන කායෙන චිත්තගතියා එව පාවිසී.

එවං පටිට්ඨෙ පන භගවති භගවතො අධිජ්ජායානුරූපමෙව සිහනාදං නදිතුකාමො තත්‍ර බො ආයස්මා සාරිපුත්තො අවිරපක්කන්තස්ස භගවතො භික්ඛු ආමන්තෙසි. පුබ්බෙ අජ්ජට්ඨංචිදිතන්ති ඉදං නාම පුච්ඡිස්සතීති පුබ්බෙ මයා අවිදිතං අඤ්ඤාතං. පයමං පඤ්ඤන්ති, ‘සවෙ තං, සාරිපුත්ත, එවං පුච්ඡෙය්‍යුං කථං ජානතා පන තයා, ආවුසො සාරිපුත්ත, කථං පස්සතා අඤ්ඤා බ්‍යාකතා ඛිණා ජාතී’ති ඉමං පයමං පඤ්ඤං. දන්ධායිතත්තන්ති සත්ථු ආසයජානනත්ථං දන්ධභාවො අසීඝතා. පයමං පඤ්ඤං අනුමොදීති, ‘ජාති පනාවුසො සාරිපුත්ත, කිංනිදානා’ති ඉමං දුතියං පඤ්ඤං පුච්ඡන්තො, ‘යංනිදානාවුසො, ජාතී’ති එවං විස්සජ්ජිතං පයමං පඤ්ඤං අනුමොදි.

එතදහොසිනි හගවතා අනුමොදිතෙ නයසතෙන නයසහස්සෙන පඤ්ඤාසං
එකඛිගණිකභාවෙන පාකට්ඨනත්තා එතං අහොසි. දිවසම්පාහං හගවතො එතමත්ථං
බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති සකලදිවසම්පි අහං හගවතො එතං පටිච්චසමුප්පාදත්ථං පුට්ඨො
සකලදිවසම්පි අඤ්ඤාමඤ්ඤානි පදබ්‍යාඤ්ජනෙහි බ්‍යාකරෙය්‍යං. යෙන හගවා
තෙනුපසඬකම්භි එවං කිරස්ස අහොසි - “ථෙරො උළාරසිහනාදං නදති, සුකාරණං
එතං, දසබලස්ස නං ආරොචෙස්සාමි” ති. තස්මා යෙන හගවා තෙනුපසඬකම්.

සා හි භික්ඛු සාරිපුත්තස්ස ධම්මධාතුනි එත්ථ ධම්මධාතුනි පච්චයාකාරස්ස
විට්ඨානවදස්සනසමත්ථං සාවකපාරමිඤ්ඤාණං. සාවකානඤ්ඤානි සාවකපාරමිඤ්ඤාණං
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණගතිකමෙව හොති. යථා බුද්ධානං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තා
ධම්මා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස පාකට්ඨා හොන්ති, එවං ථෙරස්ස සාවකපාරමිඤ්ඤාණං
සබ්බෙපි සාවකඤ්ඤාණස්ස ගොචරධම්මෙ ජානාතීති. දුතියං.

3. ඤාණවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ තං සුභාපාති තං ඤාණවත්ථුදෙසනං සුභාපං. ඤාණවත්ථුනීති
වෙත්ථ ඤාණමෙව ඤාණවත්ථුනි වෙදිතබ්බං. ජරාමරණ ඤාණන්තිආදීසු චතුසු
පයමං සවනමයඤ්ඤාණං සම්මසනඤ්ඤාණං පටිවෙධඤ්ඤාණං පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණන්ති
චතුබ්බිධං වට්ටති, තථා දුතියං. තතියං පන යථෙත්වා සම්මසනඤ්ඤාණං තිව්ධමෙව
හොති, තථා චතුත්ථං. ලොකුත්තරධම්මෙසු හි සම්මසනං නාම නත්ථි. ජාතියා
ඤ්ඤාණන්තිආදීසු එසෙව නයො. ඉමිනා ධම්මෙනාති ඉමිනා චතුසව්චධම්මෙන වා
මග්ගඤ්ඤාණධම්මෙන වා.

දිට්ඨොනාතිආදීසු දිට්ඨොනාති ඤාණවත්ථුනා දිට්ඨොන. විදිතෙනාති පඤ්ඤාය
විදිතෙන. අකාලිකෙනාති කිඤ්චි කාලං අනතික්කම්ත්වා පටිවෙධානන්තරංයෙව
ඵලදායකෙන. පත්තෙනාති අධිගතෙන. පරියොගාල්භෙනාති පරියොගාභිතෙන
පඤ්ඤාය අනුපට්ඨොන. අතීතානාගතෙ නයං නෙතීති “යෙ බො කෙව්” තිආදීනා
නයෙන අතීතෙ ව අනාගතෙ ව නයං නෙති. එත්ථ ව න චතුසව්චධම්මෙන වා
මග්ගඤ්ඤාණධම්මෙන වා සක්කා අතීතානාගතෙ නයං නෙතුං, චතුසව්චෙ පන
මග්ගඤ්ඤාණෙන පටිවිද්ධෙ පරතො පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං නාම හොති. තෙන නයං
නෙතීති වෙදිතබ්බා. අබ්භඤ්ඤංසුති අභිඅඤ්ඤංසු ජානිංසු. සෙය්‍යථාපාහං, එතරහීති
යථා අහං එතරහි චතුසව්චවසෙන ජානාමි. අත්ථයෙ ඤාණන්ති අනුඅයෙ ඤාණං,
ධම්මඤ්ඤාණස්ස අනුගමනෙ ඤාණං, පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණස්සෙතං නාමං. ධම්මෙ
ඤ්ඤාණන්ති මග්ගඤ්ඤාණං. ඉමස්මිං සුත්තෙ බිණ්ණසවස්ස සෙක්ඛ්භූමි කප්පිතා හොති.
තතියං.

4. දුතියඤ්ඤාණවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙව සත්තසත්තරීති සත්ත ව සත්තරි ව. බ්‍යඤ්ජනභාණකා කිර තෙ
භික්ඛු, බහුබ්‍යඤ්ජනං කත්වා වුච්චමානෙ පටිච්ඡික්ඛිතුං සක්කොන්ති, තස්මා තෙසං

අප්‍රකාශයෙන් ඉදං සුත්තං වුත්තං. ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණන්ති පච්චයාකාරෙ ඤාණං. පච්චයාකාරො හි ධම්මානං පචත්තිට්ඨිතිකාරණත්තා ධම්මට්ඨිතිති වුච්චති, එත්ථ ඤාණං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං, එතස්සෙව ඡබ්බිධස්ස ඤාණස්සෙනං අධිවචනං. බයධම්මන්ති බයගමනසභාවං. වයධම්මන්ති වයගමනසභාවං. විරාගධම්මන්ති විරජ්ජනසභාවං. නිරොධධම්මන්ති නිරුජ්ඣනසභාවං. සත්තසත්තරීති එකෙකස්මිං සත්ත සත්ත කත්වා එකාදසසු පදෙසු සත්තසත්තරි. ඉමස්මිං සුත්තෙ විපස්සනාපටිච්ඡස්සනා කථිතා. චතුත්ථං.

5. අවිජ්ජාපච්චයසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ සමුදයො හොතිති සත්ථා ඉධෙව දෙසනං ඔසාපෙසි.
කිංකාරණාති? දිට්ඨිගතිකස්ස ඔකාසදානත්ථං. තස්සඤ්ඤි පරිසති උපාරම්භවිත්තො දිට්ඨිගතිකො අත්ථි, සො පඤ්ඤං පුච්ඡිස්සති, අථස්සාහං විස්සජ්ජෙස්සාමිති තස්ස ඔකාසදානත්ථං දෙසනං ඔසාපෙසි. නො කල්ලො පඤ්ඤොති අයුත්තො පඤ්ඤො. දුප්පඤ්ඤො එසොති අත්ථො. නනු ව “කතමං නු බො, හන්තෙ, ජරාමරණ”න්ති? ඉදං සුපුච්ඡිතන්ති. කිඤ්චාපි සුපුච්ඡිතං, යථා පන සතසහස්සග්ගතිකෙ සුචණ්ණොලෙ වඩ්ඪිතස්ස සුභොජනස්ස මත්ථකෙ ආමලකමත්තෙපි ගුප්තිණ්ඩෙ යපිතෙ සබ්බං භොජනං දුබ්භොජනං හොති ඡඩ්ඪෙතබ්බං, එවමෙව “කස්ස ව පනිදං ජරාමරණ”න්ති? ඉමිනා සත්තුපලද්ධිවාදපදෙන ගුප්තිණ්ඩෙන තං භොජනං දුබ්භොජනං විය අයමපි සබ්බො දුප්පඤ්ඤොව ජාතොති.

බ්‍රහ්මවරියවාසොති අරියමග්ගවාසො. තං ජීවං තං සරීරන්ති යස්ස හි අයං දිට්ඨි, සො “ජීවෙ උච්ඡිජ්ජමානෙ සරීරං උච්ඡිජ්ජති, සරීරෙ උච්ඡිජ්ජන්තෙ ජීවිතං උච්ඡිජ්ජති”ති ගණ්හාති. එවං ගණ්හතො සා දිට්ඨි “සත්තො උච්ඡිජ්ජති”ති ගහිතත්තා උච්ඡෙදදිට්ඨි නාම හොති. සචෙ පන සඬ්ඛාරාව උප්පජ්ජන්ති චෙව නිරුජ්ඣන්ති වාති ගණ්හෙය්‍ය, සාසනාවචරා සම්මාදිට්ඨි නාම භවෙය්‍ය. අරියමග්ගො ව නාමෙසො වට්ටං නිරොධෙන්තො වට්ටං සමුච්ඡින්නන්තො උප්පජ්ජති, තදෙව තං වට්ටං උච්ඡෙදදිට්ඨියා ගහිතාකාරස්ස සම්භවෙ සති විනාව මග්ගභාවනාය නිරුජ්ඣතිති මග්ගභාවනා නිරත්ථකා හොති. තෙන වුත්තං “බ්‍රහ්මවරියවාසො න හොති”ති.

දුතියනායෙ අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති යස්ස අයං දිට්ඨි, සො “සරීරං ඉධෙව උච්ඡිජ්ජති, න ජීවිතං, ජීවිතං පන පඤ්ඤරතො සකුණො විය යථාසුඛං ගච්ඡති”ති ගණ්හාති. එවං ගණ්හතො සා දිට්ඨි “ඉමස්මා ලොකා ජීවිතං පරලොකං ගත”න්ති ගහිතත්තා සස්සතදිට්ඨි නාම හොති. අයඤ්ච අරියමග්ගො තෙභූමකවට්ටං විච්චිට්ඨෙන්තො උප්පජ්ජති, සො එකසඬ්ඛාරෙපි නිව්චෙ ධූවෙ සස්සතෙ සති උප්පන්නොපි වට්ටං විච්චිට්ඨො න සක්කොතිති මග්ගභාවනා නිරත්ථකා හොති. තෙන වුත්තං “අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා හික්ඛු දිට්ඨියා සති බ්‍රහ්මවරියවාසො න හොති”ති.

විසූකායිකානීතිආදි සබ්බං මිච්ඡාදිට්ඨිවෙවචනාමෙව. සා හි සම්මාදිට්ඨියා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන විසූකම්ච අත්තානං ආවරණතො විසූකායිකං, සම්මාදිට්ඨිං අනනුවත්තිත්වා තස්සා විරොධෙන පවත්තනතො විසෙවිතං, කදාචි උච්ඡෙදස්ස කදාචි සස්සතස්ස ගහණතො විරූපං එන්දිතං විජ්ජන්දිතන්ති වුවචති. තාලාවත්ථුකතානීති තාලවත්ථු විය කතානි, පුන අවිරුහණට්ඨෙන මත්ථකච්ඡන්තතාලො විය සමුලං තාලං උද්ධරිත්වා තස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං විය ච කතානීති අත්ථො. අනභාවංකතානීති අනුභාවං කතානීති. පඤ්චමං.

6. දුතියඅවිජ්ජාපච්චයසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙය ඉති වා, භික්ඛවෙ, යො වදෙය්‍යාති තස්සං පරිසති දිට්ඨිගතිකො පඤ්භං පුච්ඡිතුකාමො අත්ථි, සො පන අවිසාරදධාතුකො උට්ඨාය දසබ්බං පුච්ඡිතුං න සක්කොති, තස්මා තස්ස අජ්ඣාසයෙන සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙත්තො සත්ථා එවමාහ. ඡට්ඨං.

7. නතුම්භසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ න තුම්භාකන්ති අත්තති හි සති අත්තනියං නාම හොති. අත්තායෙව ච නත්ථි, තස්මා ‘න තුම්භාක’න්ති ආහ. නපි අඤ්ඤෙසන්ති අඤ්ඤො නාම පරෙසං අත්තා, තස්මිං සති අඤ්ඤෙසං නාම සියා, සොපි නත්ථි, තස්මා ‘නපි අඤ්ඤෙස’න්ති ආහ. පුරාණමිදං, භික්ඛවෙ, කම්මන්ති නයිදං පුරාණකම්මමෙව, පුරාණකම්මනිබ්බත්තො පනෙස කායො, තස්මා පච්චයවොහාරෙන එවං වුත්තො. අභිසඬ්ඛතන්තිආදි කම්මවොහාරස්සෙව වසෙන පුරිමලිඬ්ඛගසභාගතාය වුත්තං, අයං පනෙත්ථ අත්ථො – අභිසඬ්ඛතන්ති පච්චයෙහි කතොති දට්ඨබ්බො. අභිසඤ්චෙතයිතන්ති චෙතනාවත්ථුකො චෙතනාමුලකොති දට්ඨබ්බො. වෙදනියන්ති වෙදනියවත්ථුති දට්ඨබ්බො. සත්තමං.

8. චෙතනාසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ යඤ්ච, භික්ඛවෙ, චෙතෙතීති යං චෙතනං චෙතෙති, පවත්තෙතීති අත්ථො. යඤ්ච පකප්පෙතීති යං පකප්පනං පකප්පෙති, පවත්තෙතිච්චෙව අත්ථො. යඤ්ච අනුසෙතීති යඤ්ච අනුසයං අනුසෙති, පවත්තෙතිච්චෙව අත්ථො. එත්ථ ච චෙතෙතීති තෙභුමකකුසලාකුසලචෙතනා ගහිතා, පකප්පෙතීති අට්ඨසු ලොභසහගතචිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨිකප්පා ගහිතා, අනුසෙතීති ද්වාදසන්තං චෙතනානං සහජාතකොටියා චෙව උපනිස්සයකොටියා ච අනුසයො ගහිතො. ආරම්මණමෙතං හොතීති (චෙතනාදිධම්මජාතෙ සති කම්මවිඤ්ඤාණස්ස උප්පත්තියා අචාරිතත්තා) එතං චෙතනාදිධම්මජාතං පච්චයො හොති. පච්චයො හි ඉධ ආරම්මණන්ති අධිජ්ජෙතා. විඤ්ඤාණස්ස ධීතියාති කම්මවිඤ්ඤාණස්ස ධීතත්ථං. ආරම්මණෙ සතීති තස්මිං පච්චයෙ සති. පතිට්ඨා විඤ්ඤාණස්ස හොතීති තස්ස කම්මවිඤ්ඤාණස්ස පතිට්ඨා හොති. තස්මිං පතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙති තස්මිං.

කම්මවිඤ්ඤාණෙ පතිට්ඨිතෙ. විරුල්භෙති කම්මං ජවාපෙත්වා
පටිසන්ධිආකඨ්ඨනසමත්ථතාය නිබ්බත්තමූලෙ ජාතෙ. පුනඛහවාහිනිබ්බත්තිති
පුනඛහවසඨ්ඨාතා අහිනිබ්බත්ති.

නො වෙ, භික්ඛවෙ, වෙතෙතිති ඉමිනා තෙභූමකචේතනාය
අප්පචත්තනක්ඛණො චුත්තො. නො වෙ පකප්පෙතිති ඉමිනා තණ්හාදිට්ඨිකප්පානං
අප්පචත්තනක්ඛණො. අප් වෙ අනුසෙතිති ඉමිනා තෙභූමකවිපාකෙසු
පරිත්තකිරියාසු රූපෙති එත්ථ අප්පභීනකොටියා අනුසයො ගහිතො.
ආරම්මණමෙතං හොතිති අනුසයෙ සති කම්මවිඤ්ඤාණස්ස උප්පත්තියා
අවාරිතත්තා එතං අනුසයජාතං පච්චයොව හොති.

නො වෙව වෙතෙතිතිආදීසු පයම්පදෙ තෙභූමකකුසලාකුසලචේතනා නිවත්තා,
දුතියපදෙ අට්ඨසු චිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨියො, තතියපදෙ චුත්තප්පකාරෙසු ධම්මෙසු
යො අප්පභීනකොටියා අනුසයිතො අනුසයො, සො නිවත්තො.

අපිවෙත්ථ අසම්මොහත්ථං වෙතෙති පකප්පෙති අනුසෙති, වෙතෙති න
පකප්පෙති අනුසෙති, න වෙතෙති න පකප්පෙති අනුසෙති, න වෙතෙති න
පකප්පෙති න අනුසෙතිති ඉදම්පි චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තත්ථ පයම්පතෙ
ධම්මපරිච්ඡෙදො දස්සිතො. දුතියනෙයෙ වෙතෙතිති තෙභූමකකුසලචේතනා වෙව
චතස්සො ව අකුසලචේතනා ගහිතා. න පකප්පෙතිති අට්ඨසු චිත්තෙසු
තණ්හාදිට්ඨියො නිවත්තා. අනුසෙතිති තෙභූමකකුසලෙ උපනිස්සයකොටියා, චතුසු
අකුසලචේතනාසු සහජාතකොටියා වෙව උපනිස්සයකොටියා ව අනුසයො ගහිතො.
තතියනෙයෙ න වෙතෙතිති තෙභූමකකුසලාකුසලං නිවත්තං, න පකප්පෙතිති අට්ඨසු
චිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨියො නිවත්තා, අනුසෙතිති සුත්තෙ ආගතං වාරත්වා
තෙභූමකකුසලාකුසලවිපාකකිරියාරූපෙසු අප්පභීනකොටියා උපනිස්සයො ගහිතො.
චතුත්ථනෙයො පුරිමසදිසොව.

තද්දපතිට්ඨිතෙති තස්මිං අප්පතිට්ඨිතෙ. අවිරුල්භෙති කම්මං ජවාපෙත්වා
පටිසන්ධිආකඨ්ඨනසමත්ථතාය අනිබ්බත්තමූලෙ. එත්ථ පන කිං කථිතන්ති?
අරහත්තමග්ගස්ස කිච්චං, බීණාසවස්ස කිච්චකරණන්තිපි නවලොකුත්තරධම්මානිපි
චත්තුං වට්ටති. එත්ථ ව විඤ්ඤාණස්ස වෙව ආයතිං පුනඛහවස්ස ව අන්තරෙ එකො
සන්ධි, වෙදනාතණ්හානමන්තරෙ එකො, භවජාතීනමන්තරෙ එකොති. අට්ඨමං.

9. දුතියචේතනාසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ විඤ්ඤාණනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි,
වෙදනාතණ්හානමන්තරෙ එකො, භවජාතීනමන්තරෙ එකොති. නවමං.

10. තතියචේතනාසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ නතීති තණ්හා. සා හි පියරුපෙසු රූපාදීසු නමනටියෙන “නතී” ති වුවුවති. ආගති ගති හොතීති ආගතිමිහි ගති හොති, ආගතෙ පච්චුපට්ඨිතෙ කම්මෙ වා කම්මනිමිත්තෙ වා ගහිනිමිත්තෙ වා පටිසන්ධිවසෙන විඤ්ඤාණස්ස ගති හොති. චුතුපපාතොති එවං විඤ්ඤාණස්ස ආගතෙ පටිසන්ධිවිසයෙ ගතියා සති ඉතො වචනසඬ්ඛාතා වුති, තත්ථුපපත්තිසඬ්ඛාතො උපපාතොති අයං චුතුපපාතො නාම හොති. එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ නතියා ව ආගතිගතියා ව අන්තරෙ එකොව සන්ධි කථිතොති. දසමං.

කළාරඛත්තියවග්ගො වතුත්ථො.

5. ගහපතිවග්ගො

1. පඤ්චවෙරහයසුත්තවණ්ණනා

41. ගහපතිවග්ගස්ස පඨමෙ යතොති යදා. භයානි වෙරානීති භයවෙරචෙතනායො. සොතාපත්තියඬ්ගෙහීති දුට්ඨං සොතාපත්තියා අඬ්ගං, (සොතාපත්තියා ව අඬ්ගං,) යං පුබ්බභාගෙ සොතාපත්තිපට්ලාභාය සංවත්තති, “සප්පුරිසසංසෙවො සද්ධම්මස්සවනං යොනිසොමනසිකාරො ධම්මානුධම්මප්පට්පත්ති” ති (දී. නි. 3.311) එවං ආගතං, පටිලද්ධගුණස්ස ව සොතාපත්තිං පත්වා ඨිතස්ස අඬ්ගං, යං සොතාපත්තස්ස අඬ්ගන්තිපි වුවුවති, බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදාදීනං එතං අධිවචනං. ඉදම්ඨ අධිප්පෙතං. අරියොති නිද්දොසො නිරූපාරම්භො. ඤායොති පටිච්චසමුප්පන්නං ඤත්වා ඨිතඤාණම්පි පටිච්චසමුප්පාදොපි. යථාහ – “ඤායො වුවුවති පටිච්චසමුප්පාදො, අරියොපි අට්ඨඬ්ගිකො මග්ගො ඤායො” ති. පඤ්ඤායාති අපරාපරං උප්පන්නාය විපස්සනාපඤ්ඤාය. සුදිට්ඨො හොතීති අපරාපරං උප්පජ්ජිත්වා දස්සනවසෙන සුට්ඨු දිට්ඨො.

බිණ්ණනිරයොතිආදීසු ආයතිං තත්ථ අනුප්පජ්ජනතාය බිණ්ණා නිරයො මය්හන්ති සො අහං බිණ්ණනිරයො. එස නයො සබ්බත්ථං. සොතාපන්නොති මග්ගසොතං ආපන්නො. අවිනිපාතධම්මොති න විනිපාතසභාවො. නියතොති පඨමමග්ගසඬ්ඛාතෙන සම්මත්තනියාමෙන නියතො. සම්බොධිපරායතොති උත්තරිමග්ගත්තසඬ්ඛාතො සම්බොධි පරං අයනං මය්හන්ති සොහං සම්බොධිපරායතො, තං සම්බොධිං අවස්සං අභිසම්බුජ්ඣනකොති අත්ථො.

පාණාතිපාතපච්චයාති පාණාතිපාතකම්මකාරණා. භයං වෙරන්ති අත්ථතො එකං. වෙරඤ්ච නාමෙතං දුට්ඨං හොති බාහිරං අජ්ඣත්තිකන්ති. එකෙන හි එකස්ස පිතා මාරිතො හොති, සො චිත්තෙසි “එතෙන කිර මෙ පිතා මාරිතො, අහම්පි තංයෙව මාරෙස්සාමී” ති නිසිතං සත්ථං ආදාය වරති. යා තස්ස අබ්භන්තරෙ උප්පන්නවෙරචෙතනා, ඉදං බාහිරං වෙරං නාම. යා පන ඉතරස්ස “අයං කිර මං මාරෙස්සාමීති වරති, අහමෙව නං පඨමතරං මාරෙස්සාමී” ති චෙතනා උප්පජ්ජති,

ඉදං අප්‍රකාශිතං වෙරං නාම. ඉදං තාව උභයමිති දිට්‍ඨධම්මිකමෙව. යා පන තං නිරයෙ උප්පන්නං දිස්වා “එතං පහරිස්සාමි”ති ජලිතං අයමුග්ගරං ගණ්හතො නිරයපාලස්ස වෙනනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං බාහිරවෙරං. යා වස්ස “අයං නිද්දොසං මං පහරිස්සාමිති ආගච්ඡති, අහමෙව නං පයමතරං පහරිස්සාමි”ති වෙනනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං අප්‍රකාශිතවෙරං. යං පනෙනං බාහිරවෙරං, තං අට්ඨකථායං “පුග්ගලවෙර”න්ති චුත්තං. දුක්ඛං දොමනස්සන්ති අත්ථතො එකමෙව. යථා වෙත්ථ, එවං සෙසපදෙසුපි “ඉමිනා මම හණ්ඩං හටං, මය්හං දාරෙසු වාරිත්තං ආපන්නං, මුසා වත්වා අත්ථො හග්ගො, සුරාමදමත්තෙන ඉදං නාම කත”න්තිආදිනා නයෙන වෙරුප්පත්ති වෙදිතබ්බා. අවෙච්චප්පසාදෙනාති අධගතෙන අවලප්පසාදෙන. අරියකත්තෙහිති පඤ්චහි සිලෙහි. තානි හි අරියානං කත්තානි පියානි. භවත්තරගතාපි අරියා තානි න විජහන්ති, තස්මා “අරියකත්තානි”ති චුච්චන්ති. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ අනුස්සත්තිද්දෙසෙ චුත්තමෙව. පයමං.

2. දුතියපඤ්චවෙරභයසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ හික්ඛුනං කථිතභාවමත්තමෙව විසෙසො. දුතියං.

3. දුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ දුක්ඛස්සාති වට්ටදුක්ඛස්ස. සමුදයන්ති ද්වෙ සමුදයා ඛණිකසමුදයො ච පච්චයසමුදයො ච. පච්චයසමුදයං පස්සන්තොපි හික්ඛු ඛණිකසමුදයං පස්සති, ඛණිකසමුදයං පස්සන්තොපි පච්චයසමුදයං පස්සති. අත්ථඨගමොපි අච්චන්තත්ථඨගමො හෙදත්ථඨගමොති දුට්ඨො. අච්චන්තත්ථඨගමං පස්සන්තොපි හෙදත්ථඨගමං පස්සති, හෙදත්ථඨගමං පස්සන්තොපි අච්චන්තත්ථඨගමං පස්සති. දෙසෙස්සාමිති ඉදං වට්ටදුක්ඛස්ස සමුදයඅත්ථඨගමං නිබ්බන්තිහෙදං නාම දෙසෙස්සාමි, තං සුභාථාති අත්ථො. පටිච්චාති නිස්සයවසෙන වෙච ආරම්මණවසෙන ච පච්චයං කත්වා. තිණ්ණං සඬගති එස්සොති තිණ්ණං සඬගතියා එස්සො. අයං බො, හික්ඛවෙ, දුක්ඛස්ස සමුදයොති අයං වට්ටදුක්ඛස්ස නිබ්බන්ති නාම. අත්ථඨගමොති හෙදො. එවඤ්චි වට්ටදුක්ඛං හින්තං හොති අප්පට්ඨසන්ධියං. තතියං.

4. ලොකසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ ලොකස්සාති සඬබාරලොකස්ස. අයමෙත්ථ විසෙසො. චතුත්ථං.

5. ඤාතිකසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ ඤාතිකෙති ද්වින්තං ඤාතකානං ගාමෙ. ගිඤ්ජකාවසථෙති ඉට්ඨකාහි කතෙ මහාපාසාදෙ. ධම්මපරියායන්ති ධම්මකාරණං. උපස්සුතිති උපස්සුතිට්ඨානං, යං ඨානං උපගතෙන සක්කා හොති භගවතො සද්දං සොතුං, තත්ථ

යීතොති අත්ථො. සො කිර ගන්ධකුට්ඨපරිවෙණසම්මජ්ජනත්ථං ආගතො අත්තනො කම්මං පහාය භගවතො ධම්මසොසං සුණන්තො අට්ඨාසි. අද්දසාති තදා කිර භගවතො ආදිනොව පච්චයාකාරං මනසිකරොන්තස්ස “ඉදං ඉමිනා පච්චයෙන හොති, ඉදං ඉමිනා” ති ආවජ්ජනො යාව භවග්ගා එකඬිගණං අහොසි, සත්ථා මනසිකාරං පහාය වචසා සජ්ඣායං කරොන්තො යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා, “අපි නු බො ඉමං ධම්මපරියායං කොචි අස්සොසි” ති ආවජ්ජෙත්තො තං භික්ඛුමද්දස. තෙන චුත්තං “අද්දසා බො භගවා” ති.

අස්සොසි නොති අස්සොසි නු. අථ වා අස්සොසි නොති අම්භාකං භාසන්තානං අස්සොසිති. උග්ගණ්භානීතිආදීසු සුත්වා තුණ්හිභූතොව පගුණං කරොන්තො උග්ගණ්භාති නාම. පදානුපදං සටෙත්වා වාචාය පරිචිතං කරොන්තො පරියාපුණාති නාම. උභයථාපි පගුණං ආධාරජ්ජත්තං කරොන්තො ධාරෙති නාම. අත්ථසංභිතොති කාරණනිස්සිතො. ආදිබ්බුග්ගවරියකොති මග්ගබ්බුග්ගවරියස්ස ආදි පතිට්ඨානභූතො. ඉති තීසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු වට්ටච්චට්ටමෙව කලීතං. පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරමාන්මණසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ අඤ්ඤතරොති නාමවසෙන අපාකට්ඨා අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො. ඡට්ඨං.

7. ඡාණ්ඩස්සොණිසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ ඡාණ්ඩස්සොණිති යානන්තරවසෙන එවංලද්ධනාමො අසීතිකොට්ඨිභවො මහාපුරොහිතො. සත්තමං.

8. ලොකායතිකසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ ලොකායතිකොති විතණ්ඩසත්ථෙ ලොකායතෙ කතපරිවයො. ඡෙට්ඨමෙතං ලොකායතන්ති පයමං ලොකායතං. ලොකායතන්ති ච ලොකස්සෙව ආයතං, බාලපුට්ඨජ්ජනලොකස්ස ආයතං, මහන්තං ගම්භීරන්ති උපධාරිතබ්බං පරිත්තං භාවං දිට්ඨිගතං. එකත්තන්ති එකසභාවං, නිව්චසභාවමෙවාති පුච්ඡති. පුට්ඨත්තන්ති පුරිමසභාවෙන නානාසභාවං, දෙවමනුස්සාදිභාවෙන පයමං හුත්වා පච්ඡා න හොතීති උච්ඡෙදං සන්ධාය පුච්ඡති. එවමෙත්ථ “සබ්බමත්ථී, සබ්බමෙකත්ත”න්ති ඉමා ද්වෙපි සස්සතදිට්ඨියො, “සබ්බං නත්ථී, සබ්බං පුට්ඨත්ත”න්ති ඉමා ද්වෙ උච්ඡෙදදිට්ඨියොති වෙදිතබ්බා. අට්ඨමං.

9. අරියසාවකසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ කිං නු බොති සංසුප්පත්තිආකාරදස්සනං. සමුදයතීති උජ්ජජ්ජති. නවමං.

10. දුතියඅරියසාවකසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ ද්වෙපි නයා එකතො චුත්තා. ඉදමෙව පුරිමෙන නානත්තං, සෙසං තාදිසමෙවාති. දසමං.

ගහපතිවග්ගො පඤ්චමො.

6. දුක්ඛවග්ගො

1. පරිච්ඡිමංසනසුත්තවණ්ණනා

51. දුක්ඛවග්ගස්ස පටමෙ පරිච්ඡිමංසමානොති උපපරික්ඛමානො. ජරාමරණන්ති කස්මා ජරාමරණං එකමෙව “අනෙකවිධං නානප්පකාරක”න්ති වත්වා ගහිතන්ති චෙ? තස්මිං ගහිතෙ සබ්බදුක්ඛස්ස ගහිතත්තා. යථා හි චූළාය ගහිතෙ පුරිසෙ සො පුරිසො ගහිතොව හොති, එවං ජරාමරණෙ ගහිතෙ සබ්බදුක්ඛං ගහිතමෙව හොති. තස්මා “යං ඛො ඉදං අනෙකවිධං නානප්පකාරකං දුක්ඛං ලොකෙ උප්පජ්ජති”ති න්හත්වා යීතං පුරිසං විස සබ්බදුක්ඛං දස්සෙත්වා තං චූළාය ගණ්හන්තො විස ජරාමරණං ගණ්හී.

ජරාමරණනිරොධසාරුප්පගාමීනීති ජරාමරණනිරොධස්ස සාරුප්පභාවෙන නික්කිලෙසත්තාය පරිසුද්ධත්තාය සදිසාව හුත්වා ගාමීනීති අත්ථො. තථා පටිපන්නො ව හොතීති යථා තං පටිපන්නොති චූච්චති, එවං පටිපන්නො හොති. අනුධම්මචාරීති නිබ්බානධම්මං අනුගතං පටිපත්තිධම්මං චරති, පුරෙතීති අත්ථො. දුක්ඛක්ඛයාය පටිපන්නොති සීලං ආදිං කත්වා ජරාමරණදුක්ඛස්ස නිරොධත්ථාය පටිපන්නො. සඨබාරනිරොධායාති සඨබාරදුක්ඛස්ස නිරොධත්ථාය. එත්තාවතා යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතා.

ඉදානි අරහත්තඵලපච්චවෙක්ඛණං සතතවිහාරඤ්ච දස්සෙත්වා දෙසනා නිවත්තෙතබ්බා සියා, තථා අකත්වා අවිජ්ජාගතොති ඉදං කස්මා ගණ්හාතීති? බ්ණාසවස්ස සමතික්කත්තවට්ඨදුක්ඛදස්සනත්ථං. අපිව පුන වට්ඨං ආරහිත්වා විවට්ඨෙ කථියමානෙ බුජ්ඣනකසත්තො චෙත්ථ අත්ථී, තස්ස අජ්ඣාසයවසෙනාපි ඉදං ගණ්හාතීති වෙදිතබ්බො. තත්ථ අවිජ්ජාගතොති අවිජ්ජාය ගතො උපගතො සමන්තාගතො. පුරිසපුග්ගලොති පුරිසොයෙව පුග්ගලො. උභයෙනාපි සම්මුතිකථං කථෙති. බුද්ධානඤ්ඤි සම්මුතිකථා පරමත්ථකථාති ද්වෙ කථා හොන්ති. තත්ථ “සත්තො නරො පුරිසො පුග්ගලො තිස්සො නාගො”ති එවං පවත්තා සම්මුතිකථා නාම. “ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානී”ති එවං පවත්තා පරමත්ථකථා නාම. පරමත්ථං කථෙන්නාපි සම්මුතිං අමුඤ්චිත්වා කථෙන්නී. තෙ සම්මුතිං කථෙන්නාපි පරමත්ථං කථෙන්නාපි සච්චමෙව කථෙන්නී. තෙනෙව චුත්තං –

“දුච්චෙ සච්චානි අක්ඛාසී, සම්බුද්ධො වදනං වරො;
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නූපලබ්හති;

සඬකෙතවවනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණං;
පරමත්ථවවනං සච්චං, ධම්මානං භූතලක්ඛණං''න්ති.

පුඤ්ඤං වෙ සඬබාරන්ති තෙරසවෙනනාහෙදං පුඤ්ඤාභිසඬබාරං.
අභිසඬබරොතිති කරොති. පුඤ්ඤපගං හොති විඤ්ඤාණන්ති කම්මවිඤ්ඤාණං
කම්මපුඤ්ඤෙන උපගතං සම්පයුත්තං හොති, විපාකවිඤ්ඤාණං විපාකපුඤ්ඤෙන.
අපුඤ්ඤං වෙ සඬබාරන්ති ද්වාදසවෙනනාහෙදං අපුඤ්ඤාභිසඬබාරං අභිසඬබරොති.
ආනෙඤ්ජං වෙ සඬබාරන්ති චතුරවෙනනාහෙදං ආනෙඤ්ජාභිසඬබාරං.
ආනෙඤ්ජපගං හොති විඤ්ඤාණන්ති කම්මානෙඤ්ජෙන කම්මවිඤ්ඤාණං,
විපාකානෙඤ්ජෙන විපාකවිඤ්ඤාණං උපගතං හොති. එත්ථ ච තිව්ධස්ස
කම්මාභිසඬබාරස්ස ගහිතත්තා ද්වාදසපදිකො පච්චයාකාරො ගහිතොව හොති.
එත්තාවතා වට්ටං දස්සිතං.

ඉදානි විවට්ටං දස්සෙන්නො යනො ඛො, භික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ අවිජ්ජාති
චතුසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං. විජ්ජාති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං. එත්ථ ච පයමමෙව
අවිජ්ජාය පහිනාය විජ්ජා උජ්ජජිති. යථා පන චතුරඨගෙපි තමෙ රත්තිං
පදිපුජ්ජලෙන අන්ධකාරො පහියති, එවං විජ්ජුජ්ජාදා අවිජ්ජාය පහානං වෙදිතඛිං.
න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති ලොකෙ කිඤ්චි ධම්මං න ගණ්හාති න පරාමසති.
අනුපාදියං න පරිතස්සතීති අනුපාදියන්තො අගණ්හන්තො නෙව
තණ්හාපරිතස්සනාය, න භයපරිතස්සනාය පරිතස්සති, න තණ්හායති න භායතීති
අත්ථො. පච්චත්තඤ්ඤොති සයමෙව අත්තනාව පරිනිබ්බායති, න අඤ්ඤස්ස
ආනුභාවෙන.

සො සුඛං වෙ වෙදනන්ති ඉදං කස්මා ආරභි? ඛිණාසවස්ස පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං
දස්සෙත්වා සතතවිහාරං දස්සෙතුං ආරභි. අනජ්ඣොසිතාති තණ්හාය ගිලිත්වා
පරිනිට්ඨපෙත්වා අගහිතා. අථ දුක්ඛවෙදනා කස්මා චුත්තා, කිං තම්පි
අභිනන්දන්තො අත්ථිති? ආම අත්ථි. සුඛං අභිනන්දන්තොයෙව හි දුක්ඛං අභිනන්දති
නාම දුක්ඛං පත්වා සුඛං පත්ථනතො සුඛස්ස ච විපරිණාමදුක්ඛතොති.
කායපරියන්තිකන්ති කායපරිච්ඡින්නං, යාව පඤ්චද්චාරකායො පචත්තති, තාව
පචත්තං පඤ්චද්චාරිකවෙදනන්ති අත්ථො. ජීවිතපරියන්තිකන්ති ජීවිතපරිච්ඡින්නං.
යාව ජීවිතං පචත්තති, තාව පචත්තං මනොද්චාරිකවෙදනන්ති අත්ථො.

තත්ථ පඤ්චද්චාරිකවෙදනා පච්ජා උජ්ජජිත්වා පයමං නිරුජ්ඣති,
මනොද්චාරිකවෙදනා පයමං උජ්ජජිත්වා පච්ජා නිරුජ්ඣති. සා හි
පටිසන්ධික්ඛණෙ චත්ථුරුපස්මිංයෙව පතිට්ඨාති. පඤ්චද්චාරිකා පචත්තෙ
පඤ්චද්චාරවසෙන පචත්තමානා පයමවයෙ විසතිවස්සකාලෙ
රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අධිමත්තා බලවතී හොති, පණ්ණාසවස්සකාලෙ ධීතා
හොති, සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය පරිහායමානා අසිතිනචුතිවස්සකාලෙ මන්දා
හොති. තදා හි සත්තා “විරරත්තං එකතො නිසිදිමහා නිපජ්ජිමහා”ති වදන්තෙපි “න
සඤ්ජානාමා”ති වදන්ති. අධිමත්තානිපි රූපාදිආරම්මණානි “න පස්සාම න

සුභාම”, “සුගන්ධං දුගන්ධං වා සාදුං අසාදුං වා ඵද්ධං මුදුකන්ති වා න ජානාමා” ති වදන්ති. ඉති නෙසං පඤ්චද්වාරිකවෙදනා භග්ගා භොති, මනොද්වාරිකාව පවත්ති. සාපි අනුපුබ්බෙන පරිභායමානා මරණසමයෙ භදයකොට්ඨයෙව නිස්සාය පවත්ති. යාව පනෙසා පවත්ති, තාව සත්තො ජීවතීති වුවවති. යදා නස්පවත්ති, තදා මනො නිරුද්ධොති වුවවති.

ස්වායමත්ථො වාපියා දීපෙනබ්බො –

යථා හි පුරිසො පඤ්චඋදකමග්ගසම්පන්නං වාපිං කරෙය්‍ය, පයමං දෙවෙ වුට්ඨෙ පඤ්චහි උදකමග්ගෙහි උදකං පවිසිත්වා අත්තොවාපියං ආවාටෙ පුරෙය්‍ය, පුනස්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකමග්ගෙ පුරෙත්වා ගාචුතඨ්ඨයොජනමත්තං ඔත්ථරිත්වා උදකං තිට්ඨෙය්‍ය තතො තතො විස්සන්දමානං, අථ නිද්ධමනතුම්බෙ විවරිත්වා බෙත්තෙසු කම්මෙ කරියමානෙ උදකං නික්ඛමන්තං, සස්සපාකකාලෙ (උදකං නික්ඛමන්තං,) උදකං පරිහීනං “මච්ඡෙ ගණ්භාමා” ති වත්තබ්බතං. ආපජ්ජෙය්‍ය, තතො කතිපාහෙන ආවාටෙසුයෙව උදකං සණ්ඨහෙය්‍ය. යාව පන තං ආවාටෙසු භොති, තාව “මහාවාපියං උදකං අත්ථී” ති සඬ්ඛං ගච්ඡති. යදා පන තත්ථ ඡිජ්ජති, තදා “වාපියං උදකං නත්ථී” ති වුවවති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

පයමං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චහි මග්ගෙහි උදකෙ පවිසන්තෙ ආවාටානං පුරණකාලො විය හි පයමමෙව පටිසන්ධික්ඛණෙ මනොද්වාරිකවෙදනාය වත්ථුරුපෙ පතිට්ඨිතකාලො, පුනස්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චන්තං මග්ගානං පුරිතකාලො විය පවත්තෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය පවත්තිකාලො, ගාචුතඨ්ඨයොජනමත්තං අජ්ඣොත්ථරණං විය පයමවයෙ වීසතිවස්සකාලෙ රජ්ජනාදිවසෙන තස්සා අධිමත්තබ්බලවහාවො, යාව වාපිතො උදකං න නිග්ගච්ඡති, තාව පුරාය වාපියා ධීතකාලො විය පඤ්ඤාසවස්සකාලෙ තස්සා ධීතකාලො, නිද්ධමනතුම්බෙසු විවටෙසු කම්මන්තෙ කරියමානෙ උදකස්ස නික්ඛමනකාලො විය සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය තස්සා පරිහානි, උදකෙ භට්ඨෙ උදකමග්ගෙසු පරිත්තොදකස්ස ධීතකාලො විය අසීතිනචුතිවස්සකාලෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය මන්දකාලො, ආවාටෙසුයෙව උදකස්ස පතිට්ඨානකාලො විය භද්‍යවත්ථුකොට්ඨං නිස්සාය මනොද්වාරිකවෙදනාය පවත්තිකාලො, ආවාටෙසු පරිත්තෙපි උදකෙ සති “වාපියං උදකං අත්ථී” ති වත්තබ්බකාලො විය යාව සා පවත්ති, තාව “සත්තො ජීවතී” ති වුවවති. යථා පන ආවාටෙසු උදකෙ ඡින්නෙ “නත්ථී වාපියං උදකං” න්ති වුවවති, එවං මනොද්වාරිකවෙදනාය අස්පවත්තමානාය “සත්තො මනො” ති වුවවති. ඉමං වෙදනං සන්ධාය වුත්තං “ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියමානො” ති.

කායස්ස හෙදානි කායස්ස හෙදෙන. ජීවිතපරියාදානා උද්ධන්ති ජීවිතක්ඛයතො උද්ධං. ඉධෙවානි පටිසන්ධිවසෙන පරතො අගන්ත්වා ඉධෙව. සිතීභවිස්සන්තීති පවත්තිවිජ්ඣන්දදරථරහිතානි සිතානි අස්පවත්තනධම්මානි භවිස්සන්ති. සරිරානීති ධාතුසරිරානි. අවසිස්සන්තීති අවසිට්ඨානි භවිස්සන්ති.

කුම්භකාරපාකාති කුම්භකාරස්ස භාජනපවනට්ඨානතො. පටිසිස්සෙය්‍යාති
 යපෙය්‍යා. කපල්ලානීති සහ මුඛවට්ටියා එකාබද්ධාති කුම්භකපල්ලාති.
 අවසිස්සෙය්‍යුන්ති තිට්ඨෙය්‍යුං. එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං –
 ආදිත්තකුම්භකාරපාකො විය හි තයො භවා දට්ඨබ්බො, කුම්භකාරො විය
 යොගාවචරො, පාකතො කුම්භකාරභාජනානං නීභරණදණ්ඩකො විය
 අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං, සමො භූමිභාගො විය අසඬ්ඛනං නිබ්බානතලං, දණ්ඩකෙන
 උණ්භකුම්භං ආකඬ්ඪීත්වා සමෙ භූමිභාගෙ කුම්භස්ස යපිතකාලො විය
 ආරද්ධවිපස්සකස්ස රූපසත්තකං අරූපසත්තකං විපස්සන්තස්ස කම්මට්ඨානෙ ව
 පගුණෙ විභූතෙ උපට්ඨභමානෙ තථාරූපං උතුසප්පායාදිං ලභිත්වා එකාසනෙ
 නිසින්නස්ස විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පත්වා චතුහි අපායෙහි
 අත්තභාවං උද්ධරිත්වා එලසමාපත්තිවසෙන අසඬ්ඛනෙ නිබ්බානතලෙ ධීතකාලො
 දට්ඨබ්බො. ඛිණාසවො පන උණ්භකුම්භො විය අරහත්තප්පත්තදිවසෙයෙව න
 පරිනිබ්බාති, සාසනප්පවෙණිං පන සට්ඨමානො පණ්ණාසසට්ඨිවස්සාති යත්වා
 වරිමකචිත්තප්පත්තියා උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධභෙදා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා
 පරිනිබ්බාති. අට්ඨස්ස කුම්භස්ස විය කපල්ලාති අනුපාදිණ්ණකසරීරානෙව
 අවසිස්සන්තිති. සරීරාති අවසිස්සන්තිති පජානාතීති ඉදං පන ඛිණාසවස්ස
 අනුයොගාරොපනත්ථං වුත්තං.

විඤ්ඤාණං පඤ්ඤායෙථාති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පඤ්ඤායෙථ. සාධු සාධුති
 ථෙරානං ඛ්‍යාකරණං සම්පහංසති. එවමෙතන්ති යදෙතං තිව්ධෙ අභිසඬ්ඛාරෙ අසති
 පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස අප්පඤ්ඤාණන්තිආදි, එවමෙව එතං. අධිමුච්චටාති
 සන්නිට්ඨානසඬ්ඛානං අධිමොක්ඛං පටිලභට්. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති අයමෙව
 වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තො අයං පරිච්ඡෙදො, යදිදං නිබ්බානන්ති. පයමං.

2. උපාදානසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ උපාදානියෙසුති චතුත්තං උපාදානානං පච්චයෙසු
 තෙභූමකධම්මෙසු. අස්සාදානුපස්සිනොති අස්සාදං අනුපස්සන්තස්ස. තත්‍රාති තස්මිං
 අග්ගික්ඛන්ධෙ. තදාභාරොති තංපච්චයො. තදුපාදානොති තස්සෙව වෙච්චනං.
 එවමෙව ඛොති එත්ථ අග්ගික්ඛන්ධො විය හි තයො භවා, තෙභූමකවට්ටන්තිපි
 එතදෙව, අග්ගිජග්ගකපුරිසො විය වට්ටනිස්සිනො බාලපුටුප්පනො,
 සුක්ඛතිණගොමයාදිපක්ඛිපනං විය අස්සාදානුපස්සිනො පුටුප්පනස්ස
 තණ්හාදිවසෙන ඡහි ද්වාරෙහි කුසලාකුසලකම්මකරණං. තිණගොමයාදීසු බිණෙසු
 පුනප්පුනං තෙසං පක්ඛිපනෙන අග්ගික්ඛන්ධස්ස වඩ්ඪනං විය බාලපුටුප්පනස්ස
 උට්ඨාය සමුට්ඨාය යථාචුත්තකම්මායුහනෙන අපරාපරං වට්ටදුක්ඛනිබ්බන්තනං.

න කාලෙන කාලං සුක්ඛාති වෙච තිණාති පක්ඛිපෙය්‍යාති තඤ්ඤි කොචි
 අත්ථකාමො එවං වදෙය්‍ය – “හො කස්මා උට්ඨාය සමුට්ඨාය කලාපෙ ඛන්ධිත්වා
 සුක්ඛතිණකට්ඨානං පච්ඡියඤ්ච පුරෙත්වා සුක්ඛගොමයාති පක්ඛිපන්තො එතං
 අග්ගිං ජාලෙසි? අපි නු තෙ අත්ථි ඉතොනිදානං කාචි වඩ්ඪීති? වංසාගතමෙතං හො

අම්මානං, ඉතොනිදානං පන මෙ අවධිසීයෙව, කුතො වධිසී? අහඤ්භි ඉමං අග්ගිං ජග්ගන්තො නෙව න්භායිතුං න භුඤ්ජිතුං න නිපජ්ජිතුං ලභාමිති. තෙන හි හො කිං තෙ ඉමිනා නිරත්ථකෙන අග්ගිජාලනෙන? එහි ත්වං එතානි ආභතානි තිණාදීනි එත්ථ නික්ඛිප, තානි සයමෙව කුමාසිස්සන්ති, ත්වං පන අසුකස්මිං යානෙ සිතොදකා පොක්ඛරණි අත්ථි, තත්ථ න්භත්වා, මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි අත්තානං මණ්ඩෙන්වා සුනිවත්ථො සුපාරුතොව පාදුකාහි නගරං පවිසිත්වා පාසාදවරමාරුය්හ වාතපානං විවරත්වා මහාවිජීයං විරොවමානො නිසිද එකග්ගො සුඛසමජ්ජිතො හුත්වා, තත්ථ තෙ නිසින්තස්ස තිණාදීනං ඛයෙන සයමෙව අයං අග්ගි අජ්ජණ්ණත්තිභාවං ගමිස්සති”ති. සො තථා කරෙය්‍ය. තථෙව ච තත්ථ නිසින්තස්ස සො අග්ගි උපාදානක්ඛයෙන අජ්ජණ්ණත්තිභාවං ගවිජෙය්‍ය. ඉදං සන්ධායෙන “න කාලෙන කාල”න්තිආදි වුත්තං.

එවමෙව බොති එත්ථ පන ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – චත්තාලිසාය කට්ඨවාහානං ජලමානො මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය හි තෙභුමකවට්ටං දට්ඨබ්බං, අග්ගිජග්ගනකපුරිසො විය වට්ටසන්තිස්සිතකො යොගාවචරො, අත්ථකාමො පුරිසො විය සම්මාසම්බුද්ධො, තෙන පුරිසෙන තස්ස දින්තඕවාදො විය තථාගතෙන “එහි ත්වං, හික්ඛු, තෙභුමකධම්මෙසු නිබ්බිත්ද, එවං වට්ටදුක්ඛා මුච්චිස්සසි”ති තස්ස තෙභුමකධම්මෙසු කම්මට්ඨානස්ස කථිතකාලො, තස්ස පුරිසස්ස යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්වා පාසාදෙ නිසින්තකාලො විය යොගිතො සුගතොවාදං සම්පට්චිජ්ජිත්වා සුඤ්ඤාගාරං පට්ටියස්ස තෙභුමකධම්මෙසු විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන යථානුරූපං ආභාරසජ්ජායාදිං ලහිත්වා, එකාසනෙ නිසින්තස්ස අග්ගඵලෙ පතිට්ඨිතකාලො, තස්ස න්භානවිලෙපනාදීහි සුධොතමණ්ඩිතකායත්තා තස්මිං නිසින්තස්ස එකග්ගසුඛසමජ්ජිතකාලො විය යොගිතො අරියමග්ගපොක්ඛරණියං මග්ගඤ්ඤාණොදකෙන සුන්භාතසුධොතකිලෙසමලස්ස හිරොත්තජ්ජසාටකෙ නිවාසෙත්වා සීලවිලෙපනානුලිත්තස්ස අරහත්තමණ්ඩිතෙන අත්තභාවං මණ්ඩෙන්වා විමුත්තිපුජ්ජදාමං පිළන්ධිත්වා ඉද්ධිපාදපාදුකා ආරුය්හ නිබ්බානනගරං පවිසිත්වා ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සතිපට්ඨානමහාවිජීයං විරොවමානස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අජ්ජෙත්වා නිසින්තකාලො. තස්ස පන පුරිසස්ස තස්මිං නිසින්තස්ස තිණාදීනං ඛයෙන අග්ගික්ඛන්ධස්ස අජ්ජණ්ණත්තිගමනකාලො විය බිණාසවස්ස යාවතායුකං යත්වා උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධහෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස මහාවට්ටවූපසමො දට්ඨබ්බො. දුතියං.

3. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ සංයොජනියෙසුති දසන්තං සංයොජනානං පච්චයෙසු. කුමායෙය්‍යාති ජලෙය්‍ය. තෙලං ආසිඤ්ඤෙය්‍ය වට්ටිං උපසංභරෙය්‍යාති දීපපට්ඨග්ගන්තං. තෙලභාජනඤ්ඤං මහත්තඤ්ඤං වට්ටිකපාලං ගහෙන්වා සමීපෙ නිව්චං යිතොව තෙලෙ බිණෙ තෙලං ආසිඤ්ඤෙය්‍ය, වට්ටියා බිණාය වට්ටිං උපසංභරෙය්‍ය. සෙසමෙන්ථ සද්ධිං ඔපම්මසංසන්දනෙන පුරිමනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං. තතියං.

4. දුතියසංයෝජනසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ උපමං පයමං කත්වා පච්ඡා අත්ථො චුත්තො. සෙසං තාදිසමෙව. චතුත්ථං.

5. මහාරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ උද්ධං ඔජං අභිභරන්තීති පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච උපරි ආරොපෙත්ති. ඔජාය ආරොපිතත්තා භත්ථසතුඛ්ඛෙධස්ස රුක්ඛස්ස අඬ්ඤාග්ගෙසු ඛින්නින්නි විය හුත්වා සිනෙහො තිට්ඨති. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – මහාරුක්ඛො විය හි තෙභුමකවට්ටං, මූලානි විය ආයතනානි, මූලෙහි ඔජාය ආරොහනං විය ඡහි ද්වාරෙහි කම්මාරොහනං, ඔජාය අභිරුළුභත්තා මහාරුක්ඛස්ස යාවකජ්ජට්ඨානං විය වට්ටනිස්සිතබාලපුටුජ්ජනස්ස ඡහි ද්වාරෙහි කම්මං ආයුහන්තස්ස අපරාපරං වට්ටස්ස වඩ්ඪනවසෙන දීඝරත්තං යානං.

කුද්දාලපිටකන්ති කුද්දාලඤ්චෙව පච්ඡිභාජනඤ්ච. ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නදෙය්‍යාති බුද්දකමහන්තාති ඛණ්ඩාඛණ්ඩාති කරොත්තො ඡින්නදෙය්‍යා. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – ඉධාපි හි මහාරුක්ඛො විය තෙභුමකවට්ටං, රුක්ඛං නාසෙතුකාමො පුරිසො විය යොගාවචරො, කුද්දාලො විය ඤාණං, පච්ඡි විය සමාධි, රුක්ඛච්ඡෙදනඵරසු විය ඤාණං, රුක්ඛස්ස මූලෙ ඡින්නකාලො විය යොගිතො ආචරියසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මනසිකරොත්තස්ස පඤ්ඤා, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නකාලො විය සඬ්ඛෙපතො චතුත්තං මහාභූතානං මනසිකාරො, ථාලනං විය ද්වෙවත්තාලියාය කොට්ඨාසෙසු විත්ථාරමනසිකාරො, සකලිකං සකලිකං කරණකාලො විය උපාදාරූපස්ස චෙව රූපක්ඛන්ධාරම්මණස්ස විඤ්ඤාණස්ස වාති ඉමෙසං වසෙන නාමරූපපරිග්ගහො, මූලානං උපච්ඡෙදනං විය තස්සෙව නාමරූපස්ස පච්චයපරියෙසනං, වාතාතපෙ විසොසෙත්වා අග්ගිනා ඩහනකාලො විය අනුපුඛ්ඛෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අඤ්ඤතරං සජ්ජායං ලහිත්වා කම්මට්ඨානෙ විභූතෙ උපට්ඨහමානෙ ඵකපල්ලඩ්ඪිකෙ නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොත්තස්ස අග්ගඵලජ්ජත්ති, මසිකරණං විය අරහත්තජ්ජත්තදිවසෙයෙව අපරිනිබ්බායන්තස්ස යාවතායුකං යීත කාලො, මහාවාතෙ ඔපුනනං නදියා පවාහනං විය ව උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධහෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස වට්ටවූපසමො චෙදිතඛ්ඛො. පඤ්චමං.

6. දුතියමහාරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

56. ඡට්ඨෙපි උපමං පයමං චත්වා පච්ඡා අත්ථො චුත්තො, ඉදමෙව නානත්තං. ඡට්ඨං.

7. තරුණරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

57-59. සත්තමෙ තරුණොති අජාතඵලො. පලිමජ්ජෙය්‍යාති සොධෙය්‍යා. පංසුං දදෙය්‍යාති ඵද්ධඵරුසපංසුං හරිත්වා මුදුගොමයචුණ්ණමිස්සං මධුරපංසුං පක්ඛිපෙය්‍යා. වුද්ධිත්ති වුද්ධිං ආපජ්ජිත්වා පුප්ඵ්ඵපගො පුප්ඵං, ඵලූපගො ඵලං ගණ්හෙය්‍යා. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – තරුණරුක්ඛො විය හි තෙභූමකචට්ටං, රුක්ඛජග්ගකො පුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො පුට්ඨජනො, මූලඵලසන්තානාදීනි විය තීහි ද්වාරෙහි කුසලාකුසලකම්මායුහනං, රුක්ඛස්ස වුඩ්ඪිආපජ්ජනං විය පුට්ඨජනස්ස තීහි ද්වාරෙහි කම්මං ආයුහතො අපරාපරං වට්ටජ්ජවත්ති. විවට්ටං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිඛං. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව. සත්තමාදීනි.

10. නිදානසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ කුරුසු විහරතීති කුරුති ඵචං ඛහුවචනවසෙන ලද්ධවොහාරෙ ජනපදෙ විහරති. කම්මාසධම්මං නාම කුරුනං නිගමොති ඵචංනාමකො කුරුනං නිගමො, තං ගොවරගාමං කත්වාති අත්ථො. ආයස්මාති පියවචනමෙතං ගරුවචනමෙතං. ආනන්දොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. ඵකමන්තං නිසීදිති ඡ නිසජ්ජදොසෙ විවජ්ජෙත්තො දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අත්තො පවිසිත්වා පසන්නලාබාරසං විගාහන්තො විය සුවණ්ණපටං පාරුපන්තො විය රත්තකම්බලවිතානමජ්ඣං පවිසන්තො විය ධම්මභණ්ඩාගාරිකො ආයස්මා ආනන්දො නිසීදි. තෙන වුත්තං “ඵකමන්තං නිසීදී” ති.

කාය පන වෙලාය කෙන කාරණෙන අයමායස්මා හගවන්තං උපසඬකමන්තොති? සායන්හවෙලාය පව්වයාකාරපඤ්භං පුච්ඡනකාරණෙන. තං දිවසං කිර අයමායස්මා කුලසඬගහත්ථාය සරද්වාරෙ සරද්වාරෙ සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපන්තො විය කම්මාසධම්මං පිණ්ඩාය වරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සත්ථු වත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධකුටිං පට්ටියෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං ගන්ත්වා අත්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං පටිසම්මජ්ජිත්වා වම්මක්ඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සිතලං කත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසීන්තො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා. අථ පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය පව්වයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙසි. සො “අවිජ්ජාපව්වයා සඬබ්බාරා” තිආදිතො පට්ඨාය අත්තං, අත්තතො පට්ඨාය ආදිං, උභයන්තතො පට්ඨාය මජ්ඣං, මජ්ඣතො පට්ඨාය උභො අත්තෙ පාපෙත්තො තික්ඛන්තුං ද්වාදසපදං පව්වයාකාරං සම්මසි. තස්සෙවං සම්මසන්නස්ස පව්වයාකාරො විභූතො භුත්වා උත්තානකුත්තානකො විය උපට්ඨාසි. තතො වින්තෙසි – “අයං පව්වයාකාරො සබ්බබුද්ධෙහි ගම්භිරො වෙව ගම්භිරාවහාසො වාති කථිතො, මය්හං ඛො පන පදෙසඤාණෙ යීතස්ස සාවකස්ස සතො උත්තානො විය විභූතො පාකටො භුත්වා උපට්ඨාති, මය්හංයෙව නු ඛො එස උත්තානකො විය උපට්ඨාති, උදාහු අඤ්ඤෙසම්පීති අත්තතො උපට්ඨානකාරණං සත්ථු ආරොවෙස්සාමී” ති

නිසින්නටියානතො උටියාය වම්මක්ඛණ්ඩං පජ්ජොටත්වා ආදාය සායන්හසමයෙ
හගවන්නං උපසඩ්ධම්. තෙන චුත්තං – “සායන්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්ඤං
පුච්ඡනකාරණෙන උපසඩ්ධමන්තො”ති.

යාව ගම්භීරොති එත්ථ යාවසද්දො පමාණාතික්කමෙ. අතික්කම්ම පමාණං
ගම්භීරො, අතිගම්භීරොති අත්ථො. ගම්භීරාවහාසොති ගම්භීරොව හුත්වා අවහාසති,
දිස්සතීති අත්ථො. එකඤ්ඤි උත්තානමෙව ගම්භීරාවහාසං හොති
පුතිපණ්ණරසවසෙන කාළවණ්ණං පුරාණඋදකං විය. තඤ්ඤි ජාණුප්පමාණම්පි
සතපොරිසං විය දිස්සති. එකං ගම්භීරං උත්තානාවහාසං හොති මණ්හාසං
විජ්ජසන්නඋදකං විය. තඤ්ඤි සතපොරිසම්පි ජාණුප්පමාණං විය බායති. එකං
උත්තානං උත්තානාවහාසං හොති පාතිආදිසු උදකං විය. එකං ගම්භීරං
ගම්භීරාවහාසං හොති සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං විය. එවං උදකමෙව චත්තාරි
නාමාති ලහති. පට්චවසමුප්පාදෙ පනෙතං නත්ථි. අයඤ්ඤි ගම්භීරො ව
ගම්භීරාවහාසො වාති එකමෙව නාමං ලහති. එවරුපො සමානොපි අථ ව පන මෙ
උත්තානකුත්තානකො විය බායති, තදිදං අව්ජරියං, හන්තෙ, අබ්භුතං, හන්තෙති එවං
අත්තනො විම්භයං පකාසෙන්නො පඤ්ඤං පුච්ඡන්වා තුණ්හිභුතො නිසීදි.

හගවා තස්ස වචනං සුත්වා “ආනන්දො හවග්ගහණාය හත්ථං පසාරෙන්නො
විය සිනෙරුං හින්දිත්වා මිඤ්ජං නීහරිතුං වායමමානො විය විනා නාවාය මහාසමුද්දං
තරිතුකාමො විය පථවිං පරිවත්තෙත්වා පථවොජං ගහෙතුං වායමමානො විය
බුද්ධවිසයං පඤ්ඤං අත්තනො උත්තානුත්තානන්ති වදති, හන්දස්ස ගම්භීරහාවං
ආවික්ඛාමී”ති විත්තෙත්වා මා හෙවන්තිආදිමාහ.

තත්ථ මා හෙවන්ති හ-කාරො නිපාතමත්තං, එවං මා හණ්ති අත්ථො. “මා
හෙව”න්ති ව ඉදං වචනං හගවා ආයස්මත්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තොපි හණති
අපසාදෙන්තොපි. තත්ථ උස්සාදෙන්තොපිති, ආනන්ද, ත්වං මහාපඤ්ඤො
විසදඤ්ඤාණො, තෙන තෙ ගම්භීරොපි පට්චවසමුප්පාදො උත්තානකො විය බායති,
අඤ්ඤෙසං පනෙස උත්තානකොති න සල්ලක්ඛෙනබ්බො, ගම්භීරොයෙව ව සො
ගම්භීරාවහාසො ව.

තත්ථ චතස්සො උපමා වදන්ති – ඡ මාසෙ සුභොජනරසපුට්ඨස්ස කිර
කතයොගස්ස මහාමල්ලස්ස සමජ්ජසමයෙ කතමල්ලපාසාණපරිවයස්ස යුද්ධභූමිං
ගච්ඡන්තස්ස අන්තරා මල්ලපාසාණං දස්සෙසුං. සො “කිං එත”න්ති ආහ.
මල්ලපාසාණොති. ආහරථ නන්ති. “උක්ඛිපිතුං න සක්කොමා”ති චුත්තෙ සයං
ගන්ත්වා “කුහිං ඉමස්ස භාරියටියාන”න්ති චත්වා ද්විහි හත්ථෙහි ද්වෙ පාසාණෙ
උක්ඛිපිත්වා කීළාගුලෙ විය බිපිත්වා අගමාසි. තත්ථ මල්ලස්ස මල්ලපාසාණො
ලහුකොති න අඤ්ඤෙසම්පි ලහුකොති චත්තබ්බො. ඡ මාසෙ සුභොජනරසපුට්ඨො
මල්ලො විය හි කප්පසතසහස්සං අහිනීභාරසම්පන්නො ආයස්මා ආනන්දො. යථා
මල්ලස්ස මහාබලතාය මල්ලපාසාණො ලහුකො, එවං ථෙරස්ස මහාපඤ්ඤතාය

පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති චත්තබ්බො, සො අඤ්ඤෙසං උත්තානොති න චත්තබ්බො.

මහාසමුද්දෙ ව තිම් නාම මහාමච්ඡො ද්වියොජනසතිකො, තිම්ඛිගලො තියොජනසතිකො, තිම්රපිඛිගලො පඤ්චයොජනසතිකො, ආනන්දො තිම්නන්දො අප්ඤ්ඤාපරාමො මහාතිම්බි ඉමෙ චත්තාරො යොජනසහස්සිකා. තත්ථ තිම්රපිඛිගලෙනෙව දීපෙන්නි. තස්ස කිර දක්ඛිණකණ්ණං වාලෙන්තස්ස පඤ්චයොජනසතෙ පදෙසෙ උදකං වලති, තථා වාමකණ්ණං, තථා නඛිගුට්ඨං, තථා සීසං. ද්වෙ පන කණ්ණෙ වාලෙන්වා නඛිගුට්ඨෙන පහරිත්වා සීසං අපරාපරං කත්වා කිළිතුං ආරද්ධස්ස සත්තට්ඨයොජනසතෙ යානෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධනෙ ආරොපිතං විය උදකං පක්කුථති. යොජනසතමත්තෙ පදෙසෙ උදකං පිට්ඨිං ඡාදෙතුං න සක්කොති. සො එවං වදෙය්‍ය – “අයං මහාසමුද්දො ගම්භිරොති වදන්ති, කුතස්ස ගම්භිරතා, මයං පිට්ඨිමත්තච්ඡාදනමපි උදකං න ලභාමා” ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස තිම්රපිඛිගලස්ස මහාසමුද්දො උත්තානොති අඤ්ඤෙසඤ්ච බුද්දකමච්ඡානං උත්තානොති න චත්තබ්බො, එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසමපි උත්තානොති න චත්තබ්බො. සුපණ්ණරාජා ව දියඬ්ඨයොජනසතිකො හොති. තස්ස දක්ඛිණපක්ඛො පඤ්ඤාසයොජනිකො හොති, තථා වාමපක්ඛො, පිඤ්ඡවට්ටි ව සට්ඨියොජනිකා, ගීවා තිංසයොජනිකා, මුඛං නවයොජනං, පාදා ද්වාදසයොජනිකා, තස්මිං සුපණ්ණවාතං දස්සෙතුං ආරද්ධෙ සත්තට්ඨයොජනසතං යානං නප්පහොති. සො එවං වදෙය්‍ය – “අයං ආකාසො අනන්තොති වදන්ති, කුතස්ස අනන්තතා, මයං පක්ඛවාතප්පත්ථරණොකාසමපි න ලභාමා” ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස සුපණ්ණරඤ්ඤො ආකාසො පරිත්තොති අඤ්ඤෙසඤ්ච බුද්දකපක්ඛිතං පරිත්තොති න චත්තබ්බො, එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසමපි උත්තානොති න චත්තබ්බො.

රාහු අසුරින්දො පන පාදන්තතො යාව කෙසන්තා යොජනානං චත්තාරි සහස්සානි අට්ඨ ව සතානි හොන්ති. තස්ස ද්වින්තං බාහානං අන්තරෙ ද්වාදසයොජනසතිකං, බහලත්තෙන ඡයොජනසතිකං, හත්ථපාදතලානි තියොජනසතිකානි, තථා මුඛං, එකඬ්ඨලිපබ්බං පඤ්ඤාසයොජනං, තථා හමුකන්තරං, නලාටං තියොජනසතිකං, සීසං නවයොජනසතිකං. තස්ස මහාසමුද්දං ඔතිණ්ණස්ස ගම්භිරං උදකං ඡාණුප්පමාණං හොති. සො එවං වදෙය්‍ය – “අයං මහාසමුද්දො ගම්භිරොති වදන්ති. කුතස්ස ගම්භිරතා? මයං ඡාණුප්පට්ච්ඡාදනමත්තමපි උදකං න ලභාමා” ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස රාහුනො මහාසමුද්දො උත්තානොති අඤ්ඤෙසඤ්ච උත්තානොති න චත්තබ්බො. එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසමපි උත්තානොති න චත්තබ්බො. එතමත්ථං සන්ධාය හගවා මා හෙවං, ආනන්ද, මා හෙවං, ආනන්දානි ආහ.

ථෙරස්ස හි චතුරි කාරණෙහි ගම්භීරො පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති උපට්ඨාසි. කතමෙහි චතුරි? පුබ්බපනිස්සයසම්පත්තියා තිත්ථවාසෙන සොතාපන්නකාය ඛහුස්සුතභාවෙනාති.

ඉතො කිර සතසහස්සිමෙ කප්පෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජී. තස්ස හංසවතී නාම නගරං අහොසි, ආනන්දො නාම රාජා පිතා, සුමෙධා නාම දෙවී මාතා, බොධිසත්තො උත්තරකුමාරො නාම අහොසි. සො පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා පධානමනුයුත්තො අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤානං පත්වා, “අනෙකජාතිසංසාර” ත්ති උදානං උදානෙන්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඬකෙ චිතිනාමෙන්වා “පථවියං පාදං යපෙස්සාමී” ති පාදං අහිනීහරි. අථ පථවිං හින්දිත්වා මහන්නං පදුමං උට්ඨාසි. තස්ස ධුරපත්තාති නවුතිහත්ථාති, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, නවසථප්පමාණා රෙණු අහොසි.

සත්ථා පන උබ්බෙධනො අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථො අහොසි, තස්ස උහින්තං බාහානමන්නරං අට්ඨාරසහත්ථං, නලාටං පඤ්චහත්ථං, හත්ථපාදා එකාදසහත්ථා. තස්ස එකාදසහත්ථෙත පාදෙන ද්වාදසහත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්නමත්තාය නවසථප්පමාණා රෙණු උට්ඨාය අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථං පදෙසං උග්ගන්ත්වා ඔකිණ්ණමනොසිලාචුණ්ණං විය පච්චොකිණ්ණං. තදුපාදාය හගවා “පදුමුත්තරො” ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවිලො ව සුජාතො ව ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං, අමීතා ව අසමා ව ද්වෙ අග්ගසාවකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො. පදුමුත්තරො හගවා පිතුසඬගහං කුරුමානො හික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො හංසවතියා රාජධානියා වසති.

කනිට්ඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරො නාම. තස්ස රාජා හංසවතීතො වීසයොජනසතෙ හොගං අදාසි. සො කදාචි ආගන්ත්වා පිතරඤ්ච සත්ථාරඤ්ච පස්සති. අටෙකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො. සුමනො රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි. රාජා “ත්ථං මයා, තාත, කස්මා යපිතො” ති පටිපෙසෙසි. සො වොරෙ වූපසමෙන්වා “උපසන්නො, දෙව, ජනපදො” ති රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො “සීසං මම පුත්තො ආගච්ඡතු” ති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා හොන්ති. සො තෙහි සද්ධිං අත්තරාමග්ගෙ මත්තෙසි – “මය්හං පිතා තුට්ඨො සවෙ මෙ වරං දෙති, කිං ගණ්හාමී” ති? අථ නං එකච්චෙ “හත්ථිං ගණ්හථ, අස්සං ගණ්හථ, ජනපදං ගණ්හථ, සත්තරතනාති ගණ්හථා” ති ආහංසු. අපරෙ “තුම්හෙ පථවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලහං, ලද්ධම්පි චෙතං සබ්බං පහාය ගමනීයං, පුඤ්ඤමෙව එකං ආදාය ගමනීයං, තස්මා දෙවෙ වරං දදමානෙ තෙමාසං පදුමුත්තරං හගවන්නං උපට්ඨාතුං වරං ගණ්හථා” ති. සො “තුම්හෙ මය්හං කලාණමිත්තා නාම, මමෙතං චිත්තං නත්ථි, තුම්හෙහි පන උප්පාදිතං, එවං කරිස්සාමී” ති, ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා පිතරා ආලිඬගෙන්වා, මත්ථකෙ වුම්බිත්වා “වරං තෙ, පුත්ත, දෙමී” ති වුත්තෙ “ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, හගවන්නං තෙමාසං චතුරි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්නො ජීවිතං අවඤ්ඤං කාතුං, ඉදං මෙ වරං දෙහී” ති ආහ. න සක්කා, තාත, අඤ්ඤං වරෙහිති. දෙව, ඛත්තියානං නාම ද්වෙකථා නත්ථි, එතමෙව මෙ දෙහි, න

මමඤ්ඤෙන අත්ථොති. තාත, බුද්ධානං නාම චිත්තං දුජ්ජානං, සචෙ භගවා න ඉච්ඡස්සති, මයා දින්නම්පි කිං භවිස්සති? “සාධු, දෙව, අහං භගවතො චිත්තං ජානිස්සාමි”ති විහාරං ගතො.

තෙන ව සමයෙන භත්තකිව්වං නිට්ඨාපෙත්වා භගවා ගන්ධකුටිං පට්ටියො හොති. සො මණ්ඩලමාලෙ සන්තිසින්නානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං ආහංසු – “රාජපුත්ත කස්මා ආගතොසි”ති? භගවත්තං දස්සනාය, දස්සෙථ මෙ භගවත්තන්ති. “න මයං, රාජපුත්ත, ඉච්ඡතිච්ඡිතක්ඛණෙ සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමා”ති. කො පන, හන්තෙ, ලභති? සුමනත්ථෙරො නාම රාජපුත්තාති. සො “කුභිං හන්තෙ ථෙරො”ති? ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා – “ඉච්ඡාමහං, හන්තෙ, භගවත්තං පස්සිතුං, දස්සෙථ මෙ භගවත්ත”න්ති ආහ. ථෙරො “එහි, රාජපුත්තා”ති තං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ යපෙත්වා ගන්ධකුටිං ආරුහි. අථ නං භගවා “සුමන, කස්මා ආගතොසි”ති ආහ. රාජපුත්තො, හන්තෙ, භගවත්තං දස්සනාය ආගතොති. තෙන හි භික්ඛු ආසනං පඤ්ඤාපෙහීති. ථෙරො ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. නිසිදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. රාජපුත්තො භගවත්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි, “කදා ආගතොසි රාජපුත්තා”ති? හන්තෙ, තුම්භෙසු ගන්ධකුටිං පට්ටියෙසු, භික්ඛු පන “න මයං ඉච්ඡතිච්ඡිතක්ඛණෙ භගවත්තං දට්ඨුං ලභාමා”ති මං ථෙරස්ස සන්තිකං පාහෙසුං, ථෙරො පන එකවචනෙනෙව දස්සෙසි, ථෙරො, හන්තෙ, තුම්භාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤති. ආම, රාජකුමාර, වල්ලභො එස භික්ඛු මය්හං සාසනෙති. හන්තෙ, බුද්ධානං සාසනෙ කිං කත්වා වල්ලභො හොති? දානං දත්වා සීලං සමාදිශිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා, කුමාරාති. භගවා අහම්පි ථෙරො විය බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො හොතුකාමො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති. භගවා, “අත්ථී නු ඛො ගතෙන අත්ථො”ති ඔලොකෙත්වා “අත්ථී”ති දිස්වා “සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො, රාජකුමාර, තථාගතා අභිරමන්ති”ති ආහ. කුමාරො “අඤ්ඤානං භගවා, අඤ්ඤානං සුගතා”ති වත්වා – “අහං, හන්තෙ, පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡා”ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා, “දින්නා මෙ, දෙව, භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ තුම්භෙ භගවත්තං පෙසෙය්‍යාමා”ති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛම්ත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කාරෙත්වා වීසයොජනසතං අද්ධානං ගතො. ගන්ත්වා අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචින්නො සොහනස්ස නාම කුටුම්භිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං වස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං, සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි “නිට්ඨිතං මය්හං කිව්වං, සත්ථාරං පහිණාමා”ති.

රාජා භගවත්තං භොජෙත්වා “භගවා සුමනස්ස කිව්වං නිට්ඨිතං, තුම්භාකං ආගමනං පච්චාසිසති”ති. භගවා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරො යොජනෙ යොජනෙ

විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො “සත්ථා ආගච්ඡති” ති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීනි පූජයමානො විහාරං පවෙසෙත්වා –

“සතසහස්සෙන මෙ කීතං, සතසහස්සෙන මාපිතං;
සොහනං නාම උය්‍යානං පටිග්ගණ්හ, මහාමුනී” ති. –

විහාරං නිය්‍යානෙසි. සො වස්සුපනායිකදිවසෙ දානං දත්වා අත්තනො පුත්තදාරෙ ව අමච්චෙ ව පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “සත්ථා අම්භාකං සන්තිකං දුරතො ආගතො, බුද්ධා ව නාම ධම්මගරුනොව, නාමිසගරුකා. තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං ද්වෙ සාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදිශිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්හෙ බිණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නිහාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්‍යාමා” ති.

සො සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසභාගෙයෙව යානෙ වසන්තො යං ථෙරො භගවතො වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා, “ඉමස්මිං යානෙ එකන්තවල්ලභො එස ථෙරො, එතස්සෙව යානන්තරං පත්ථෙතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා, උපකට්ඨාය පචාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ හික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමුලෙ තිථිවරං යපෙත්වා භගවත්තං වන්දිත්වා, “භන්තෙ, යදෙනං මයා මග්ගෙ යොජනන්තරිකවිහාරකාරාපනතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව සක්කසම්පත්තිං, න මාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන උපට්ඨාකභාවං පත්ථෙන්තෙන කතං. තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ සුමනත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො හොමී” ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පතිත්වා වන්දිත්වා නිපන්තො. භගවා “මහන්තං කුලපුත්තස්ස විත්තං, ඉජ්ඣිස්සති නු ඛො, නො” ති ඔලොකෙන්නො, “අනාගතෙ ඉතො සතසහස්සිමෙ කප්පෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්සෙව උපට්ඨාකො භවිස්සති” ති ඤත්වා –

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සම්ප්ඤ්ඤාතු;
සබ්බෙ පුරෙන්නු සඬකප්පා, වන්දො පන්තරසො යමා” ති. –

ආහ. කුමාරො සුත්වා “බුද්ධා නාම අද්වෙජ්ඣකථා හොන්ති” ති දුතියදිවසෙයෙව තස්ස භගවතො පත්තථිවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තො විය අහොසි. සො තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සග්ගෙ නිබ්බන්තිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙපි පිණ්ඩාය වරතො ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං උත්තරිසාටකං දත්වා පූජං අකාසි. පුන සග්ගෙ නිබ්බන්තිත්වා තතො වුතො බාරාණසිරාජා හුත්වා අට්ඨන්තං පච්චෙකබුද්ධානං පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා මණ්ණාධාරකෙ උපට්ඨපෙත්වා චතුහි පච්චයෙහි දසවස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි. එතානි පාකට්ටිඨානානි.

කප්පසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්භාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බන්තිත්වා තතො වුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන කතාහිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා පයමගමනෙන

කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතො නික්ඛමන්තෙ භගවති භගවතො පරිවාරත්ථං
 රාජකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු හද්දියාදීහි සද්ධිං නික්ඛමීත්වා භගවතො සන්තිකෙ
 පබ්බජීත්වා නවිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ
 ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. එවමෙස ආයස්මා
 පුබ්බුපනිස්සයසම්පන්නො, තස්සිමාය පුබ්බුපනිස්සයසම්පත්තියා ගම්භිරොපි
 පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය උපට්ඨාසි.

තිත්ථවාසොති පන ගරුතං සන්තිකෙ උග්ගහණසවනපරිපූච්ඡනධාරණානි
 වූව්වන්ති. සො ථෙරස්ස අතිවිය පරිසුද්ධො. තෙනාපිස්සායං ගම්භිරොපි
 උත්තානකො විය උපට්ඨාසි. සොතාපන්නානඤ්ච නාම පච්චයාකාරො
 උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති, අයඤ්ච ආයස්මා සොතාපන්නො. බහුස්සුතානං
 චතුහත්ථෙ ඔවරකෙ පදීපෙ ජලමානෙ මඤ්චපීඨං විය නාමරූපපරිච්ඡෙදො පාකටො
 හොති, අයඤ්ච ආයස්මා බහුස්සුතානං අග්ගො. ඉති බාහුසච්චභාවෙනපිස්ස
 ගම්භිරොපි පච්චයාකාරො උත්තානකො විය උපට්ඨාසි. පටිච්චසමුප්පාදො චතුහි
 ගම්භිරතාහි ගම්භිරො. සා පනස්ස ගම්භිරතා විසුද්ධිමග්ගෙ චිත්ථාරිතාව. සා සබ්බාපි
 ථෙරස්ස උත්තානකා විය උපට්ඨාසි. තෙන භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං
 උස්සාදෙන්තො මා හෙවන්තිආදිමාහ. අයඤ්ඤත්ථ අධිප්පායො – ආනන්ද, ත්වං
 මහාපඤ්ඤො විසදඤ්ඤො, තෙන තෙ ගම්භිරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො
 විය බායති. තස්මා “මය්හමෙව නු බො එස උත්තානකො විය හුත්වා උපට්ඨාති,
 උදාහු අඤ්ඤෙසමිපි” ති මා එවං අවච.

යං පන චුත්තං “අපසාදෙන්තො” ති, තත්ථායමධිප්පායො – ආනන්ද, “අථ ච
 පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය බායති” ති මා හෙවං අවච. යදි හි තෙ එස
 උත්තානකුත්තානකො විය බායති, කස්මා ත්වං අත්තතො ධම්මතාය
 සොතාපන්නො නාහොසි, මයා දින්නනයෙ යත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිච්ඡිකි?
 ආනන්ද, ඉදං නිබ්බානමෙව ගම්භිරං, පච්චයාකාරො පන උත්තානකො ජාතො, අථ
 කස්මා ඔළාරිකං කාමරාගසංයොජනං පටිසසංයොජනං ඔළාරිකං කාමරාගානුසයං
 පටිසානුසයන්ති ඉමෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ගාතෙත්වා සකදාගාමිඵලං න
 සච්ඡිකරොසි, තෙයෙව අණුසහගතෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ගාතෙත්වා
 අනාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි, රූපරාගාදීනි පඤ්ච සංයොජනානි, මානානුසයං
 භවරාගානුසයං අවිජ්ජානුසයන්ති ඉමෙ අට්ඨ කිලෙසෙ සමුග්ගාතෙත්වා අරහත්තං
 න සච්ඡිකරොසි? කස්මා වා සතසහස්සකප්පාධිකං එකං අසඬ්ඛෙය්‍යායං
 පූරිතපාරමිතො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා විය සාවකපාරමිඤ්ඤාණං න පටිච්ඡිකිසි,
 සතසහස්සකප්පාධිකානි ද්වෙ අසඬ්ඛෙය්‍යායානි පූරිතපාරමිතො පච්චෙකබුද්ධා විය
 ච පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණං න පටිච්ඡිකිසි? යදි වා තෙ සබ්බථාව එස උත්තානකො
 හුත්වා උපට්ඨාසි. අථ කස්මා සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අට්ඨ සොළස වා
 අසඬ්ඛෙය්‍යායානි පූරිතපාරමිතො බුද්ධා විය සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං න සච්ඡිකරොසි?
 කිං අනත්ථිකොසි එතෙහි විසෙසාධිගමෙහි? පස්ස යාව ච තෙ අපරද්ධං, ත්වං නාම
 සාවකපදෙසඤ්ඤාණෙ යිතො අතිගම්භිරං පච්චයාකාරං “උත්තානකො විය මෙ
 උපට්ඨාති” ති වදසි. තස්ස තෙ ඉදං වචනං බුද්ධානං කථාය පච්චනීකං හොති.

තාදිසෙන නාම භික්ඛුනා බුද්ධානං කථාය පච්චතීකං කථෙතඛ්ඛන්ති න යුත්තමෙනං. නනු මය්හං, ආනන්ද, ඉමං පච්චයාකාරං පටිච්ඡේදිතං වායමන්තස්සෙව කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානි අතික්කන්තානි. පච්චයාකාරපටිච්ඡේදිතත්ථාය ච පන මෙ අදින්තදානං නාම නත්ථි, අපුරිතපාරථි නාම නත්ථි. “අජ්ජ පච්චයාකාරං පටිච්ඡේදිතස්සාමි”ති පන මෙ නිරුස්සාහං විය මාරඛලං විධමන්තස්ස අයං මහාපථවි ද්වඬ්ගුලමත්තමපි නාකම්පි, තථා පයමයාමෙ පුඛ්ඛෙතිවාසං, මජ්ඣිමයාමෙ දිඛ්ඛවක්ඛුං සම්පාදෙන්තස්ස. පච්ඡිමයාමෙ පන මෙ ඛලවපච්චුසසමයෙ, “අච්ඡා සඬ්ඛාරානං නවහි ආකාරෙහි පච්චයො හොති”ති දිට්ඨමත්තෙයෙව දසසහස්සිලොකධාතු අයදණ්ඨෙන ආකොට්ඨකංසථාලො විය විරවසතං විරවසහස්සං මුඤ්චමානා වාතාහතෙ පදුමිනිපණ්ණෙ උදකඛිත්ථු විය පකම්පිත්ථ. එවං ගම්භිරො වායං, ආනන්ද, පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භිරාවහාසො ච, එතස්ස, ආනන්ද, ධම්මස්ස අනනුබොධා...පෙ.... නාතිවත්තති.

එතස්ස ධම්මස්සාති එතස්ස පච්චයධම්මස්ස. අනනුබොධාති ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අනනුබුද්ධිතා. අජ්ජපට්ඨෙධාති තීරණජපහනපරිඤ්ඤාවසෙන අජ්ජපට්චිකිතා. තත්තාකුලකජාතාති තත්තං විය ආකුලජාතා. යථා නාම දුන්නික්ඛිත්තං මුසිකච්ඡිත්තං පෙසකාරානං තත්තං තහිං තහිං ආකුලං හොති, “ඉදං අග්ගං, ඉදං මූල”න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතං දුක්ඛරං හොති. එවමෙව සත්තා ඉමස්මිං පච්චයාකාරෙ ඛලිතා ආකුලා ඛ්‍යාකුලා හොන්ති, න සක්කොන්ති පච්චයාකාරං උජුං කාතුං. තත්ථ තත්තං පච්චත්තපුරිසකාරෙ යත්වා සක්කාපි භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, යපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤො සත්තො අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. යථා පන ආකුලං තත්තං කඤ්ඡියං දත්වා කොච්ඡෙන පහං තත්ථ තත්ථ ගුලකජාතං හොති ගණ්ඨිඛද්ධං, එවමිමෙ සත්තා පච්චයෙසු පක්ඛලිත්වා පච්චයෙ උජුං කාතුං අසක්කොන්තා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවසෙන ගුලකජාතා හොන්ති ගණ්ඨිඛද්ධා. යෙ හි කෙචි දිට්ඨියො සන්නිස්සිතා, සඛ්ඛෙ තෙ පච්චයං උජුං කාතුං අසක්කොන්තායෙව.

කුලාගණ්ඨිකජාතාති කුලාගණ්ඨිකං වුවචති පෙසකාරකඤ්ඡියසුත්තං. කුලා නාම සකුණිකා, තස්සා කුලාවකොතිපි එකෙ. යථා හි තදුභයමිපි ආකුලං අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතං දුක්ඛරන්ති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතඛ්ඛං.

මුඤ්චපඛ්ඛපභූතාති මුඤ්චනිණං විය පඛ්ඛපනිණං විය ච භූතා තාදිසා ජාතා. යථා හි තානි තිණානි කොට්ටෙන්වා කතරජ්ජු ජිණ්ණකාලෙ කත්ථවි පතිතං ගහෙත්වා තෙසං තිණානං “ඉදං අග්ගං, ඉදං මූල”න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතං දුක්ඛරං, තමපි පච්චත්තපුරිසකාරෙ යත්වා සක්කා භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, යපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤො සත්තො අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, එවමයං පජා පච්චයං උජුං කාතුං අසක්කොන්ති දිට්ඨිගතවසෙන ගණ්ඨිකජාතා හුත්වා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති.

තත්ථ අපායොති නිරයතිරච්ඡාන යොනිපෙත්තිවිසය අසුරකායා. සබ්බෙපි හි තෙ වඩ්ඪිසඩ්ධාතස්ස අයස්ස අභාවතො “අපායො”ති වුච්චති, තථා දුක්ඛස්ස ගතිභාවතො දුග්ගති, සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා විනිපාතො. ඉතරො පන –

“ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ව;
අබ්භොච්ඡින්නං චත්තමානා, සංසාරොති පවුච්චති”.

තං සබ්බමපි නාතිචත්තති නාතික්කමති, අථ ඛො වුතීතො පටිසන්ධිං, පටිසන්ධිතො වුතීන්ති එවං පුනප්පුනං වුතිපටිසන්ධියො ගණ්හමානා තිස්ස භවෙසු චතුස්ස යොනිස්ස පඤ්චස්ස ගතිස්ස සත්තස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිතිස්ස නවස්ස සත්තාවාසෙස්ස මහාසමුද්දෙ වාතක්ඛිත්තා නාවා විය යන්තෙ යුත්තගොණො විය ව පරිබ්භමතියෙව. ඉති සබ්බමෙතං භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං අපසාදෙන්තො ආහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙවාති. දසමං.

දුක්ඛවග්ගො ඡට්ඨො.

7. මහාවග්ගො

1. අස්සුතවාසුත්තවණ්ණනා

61. මහාවග්ගස්ස පයමෙ අස්සුතවාති

ඛන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදිස්ස උග්ගහපරිපුච්ඡාවිනිච්ඡයරහිතො. පුටුඡ්ඡනොති පුටුනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදිකාරණෙහි පුටුඡ්ඡනො. වුත්තඤ්ඤෙතං – “පුටු කිලෙසෙ ජනෙන්නීති පුටුඡ්ඡනා”ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. අපිච්ච පුටුනං ගණනපට්ඨිතානං අරියධම්මපරමිමුඛානං නිවධම්මසමාවාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාපි පුටුඡ්ඡනො, පුටු වා අයං විසුංයෙව සඩ්ධං ගතො, විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනොති පුටුඡ්ඡනො. එවමෙතෙහි “අස්සුතවා පුටුඡ්ඡනො”ති ද්විතීයි පදෙහි යෙ තෙ –

“දුවෙ පුටුඡ්ඡනා වුත්තා, බුද්ධොනාදිච්චබන්ධුනා;
අන්ධො පුටුඡ්ඡනො එකො, කල්යාණෙකො පුටුඡ්ඡනො”ති. (මහානි. 94);

ද්වෙ පුටුඡ්ඡනා වුත්තා, තෙසු අන්ධපුටුඡ්ඡනො ගහිතො. ඉමස්මිත්ති පච්චුප්පන්තපච්චක්ඛකායං දස්සෙති. වාතුමහාභුතිකස්මිත්ති චතුමහාභුතකායෙ චතුමහාභුතෙහි නිබ්බත්තෙ චතුමහාභුතමයෙති අත්ථො. නිබ්බන්දෙය්‍යාති උක්කණ්ඨෙය්‍යා. විරජ්ජෙය්‍යාති න රජ්ජෙය්‍යා. විමුච්චෙය්‍යාති මුච්චිතුකාමො භවෙය්‍යා. ආවයොති වුඩ්ඪි. අපවයොති පරිහානි. ආදානන්ති නිබ්බත්ති. නික්ඛෙපනන්ති භෙදො.

තස්මාති යස්මා ඉමෙ චත්තාරො වුඩ්ඪිහානිනිබ්බත්තිහෙදා පඤ්ඤායන්ති, තස්මා තංකාරණාති අත්ථො. ඉති භගවා චාතුමහාභූතිකෙ කායෙ රූපං පරිග්ගහෙතුං අයුත්තරූපං කත්වා අරූපං පරිග්ගහෙතුං යුත්තරූපං කරොති. කස්මා? තෙසඤ්ඤි භික්ඛූනං රූපස්මිං ගාහො බලවා අධිමත්තො, තෙන තෙසං රූපෙ ගාහස්ස පරිග්ගහෙතබ්බරූපතං දස්සෙත්වා නික්කඨස්සන්තො අරූපෙ පතිට්ඨාපනත්ථං ඵවමාහ.

විත්තන්තිආදි සබ්බං මනායතනස්සෙව නාමං. තඤ්ඤි විත්තචත්ථුතාය විත්තගොචරතාය සම්පයුත්තධම්මවිත්තතාය ච විත්තං, මනනට්ඨෙන මනො, විජානනට්ඨෙන විඤ්ඤාණන්ති වුවචති. නාලන්ති න සමත්ථො. අජ්ඣොසිතන්ති තණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගතිතං. මමාසිතන්ති තණ්හාමමත්තෙන මම ඉදන්ති ගතිතං. පරාමට්ඨන්ති දිට්ඨියා පරාමස්සිත්වා ගතිතං. ඵතං මමාති තණ්හාගාහො, තෙන අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං ගතිතං හොති. ඵසොහමස්මිති මානගාහො, තෙන නව මානා ගතිතා හොන්ති. ඵසො මෙ අත්තාති දිට්ඨිගාහො, තෙන ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො ගතිතා හොන්ති. තස්මාති යස්මා ඵවං දීසරත්තං ගතිතං, තස්මා නිබ්බිත්තිතුං න සමත්ථො.

චරං, භික්ඛවෙනි ඉදං කස්මා ආහ? පට්ඨංගොති තෙන රූපං පරිග්ගහෙතුං අයුත්තරූපං කතං, අරූපං යුත්තරූපං, අථ “තෙසං භික්ඛූනං රූපතො ගාහො නික්කමිත්වා අරූපං ගතො”ති ඤ්ඤත්වා තං නික්කඨස්සිතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍යාති අත්තාති ගණ්හෙය්‍යා. භියෙය්‍යාපීති වස්සසතතො උද්ධමපි. කස්මා පන භගවා ඵවමාහ? කිං අතිරෙකවස්සසතං තිට්ඨමානං රූපං නාම අත්ථී? නනු පට්ඨමවයෙ පචත්තං රූපං මජ්ඣිමවයං න පාපුණාති, මජ්ඣිමවයෙ පචත්තං පච්ඡිමවයං, පුරෙහත්තෙ පචත්තං පච්ඡාහත්තං, පච්ඡාහත්තෙ පචත්තං පට්ඨමයාමං, පට්ඨමයාමෙ පචත්තං මජ්ඣිමයාමං, මජ්ඣිමයාමෙ පචත්තං පච්ඡිමයාමං න පාපුණාති? තථා ගමනෙ පචත්තං යානං, යානෙ පචත්තං නිසජ්ජං, නිසජ්ජය පචත්තං සයනං න පාපුණාති. ඵකඉරියාපට්ඨෙ පාදස්ස උද්ධරණෙ පචත්තං අතිහරණං, අතිහරණෙ පචත්තං විනිහරණං, විනිහරණෙ පචත්තං වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජනෙ පචත්තං සන්තික්ඛෙපනං, සන්තික්ඛෙපනෙ පචත්තං සන්තිරුජ්ඣනං න පාපුණාති, තත්ථ තත්ථෙව ඔධි ඔධි පබ්බං පබ්බං හුත්වා තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තතිලා විය පට්ඨපායන්තා සඬ්ඛාරා භිජ්ජන්තිති? සච්චමෙතං. යථා පන පදීපස්ස ජලතො ජාතා තං තං චට්ඨිජ්ජදෙසං අනතික්කමිත්වා තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජති, අථ ච පන පචෙණ්ඩසම්බන්ධවසෙන සබ්බරත්තිං ජලිතො පදීපොති වුවචති, ඵවමිධාපි පචෙණ්ඩවසෙන අයම්පි කායො ඵවං විරට්ඨිතිකො විය කත්වා දස්සිතො.

රත්තියා ච දිවසස්ස වාති රත්තිමහි ච දිවසෙ ව. භූමිමත්ථෙ හෙතං සාම්චවනං. අඤ්ඤදෙව උජ්ජජ්ජති, අඤ්ඤං නිරුජ්ඣතිති යං රත්තිං උජ්ජජ්ජති ච නිරුජ්ඣති ච, තතො අඤ්ඤදෙව දිවා උජ්ජජ්ජති ච නිරුජ්ඣති වාති අත්ථො. අඤ්ඤං උජ්ජජ්ජති, අනුජ්ජන්තමෙව අඤ්ඤං නිරුජ්ඣතිති ඵවං පන අත්ථො න ගහෙතබ්බො.

“රත්නියා ව දිවසස්ස වා” ති ඉදං පුරිමපවෙණිතො පරිත්තකං පවෙණිං ගහෙත්වා පවෙණිවසෙනෙව චුත්තං, එකරත්තිං පන එකදිවසං වා එකමෙව චිත්තං යාතුං සමත්ථං නාම නත්ථි. එකස්මිඤ්ඤි අවිජරාක්ඛණෙ අනෙකානි විත්තකොට්ඨසතසහස්සානි උප්පජ්ජන්ති. චුත්තම්පි වෙතං මිලින්දපඤ්ඤෙහ –

“වාහසතං බො, මහාරාජ, චිහීනං, අධිච්චුළඤ්ච වාහා,
චිහීසත්තම්ඛණානි, ද්වෙ ව තුම්බා, එකවිජරාක්ඛණෙ පචත්තස්ස විත්තස්ස
එත්තකා චිහී ලක්ඛං යපියමානා පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යු”න්ති.

පවනෙති මහාවනෙ. තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්භාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්භාතිති ඉමිනා න සො ගණ්භිතඛිඛසාඛං අලභිත්වා භූමිං ඔතරති. අථ බො තස්මිං මහාවනෙ විවරන්තො තං තං සාඛං ගණ්භන්තොයෙව වරතීති අයමත්ථො දස්සිතො.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අරඤ්ඤමහාවනං විය හි ආරම්මණවනං වෙදිතඛිඛං. තස්මිං වනෙ විවරණමක්කටො විය ආරම්මණවනෙ උප්පජ්ජනකචිත්තං. සාඛාගහණං විය ආරම්මණෙ ලුඛිතං. යථා සො අරඤ්ඤෙ විවරන්තො මක්කටො තං තං සාඛං පභාය තං තං සාඛං ගණ්භාති, එවමිදං ආරම්මණවනෙ විවරන්තං චිත්තම්පි කදාපි රූපාරම්මණං ගහෙත්වා උප්පජ්ජති, කදාපි සද්දදිසු අඤ්ඤතරං, කදාපි අතීතං, කදාපි අනාගතං වා පච්චුප්පන්තං වා, තථා කදාපි අජ්ඣන්තං, කදාපි බාහිරං. යථා ව සො අරඤ්ඤෙ විවරන්තො මක්කටො සාඛං අලභිත්වා ඔරුය්‍ය භූමියං නිසින්තොති න වත්තඛිඛො, එකං පන පණ්ණසාඛං ගහෙත්වා නිසීදති, එවමෙව ආරම්මණවනෙ විවරන්තං චිත්තම්පි එකං ඔලුඛිභාරම්මණං අලභිත්වා උප්පන්නන්ති න වත්තඛිඛං, එකජාතියං පන ආරම්මණං ගහෙත්වා උප්පජ්ජතීති වෙදිතඛිඛං. එත්තාවතා ව පන භගවතා රූපතො නීහරිත්වා අරූපෙ ගාහො පතිට්ඨාපිතො, අරූපතො නීහරිත්වා රූපෙ.

ඉදානි තං උභයතො නික්කඩ්ඪිතුකාමො තත්‍ර, හික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකොති දෙසනං ආරභි. අයං පනත්ථො ආසිවිසදට්ඨුපමාය දීපෙතඛිඛො – එකො කිර පුරිසො ආසිවිසෙන දට්ඨො, අථස්ස විසං හරිස්සාමීති ඡෙකො හිසක්කො ආගන්ත්වා වමනං කාරෙත්වා හෙට්ඨා ගරුළො, උපරි නාගොති මන්තං පරිවත්තෙත්වා විසං උපරි ආරොපෙසි. සො යාව අක්ඛිප්පදෙසා ආරුළුභහාවං ඤත්වා “ඉතො පරං අභිරුහිතුං න දස්සාමි, දට්ඨට්ඨානෙයෙව යපෙස්සාමි” ති උපරි ගරුළො, හෙට්ඨා නාගොති මන්තං පරිවත්තෙත්වා කණ්ණෙ ධුමෙත්වා දණ්ඩකෙන පහරිත්වා විසං ඔතාරෙත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව යපෙසි. තත්‍රස්ස ධීතභාවං ඤත්වා අගදලෙපෙන විසං නිම්මට්ඨත්වා න්භාපෙත්වා “සුඛි භොහී” ති වත්වා යෙනකාමං පක්කාමි.

තත්ථ ආසිවිසෙන දට්ඨස්ස කායෙ විසපතිට්ඨානං විය ඉමෙසං හික්ඛුනං රූපෙ අධිමත්තගාහකාලො, ඡෙකො හිසක්කො විය තථාගතො, මන්තං පරිවත්තෙත්වා උපරි විසස්ස ආරොපිතකාලො විය තථාගතෙන තෙසං හික්ඛුනං රූපතො ගාහං නීහරිත්වා අරූපෙ පතිට්ඨාපිතකාලො, යාව අක්ඛිප්පදෙසා ආරුළුභවිසස්ස උපරි

අහිරුහිතූ අදත්වා පුන මන්තබලෙන ඔතාරත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව යපනං විය සත්ථාරා තෙසං භික්ඛූනං අරුපතො ගාහං නීහරිත්වා රූපෙ පතිට්ඨාපිතකාලො. දට්ඨට්ඨානෙ ඨිතස්ස විසස්ස අගදලෙපෙන නිම්මට්ඨනං විය උභයතො ගාහං නීහරණත්ථාය ඉමිස්සා දෙසනාය ආරද්ධකාලො වෙදිතබ්බො. තත්ථ නිබ්බිත්ථං විරජ්ජති ඉමිනා මග්ගො කට්ඨො, විරාගා විමුච්චති ඵලං, විමුත්තස්මිත්තිආදිනා පච්චවෙක්ඛණා. පයමං.

2. දුතියඅස්සුතවාසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියෙ සුඛවෙදනියන්ති සුඛවෙදනාය පච්චයං. එස්සන්ති චක්ඛුසම්ඵස්සාදිං. නනු ච චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඛවෙදනාය පච්චයො න හොති? සහජාතපච්චයෙන න හොති, උපනිස්සයපච්චයෙන පන ජවනවෙදනාය හොති, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. සොතසම්ඵස්සාදිසුපි එසෙව නයො. තජ්ජන්ති තජ්ජාතිකං තස්සාරුජ්ජං, තස්ස එස්සස්ස අනුරූපන්ති අත්ථො. දුක්ඛවෙදනියන්තිආදි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සඬ්ඝට්ඨනසමොධානාති සඬ්ඝට්ඨනෙන වෙව සමොධානෙන ච, සඬ්ඝට්ඨනසම්පිණ්ඩනෙනාති අත්ථො. උස්මාති උණ්භාකාරො. තෙජො අභිනිබ්බත්තති අග්ගිවුණ්ණො නික්ඛමති න ගහෙතබ්බං, උස්මාකාරස්සෙව පන එතං වෙවචනං. තත්ථ ද්විත්තං කට්ඨානන්ති ද්විත්තං අරණිනං. තත්ථ අධොඅරණි විය වත්ථු, උත්තරාරණි විය ආරම්මණං, සඬ්ඝට්ඨනං විය එස්සො, උස්මාධාතු විය වෙදනා. දුතියං.

3. පුත්තමංසුපමසුත්තවණ්ණනා

63. තතියෙ චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආභාරාතිආදි වුත්තනයමෙව. යස්මා පනස්ස අට්ඨුජ්ජත්තිකො නික්ඛෙපො, තස්මා තං දස්සෙත්වාචෙත්ථ අනුපුබ්බපදවණ්ණනං කර්ස්සාමි. කතරාය පන ඉදං අට්ඨුජ්ජත්තියා නික්ඛිත්තන්ති? ලාභසක්කාරෙන. භගවතො කිර මහාලාභසක්කාරො උජ්ජජ්ජි, යථා තං චත්තාරො අසඬ්ඛොයො පූරිතදානපාරම්සඤ්චයස්ස. සබ්බදිසාසු භිස්ස යමකමහාමෙසො වුට්ඨහිත්වා මහොසං විය සබ්බපාරමිතො “එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා” ති සම්පිණ්ඩිතා විය ලාභසක්කාරමහොසං නිබ්බත්තයිංසු. තතො තතො අන්තපානායානවත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්බාහ්මණාදයො ආගන්ත්වා, “කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො නරාසහො පූරිසසීහො” ති? භගවත්තං පරියෙසන්ති. සකට්ඨතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතජ්ජමාණම්පි සකට්ඨරෙන සකට්ඨරං ආභවිච නිට්ඨන්ති වෙව අනුජ්ජවත්තන්ති ච අත්ඨකචින්දබ්බාහ්මණාදයො විය. සබ්බං ඛන්ධකෙ තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ච ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං.

යථා භගවතො, එවං භික්ඛුසඬ්ඝස්සාපි. වුත්තඤ්චෙනං –

“තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී විචර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසන-ගිලාන-පච්චය-හෙසජ්ජ-

පරික්ඛාරානං. භික්ඛුසඤ්ඤාපි ඛො සක්කතො හොති...පෙ....
පරික්ඛාරානං'න්ති (උදා. 14; සං. නි. 2.70).

තථා “යාවතා ඛො, චුන්ද, එතරහි සඤ්ඤා වා ගණො වා ලොකෙ
උප්පන්නො, නාහං, චුන්ද, අඤ්ඤං එකසඤ්ඤාපි සමනුපස්සාමි එවං
ලාභග්ගයසග්ගපත්තං යථරිවායං, චුන්ද, භික්ඛුසඤ්ඤා”ති (දී. නි. 3.176).

ස්වායං හගවතො ව සඤ්ඤාපි උප්පන්නො ලාභසක්කාරො එකතො හුත්වා
ද්විත්තං මහානදීනං උදකං විය අප්පමෙය්‍යා අහොසි. අථ සත්ථා රහොගතො
චිත්තෙසි – “මහාලාභසක්කාරො අතිතබුද්ධානම්පි එවරුපො අහොසි,
අනාගතානම්පි එවරුපො භවිස්සති. කිං නු ඛො භික්ඛු ආහාරපරිග්ගාහකෙන
සතිසම්පජ්ඣෙඤ්ඤා සමන්තාගතා මජ්ඣන්තා නිව්ජන්දරාගා හුත්වා ආහාරං
පරිභුඤ්ජිතුං සක්කොන්ති, න සක්කොන්ති”ති?

සො අද්දස එකච්චෙ අධුනා පබ්බජිතෙ කුලපුත්තෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා ආහාරං
පරිභුඤ්ජමානෙ. දිස්වානස්ස එතදහොසි – “මයා කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි
අසඤ්ඤායානි පාරමිසො පුරෙන්නෙන න විවරාදිහෙතු පුරිතා, උත්තමඵලස්ස පන
අරහත්තස්සත්ථාය පුරිතා. ඉමෙපි භික්ඛු මම සන්තිකෙ පබ්බජන්තා න විවරාදිහෙතු
පබ්බජිතා, අරහත්තස්සෙව පන අත්ථාය පබ්බජිතා. තෙ ඉදානි අසාරමෙව සාරං
අනත්ථමෙව ව අත්ථං කරොන්ති”ති එවමස්ස ධම්මසංවෙගො උද්පාදි. තතො
චිත්තෙසි – “සචෙ පඤ්චමං පාරාජිකං පඤ්ඤපෙතුං සක්කා අභවිස්ස,
අපච්චවෙක්ඛිතාහාරපරිහොගො පඤ්චමං පාරාජිකං කත්වා පඤ්ඤපෙතබ්බො
භවෙය්‍ය. න පන සක්කා එවං කාතුං, ධූවපටිසෙවනට්ඨානඤ්ඤෙනං සත්තානං. යථා
පන කටීතෙ පඤ්චමං පාරාජිකං විය නං පස්සිස්සන්ති. එවං ධම්මාදාසං සංවරං
මරියාදං යපෙස්සාමි, යං ආවජ්ජිත්වා ආවජ්ජිත්වා අනාගතෙ භික්ඛු චත්තාරො
පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සන්ති”ති. ඉමාය අට්ඨුප්පත්තියා ඉමං
පුත්තමංසුපමසුත්තන්තං නික්ඛිපි. තත්ථ චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරානිආදි
හෙට්ඨා චුත්තත්ථමෙව.

චත්තාරො පන ආහාරෙ චිත්ථාරෙත්වා ඉදානි තෙසු ආදීනවං දස්සෙතුං කථංඤ්ච,
භික්ඛවෙ, කබ්බිකාරො ආහාරො දට්ඨබ්බොතිආදිමාහ? තත්ථ ජායම්පතිකානි ජායා
වෙව පති ව. පරිත්තං සම්බලන්ති පුට්ඨත්තසත්තුමොදකාදීනං අඤ්ඤතරං
අප්පමත්තකං පාටෙය්‍යං. කන්තාරමග්ගන්ති කන්තාරභූතං මග්ගං, කන්තාරෙ වා
මග්ගං. කන්තාරන්ති වොරකන්තාරං වාළකන්තාරං අමනුස්සකන්තාරං
නිරුද්ධකන්තාරං අප්පහක්ඛකන්තාරන්ති පඤ්චවිධං. තෙසු යත්ථ වොරහයං අත්ථී,
තං වොරකන්තාරං. යත්ථ සීහබ්‍යග්ගාදයො වාළා අත්ථී, තං වාළකන්තාරං. යත්ථ
බලවාමුඛයක්ඛිනිආදීනං අමනුස්සානං වසෙන හයං අත්ථී, තං අමනුස්සකන්තාරං.
යත්ථ පාතුං වා න්හායිතුං වා උදකං නත්ථී, තං නිරුද්ධකන්තාරං. යත්ථ බාදිතබ්බං
වා භුඤ්ජිතබ්බං වා අන්තමසො කන්දමුලාදිමත්තම්පි නත්ථී, තං
අප්පහක්ඛකන්තාරං නාම. යත්ථ පනෙතං පඤ්චවිධම්පි හයං අත්ථී, තං

කන්තාරමෙව. තං පනෙනං එකාභද්විහතිභාදිවසෙන නිත්ථරිතබ්බමිපි අත්ථි, න තං ඉධ අධිප්පෙනං. ඉධ පන නිරුද්ධං අප්පහක්ඛං යොජනසතිකකන්තාරං අධිප්පෙනං. එවරුපෙ කන්තාරෙ මග්ගං. පටිපජ්ජෙය්‍යන්ති ඡාතකභයෙන වෙව රොගභයෙන ව රාජභයෙන ව උපද්ද්‍යතා පටිපජ්ජෙය්‍යං. “එතං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ධම්මිකස්ස රඤ්ඤො නිරුපද්දවෙ රට්ඨෙ සුඛං වසිස්සාමා”ති මඤ්ඤමානා.

එකපුත්තකොති උක්ඛිපිත්වා ගහිතො අනුකම්පිතබ්බයුත්තො අථිරසරීරො එකපුත්තකො. වල්ලුරඤ්ච සොණ්ඩිකඤ්චාති සනසනට්ඨානතො ගහෙත්වා වල්ලුරං, අට්ඨිනිස්සිතසිරානිස්සිතට්ඨානාති ගහෙත්වා සුලමංසඤ්චාති අත්ථො. පටිප්පෙය්‍යන්ති පහරෙය්‍යං. කහං එකපුත්තකාති අයං තෙසං පරිදෙවනාකාරො.

අයං පනෙත්ථ භූතමත්ථං කත්වා ආදිතො පට්ඨාය සඬ්ඛෙපතො අත්ථවණ්ණනා – ද්වෙ කිර ඡායම්පතිකා පුත්තං ගහෙත්වා පරිත්තෙන පාඨෙය්‍යෙන යොජනසතිකං කන්තාරමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙසං පඤ්ඤාසයොජනාති ගන්ත්වා පාඨෙය්‍යං නිට්ඨාසි, තෙ බුජ්ජිපාසාතුරා විරලුච්ඡායායං නිසීදිංසු. තතො පුරිසො භරියං ආහ – “භද්දෙ ඉතො සමන්තා පඤ්ඤාසයොජනාති ගාමො වා නිගමො වා නත්ථි. තස්මා යං තං පුරිසෙන කාතබ්බං බහුමිපි කසිගොරක්ඛාදිකම්මං, න දානි සක්කා තං මයා කාතුං, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඨමංසං බාදිත්වා උපඩ්ඨං පාඨෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහි”ති. පුන සාපි තං ආහ – “සාමි මයා දානි යං තං ඉත්ථියා කාතබ්බං බහුමිපි සුත්තකන්තනාදිකම්මං, තං කාතුං න සක්කා, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඨමංසං බාදිත්වා උපඩ්ඨං පාඨෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහි”ති. පුන සොපි තං ආහ – “භද්දෙ මාතුගාමමරණෙන ද්වින්තං මරණං පඤ්ඤායති. න හි මන්දො කුමාරො මාතරා විනා ජීවිතුං සක්කොති. යදි පන මයං ජීවාමි. පුන දාරකං ලභෙය්‍යාමි. භන්ද දානි පුත්තකං මාරෙත්වා, මංසං ගහෙත්වා කන්තාරං නිත්ථරාමා”ති. තතො මාතා පුත්තමාහ – “තාත, පිතුසන්තිකං ගච්ඡා”ති, සො අගමාසි. අථස්ස පිතා, “මයා ‘පුත්තකං පොසෙස්සාමි’ති කසිගොරක්ඛාදිහි අනප්පකං දුක්ඛමනුභූතං, න සක්කොමි අහං පුත්තං මාරෙතුං, ත්වංයෙව තව පුත්තං මාරෙහි”ති වත්වා, “තාත මාතුසන්තිකං ගච්ඡා”ති ආහ. සො අගමාසි. අථස්ස මාතාපි, “මයා පුත්තං පත්ථෙත්තියා ගොවතකුක්කුරවතදෙවතායාවනාදීහිපි තාව අනප්පකං දුක්ඛමනුභූතං, කො පන වාදො කුච්ඡිනා පරිහරන්තියා? න සක්කොමි අහං පුත්තං මාරෙතු”න්ති වත්වා “තාත, පිතුසන්තිකමෙව ගච්ඡා”ති ආහ. එවං සො ද්වින්තමන්තරා ගච්ඡන්තොයෙව මතො. තෙ තං දිස්වා පරිදෙවිත්වා චුත්තනයෙන මංසාති ගහෙත්වා බාදන්තා පක්කම්සු.

තෙසං සො පුත්තමංසාහාරො නවහි කාරණෙහි පටිකුලත්තා නෙව දවාය හොති, න මදාය, න මණ්ඩනාය, න විභූසනාය, කෙවලං කන්තාරනිත්ථරණත්ථායෙව හොති. කතමෙහි නවහි කාරණෙහි පටිකුලොති වෙ? සජාතිමංසනාය ඤාතිමංසනාය පුත්තමංසනාය පියපුත්තමංසනාය තරුණමංසනාය ආමකමංසනාය අභොගමංසනාය අලොණනාය අධුපිතතායාති. එවඤ්ඤි තෙ නවහි කාරණෙහි පටිකුලං තං පුත්තමංසං බාදන්තා න සාරත්තා ගිද්ධමානසා හුත්වා බාදිංසු, මජ්ඣන්තභාවෙයෙව පන

නිවිජන්දරාගපරිභොගෙ යීතා බාදිංසු. න අට්ඨන්භාරුවම්මනිස්සිතට්ඨානානි
අපනෙත්වා ථුලථුලං වරමංසමෙව බාදිංසු, හත්ථසම්පත්තං මංසමෙව පන බාදිංසු. න
යාවදත්ථං කණ්ඨප්පමාණං කත්වා බාදිංසු, ථොකං ථොකං පන ඵකදිවසං
යාපනමත්තමෙව බාදිංසු. න අඤ්ඤමඤ්ඤං මච්ඡරායන්තා බාදිංසු,
විගතමච්ඡෙරමලෙන පන පරිසුද්ධෙනෙව වෙනසා බාදිංසු. න අඤ්ඤං කිඤ්චි
මිගමංසං වා මොරමංසාදීනං වා අඤ්ඤතරං බාදාමානි සම්මුල්ලා බාදිංසු,
පියපුත්තමංසභාවං පන ජානන්තාව බාදිංසු. න “අහො වත මයං පුනපි ඵවරූපං
පුත්තමංසං බාදෙය්‍යාමා”ති පත්ථනං කත්වා බාදිංසු, පත්ථනං පන චිතිවත්තාව
හුත්වා බාදිංසු. න “ඵත්තකං කත්තාරෙ බාදිත්වා අවසිට්ඨං කත්තාරං අතික්කම්ම
ලොණම්බිලාදීහි යොජෙත්වා බාදිස්සාමා”ති සන්තිධිං අකංසු,
කත්තාරපරියොසානෙ පන “පුරෙ මහාජනො පස්සති”ති භූමියං වා නිබ්භංසු,
අග්ගිනා වා ඤාපයිංසු. න “කොචි අඤ්ඤො අම්හෙ විය ඵවරූපං පුත්තමංසං බාදිතුං
න ලහති”ති මානං වා දප්පං වා අකංසු, නිහතමානා පන නිහතදප්පා හුත්වා බාදිංසු.
“කිං ඉමිනා අලොභෙන අනම්බිලෙන අධුපිතෙන දුග්ගන්ධෙනා”ති න භීලෙත්වා
බාදිංසු, භීලනං පන චිතිවත්තා හුත්වා බාදිංසු. න “තුය්හං භාගො මය්හං භාගො තව
පුත්තො මම පුත්තො”ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අතිමඤ්ඤිංසු. සමග්ගා පන සම්මොදමානා
හුත්වා බාදිංසු. ඉමං නෙසං ඵවරූපං නිවිජන්දරාගාදිපරිභොගං සම්පස්සමානො
සත්ථා භික්ඛුසඬ්ඨිසම්පි තං කාරණං අනුජානාපෙත්තො තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ,
අපි නු තෙ දවාය වා ආහාරං ආහාරෙය්‍යුන්තිආදිමාහ. තත්ථ දවාය වානිආදීනි
විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.18) විත්ථාරිතානෙව. කත්තාරස්සාති
නිත්තිණ්ණාවසෙසස්ස කත්තාරස්ස.

ඵවමෙව බොති නවන්තං පාටිකුලානං වසෙන පියපුත්තමංසසදිසො කත්වා
දට්ඨබ්බොති අත්ථො. කතමෙසං නවන්තං? ගමනපාටිකුලානාදීනං.
ගමනපාටිකුලානං පච්චවෙක්ඛන්තොපි කබ්බිකාරාහාරං පරිග්ගණ්හාති,
පරියෙසනපාටිකුලානං පච්චවෙක්ඛන්තොපි,
පරිභොගනිධානආසයපරිපක්කාපරිපක්කසම්මක්ඛණනිස්සන්දපාටිකුලානං
පච්චවෙක්ඛන්තොපි, තානි පනෙතානි ගමනපාටිකුලානාදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි.
1.294) ආහාරපාටිකුලානානිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානෙව. ඉති ඉමෙසං නවන්තං
පාටිකුලානං වසෙන පුත්තමංසුපමං කත්වා ආහාරො පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා තෙ ජායම්පතිකා පාටිකුලානං පියපුත්තමංසං බාදන්තා න සාරත්තා
ගිද්ධමානසා හුත්වා බාදිංසු, මජ්ඣන්තභාවෙයෙව නිවිජන්දරාගපරිභොගෙ යීතා
බාදිංසු, ඵවං නිවිජන්දරාගපරිභොගං කත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ව තෙ න
අට්ඨන්භාරුවම්මනිස්සිතං අපනෙත්වා ථුලථුලං වරමංසමෙව බාදිංසු,
හත්ථසම්පත්තමෙව පන බාදිංසු, ඵවං සුක්ඛහත්තමන්ද්‍රාඤ්ජනාදීනි පිට්ඨිහත්ථෙන
අපටික්ඛිපිත්වා වට්ටකෙන විය කුක්කුටෙන විය ව ඔධිං අදස්සෙත්වා තතො තතො
සප්පිමංසාදිසංසට්ඨවරහොජනංයෙව විචිතිත්වා අභුඤ්ජන්තෙන සිහෙන විය
සපදානං පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ව තෙ න යාවදත්ථං කණ්ඩප්පමාණං බාදිංසු, ටොකං ටොකං පන එකෙකදිවසං යාපනමත්තමෙව බාදිංසු, එවමෙව ආහරහත්ථකාදිබ්බාහමණානං අඤ්ඤතරෙන විය යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං අභුඤ්ජන්තෙන චතුත්තං පඤ්චන්තං වා ආලොපානං ඔකාසං යපෙත්වා ධම්මසෙනාපතිනා විය පරිභුඤ්ජිතබ්බො. සො කිර පඤ්චවත්තාලීස වස්සානි තිට්ඨමානො “පච්ඡාහත්තෙන අම්බිලුග්ගාරසමුට්ඨාපකං කත්වා එකදිවසම්පි ආහාරං න ආහාරෙසි”න්ති වත්වා සිහනාදං නදන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“වත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
අලං ඵාසුචිහාරාය, පහිතත්තස්ස හික්ඛුනො”ති. (ථෙරගා. 983);

යථා ව තෙ න අඤ්ඤමඤ්ඤං මච්ඡරායන්තා බාදිංසු, විගතමලමච්ඡෙරෙන පන පරිසුද්ධෙනෙව චෙතසා බාදිංසු, එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලහිත්වා අමච්ඡරායිත්වා “ඉමං සබ්බං ගණ්හන්තස්ස සබ්බං දස්සාමි, උපඩ්ඨං ගණ්හන්තස්ස උපඩ්ඨං, සචෙ ගහිතාවසෙසො හවිස්සති, අත්තනා පරිභුඤ්ජිස්සාමි”ති සාරණියධම්මෙ ධීතෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ව තෙ න “අඤ්ඤං කිඤ්චි මයං මිගමංසං වා මොරමංසාදීනං වා අඤ්ඤතරං බාදාමා”ති සම්මුල්ලා බාදිංසු, පියපුත්තමංසභාවං පන ජානන්තාව බාදිංසු, එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලහිත්වා “අහං බාදාමි භුඤ්ජාමි”ති අත්තූපලද්ධිසම්මොහං අනුප්පාදෙත්වා “කබලීකාරාහාරො න ජානාති ‘වාතුමහාභුතිකකායං වඩ්ඨෙමි’ති, කායොපි න ජානාති ‘කබලීකාරාහාරො මං වඩ්ඨෙමි’”ති, එවං සම්මොහං පහාය පරිභුඤ්ජිතබ්බො. සතිසම්පජ්ඤ්ඤවසෙනාපි චෙස අසම්මුල්ලෙනෙව හුත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ව තෙ න “අහො වත මයං පුනපි එවරූපං පුත්තමංසං බාදෙය්‍යාමා”ති පත්ථනං කත්වා බාදිංසු, පත්ථනං පන චිතිවත්තාව හුත්වා බාදිංසු, එවමෙව පණිතභොජනං ලද්ධා ‘අහො වතාහං ස්වෙපි පුනදිවසෙපි එවරූපං ලභෙය්‍යං’, ලුබ්භං වා පන ලද්ධා “හිංශො විය මෙ අප්ප පණිතභොජනං න ලද්ධ”න්ති පත්ථනං වා අනුසොචනං වා අකත්වා නිත්තණ්හෙන –

“අතීතං නානුසොවාමි, නප්පජ්ජපාමිනාගතං;
පච්චුප්පන්තෙන යාපෙමි, තෙන වණ්ණො පසිදති”ති. (ජා. 2.22.90) –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන “පච්චුප්පන්තෙනෙව යාපෙස්සාමි”ති පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ව තෙ න “එත්තකං කන්තාරෙ බාදිත්වා අවසිට්ඨං කන්තාරං අතික්කම්ම ලොණම්බිලාදීහි යොපෙත්වා බාදිස්සාමා”ති සන්තිධිං අකංසු, කන්තාරපරියොසානෙන පන “පුරෙ මහාජනො පස්සති”ති භූමියං වා නිබ්භිංසු, අග්ගිනා වා ඤාපයිංසු, එවමෙව –

“අත්තානමථො පානානං,

බාදනීයානං අපොච්චි වත්ථානං;
 ලද්ධා න සන්නිධිං කසිරා,
 න ච පරිත්තසෙ තානි අලහමානො”ති. (සු. නි. 930); –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන චතුස්ස පච්චයෙස්ස යං යං ලහති, තතො තතො අත්තනො
 යාපනමත්තං ගහෙත්වා, සෙසං සබ්බමචාරීනං විස්සජ්ජෙත්වා සන්නිධිං
 පරිවජ්ජන්තෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න “කොච්ඡි අඤ්ඤා අමිහෙ විය
 එවරුපං පුත්තමංසං බාදිතුං න ලහති”ති මානං වා දජ්ජං වා අකංසු, නිහතමානා පන
 නිහතදජ්ජා හුත්වා බාදිංසු, එවමෙව පණිතභොජනං ලහිත්වා “අහමස්මි ලාභී
 විවරාදිණ්ඩපාතාදීන”න්ති න මානො වා දජ්ජො වා කාතබ්බො. “නායං පබ්බජ්ජා
 විවරාදිහෙතු, අරහත්තහෙතු පනායං පබ්බජ්ජා”ති පච්චවෙක්ඛිත්වා
 නිහතමානදජ්ජපෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ච තෙ “කිං ඉමිනා අලොභෙන අනම්බිලෙන අධුපිතෙන
 දුග්ගන්ධෙන”ති භීලෙත්වා න බාදිංසු, භීලනං පන විනිවත්තා හුත්වා බාදිංසු,
 එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලහිත්වා “කිං ඉමිනා අස්සගොණහත්තසදිසෙන ලුබ්භෙන
 නිරසෙන, සුවානදොණියං තං පක්ඛිපථා”ති එවං පිණ්ඩපාතං වා “කො ඉමං
 භුඤ්ජිස්සති, කාකස්සුනබාදිතං දෙහී”ති එවං දායකං වා අභීලෙන්තෙන –

“ස පත්තපාණි විවරන්තො, අමුගො මුගසම්මතො;
 අජ්ජං දානං න භීලෙයා, දාතාරං නාවජානියා”ති. (සු. නි. 718); –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න “තුය්හං භාගො,
 මය්හං භාගො, තච පුත්තො මම පුත්තො”ති අඤ්ඤාමඤ්ඤං අනිමඤ්ඤිංසු, සමග්ගා
 පන, සම්මොදමානා හුත්වා බාදිංසු, එවමෙවං පිණ්ඩපාතං ලහිත්වා යථා එකච්චො
 “කො තුම්භාදිසානං දස්සති නික්කාරණා උම්මාරෙස්ස පක්ඛලන්තානං
 ආභිණ්ඩන්තානං විජාතමාතාපි වො දාතබ්බං න මඤ්ඤති, මයං පන ගතගතට්ඨානෙ
 පණිතානි විවරාදීනි ලභාමා”ති සීලවන්තෙ සබ්බමචාරී අනිමඤ්ඤති, යං සන්ධාය
 වුත්තං –

“සො තෙන ලාභසක්කාරසිලොකෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණවිත්තො
 අඤ්ඤා පෙසලෙ භික්ඛු අනිමඤ්ඤති. තඤ්චි තස්ස, භික්ඛවෙ, මොසපුරිසස්ස
 භොති දීඝරත්තං අභිතාය දුක්ඛායා”ති (සං. නි. 2.161).

එවං කඤ්චි අනනිමඤ්ඤිත්වා සබ්බෙහි සබ්බමචාරීහි සද්ධිං සමග්ගෙන
 සම්මොදමානෙන හුත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

පරිඤ්ඤාතෙති ඤාතපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා පහානපරිඤ්ඤාති ඉමාහි තිහි
 පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. කථං? ඉධ භික්ඛු “කබ්බිකාරාභාරො නාම අයං
 සචන්ද්‍රිකවසෙන ඔජට්ඨමකරුපං භොති, ඔජට්ඨමකරුපං කත්ථ පටිහඤ්ඤති?

ජීවිභාපසාදෙ, ජීවිභාපසාදො කින්නිස්සිතො? චතුමභාභූතනිස්සිතො. ඉති ඔජට්ඨමකං ජීවිභාපසාදො තස්ස පච්චයානි මභාභූතානීති ඉමෙ ධම්මා රූපක්ඛන්ධො නාම, තං පරිග්ගණ්හතො උප්පන්නා එස්සපඤ්චමකා ධම්මා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා. ඉති සබ්බෙපිමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සඛ්බෙපතො නාමරූපමත්තං හොති''ති පජානාති. සො තෙ ධම්මෙ සරසලක්ඛණතො චචත්ථපෙත්වා තෙසං පච්චයං පරියෙසන්තො අනුලොමපට්ලොමං පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති. එත්තාවතානෙන කබ්බිකාරාභාරවුබ්බෙන සප්පච්චයස්ස නාමරූපස්ස යාථාවතො දිට්ඨත්තා කබ්බිකාරාභාරො ඤාතපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොති. සො තදෙව සප්පච්චයං නාමරූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තීණි ලක්ඛණානි ආරොපෙත්වා සත්තන්තං අනුපස්සනානං වසෙන සම්මසති. එත්තාවතානෙන සො තිලක්ඛණපටිවෙධසම්මසනඤාණසඛ්ඛාතාය තීරණපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොති. තස්මිංයෙව නාමරූපෙ ඡන්දරාගාවකඛිඨනෙන අනාගාමිමග්ගෙන පරිජානතා පහානපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොතිති.

පඤ්චකාමගුණිකොති පඤ්චකාමගුණසම්භවො රාගො පරිඤ්ඤාතො හොති. එත්ථ පන තිස්සො පරිඤ්ඤා එකපරිඤ්ඤා සබ්බපරිඤ්ඤා මූලපරිඤ්ඤාති. කතමා එකපරිඤ්ඤා? යො භික්ඛු ජීවිභාද්වාරෙ එකරසතණ්හං පරිජානාති, තෙන පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතොව හොතිති. කස්මා? තස්සායෙව තත්ථ උප්පජ්ජනතො. සායෙව හි තණ්හා චක්ඛුද්වාරෙ උප්පන්නා රූපරාගො නාම හොති, සොතද්වාරාදීසු උප්පන්නා සද්දරාගාදයො. ඉති යථා එකස්සෙව චොරස්ස පඤ්චමග්ගෙ හනතො එකස්මිං මග්ගෙ ගහෙත්වා සීසෙ ඡින්නෙ පඤ්චපි මග්ගා බෙමා හොන්ති, එවං ජීවිභාද්වාරෙ රසතණ්හාය පරිඤ්ඤාතාය පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතො හොතිති අයං එකපරිඤ්ඤා නාම.

කතමා සබ්බපරිඤ්ඤා? පත්තෙ පක්ඛිත්තපිණ්ඩපාතස්මිඤ්චි එකස්මිංයෙව පඤ්චකාමගුණිකරාගො ලබ්භති. කථං? පරිසුද්ධං තාවස්ස වණ්ණං ඔලොකයතො රූපරාගො හොති, උණ්හෙ සප්පිම්භි තත්ථ ආසිඤ්චන්තෙ පට්ඨොති සද්දො උට්ඨන්ති, තථාරූපං බාදනීයං වා බාදන්තස්ස මුරුමුරුති සද්දො උප්පජ්ජති, තං අස්සාදයතො සද්දරාගො. ජීරකාදිවසගන්ධං අස්සාදෙන්තස්ස ගන්ධරාගො, සාදුරසවසෙන රසරාගො. මුදුහොජනං එස්සවන්තන්ති අස්සාදයතො ඵොට්ඨබ්බරාගො. ඉති ඉමස්මිං ආභාරෙ සතිසම්පජ්ඤකෙන පරිග්ගහෙත්වා නිච්ඡන්දරාගපරිහොගෙන පරිභූත්තෙ සබ්බොපි සො පරිඤ්ඤාතො හොතිති අයං සබ්බපරිඤ්ඤා නාම.

කතමා මූලපරිඤ්ඤා? පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස හි කබ්බිකාරාභාරො මූලං. කස්මා? තස්මිං සති තස්සුප්පත්තිතො. බ්‍රාහ්මණතිස්සහයෙ කිර ද්වාදස වස්සානි ජායම්පතිකානං උපනිජ්ඣානවිත්තං නාම නාහොසි. කස්මා? ආභාරමන්දතාය. හයෙ පන වූපසන්තෙ යොජනසතිකො තම්බපණ්ණිදීපො දාරකානං ජාතමඬිගලෙහි එකමඬිගලො අහොසි. ඉති මූලභූතෙ ආභාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතොව හොතිති අයං මූලපරිඤ්ඤා නාම.

නත්ථී තං සංයොජනන්ති තෙන රාගෙන සද්ධිං පහානෙකට්ඨතාය පභිනත්තා
නත්ථී. එවමයං දෙසනා යාව අනාගාමිමග්ගා කථිතා. “එත්තකෙන පන මා
වොසානං ආපජ්ජිංසු” ති එතෙසංයෙව රූපාදීනං වසෙන පඤ්චස්ස ඛන්ධෙස්ස
විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා යාව අරහත්තා කථෙතුං වට්ටතීති. පට්ඨානාරො (නිට්ඨිතො).

දුතියෙ නිව්වම්මාති බුරතො පට්ඨාය යාව සිඬගමුලා සකලසරීරතො
උද්දාලිතවම්මා කිංසුකරාසිවණ්ණා. කස්මා පන අඤ්ඤං හත්ථිඅස්සගොණාදිඋපමං
අගහෙත්වා නිව්වම්මගාවුපමා ගහිතාති? තිතික්ඛිතුං අසමත්ථභාවදීපනත්ථං.
මාතුගාමො හි උප්පන්නං දුක්ඛවෙදනං තිතික්ඛිතුං අධිවාසෙතුං න සක්කොති,
එවමෙව එස්සාහාරො අබලො දුබ්බලොති දස්සනත්ථං සදිසමෙව උපමං ආහරි.
කුට්ටන්ති සිලාකුට්ටාදීනං අඤ්ඤතරං. කුට්ටනිස්සිතා පාණා නාම
උණ්ණනාහිසරබුමුසිකාදයො. රුක්ඛනිස්සිතාති උච්චාලිඬගපාණකාදයො.
උදකනිස්සිතාති මච්ඡස්සංසුමාරාදයො. ආකාසනිස්සිතාති ඩංසමකසකාකකුලලාදයො.
බාදෙය්‍යුන්ති ලුඤ්චිත්වා බාදෙය්‍යුං. සා තස්මිං තස්මිං යානෙ තං
තංයානසන්නිස්සයමුලිකං පාණබාදනභයං සම්පස්සමානා නෙව අත්තනො
සක්කාරසම්මානං, න පිට්ඨිපරිකම්මසරීරසම්බාහනඋණ්හොදකාති ඉච්ඡති, එවමෙව
හික්ඛු එස්සාහාරමුලකං කිලෙසපාණකබාදනභයං සම්පස්සමානො
තෙභූමකඵස්සෙන අනත්ථිකො හොති.

එස්සෙ, හික්ඛෙව, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙති තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. ඉධාපි
තිස්සො පරිඤ්ඤා. තත්ථ “එස්සො සඬ්ඛාරක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා
වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තෙසං
වත්ථාරම්මණාති රූපක්ඛන්ධො” ති එවං සප්පච්චයස්ස නාමරූපස්ස යාථාවතො
දස්සනං ඤාතපරිඤ්ඤා. තත්ථෙව තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සත්තන්නං
අනුපස්සනානං වසෙන අනිච්චාදිතො තුලනං තීරණපරිඤ්ඤා. තස්මිංයෙව පන
නාමරූපෙ ඡන්දරාගතික්කඬ්ඪිනො අරහත්තමග්ගො පහානපරිඤ්ඤා. තිස්සො
වෙදනාති එවං එස්සාහාරෙ තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ තිස්සො වෙදනා
පරිඤ්ඤාතාව හොන්ති තම්මුලකත්තා තංසම්පයුත්තත්තා ව. ඉති එස්සාහාරවසෙන
දෙසනා යාව අරහත්තා කථිතා. දුතියාහාරො.

තතියෙ අඬ්ඨාරකාසුති අඬ්ඨාරානං කාසු. කාසුති රාසිපි වුව්චති ආවාටොපි.

“අඬ්ඨාරකාසුං අපරෙ ඵ්ණන්ති,
නරා රුදන්තා පරිදඬ්ඪගත්තා;
භයඤ්ඤි මං වින්දති සුත දිස්වා,
පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී” ති. (ජා. 2.22.462); –

එත්ථ රාසි “කාසු” ති වුත්තො.

“කින්නු සත්තරමානොව, කාසුං බ්‍යාසි සාරථී” ති? (ජා. 2.22.3). –

එත්ථ ආවාටො. ඉධාපි අයමෙව අධිජ්ජෙතො. සාධිකපොරිසාති අතිරෙකපොරිසා පඤ්චරතනජ්ජමාණා. චිතච්චිකානං චිතධුමානන්ති එතෙනස්ස මහාපරිලාභනං දස්සෙති. ඡාලාය වා හි ධුමෙ වා සති වාතො සමුට්ඨාති, පරිලාභො මහා න භොති, තදහාවෙ වාතාභාවතො පරිලාභො මහා භොති. ආරකාවස්සාති දුරෙයෙව භවෙය්‍ය.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අඬිගාරකාසු විය හි තෙභූමකවට්ටං දට්ඨබ්බං. ජීවිතුකාමො පුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො බාලපුටුජ්ජනො. ද්වෙ බලවන්තො පුරිසා විය කුසලාකුසලකම්මං. තෙසං තං පුරිසං නානාබාහාසු ගහෙන්වා අඬිගාරකාසු උපකඩ්ඪනකාලො විය පුටුජ්ජනස්ස කම්මායුහනකාලො. කම්මඤ්ඤි ආයුහියමානමෙව පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪති නාම. අඬිගාරකාසුනිදානං දුක්ඛං විය කම්මනිදානං වට්ටදුක්ඛං වෙදිතබ්බං.

පරිඤ්ඤාතෙති තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. පරිඤ්ඤායොජනා පනෙන්ථ එස්සෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. තිස්සො තණ්හාති කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හාති ඉමා පරිඤ්ඤාතා භොන්ති. කස්මා? තණ්හාමූලකත්තා මනොසඤ්චෙනනය. න හි භෙතුමහි අජ්ජහීනෙ ඵලං පහීයති. ඉති මනොසඤ්චෙනනාභාරවසෙනපි යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතා. තතියාභාරො.

චතුත්ථෙ ආගුචාරිත්ති පාපචාරිං දොසකාරකං. කථං සො පුරිසොති සො පුරිසො කථංභූතො, කිං යාපෙති, න යාපෙතිති පුච්ඡති? තථෙව දෙව ජීවතීති යථා පුබ්බෙ, ඉදානිපි තථෙව ජීවති.

එවමෙව බොති ඉධාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – රාජා විය හි කම්මං දට්ඨබ්බං, ආගුචාරි පුරිසො විය වට්ටසන්තිස්සිතො බාලපුටුජ්ජනො, තිණි සත්තිසතාති විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං, ආගුචාරිං පුරිසං ‘තිහි සත්තිසතෙහි භනථා’ති රඤ්ඤා ආණත්තකාලො විය කම්මරඤ්ඤා වට්ටසන්තිස්සිතපුටුජ්ජනං ගහෙන්වා පටිසන්ධියං පක්ඛිපනකාලො. තත්ථ කිඤ්චාපි තිණි සත්තිසතාති විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං, සත්තිසු පන දුක්ඛං නත්ථී, සත්තිහි පහටවණුමුලකං දුක්ඛං, එවමෙව පටිසන්ධියම්පි දුක්ඛං නත්ථී, දිත්තාය පන පටිසන්ධියා පවත්තෙ විපාකදුක්ඛං සත්තිපහටවණුමුලකං දුක්ඛං විය භොති.

පරිඤ්ඤාතෙති තිහෙව පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. ඉධාපි පරිඤ්ඤායොජනා එස්සාභාරෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. නාමරූපන්ති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. විඤ්ඤාණස්මිඤ්ඤි පරිඤ්ඤාතෙ තං පරිඤ්ඤාතමෙව භොති තම්මුලකත්තා සහුජ්ජන්තත්තා ව. ඉති විඤ්ඤාණාභාරවසෙනපි යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතාති. චතුත්ථාභාරො. තතියං.

4. අත්ථීරාගසුත්තවණ්ණනා

64. චතුත්ථෙ රාගොතිආදීනි ලොභස්සෙව නාමාති. සො හි රඤ්ජනවසෙන රාගො, නන්දනවසෙන නන්දී, තණ්හායනවසෙන තණ්හාති චුච්චති. පතිට්ඨිතං

තත්ථ විඤ්ඤාණං විරුළුහන්ති කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිආකඬ්ඨනසමත්ථතාය පතිට්ඨිතඤ්ඤාචෙව විරුළුහඤ්ඤා. යත්ථාති තෙභූමකවට්ටෙ භූමිමං, සබ්බත්ථ වා පුරිමපුරිමපදෙ එතං භූමිමං. අත්ථී තත්ථ සඬබ්බාරානං වුද්ධිති ඉදං ඉමස්මිං විපාකවට්ටෙ ඨිතස්ස ආයතිවට්ටිහෙතුකෙ සඬබ්බාරෙ සන්ධාය වුත්තං. යත්ථ අත්ථී ආයතිං පුනබ්බවාහිනිබ්බත්තිති යස්මිං යානෙ ආයතිං පුනබ්බවාහිනිබ්බත්ති අත්ථී.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – රජකචිත්තකාරා විය හි සහකම්මසම්භාරං කම්මං, එලකහිත්තිදුස්සපටා විය තෙභූමකවට්ටං. යථා රජකචිත්තකාරා පරිසුද්ධෙසු එලකාදීසු රූපං සමුට්ඨාපෙත්ති, එවමෙව සසම්භාරකකම්මං භවෙසු රූපං සමුට්ඨාපෙති. තත්ථ යථා අකුසලෙන චිත්තකාරෙන සමුට්ඨාපිතං රූපං විරූපං හොති දුස්සණ්ඨිතං අමනාපං, එවමෙව එකච්චො කම්මං කරොත්තො ඤාණවිජ්ජයුත්තෙන චිත්තෙන කරොති, තං කම්මං රූපං සමුට්ඨාපෙත්තං චක්ඛාදීනං සම්පත්තිං අදත්වා දුබ්බණ්ණං දුස්සණ්ඨිතං මානාපිතුනම්පි අමනාපං රූපං සමුට්ඨාපෙති. යථා පන කුසලෙන චිත්තකාරෙන සමුට්ඨාපිතං රූපං සුරූපං හොති සුසණ්ඨිතං මනාපං, එවමෙව එකච්චො කම්මං කරොත්තො ඤාණසම්පයුත්තෙන චිත්තෙන කරොති, තං කම්මං රූපං සමුට්ඨාපෙත්තං චක්ඛාදීනං සම්පත්තිං දත්වා සුවණ්ණං සුසණ්ඨිතං අලඬිකතපටියත්තං විය රූපං සමුට්ඨාපෙති.

එත්ථ ව ආභාරං විඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සඬබ්බිසිත්වා ආභාරනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, විපාකවිධිං නාමරූපෙන සඬබ්බිසිත්වා නාමරූපසඬබ්බාරානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, සඬබ්බාරානඤ්ඤා ආයතිභවස්ස ව අන්තරෙ එකො සන්ධිති වෙදිතබ්බො.

කුටාගාරන්ති එකකණ්ණිකං ගාභාපෙත්වා කතං අගාරං. කුටාගාරසාලාති ද්වෙ කණ්ණිකෙ ගහෙත්වා කතසාලා. එවමෙව බොති එත්ථ බිණ්ණාසවස්ස කම්මං සුරියරස්මිසමං වෙදිතබ්බං. සුරියරස්මි පන අත්ථී, සා කෙවලං පතිට්ඨාය අභාවෙන අජ්ජනිට්ඨා නාම ජාතා, බිණ්ණාසවස්ස කම්මං නත්ථිතාය එව අජ්ජනිට්ඨං. තස්ස හි කායාදයො අත්ථී, තෙහි පන කතකම්මං කුසලාකුසලං නාම න හොති, කිරියමත්තෙ යත්වා අවිපාකං හොති. එවමස්ස කම්මං නත්ථිතාය එව අජ්ජනිට්ඨං නාම ජාතන්ති. චතුත්ථං.

5. නගරසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ නාමරූපෙ බො සති විඤ්ඤාණන්ති එත්ථ “සඬබ්බාරෙසු සති විඤ්ඤාණ”න්ති ව “අවිජ්ජාය සති සඬබ්බාරා”ති ව චත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තදුභයම්පි න වුත්තං. කස්මා? අවිජ්ජාසඬබ්බාරා හි තතියො භවො, තෙහි සද්ධිං අයං විපස්සනා න සටියති. මහාපුරිසො හි පච්චුජ්ජන්තපඤ්චවොකාරවසෙන අහිනිවිට්ඨොති.

නනු ව අවිජ්ජාසඬබ්බාරෙසු අදිට්ඨෙසු න සක්කා බුද්ධෙන භවිතුන්ති. සච්චං න සක්කා, ඉමිනා පන තෙ භවඋපාදානතණ්භාවසෙන දිට්ඨාව. තස්මා යථා නාම ගොධං අනුබන්ධන්තො පුරිසො තං කූපං පටිට්ඨං දිස්වා ඔතරිත්වා පටිට්ඨට්ඨානං.

බණිත්වා ගොඩං ගහෙත්වා පක්කමෙයා, න පරභාගං බනෙයා, කස්මා? කස්සචි නත්ථිතාය. එවං මහාපුරිසොපි ගොඩං අනුබන්ධන්තො පුරිසො විය බොධිපල්ලඛකෙ නිසින්තො ජරාමරණතො පටියාය “ඉමස්ස අයං පච්චයො, ඉමස්ස අයං පච්චයො”ති පරියෙසන්තො යාව නාමරූපධම්මානං පච්චයං දිස්වා තස්සපි පච්චයං පරියෙසන්තො විඤ්ඤාණමෙව අද්දස. තතො “එත්තකො පඤ්චවොකාරභවවසෙන සම්මසනවාරො”ති විපස්සනං පටිනිවත්තෙසි, පරතො තුව්ඡකූපස්ස අභින්නටියානං විය අවිජ්ජාසඬ්ඛාරද්වයං අත්ථි, තදෙනං හෙට්ඨා විපස්සනාය ගහිතත්තා පාටියෙක්කං සම්මසනුපගං න භොතීති න අග්ගහෙසි.

පච්චුදාවත්තතීති පටිනිවත්තති. කතමං පනෙත්ථ විඤ්ඤාණං පච්චුදාවත්තතීති? පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණමපි විපස්සනාවිඤ්ඤාණමපි. තත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පච්චයතො පටිනිවත්තති, විපස්සනාවිඤ්ඤාණං ආරම්මණතො. උභයමපි නාමරූපං නාතික්කමති, නාමරූපතො පරං න ගච්ඡති. එත්තාවතා ජායෙථ වාතිආදීසු විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ භොන්තෙ, නාමරූපෙ විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ භොන්තෙ, ද්වීසුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු භොන්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා. ඉතො හි පරං කිමඤ්ඤං ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා, නනු එතදෙව ජායති ව උපපජ්ජති වාති?

එවං සද්ධිං අපරාපරවුතිපටිසන්ධිහි පඤ්ච පදානි දස්සෙත්වා පුන තං එත්තාවතාති වුත්තමත්ථං නියාතෙත්තො යදිදං නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වත්වා තතො පරං අනුලොමපච්චයාකාරවසෙන විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපමූලකං ආයතිජරාමරණං දස්සෙතුං නාමරූපපච්චයා සලායතනන්තිආදිමාහ.

අඤ්ජසන්ති මග්ගස්සෙව වෙවචනං. උද්ධාපවත්තන්ති ආපතො උග්ගතත්තා උද්ධාපන්ති ලද්ධවොහාරෙන පාකාරවත්ථුනා සමන්තාගතං. රමණීයන්ති සමන්තා චතුත්තං ද්වාරානං අබ්භන්තරෙ ව නානාභණ්ඩානං සම්පත්තියා රමණීයං. මාපෙහීති මහාජනං පෙසෙත්වා වාසං කාරෙහි. මාපෙයාති වාසං කාරෙයා. කාරෙන්තො ව පයමං අට්ඨාරස මනුස්සකොට්ඨො පෙසෙත්වා “සම්පුණ්ණ”න්ති පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරානි පඤ්චකුලානි පෙසෙයා. පුන පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරානි පඤ්චපඤ්ඤාසකුලානි පෙසෙයා. පුන පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරානි තිංස කුලානි පෙසෙයා. පුන පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරං කුලසහස්සං පෙසෙයා. පුන පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරානි එකාදසනභ්‍රතානි කුලානි පෙසෙයා. පුන පුච්ඡිත්වා “න තාව සම්පුණ්ණ”න්ති වුත්තෙ අපරානි චතුරාසීතිකුලසහස්සානි පෙසෙයා. පුන “සම්පුණ්ණ”න්ති පුච්ඡිතෙ, “මහාරාජ, කිං වදෙසි? මහන්තං නගරං අසම්බාධං, ඉමිනා නයෙන කුලානි පෙසෙත්වා න සක්කා පූරෙතුං, හෙරිං පන වරාපෙත්වා ‘අම්භාකං නගරං ඉමාය ව ඉමාය ව සම්පත්තියා සම්පන්නං, යෙ තත්ථ වසිතුකාමා, යථාසුඛං ගච්ඡන්තු, ඉමඤ්චිමඤ්ච පරිහාරං ලභිස්සන්ති’ති නගරස්ස වෙව වණ්ණං ලොකස්ස ව පරිහාරලාභං සොසාපෙථා”ති

වදෙයා. සො එවං කරෙයා. තතො මනුස්සා නගරගුණඤ්චෙව පරිහාරලාභඤ්ච
සුත්වා සබ්බදිසාහි සමොසරිත්වා නගරං පුරෙය්‍යං. තං අපරෙන සමයෙන
ඉද්ධඤ්චෙව අස්ස ඒතඤ්ච. තං සන්ධාය තදස්ස නගරං අපරෙන සමයෙන
ඉද්ධඤ්චෙව ඒතඤ්චාතිආදි වුත්තං.

තත්ථ ඉද්ධන්ති සමිද්ධං සුභික්ඛං. ඒතන්ති සබ්බසම්පත්තීහි පුජ්ථිතං.
බාහුජඤ්ඤන්ති බහුහි ඤාතබ්බං, බහුජනානං හිතං වා. “බහුජන”න්තිපි පාඨො.
ආකිණ්ණමනුස්සන්ති මනුස්සෙහි ආකිණ්ණං නිරන්තරං ථුට්ඨං.
වුඩ්ඪිවෙපුල්ලජපත්තන්ති වුඩ්ඪිජපත්තඤ්චෙව වෙපුල්ලජපත්තඤ්ච,
සෙට්ඨභාවඤ්චෙව විපුලභාවඤ්ච පත්තං, දසසහස්සවක්කවාළෙ අග්ගනගරං
ජාතන්ති අත්ථො.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අරඤ්ඤපවනෙ වරමානපුරිසො
විය හි දීපඛකරපාදමූලතො පට්ඨාය පාරමිසො පුරයමානො මහාපුරිසො දට්ඨබ්බො,
තස්ස පුරිසස්ස පුබ්බකෙහි මනුස්සෙහි අනුයාතමග්ගදස්සනං විය මහාසත්තස්ස
අනුපුබ්බෙන බොධිපල්ලඪිකෙ නිසින්නස්ස පුබ්බභාගෙ අට්ඨඪිගිකස්ස
විපස්සනාමග්ගස්ස දස්සනං, පුරිසස්ස තං එකපදිකමග්ගං අනුගච්ඡතො අපරභාගෙ
මහාමග්ගදස්සනං විය මහාසත්තස්ස උපරිවිපස්සනාය විණ්ණන්තෙ
ලොකුත්තරමග්ගදස්සනං, පුරිසස්ස තෙනෙව මග්ගෙන ගච්ඡතො පුරතො
නගරදස්සනං විය තථාගතස්ස නිබ්බානනගරදස්සනං, බහිනගරං පනෙත්ථ
අඤ්ඤෙන දිට්ඨං, අඤ්ඤෙන මනුස්සවාසං කතං, නිබ්බානනගරං සත්ථා සයමෙව
පස්සි, සයං වාසමකාසි. තස්ස පුරිසස්ස චතුත්තං ද්වාරානං දිට්ඨකාලො විය
තථාගතස්ස චතුත්තං මග්ගානං දිට්ඨකාලො, තස්ස චතුහි ද්වාරෙහි නගරං
පවිට්ඨකාලො විය තථාගතස්ස චතුහි මග්ගෙහි නිබ්බානං පවිට්ඨකාලො, තස්ස
නගරබ්හන්තරෙ හණ්ඩවචත්ථානකාලො විය තථාගතස්ස පච්චවෙක්ඛණ්ණඤාණෙන
පරොපණ්ණාසකුසලධම්මවචත්ථානකාලො. නගරස්ස අගාරකරණත්ථං
කුලපරියෙසනකාලො විය සත්ථු එලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වෙනෙයාසත්තෙ
වොලොකනකාලො, තෙන පුරිසෙන යාවිතස්ස රඤ්ඤො එකං මහාකුටුම්භිකං
දිට්ඨකාලො විය මහාබ්‍රහ්මිනා යාවිතස්ස හගවතො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං
දිට්ඨකාලො, රඤ්ඤො මහාකුටුම්භිකං පක්කොසාපෙත්වා “නගරවාසං කරොහි”ති
පහිතකාලො විය හගවතො එකස්මිං පච්ඡාහත්තෙ අට්ඨාරසයොජනමග්ගං ගන්ත්වා
ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ බාරාණසියං ඉසිපතනං පවිසිත්වා ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා
ධම්මං දෙසිතකාලො, මහාකුටුම්භිකෙන අට්ඨාරස පුරිසකොට්ඨො ගහෙත්වා නගරං
අජ්ඣාචුට්ඨකාලො විය තථාගතෙන ධම්මවක්කෙ පවත්තිතෙ ථෙරස්ස අට්ඨාරසහි
බ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතකාලො, එවං නිබ්බානනගරං පඨමං
ආවාසිතං, තතො සම්පුණ්ණං නගරන්ති පුච්ඡිත්වා න තාවාති වුත්තෙ පඤ්ච කුලානි
ආදිං කත්වා යාව චතුරාසිතිකුලසහස්සපෙසනං විය තථාගතස්ස පඤ්චමදිවසතො
පට්ඨාය අනත්තලක්ඛණසුත්තාදීනි දෙසෙත්වා පඤ්චවග්ගියෙ ආදිං කත්වා
යසපමුඛා පඤ්චපණ්ණාස කුලපුත්තා, තිංස හද්දවග්ගියා, සහස්සපුරාණජට්ඨා,
බිම්බිසාරපමුඛානි එකාදසපුරිසනහුත්තානි, තිරොකුට්ඨානුමොදනෙ

වතුරාසිතිසහස්සානීති එත්තකස්ස ජනස්ස අරියමග්ගං ඔතාරෙත්වා නිබ්බානනගරං පෙසිතකාලො, අථ තෙන නයෙන නගරෙ අපුරියමානෙ හෙරිං වරාපෙත්වා නගරස්ස වණ්ණසොසනං කුලානං පරිහාරලාභසොසනං විය ව මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ තත්ථ තත්ථ නිසිදිත්වා ධම්මකථිකානං නිබ්බානවණ්ණස්ස වෙව නිබ්බානප්පත්තානං ජාතිකත්තාරාදිනිත්ථරණානිසංසස්ස ව සොසනං, තතො සබ්බදිසාහි ආගන්ත්වා මනුස්සානං නගරසමොසරණං විය තත්ථ තත්ථ ධම්මකථං සුත්වා තතො තතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජං ආදිං කත්වා අනුලොමපටිපදං පටිපන්නානං අපරිමාණානං කුලපුත්තානං නිබ්බානසමොසරණං දට්ඨබ්බං.

පුරාණං මග්ගන්ති අරියං අට්ඨඨගිකං මග්ගං. අයඤ්ඤි අරියමග්ගො පවාරණසුත්තෙ (සං. නි. 1.215) අවත්තමානකට්ඨෙයන “අනුප්පන්නමග්ගො” ති වුත්තො, ඉමස්මිං සුත්තෙ අවළඤ්ජනට්ඨෙයන “පුරාණමග්ගො” ති. බ්‍රහ්මවරියන්ති සික්ඛත්තයසඬගහං සකලසාසනං. ඉද්ධන්ති ක්කානස්සාදෙන සම්ද්ධං සුභික්ඛං. ඒතන්ති අභිඤ්ඤාහරණෙහි පුජ්ථිතං. විත්ථාරිකන්ති විත්ථිණ්ණං. බාහුජඤ්ඤන්ති බහුජනවිඤ්ඤෙය්‍යං. යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්ති යාව දසසහස්සවක්කවාලෙ දෙවමනුස්සෙහි පරිවිජෙදො අත්ථි, එතස්මිං අන්තරෙ සුප්පකාසිතං සුදෙසිතං තථාගතෙනාති. පඤ්චමං.

6. සම්මසසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ ආමන්තෙසීති කස්මා ආමන්තෙසි? යස්මාස්ස සුබ්බමා තිලක්ඛණාහතා ධම්මදෙසනා උපට්ඨාසි. තස්මිං කිර ජනපදෙ මනුස්සා සහෙතුකා පඤ්ඤවත්තො. සිනිද්ධානි කිරෙත්ථ භොජනානි, තානිසෙවතො ජනස්ස පඤ්ඤා වඩ්ඪති, තෙ ගම්භිරං තිලක්ඛණාහතං ධම්මකථං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා භොන්ති. තෙනෙව භගවා දීසමජ්ඣිමෙසු මහාසතිපට්ඨානානි (දී. නි. 2.372 ආදයො) මහානිදානං (දී. නි. 2.95 ආදයො), ආනෙඤ්ජසප්පායං (ම. නි. 3.66 ආදයො), සංයුත්තකෙ වුළුනිදානාදිසුත්තන්ති එවමාදීනි අඤ්ඤානි ගම්භිරානි සුත්තානි තත්ථෙව කථෙසි. සම්මසථ නොති සම්මසථ නු. අන්තරං සම්මසන්ති අබ්භන්තරං පච්චයසම්මසනං. න සො භික්ඛු භගවතො චිත්තං ආරාධෙසීති පච්චයාකාරවසෙන බ්‍යාකාරාපෙතුකාමස්ස භගවතො තථා අබ්‍යාකරිත්වා ද්වත්තිංසාකාරවසෙන බ්‍යාකරොන්තො අජ්ඣාසයං ගහෙතුං නාසක්ඛි.

එතදවොචාති දෙසනා යථානුසන්ධිං න ගතා, දෙසනාය යථානුසන්ධිගමනත්ථං එතදවොච. තෙනහානන්ද, සුභාථාති ඉදං තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අසම්භින්නපදං. අඤ්ඤත්ථ හි එවං වුත්තං නාම නත්ථි. උපධිනිදානන්ති ඛන්ධුපධිනිදානං. ඛන්ධපඤ්චකඤ්භෙත්ථ උපධිනි අධිජ්ජෙතං. උප්පජ්ජතීති ජායති. නිව්සතීති පුනජ්ජනං පවත්තිවසෙන පතිට්ඨහති.

යං බො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපන්ති යං ලොකස්මිං පියසභාවඤ්චෙව මධුරසභාවඤ්ච. චක්ඛුං ලොකෙතිආදිසු ලොකස්මිඤ්ඤි චක්ඛාදිසු මමත්තෙන

අහිනිවිටියා සත්තා සම්පත්තියං පතිට්ඨිතා අත්තනො වක්ඛුං ආදාසාදීසු
 නිමිත්තග්ගහණානුසාරෙන විජ්ජසන්නපඤ්චපසාදං සුවණ්ණවිමානෙ
 උග්ගාටිතමණිසිහපඤ්ජරං විය මඤ්ඤන්ති, සොනං රජතපනාලිකං විය
 පාමඬගසුත්තං විය ව මඤ්ඤන්ති, තුඬගනාසාති ලද්ධවොහාරං සානං වට්ටෙන්වා
 යපිතහරිතාලවට්ටිං විය මඤ්ඤන්ති, ජිව්හං රත්තකම්බලපටලං විය
 මුදුසිනිද්ධමධුරරසදං මඤ්ඤන්ති, කායං සාලලට්ඨිං විය සුවණ්ණතොරණං විය ව
 මඤ්ඤන්ති, මනං අඤ්ඤෙසං මනෙන අසදිසං උළාරං මඤ්ඤන්ති.

නිව්වනො අද්දක්ඛුන්ති නිව්වන්ති අද්දසංසු. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. න
 පරිමුච්චිංසු දුක්ඛස්මාති සකලස්මාපි වට්ටදුක්ඛා න පරිමුච්චිංසු. දක්ඛිස්සන්තීති
 පස්සිස්සන්ති. ආපානියකංසොති සරකස්ස නාමං. යස්මා පනෙත්ථ ආපං පිවන්ති,
 තස්මා “ආපානියො”ති වුච්චති. ආපානියො ව සො කංසො වාති ආපානියකංසො.
 සුරාමණ්ඩසරකස්සෙන නාමං. “වණ්ණසම්පන්නො”ති ආදිවචනතො පන කංසෙ
 යිතපානමෙව එවං වුත්තං. සම්මාහිතත්තොති සම්මෙන අහිතත්තො.
 සම්මපරෙතොති සම්මෙන පුට්ඨො, අනුගතොති අත්ථො. පිවතො හි බො තං
 ඡාදෙස්සතීති පිවන්තස්ස තං පානියං වණ්ණාදිසම්පත්තියා රුචිවිස්සති, සකලසරීරං
 වා එරිත්වා තුට්ඨිං උජ්ජාදයමානං යස්සති. අජ්ජට්ඨිකාති අපච්චවෙක්ඛිත්වා.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – ආපානියකංසො විය හි ලොකෙ
 පියරූපං සාතරූපං ආරම්මණං දට්ඨබ්බං, සම්මාහිතත්තපුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො
 පුට්ඨජ්ජනො, ආපානියකංසෙන නිමන්තනපුරිසො විය ලොකෙ පියරූපෙන
 සාතරූපෙන ආරම්මණෙන නිමන්තකජ්ජනො, ආපානියකංසෙ සම්පත්තිඤ්ච
 ආදීනවඤ්ච ආරොචෙන්තො ආපානකමනුස්සො විය ආවරියුපජ්ඣායාදිකො
 කලායාණමිත්තො. යථෙව හි තස්ස පුරිසස්ස අපලොකිතමනුස්සො ආපානියකංසෙ
 ගුණඤ්ච ආදීනවඤ්ච ආරොචෙති, එවමෙව ආවරියො වා උපජ්ඣායො වා
 හික්ඛුනො පඤ්චසු කාමගුණෙසු අස්සාදඤ්ච නිස්සරණඤ්ච කථෙති.

තත්ථ යථා ආපානියකංසමිහි ගුණෙ ව ආදීනවෙ ව ආරොචිතෙ සො පුරිසො
 පියවණ්ණාදිසම්පදායමෙව සඤ්ජාතවෙගො “සථෙ මරණං භවිස්සති, පච්ඡා
 ජානිස්සාමී”ති සහසා අජ්ජට්ඨිකාය තං පිචිත්වා මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං
 නිගච්ඡති, එවමෙව, හික්ඛු, “පඤ්චසු කාමගුණෙසු දස්සනාදිවසෙන
 උජ්ජන්නසොමනස්සමත්තමෙව අස්සාදො, ආදීනවො පන
 දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකො බහු නානස්පකාරො, අජ්ජස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා
 බහුපායාසා”ති එවං ආවරියුපජ්ඣායෙහි ආනිසංසඤ්ච ආදීනවඤ්ච කථෙත්වා –
 “සමණපටිපදං පටිපජ්ජ, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භව හොජනෙ මත්තඤ්ඤු
 ජාගරියං අනුයුත්තො”ති එවං ඔවදිතොපි අස්සාදබද්ධචිත්තතාය “සථෙ
 වුත්තජ්ජකාරො ආදීනවො භවිස්සති, පච්ඡා ජානිස්සාමී”ති ආවරියුපජ්ඣායෙ
 අපසාදෙත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි වෙව චත්තපටිපත්තිඤ්ච පහාය ලොකාමිසකථං
 කථෙත්තො කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමතාය සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීතායාවත්තති. තතො
 දුච්චරිතාති පුරෙත්තො සන්ධිවිෂේදනාදිකාලෙ “වොරො අය”න්ති ගහෙත්වා

රඤ්ඤා දස්සිතො ඉධෙව හත්ථපාදාදිජෙදනං පත්වා සම්පරායෙ චතුසු අපායෙසු මහාදුක්ඛං අනුභොති.

පාතියෙන වා විනෙතුන්ති සිතෙන වාරිනා හරිතුං. දධිමණ්ඩකෙනාති දධිමණ්ඩනමත්තෙන. හට්ඨලොණිකායාති සලොණෙන සත්තුපාතියෙන. ලොණසොචිරකෙනාති සබ්බධඤ්ඤඵලකළීරාදීනි පක්ඛිපිත්වා ලොණසොචිරකං නාම කරොන්ති, තෙන.

ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ – සම්මාහිතත්තපුරිසො විය වට්ඨසන්තිස්සිතකාලෙ යොගාවචරො දට්ඨබ්බො, තස්ස පුරිසස්ස පටිසඬ්ඛා ආපාතියකංසං පහාය පාතියාදීනි පිපාසස්ස විනොදනං විය හික්ඛුනො ආවරියුපජ්ඣායානං ඔවාදෙ යත්වා ඡද්චාරාදීනි පරිග්ගහෙත්වා අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තස්ස අරහත්තඵලාධිගමො, පාතියාදීනි චත්තාරි පානානි විය හි චත්තාරො මග්ගා, තෙසු අඤ්ඤතරං පිවිත්වා සුරාපිපාසිතං විනොදෙත්වා සුඛිනො යෙන කාමං ගමනං විය ඛිණාසවස්ස චතුමග්ගපානං පිවිත්වා තණ්හං විනොදෙත්වා අගතපුබ්බං නිබ්බානදිසං ගමනකාලො වෙදිතබ්බො. ඡට්ඨං.

7. නළකලාපිසුත්තවණ්ණනා

67. සත්තමෙ කිත්තු ඛො, ආවුසොති කස්මා පුච්ඡති? “එවං පුට්ඨො කථං නු ඛො ඛ්‍යාකරෙය්‍යා” ති. ථෙරස්ස අජ්ඣාසයජානනත්ථං. අපිච අතීතෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා ඉමං පඤ්ඤං විනිච්ඡයිංසුති අනාගතෙ හික්ඛු ජාතිස්සන්තිති පි පුච්ඡති. ඉදානෙව ඛො මයන්ති ඉදං ථෙරො යස්ස නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයොති චුත්තං, තදෙව නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයොති චුත්තත්තා ආහ. නළකලාපියොති ඉධ පන අයකලාපාදිවසෙන උපමං අනාහරිත්වා විඤ්ඤාණනාමරූපානං අබලදුබ්බලභාවදස්සනත්ථං අයං උපමා ආහතා.

නිරොධො භොතීති එත්තකෙ යානෙ පච්චයුප්පන්තපඤ්චවොකාරහවචසෙන දෙසනා කටීතා. ඡත්තිංසාය චත්ථුභීති හෙට්ඨා විස්සජ්ජිතෙසු ද්වාදසසු පදෙසු එකෙකස්මිං තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙන ඡත්තිංසාය කාරණෙහි. එත්ථ ව පයමො ධම්මකථිකගුණො, දුතියා පටිපත්ති, තතියං පටිපත්තිඵලං. තත්ථ පයමනයෙන දෙසනාසම්පත්ති කටීතා, දුතියෙන සෙක්ඛභූමි, තතියෙන අසෙක්ඛභූමිති. සත්තමං.

8. කොසම්බිසුත්තවණ්ණනා

68. අට්ඨමෙ අඤ්ඤත්‍රෙවාති එකච්චො හි පරස්ස සද්දහිත්වා යං එස හණති, තං භූතන්ති ගණ්හාති. අපරස්ස නිසීදිත්වා වින්තෙන්තස්ස යං කාරණං රුච්චති, සො “අත්ථි එත”න්ති රුචියා ගණ්හාති. එකො “විරකාලතො පට්ඨාය එවං අනුස්සවො අත්ථි, භූතමෙත”න්ති අනුස්සවෙන ගණ්හාති. අඤ්ඤස්ස විතක්කයතො එකං කාරණං උපට්ඨාති, සො “අත්ථෙත”න්ති ආකාරපරිවිතක්කෙන ගණ්හාති. අපරස්ස වින්තයතො එකා දිට්ඨි උප්පජ්ජති, යායස්ස තං කාරණං නිජ්ඣායන්තස්ස ඛමති,

සො “අත්ථෙත” න්ති දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා ගණ්හාති. ථෙරො පන පඤ්චපි එතානි කාරණානි පටික්ඛිපිත්වා පච්චක්ඛඤාණෙන පටිවිද්ධිභාවං පුච්ඡන්තො අඤ්ඤාත්‍රෙව, ආවුසො මුසිල, සද්ධායාතිආදිමාහ. තත්ථ අඤ්ඤාත්‍රෙවාති සද්ධාදීනි කාරණානි යපෙත්වා, චිනා එතෙහි කාරණෙහිති අත්ථො. භවනිරොධො නිබ්බානන්ති පඤ්චක්ඛන්ධනිරොධො නිබ්බානං.

තුණ්හි අහොසීති ථෙරො ඛිණාසවො, අහං පන ඛිණාසවොති වා න වාති වා අවත්වා තුණ්හියෙව අහොසි. ආයස්මා නාරදො ආයස්මන්තං පට්ටියං එතදවොවාති කස්මා අවොව? සො කිර වින්තෙසි – “භවනිරොධො නිබ්බානං නාමාති සෙබ්බෙහිපි ජානිතබ්බො පඤ්ඤා එස, අයං පන ථෙරො ඉමං ථෙරං අසෙබ්බුමියා කාරෙති, ඉමං යානං ජානාපෙස්සාමි” ති එතං අවොව.

සම්මජ්ජපඤ්ඤාය සුදිට්ඨන්ති සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සුට්ඨු දිට්ඨං. න වම්හි අරහන්ති අනාගාමිමග්ගෙ ධීතත්තා අරහං න හොමීති දීපෙති. යං පනස්ස ඉදානි “භවනිරොධො නිබ්බානං” න්ති ඤාණං, තං එකුනච්ඡිතියා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙහි විමුත්තං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. උදපානොති විසතිංසහත්ථගම්හිරො පානීයකුපො. උදකචාරකොති උදකඋස්සිඤ්ඤවනචාරකො. උදකන්ති හි බො ඤාණං අස්සාති තීරෙ ධීතස්ස ඔලොකයතො එවං ඤාණං භවෙය්‍ය. න ව කායෙන චුසිත්වාති උදකං පන නීහරිත්වා කායෙන චුසිත්වා විහරිතුං න සක්කුණෙය්‍ය. උදපානෙ උදකදස්සනං විය හි අනාගාමිනො නිබ්බානදස්සනං, සම්මාහිතත්තපුරිසො විය අනාගාමී, උදකචාරකො විය අරහත්තමග්ගො, යථා සම්මාහිතත්තපුරිසො උදපානෙ උදකං පස්සති. එවං අනාගාමී පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන “උපරි අරහත්තඵලසමයො නාම අත්ථී” ති ජානාති. යථා පන සො පුරිසො උදකචාරකස්ස නත්ථිතාය උදකං නීහරිත්වා කායෙන චුසිතුං න ලහති, එවං අනාගාමී අරහත්තමග්ගස්ස නත්ථිතාය නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා අරහත්තඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං න ලහති. අට්ඨමං.

9. උපයන්තිසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ උපයන්තොති උදකචඩ්ඨනසමයෙ උපරි ගච්ඡන්තො. මහානදියොති ගඬිගායමුනාදිකා මහාසරිතායො. උපයාපෙතීති උපරි යාපෙති, වඩ්ඪෙති පුරෙතීති අත්ථො. අවිජ්ජා උපයන්තීති අවිජ්ජා උපරි ගච්ඡන්ති සඬ්ඛාරානං පච්චයො භවිතුං සක්කුණන්ති. සඬ්ඛාරෙ උපයාපෙතීති සඬ්ඛාරෙ උපරි යාපෙති වඩ්ඪෙති. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපයන්තොති අපගච්ඡන්තො ඔසරන්තො. අවිජ්ජා අපයන්තීති අවිජ්ජා අපගච්ඡමානා ඔසරමානා උපරි සඬ්ඛාරානං පච්චයො භවිතුං න සක්කුණන්තිති අත්ථො. සඬ්ඛාරෙ අපයාපෙතීති සඬ්ඛාරෙ අපගච්ඡාපෙති. එස නයො සබ්බපදෙසු. නවමං.

10. සුසිමසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ ගරුකතොති සබ්බෙහි දෙවමනුස්සෙහි පාසාණවිජත්තං විය විත්තෙන ගරුකතො. මානිකොති මනෙන පියායිතො. පූජිතොති චතුපච්චයපුජාය පූජිතො. අපචිතොති නිවචුත්තිකරණෙන අපචිතො. සත්ථාරඤ්ඤි දිස්වා මනුස්සා හත්ථික්ඛන්ධාදීහි ඔතරන්ති මග්ගං දෙන්ති, අංසකුටතො සාටකං අපනෙන්ති, ආසනතො වුට්ඨහන්ති වන්දන්ති. එවං සො තෙහි අපචිතො නාම භොති. සුසිමොති එවංනාමකො වෙදඬිගෙසු කුසලො පණ්ඩිතපරිබ්බාජකො. එහි ත්වන්ති තෙසං කිර එතදභොසි – “සමණො ගොතමො න ජාතිගොත්තාදීනි ආගම්ම ලාභග්ගප්පත්තො ජාතො, කච්ඡෙට්ඨො පනෙස උත්තමකවිතාය සාවකානං ගන්ථං බන්ධිත්වා දෙන්ති, තං තෙ උග්ගණ්හිත්වා උපට්ඨාකානං උපනිසින්නකථම්පි අනුමොදනම්පි සරහඤ්ඤම්පිති එවමාදීනි කථෙන්නි, තෙ තෙසං පසන්නා ලාභං උපසංහරන්ති. සවෙ මයං යං සමණො ගොතමො ජානාති, තතො ථොකං ජානෙය්‍යාම, අත්තනො සමයං තත්ථ පක්ඛිපිත්වා මයම්පි උපට්ඨාකානං කථෙය්‍යාම, තතො එතෙහි ලාභිතරා භවෙය්‍යාම. කො නු බො සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා බිජ්ජමෙව උග්ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සති” ති. තෙ එවං විත්තෙන්වා “සුසිමො පට්ඨෙලො” ති දිස්වා තං උපසඩ්ධකම්ත්වා එවමාහංසු.

යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඩ්ධකම්ති කස්මා උපසඩ්ධකම්? එවං කිරස්ස අභොසි, “කස්ස නු බො සන්තිකං ගන්ත්වා අහං ඉමං ධම්මං බිජ්ජං ලද්ධං සක්ඛිස්සාමි” ති? තතො විත්තෙසි – “සමණො ගොතමො ගරු තෙජ්ජස්සදො නියමමනුයුත්තො, න සක්කා අකාලෙ උපසඩ්ධකම්තුං, අඤ්ඤෙපි බහු ඛත්තියාදයො සමණං ගොතමං උපසඩ්ධකම්ත්ති, තස්මිම්පි සමයෙ න සක්කා උපසඩ්ධකම්තුං. සාවකෙසුපිස්ස සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො විපස්සනාලක්ඛණම්හි එතදග්ගෙ යපිතො, මහාමොග්ගල්ලානො සමාධිලක්ඛණස්මි. එතදග්ගෙ යපිතො, මහාකස්සපො ධුතඬිගධරෙසු අනුරුද්ධො දිබ්බචක්ඛකෙසු, පුණ්ණො මන්නාණිපුත්තො ධම්මකථිකෙසු, උපාලිත්ථෙරො විනයධරෙසු එතදග්ගෙ යපිතො, අයං පන ආනන්දො බහුස්සුතො තිපිටකධරො, සත්ථාපිස්ස තත්ථ තත්ථ කථිතං ධම්මං ආහරිත්වා කථෙති, පඤ්චසු යානෙසු එතදග්ගෙ යපිතො, අට්ඨන්තං වරානං ලාභී, චතුහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතො, තස්ස සම්පං ගතො බිජ්ජං ධම්මං ලද්ධං සක්ඛිස්සාමි” ති. තස්මා යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඩ්ධකම්.

යෙන භගවා තෙනුපසඩ්ධකම්ති කස්මා සයං අපබ්බාජෙන්වා උපසඩ්ධකම්? එවං කිරස්ස අභොසි – “අයං තිත්ථියසමයෙ පාටියෙක්කො ‘අහං සත්ථා’ ති පටිජානන්තො වරති, පබ්බජිත්වා සාසනස්ස අලාභායපි පරිසක්කෙය්‍ය. න බො පනස්සාහං අජ්ඣාසයං ආජානාමි, සත්ථා ජාතිස්සති” ති. තස්මා තං ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඩ්ධකම්. තෙනභානන්ද, සුසිමං පබ්බාජෙථාති සත්ථා කිර විත්තෙසි – “අයං පරිබ්බාජකො තිත්ථියසමයෙ ‘අහං පාටියෙක්කො සත්ථා’ ති පටිජානමානො වරති, ‘ඉධ මග්ගබ්‍රහ්මවරියං වරිතුං ඉච්ඡාමි’ ති කිර වදති. කිං නු බො මයි පසන්නො, උදාහු මය්හං සාවකෙසු, උදාහු මය්හං වා මම සාවකානං වා ධම්මකථාය පසන්නො” ති? අථස්ස එකට්ඨානෙපි පසාදාභාවං ඤත්වා, “අයං මම සාසනෙ

ධම්මං ටෙතෙස්සාමීති පබ්බජති. ඉතිස්ස ආගමනං අපරිසුද්ධං; නිජ්ඣත්ති නු ඛො කිදිසා’ති? ඔලොකෙන්තො “කිඤ්චාපි ‘ධම්මං ටෙතෙස්සාමී’ති පබ්බජති, කතිපාහෙනෙව පන සටෙන්වා අරහත්තං ගණ්හිස්සති”ති ඤාත්වා “තෙනහානන්ද, සුසිමං පබ්බාපෙථා”ති ආහ.

අඤ්ඤා බ්‍යාකතා හොතීති තෙ කිර හික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා තෙමාසං වස්සං වසන්තා තස්මිංයෙව අන්තොතෙමාසෙ සටෙන්තා වායමන්තා අරහත්තං පටිලභිංසු. තෙ “පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොවෙස්සාමා”ති පවාරිතපවාරණා සෙනාසනං සංසාමෙන්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා අත්තනො පටිලද්ධගුණං ආරොවෙසුං. තං සන්ධායෙනං චුත්තං. අඤ්ඤාති අරහත්තස්ස නාමං. බ්‍යාකතාති ආරොචිතා. අස්සොසීති සො කිර ඔහිතසොතො හුත්වා තෙසං තෙසං හික්ඛුනං ධීතට්ඨානං ගච්ඡති තං තං කථං සුණ්තුකාමො. යෙන තෙ හික්ඛු තෙනුපසඬකමීති කස්මා උපසඬකමී? තං කිරස්ස පවත්ති. සුත්වා එතදහොසි – “අඤ්ඤා නාම ඉමස්මිං සාසනෙ පරමජ්ජමාණං සාරභූතා ආවරියමුට්ඨි මඤ්ඤෙ භවිස්සති, පුච්ඡිත්වා නං ජානිස්සාමී”ති. තස්මා උපසඬකමී.

අනෙකච්ඡිතන්ති අනෙකච්චිධං. ඉද්ධිවිධන්ති ඉද්ධිකොට්ඨාසං. ආවිභාවං තිරොභාවන්ති ආවිභාවං ගහෙන්වා තිරොභාවං, තිරොභාවං ගහෙන්වා ආවිභාවං කාතුං සක්කොථාති පුච්ඡති. තිරොකුට්ටන්ති පරකුට්ටං. ඉතරපද්ද්වයෙපි එසෙව නයො. උම්මුජ්ජනිමුජ්ජන්ති උම්මුජ්ජනඤ්ච නිමුජ්ජනඤ්ච. පල්ලඬකෙනාති පල්ලඬකඛන්ධනෙන. කමථාති නිසිදිතුං වා ගන්තුං වා සක්කොථාති පුච්ඡති? පක්ඛී සකුණොති පක්ඛයුත්තො සකුණො. අයමෙන්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පන ඉමස්ස ඉද්ධිවිධස්ස, ඉතො පරෙසං දිබ්බසොතාදීනඤ්ච වණ්ණනානයො විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බොති.

සන්තා විමොක්ඛාති අඬගසන්තතාය වෙව ආරම්මණසන්තතාය ව සන්තා ආරුජ්ජවිමොක්ඛා. කායෙන චුසිත්වාති නාමකායෙන චුසිත්වා පටිලභිත්වා. පඤ්ඤාවිමුත්තා ඛො මයං, ආචුසොති, ආචුසො, මයං නිජ්ඣානකා සුක්ඛවිපස්සකා පඤ්ඤාමත්තෙනෙව විමුත්තාති දස්සෙති. ආජානෙය්‍යාසි වා ත්වං, ආචුසො සුසිම, න වා ත්වං ආජානෙය්‍යාසීති කස්මා එවමාහංසු? එවං කිර තෙසං අහොසි – “මයං ඉමස්ස අජ්ඣාසයං ගහෙන්වා කටෙතුං න සක්ඛිස්සාම, දසබ්බං පන පුච්ඡිත්වා නික්කඬ්ඛො භවිස්සති”ති. ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති විපස්සනාඤාණං, තං පඨමතරං උජ්ජජ්ජති. නිබ්බානෙ ඤාණන්ති විපස්සනාය විණ්ණන්තෙ පවත්තමග්ගඤාණං, තං පච්ඡා උජ්ජජ්ජති. තස්මා භගවා එවමාහ.

ආජානෙය්‍යාසි වාතිආදි කස්මා චුත්තං? විනාපි සමාධිං එවං ඤාණුජ්ජත්තිදස්සනත්ථං. ඉදඤ්චි චුත්තං හොති – සුසිම, මග්ගො වා එලං වා න සමාධිනිස්සන්දො, න සමාධිආනිසංසො, න සමාධිස්ස නිජ්ඣත්ති, විපස්සනාය පනෙසො නිස්සන්දො, විපස්සනාය ආනිසංසො, විපස්සනාය නිජ්ඣත්ති, තස්මා

ජානෙය්‍යාසි වා ත්වං, න වා ත්වං ජානෙය්‍යාසි, අපං බො ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං පුබ්බෙ,
පච්ඡා නිබ්බානෙ ඤාණන්ති.

ඉදානිස්ස පටිච්චෙධහබ්බතං ඤත්වා තෙපරිච්චං ධම්මදෙසනං දෙසෙන්නො තං
කිං මඤ්ඤසි, සුසිම? රූපං නිව්චං වා අනිව්චං වාතිආදිමාහ? තෙ
පරිච්චදෙසනාවසානෙ පන ථෙරො අරහත්තං පත්තො. ඉදානිස්ස අනුයොගං
ආරොපෙන්නො ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති, සුසිම, පස්සසීතිආදිමාහ. අපි පන ත්වං,
සුසිමාති ඉදං කස්මා ආරහි? නිජ්ඣානකානං සුක්ඛවිපස්සකභික්ඛුනං
පාකට්ඨකරණත්ථං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො – න කෙවලං ත්වමෙව නිජ්ඣානකො
සුක්ඛවිපස්සකො, එතෙපි භික්ඛු ඵවරූපායෙවාති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙවාති.
දසමං.

මහාවග්ගො සත්තමො.

8. සමණුච්ඡෙදිකවග්ගො

1. ජරාමරණසුත්තාදිවණ්ණනා

71-72. සමණුච්ඡෙදිකවග්ගෙ ජරාමරණාදීසු එකෙකපදවසෙන එකෙකං කත්වා
එකාදස සුත්තාති වුත්තාති, තාති උත්තානත්ථානෙවාති.

සමණුච්ඡෙදිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. අන්තරපෙය්‍යාලං

1. සත්ථුසුත්තාදිවණ්ණනා

73. ඉතො පරං ‘සත්ථා පරියෙසිතබ්බො’ තිආදිනයප්පවත්තා ද්වාදස
අන්තරපෙය්‍යාලවග්ගා නාම භොන්ති. තෙ සබ්බෙපි තථා තථා බුජ්ඣනකානං
වෙනෙය්‍යපුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තා. තත්ථ සත්ථාති බුද්ධො වා භොතු
සාවකො වා, යං නිස්සාය මග්ගඤ්ඤාණං ලහති, අයං සත්ථා නාම, සො
පරියෙසිතබ්බො. සික්ඛා කරණියාති තිව්ධාපි සික්ඛා කාතබ්බා. යොගාදීසු යොගොති
පයොගො. ඡන්දොති කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො. උස්සොළ්භීති සබ්බසහං
අධිමත්තවීරියං. අප්පට්ඨානීති අනිවත්තනා. ආතප්පන්ති කිලෙසතාපනවීරියමෙව.
සාතච්චන්ති සතතකිරියං. සතීති ජරාමරණාදිවසෙන චතුසච්චපරිග්ගාහිකා සති.
සම්පජ්ඣන්ති තාදිසමෙව ඤාණං. අප්පමාදොති සච්චභාවනාය අප්පමාදො. සෙසං
සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අන්තරපෙය්‍යාලො නවමො.

නිදානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අභිසමයසංයුත්තං

1. නබ්බිබාසුත්තවණ්ණනා

74. අභිසමයසංයුත්තස්ස පටිමෙ නබ්බිබාසන්ති මංසට්ඨානෙන විමුත්තෙ නබ්බේගෙ. නබ්බිබා ව නාම ලොකියානං මහතීපි හොති, සත්ථු පන රත්තුප්පලපත්තකොටි විය සුබ්බමා. කථං පනෙත්ථ පංසු පතිට්ඨිතොති? අධිට්ඨානබලෙන. භගවතා හි අත්ථං ඤාපෙතුකාමෙන අධිට්ඨානබලෙන තත්ථ පතිට්ඨාපිතො. සතිමං කලන්ති මහාපට්ඨියා පංසුං සතකොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකකොට්ඨාසං. පරතොපි එසෙව නයො. අභිසමෙතාවිනොති පඤ්ඤාය අරියසච්චානි අභිසමෙත්වා ඨිතස්ස. පුරිමං දුක්ඛක්ඛන්ධං පරික්ඛිණං පරියාදිණ්ණං උපනිධායාති එතදෙව බහුතරං දුක්ඛං, යදිදං පරික්ඛිණන්ති එවං පටිමං චුත්තං දුක්ඛක්ඛන්ධං උපනිධාය, ඤාණෙන තං තස්ස සන්තිකෙ යපෙත්වා උපපරික්ඛියමානෙති අත්ථො. කතමං පනෙත්ථ පුරිමදුක්ඛං නාම? යං පරික්ඛිණං. කතමං පන පරික්ඛිණං? යං පටිමමග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය. කතමං පන උපනිධාය? යං සත්තස්ස අත්තභාවෙසු අපායෙ අට්ඨමඤ්ච පටිසන්ධිං ආදිං කත්වා යත්ථ කත්ථවි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සබ්බං තං පරික්ඛිණන්ති වෙදිතබ්බං. සත්තක්ඛන්තුන්ති සත්ත වාරෙ, සත්තස්ස අත්තභාවෙසුති අත්ථො. පරමතාති ඉදමස්ස පරං පමාණන්ති දස්සෙති. මහත්ථියොති මහතො අත්ථස්ස නිප්ථාදකො. පටිමං.

2. පොක්ඛරණිසුත්තවණ්ණනා

75. දුතියෙ පොක්ඛරණීති වාපි. උබ්බෙධෙනාති ගම්භීරතාය. සමතිත්තිකාති මුඛවට්ටිසමා. කාකපෙය්‍යාති සක්කා හොති තීරෙ ඨිතෙන කාකෙන පකතියාපි මුඛතුණ්ඩිකං ඔතාරෙත්වා පාතුං. දුතියං.

3. සංභෙජ්ජදකසුත්තාදිවණ්ණනා

76-77. තතියෙ යත්ථිමාති යස්මිං සම්භිජ්ජට්ඨානෙ ඉමා. සංසන්දන්තීති සමාගන්ත්වා සන්දන්ති. සමෙත්තීති සමාගච්ඡන්ති. ද්වෙ වා ති වාති ද්වෙ වා තිණි වා. උදකච්ඡිතානීති උදකඛිත්ථුනි. සංභෙජ්ජදකන්ති අඤ්ඤාහි නදීහි සද්ධිං සම්භින්නට්ඨානෙ උදකං. චතුත්ථං උත්තානත්ථමෙව. තතියචතුත්ථානි.

5. පට්ඨිසුත්තාදිවණ්ණනා

78-84. පඤ්චමෙ මහාපට්ඨියාති චක්කවාලබ්භන්තරාය මහාපට්ඨියා උද්ධරිත්වා. කොලට්ඨිමත්තියොති පදරට්ඨිපමාණා. ගුළිකාති මත්තිකගුළිකා. උපනික්ඛිපෙය්‍යාති එකස්මිං යානෙ යපෙය්‍ය. ඡට්ඨාදිසු චුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරියොසානෙ පන අඤ්ඤතිත්ථියසමණ්‍රාග්මණපරිබ්බාජකානං අධිගමොති

බාහිරකානං සබ්බොපි ගුණාධිගමො පයමමග්ගෙන අධිගතගුණානං සතභාගමිපි සහස්සභාගමිපි සතසහස්සභාගමිපි න උපගච්ඡතීති. පඤ්චමාදීති.

අභිසමයසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ධාතුසංයුත්තං

1. නානත්තවග්ගො

1. ධාතුනානත්තසුත්තවණ්ණනා

85. ධාතුසංයුත්තස්ස පයමෙ නිස්සත්තට්ඨසුඤ්ඤතට්ඨසඬ්ඛාතෙන සභාවට්ඨෙන ධාතූනි ලද්ධනාමානං ධම්මානං නානාසභාවො ධාතුනානත්තං. චක්ඛුධාතූනිආදීසු චක්ඛුපසාදො චක්ඛුධාතු, රූපාරම්මණං රූපධාතු, චක්ඛුපසාදවත්ථුකං චිත්තං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු. සොතපසාදො සොතධාතු, සද්දාරම්මණං සද්දධාතු, සොතපසාදවත්ථුකං චිත්තං සොතවිඤ්ඤාණධාතු. ඝාතපසාදො ඝාතධාතු, ගන්ධාරම්මණං ගන්ධධාතු, ඝාතපසාදවත්ථුකං චිත්තං ඝාතවිඤ්ඤාණධාතු. ජීවිහාපසාදො ජීවිහාධාතු, රසාරම්මණං රසධාතු, ජීවිහාපසාදවත්ථුකං චිත්තං ජීවිහාවිඤ්ඤාණධාතු. කායපසාදො කායධාතු, ථොට්ඨබ්බාරම්මණං ථොට්ඨබ්බධාතු, කායපසාදවත්ථුකං චිත්තං කායවිඤ්ඤාණධාතු. තිස්සො මනොධාතූයො මනොධාතු, වෙදනාදයො තයො ඛන්ධා සුඛමරූපානි නිබ්බානඤ්ච ධම්මධාතු, සබ්බමිපි මනොවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණධාතූති. එත්ථ ච සොළස ධාතූයො කාමාවචරා, අවසානෙ ද්වෙ චතුභුමිකානි. පයමං.

2. එස්සනානත්තසුත්තවණ්ණනා

86. දුතියෙ උප්පජ්ජති එස්සනානත්තන්ති නානාසභාවො එස්සො උප්පජ්ජති. තත්ථ චක්ඛුසම්පස්සාදයො චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසම්පයුත්තා, මනොසම්පස්සො මනොද්වාරෙ පයමජ්චනසම්පයුත්තො, තස්මා. මනොධාතුං පටිච්චාති මනොද්වාරාවජ්ජනං කිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතුං පටිච්ච පයමජ්චනසම්පස්සො උප්පජ්ජතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. දුතියං.

3. නොඑස්සනානත්තසුත්තවණ්ණනා

87. තතියෙ නො මනොසම්පස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති මනොධාතූනි මනොද්වාරෙ පයමජ්චනසම්පයුත්තං එස්සං පටිච්ච ආවජ්ජනකිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතු නො උප්පජ්ජතීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. තතියං.

4. වෙදනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

88. චතුත්ථෙ චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනාති සම්පට්ඨිජනමනොධාතුතො පට්ඨාය සබ්බාපි තස්මිං ද්වාරෙ වෙදනා චත්තෙය්‍යුං, නිබ්බන්තිථාසුකත්ථං පන අනන්තරං සම්පට්ඨිජනවෙදනමෙව ගහෙතුං චට්ටතීති වුත්තං. මනොසම්ඵස්සං පට්ඨිවාති මනොද්වාරෙ ආවජ්ජනසම්ඵස්සං පට්ඨිව පයමජචනවෙදනා, පයමජචනසම්ඵස්සං පට්ඨිව දුතියජචනවෙදනාති අයමධිජ්ජායො. චතුත්ථං.

5. දුතියවෙදනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

89. පඤ්චමෙ තතියචතුත්ථෙසු වුත්තනායාව එකතො කත්වා දෙසිතාති. ඉති දුතියාදීසු චතුසු සුත්තෙසු මනොධාතුං මනොධාතුති අගහෙත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං මනොධාතුති ගහිතං. සබ්බාති චෙතාති තථා තථා කථිතෙ බුද්ධිකානානං අජ්ඣාසයෙන දෙසිතාති. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. පඤ්චමං.

6. බාහිරධාතුනානත්තසුත්තවණ්ණනා

90. ඡට්ඨෙය්‍ය පන පඤ්ච ධාතුයො කාමාවචරා, ධම්මධාතු චතුභූමිකාති. ඡට්ඨං.

7. සඤ්ඤානානත්තසුත්තවණ්ණනා

91. සත්තමෙ රූපධාතුති ආපාථෙ පතිතං අත්තනො වා පරස්ස වා සාටකචෙට්ඨනාදිවත්ථුකං රූපාරම්මණං. රූපසඤ්ඤාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා සඤ්ඤා. රූපසඤ්ඤාපොති සම්පට්ඨිජනාදීහි තිහි චිත්තෙහි සම්පයුත්තො සඤ්ඤාපො. රූපච්ඡන්දොති රූපෙ ඡන්දිකතට්ඨෙය්‍ය ඡන්දො. රූපපරිලාභොති රූපෙ අනුඛතතට්ඨෙය්‍ය පරිලාභො. රූපපරියෙසනාති පරිලාභෙ උප්පන්නෙ සන්දිට්ඨසම්භත්තෙ ගහෙත්වා තස්ස රූපස්ස පටිලාභත්ථාය පරියෙසනා. එත්ථ ච සඤ්ඤාසඤ්ඤාප්පජන්දා එකජචනවාරෙපි නානාජචනවාරෙපි ලබ්භන්ති, පරිලාභපරියෙසනා පන නානාජචනවාරෙයෙව ලබ්භන්තිති. එවං බො, භික්ඛවෙ, ධාතුනානත්තන්ති එත්ථ ච එවං රූපාදිනානාසභාවං ධාතුං පට්ඨිව රූපසඤ්ඤාදිනානාසභාවසඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සත්තමං.

8. නොපරියෙසනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

92. අට්ඨමෙ නො ධම්මපරියෙසනං පට්ඨිව උප්පජ්ජති ධම්මපරිලාභොති එවං ආගතං පටිසෙධමත්තමෙව නානං. අට්ඨමං.

9. බාහිරඵස්සනානත්තසුත්තාදිවණ්ණනා

93-94. නවමෙ උප්පජ්ජති රූපසඤ්ඤාති වුත්තජ්ජකාරෙ ආරම්මණෙ උප්පජ්ජති සඤ්ඤා. රූපසඤ්ඤාපොති තස්මිංයෙව ආරම්මණෙ තිහි චිත්තෙහි සම්පයුත්තසඤ්ඤාපො. රූපසම්ඵස්සොති තදෙවාරම්මණං චුසමානො ඵස්සො.

වෙදනාති තදෙව ආරම්මණං අනුභවමානා වෙදනා. ඡන්දාදයො චුත්තනායාව.
 රූපලාභොති පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං “රූපලාභො”ති චුත්තං.
 අයං තාව සබ්බසංඛාරානිකනායො එකස්මිං යෙවාරම්මණෙ සබ්බධම්මානං
 උප්පත්තිවසෙන චුත්තො. අපරො ආගන්තුකාරම්මණමිස්සකො හොති –
 රූපසඤ්ඤා රූපසංඛිකප්පො එස්සො වෙදනාති ඉමෙ තාව චත්තාරො ධම්මා
 ධුවපරිභොගෙ නිබද්ධාරම්මණෙ හොන්ති. නිබද්ධාරම්මණඤ්ඤි ඉට්ඨං කන්තං
 මනාපං පියං යංකිඤ්චි විය උපට්ඨාති, ආගන්තුකාරම්මණං පන යංකිඤ්චි සමානම්පි
 බොහෙත්වා තිට්ඨති.

තත්ත්වං වත්ථු – එකො කිර අමච්චපුත්තො ගාමියෙහි පරිවාරිතො ගාමමජ්ඣෙකං
 යත්වා කම්මං කරොති. තස්මිඤ්චස්ස සමයෙ උපාසිකා නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා
 අලංකාරපටියත්තා ධාතිගණපරිවුතා ගෙහං ගච්ඡති. සො දුරතො දිස්වා
 “ආගන්තුකමාතුගාමො භවිස්සති”ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා “ගච්ඡ, භණෙ ජානාහි,
 කා එසා”ති පුරිසං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා තං දිස්වා පච්චාගතො, “කා එසා”ති
 පුට්ඨො යථාසභාවං ආරොචෙසි. එවං ආගන්තුකාරම්මණං බොහෙති. තස්මිං
 උප්පන්නො ඡන්දො රූපඡන්දො නාම, තදෙව ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නො
 පරිලාභො රූපපරිලාභො නාම, සභායෙ ගණ්හිත්වා තස්ස පරියෙසනං
 රූපපරියෙසනා නාම, පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං රූපලාභො
 නාම.

උරුචල්ලියවාසී චූළතිස්සත්ථෙරො පනාහ – “කිඤ්චාපි භගවතා එස්සවෙදනා
 පාළියා මජ්ඣෙකෙ ගහිතා, පාළිං පන පරිවට්ටෙත්වා චුත්තප්පකාරෙ ආරම්මණෙ
 උප්පන්නා සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, තස්මිංයෙව සංඛිකප්පො රූපසංඛිකප්පො තස්මිං
 ඡන්දො රූපච්ඡන්දො, තස්මිං පරිලාභො රූපපරිලාභො, තස්මිං පරියෙසනා
 රූපපරියෙසනා, පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං රූපලාභො. එවං
 ලද්ධාරම්මණෙ පන පුසනං එස්සො, අනුභවනං වෙදනා. රූපසම්ඵස්සො
 රූපසම්ඵස්සජා වෙදනාති ඉදං ද්වයං ලබ්භති”ති. අපරම්පි අවිභූතවාරං නාම
 ගණ්හන්ති. ආරම්මණඤ්ඤි සාණ්පාකාරෙහි වා පරික්ඛිත්තං තිණපණ්ණාදිහි වා
 පට්ච්ඡන්තං හොති, තං “උපඨං දිට්ඨං මෙ ආරම්මණං, සුට්ඨු නං පස්සිස්සාමි”ති
 ඕලොකයතො තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නා සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා නාම.
 තස්මිංයෙව උප්පන්නා සංඛිකප්පාදයො රූපසංඛිකප්පාදයො නාමාති වෙදිතබ්බා.
 එත්ථාපි ව සඤ්ඤාසංඛිකප්පඵස්සවෙදනාඡන්දා එකජවනවාරෙපි නානාජවනවාරෙපි
 ලබ්භන්ති, පරිලාභපරියෙසනාලාභා නානාජවනවාරෙයෙවති. දසමං
 උත්තානමෙවති. නවමදසමාති.

නානත්තවග්ගො පඨමො.

2. දුතියවග්ගො

1. සත්තධාතුසුත්තවණ්ණනා

95. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ ආභාධාතුති ආලොකධාතු. ආලොකස්සපි ආලොකකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා උප්පන්නජ්ඣානස්සාපිති සභාරම්මණස්ස ඝානස්ස එතං නාමං. සුභධාතුති සුභකසිණෙ උප්පන්නජ්ඣානවසෙන සභාරම්මණජ්ඣානමෙව. ආකාසානඤ්චායතනමෙව ආකාසානඤ්චායතනධාතු. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධොව සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධධාතු. ඉති භගවා අනුසන්ධිකුසලස්ස භික්ඛුනො තත්ථ නිසිදිත්වා පඤ්භං පුච්ඡතුකාමස්ස ඔකාසං දෙනතො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

අන්ධකාරං පටිච්චාති අන්ධකාරො හි ආලොකෙන පරිච්ඡින්නො, ආලොකොපි අන්ධකාරෙන. අන්ධකාරෙන හි සො පාකටො හොති. තස්මා “අන්ධකාරං පටිච්ච පඤ්ඤායති” ති ආහ. අසුභං පටිච්චාති එත්ථාපි එසෙව නයො. අසුභඤ්ඤි සුභෙන, සුභඤ්ච අසුභෙන පරිච්ඡින්නං, අසුභෙ සති සුභං පඤ්ඤායති, තස්මා එවමාහ. රූපං පටිච්චාති රූපාවචරසමාපත්තිං පටිච්ච. රූපාවචරසමාපත්තියා හි සති ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති නාම හොති රූපසමතික්කමො වා, තස්මා එවමාහ. විඤ්ඤාණඤ්චායතනධාතු ආදීසුපි එසෙව නයො. නිරොධං පටිච්චාති චතුත්තං ඛන්ධානං පටිසඬ්ඛාඅප්පවත්තිං පටිච්ච. ඛන්ධනිරොධඤ්ඤි පටිච්ච නිරොධසමාපත්ති නාම පඤ්ඤායති, න ඛන්ධපවත්තිං, තස්මා එවමාහ. එත්ථ ච චතුත්තං ඛන්ධානං නිරොධොව නිරොධසමාපත්තීති වෙදිතබ්බො.

කථං සමාපත්ති පත්තබ්බාති කථං සමාපත්තියො කිදිසා සමාපත්තියො නාම හුත්වා පත්තබ්බාති? සඤ්ඤාසමාපත්ති පත්තබ්බාති සඤ්ඤාය අත්ථිභාවෙන සඤ්ඤාසමාපත්තියො සඤ්ඤාසමාපත්තියො නාම හුත්වා පත්තබ්බා. සඬ්ඛාරාවසෙසසමාපත්ති පත්තබ්බාති සුබ්බසඬ්ඛාරානං අවසිට්ඨතාය සඬ්ඛාරාවසෙසසමාපත්ති නාම හුත්වා පත්තබ්බා. නිරොධසමාපත්ති පත්තබ්බාති නිරොධොව නිරොධසමාපත්ති නිරොධසමාපත්ති නාම හුත්වා පත්තබ්බාති අත්ථො. පයමං.

2. සනිදානසුත්තවණ්ණනා

96. දුතියෙ සනිදානන්ති භාවනපුංසකමෙතං, සනිදානො සපච්චයො හුත්වා උප්පජ්ජතිති අත්ථො. කාමධාතුං, භික්ඛවෙ, පටිච්චාති එත්ථ කාමචිතක්කොපි කාමධාතු කාමාවචරධම්මාපි, විසෙසනො සබ්බාකුසලම්පි. යථාහ —

“තත්ථ කතමා කාමධාතු? කාමපටිසංයුත්තො තක්කො චිතක්කො සඬ්ඤ්ඤා අප්පනා ඛාප්පනා වෙනසො අභිනිරොපනා මිච්ඡාසඬ්ඤ්ඤා, අයං චුච්චති කාමධාතු. හෙට්ඨතො අවිචිතිරයං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො පරනිම්මිතවසවත්ති දෙවෙ අන්තොකරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා ඛන්ධධාතුආයතනා රූපා වෙදනා සඤ්ඤා සඬ්ඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං චුච්චති කාමධාතු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතු” ති (විහ. 182).

එත්ථ සබ්බසංඝාතො අසම්මන්තොති ද්වෙ කථා භොන්ති. කථං?
 කාමධාතුග්ගහණෙන හි බ්‍යාපාදධාතුවිහිංසාධාතුයො ගහිතා භොන්තිති අයං
 සබ්බසංඝාතො. තාසං පන ද්විත්තං ධාතුනං විසුං ආගතත්තා සෙසධම්මා
 කාමධාතූති අයං අසම්මන්තකථා. අයම්ධ ගහෙතබ්බා ඉමං කාමධාතුං
 ආරම්මණවසෙන වා සම්පයොගවසෙන වා පටිච්ච කාමසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති.
 කාමසඤ්ඤං පටිච්චාති කාමසඤ්ඤං පන සම්පයොගවසෙන වා උපනිස්සයවසෙන
 වා පටිච්ච කාමසංකප්පො නාම උප්පජ්ජති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො
 වෙදිතබ්බො. තිහි යානෙහිති තිහි කාරණෙහි. මිච්ඡා පටිපජ්ජතිති අයාථාවපටිපදං
 අනියානිකපටිපදං පටිපජ්ජති.

බ්‍යාපාදධාතුං, හික්ඛවෙති එත්ථ බ්‍යාපාදවිතක්කොපි බ්‍යාපාදධාතු බ්‍යාපාදොපි.
 යථාහ —

“තත්ථ කතමා බ්‍යාපාදධාතු? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො
 විතක්කො...පෙ.... අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු. දසසු ආසාතවත්ථුසු විත්තස්ස
 ආසාතො පටිවිරොධො කොපො පකොපො...පෙ.... අනත්තමනතා
 විත්තස්ස, අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු”ති (විහ. 182).

ඉමං බ්‍යාපාදධාතුං සහජාතපච්චයාදිවසෙන පටිච්ච බ්‍යාපාදසඤ්ඤා නාම
 උප්පජ්ජති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

විහිංසාධාතුං, හික්ඛවෙති එත්ථ විහිංසාවිතක්කොපි විහිංසාධාතු විහිංසාපි. යථාහ
 —

“තත්ථ කතමා විහිංසාධාතු? විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො
 විතක්කො...පෙ.... අයං වුච්චති විහිංසාධාතු. ඉධෙකච්චො පාණිනා වා
 ලෙඬ්ඛනා වා දණ්ඨෙන වා සත්ථෙත වා රජ්ජයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා
 සත්තෙ විහෙයෙති. යා එවරූපා හෙයනා විහෙයනා හිංසනා විහිංසනා
 රොසනා පරුපසාතො, අයං වුච්චති විහිංසාධාතු”ති (විහ. 182).

ඉමං විහිංසාධාතුං සහජාතපච්චයාදිවසෙන පටිච්ච විහිංසාසඤ්ඤා නාම
 උප්පජ්ජති. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තිණදායෙති තිණගහනෙ අරඤ්ඤෙ. අනායබ්‍යසනන්ති අවුඬ්ඪිං විනාසං. එවමෙව
 බොති එත්ථ සුක්ඛතිණදායො විය ආරම්මණං දට්ඨබ්බං, තිණුක්කා විය
 අකුසලසඤ්ඤා, තිණකට්ඨනිස්සිතා පාණා විය ඉමෙ සත්තා. යථා සුක්ඛතිණදායෙ
 යපිතං තිණුක්කං බිජ්ජං වායමිත්වා අනිබ්බාපෙත්තස්ස තෙ පාණා අනායබ්‍යසනං
 පාපුණන්ති. එවමෙව යෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා උප්පන්නං අකුසලසඤ්ඤං
 වික්ඛම්භනතදඩගසමුච්ඡෙදප්පහානෙහි නප්පජ්ජන්ති, තෙ දුක්ඛං විහරන්ති.

විසමගතන්ති රාගවිසමාදීති අනුගතං අකුසලසඤ්ඤං. න බීජපමෙව පජහතීති වික්ඛම්භනාදිවසෙන සීඝ්‍රං නජපජහති. න විනොදෙතීති න නීහරති. න ඛ්‍යන්තීකරොතීති භඩ්ගමත්තමිපි අනවසෙසෙන්තො න විගතන්තං කරොති. න අනභාවං ගමෙතීති න අනුඅභාවං ගමෙති. එවං සබ්බපදෙසු න – කාරො ආහරිතබ්බො. පාටිකඩ්ඛාති පාටිකඩ්ඛිතබ්බො ඉච්ඡිතබ්බො.

නෙක්ඛම්මධාතුං, භික්ඛවෙනි එත්ථ නෙක්ඛම්මවිතක්කොපි නෙක්ඛම්මධාතු සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා. යථාහ –

“තත්ථ කතමා නෙක්ඛම්මධාතු? නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො...පෙ.... සම්මාසඬ්ඛජපො, අයං වුච්චති නෙක්ඛම්මධාතු”ති (විහ. 182).

ඉධාපි දුට්ඨා කථා. නෙක්ඛම්මධාතුග්ගහණෙන භි ඉතරාපි ද්වෙ ධාතුයො ගහණං ගච්ඡන්ති කුසලධම්මපරියාපන්නත්තා, අයං සබ්බසඬ්ඛාහිකා. තා පන ධාතුයො විසුං දීපෙතබ්බාති තා යපෙත්වා සෙසා සබ්බකුසලා නෙක්ඛම්මධාතූති අයං අසම්භින්නා. ඉමං නෙක්ඛම්මධාතුං සහජාතාදිපච්චයවසෙන පටිච්ච නෙක්ඛම්මසඤ්ඤා නාම උජ්ජජිජති. සඤ්ඤාදීති පටිච්ච විතක්කාදයො යථානුරූපං.

අබ්‍යාපාදධාතුං, භික්ඛවෙනි එත්ථ අබ්‍යාපාදවිතක්කොපි අබ්‍යාපාදධාතු අබ්‍යාපාදොපි. යථාහ –

“තත්ථ කතමා අබ්‍යාපාදධාතු? අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො...පෙ.... අයං වුච්චති අබ්‍යාපාදධාතු. යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාවෙනොවිමුත්ති, අයං වුච්චති අබ්‍යාපාදධාතු”ති (විහ. 182).

ඉමං අබ්‍යාපාදධාතුං පටිච්ච වුත්තනයෙනෙව අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා නාම උජ්ජජිජති.

අවිහිංසාධාතුං, භික්ඛවෙනි එත්ථාපි අවිහිංසාවිතක්කොපි අවිහිංසාධාතු කරුණාපි. යථාහ –

“තත්ථ කතමා අවිහිංසාධාතු? අවිහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො...පෙ.... අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු. යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාවෙනොවිමුත්ති, අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු”ති (විහ. 182).

ඉමං අවිහිංසාධාතුං පටිච්ච වුත්තනයෙනෙව අවිහිංසාසඤ්ඤා නාම උජ්ජජිජති. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. දුතියං.

3. ගිඤ්ජකාවසථසුත්තවණ්ණනා

97. තනියෙ ධාතුං, හික්බවෙති ඉතො පටියාය අජ්ඣාසයං ධාතුති දීපෙනි.
 උප්පජ්ජති සඤ්ඤාති අජ්ඣාසයං පටිච්ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, දිට්ඨි උප්පජ්ජති,
 විතක්කො උප්පජ්ජති. ඉධාපි “කච්චානො පඤ්භං පුච්ඡිස්සති” ති තස්ස
 ඔකාසදානත්ථං එත්තාවතාව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. අසම්මාසම්බුද්ධෙසුති ඡසු
 සත්ථාරෙසු. සම්මාසම්බුද්ධාති මයමස්ම සම්මාසම්බුද්ධාති. කිං පටිච්ච පඤ්ඤායතීති
 කිස්මිං සති භොතීති? සත්ථාරානං උප්පන්නං දිට්ඨිං පුච්ඡති. අසම්මාසම්බුද්ධෙසු
 තෙසු සම්මාසම්බුද්ධා එතෙති එවං උප්පන්නං තිත්ථියසාවකානම්පි දිට්ඨිං
 පුච්ඡතියෙව.

ඉදානි යස්මා තෙසං අවිජ්ජාධාතුං පටිච්ච සා දිට්ඨි භොති, අවිජ්ජාධාතු ව නාම
 මහති ධාතු, තස්මා මහතිං ධාතුං පටිච්ච තස්සා උප්පන්නිං දීපෙන්තො මහති ඛො
 එසාතිආදිමාහ. භීනං, කච්චාන, ධාතුං පටිච්චාති භීනං අජ්ඣාසයං පටිච්ච. පණ්ඩිති
 විත්තට්ඨපනං. සා පනෙසා ඉත්ථිභාවං වා මක්කටාදිතිරව්ජානභාවං වා
 පත්ථෙත්තස්ස උප්පජ්ජති. භීනො පුග්ගලොති යස්සෙතෙ භීනා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති,
 සබ්බො සො පුග්ගලොපි භීනො නාම. භීනා වාචාති යා තස්ස වාචා, සාපි භීනා. භීනං
 ආචික්ඛතීති සො ආචික්ඛන්තොපි භීනමෙව ආචික්ඛති, දෙසෙන්තොපි භීනමෙව
 දෙසෙතීති සබ්බපදානි යොජෙතබ්බාති. උප්පත්තීති ද්වෙ උප්පත්තියො පටිලාභො ව
 නිබ්බත්ති ව. නිබ්බත්ති භීනකුලාදිවසෙන වෙදිතබ්බා, පටිලාභො
 විත්තුප්පාදක්ඛණෙ භීනත්තිකවසෙන. කථං? තස්ස හි පඤ්චසු නිවකුලෙසු
 උප්පජ්ජනතො භීනා නිබ්බත්ති, වෙස්සසුද්දකුලෙසු උප්පජ්ජනතො මජ්ඣිමා,
 බත්තියබ්බාහමණකුලෙසු උප්පජ්ජනතො පණිනා. ද්වාදසාකුසලවිත්තුප්පාදානං පන
 පටිලාභතො භීනො පටිලාභො, තෙභුමකධම්මානං පටිලාභතො මජ්ඣිමො,
 නවලොකුත්තරධම්මානං පටිලාභතො පණිනො. ඉමස්මිං පන යානෙ නිබ්බත්තියෙව
 අධිජ්ජෙතාති. තතියං.

4. භීනාධිමුත්තිකසුත්තවණ්ණනා

98. චතුත්ථෙ සංසන්දන්තීති එකතො භොන්ති. සමෙන්තීති සමාගච්ඡන්ති,
 නිරන්තරා භොන්ති. භීනාධිමුත්තිකාති භීනජ්ඣාසයා. කල්‍යාණාධිමුත්තිකාති
 කල්‍යාණජ්ඣාසයා. චතුත්ථං.

5. වඩ්ඤ්ඤාත්තවණ්ණනා

99. පඤ්චමෙ පස්සට් නොති පස්සට් නු. සබ්බෙ ඛො එතෙති සාරිපුත්තත්ථෙරො
 භගවතා “එතදග්ගං, හික්බවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං
 සාරිපුත්තො” ති (අ. නි. 1.189) මහාපඤ්ඤෙසු එතදග්ගෙ යපිතො. ඉති නං
 “බන්ධන්තරං ධාත්වන්තරං ආයතනන්තරං සතිපට්ඨානබොධිපක්ඛියධම්මන්තරං
 තිලක්ඛණාහතං ගම්භිරං පඤ්භං පුච්ඡිස්සාමා” ති මහාපඤ්ඤාව පරිවාරෙන්ති. සොපි
 තෙසං පථවිං පත්ථරෙන්තො විය සිනෙරුපාදතො වාලිකං උද්ධරන්තො විය
 වක්කවාලපබ්බතං හින්දන්තො විය සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ආකාසං

විත්ථාරෙන්නො විය වන්දිමසුරියෙ උට්ඨාපෙන්නො විය ව ප්‍රවිෂිතප්‍රවිෂිතං කපෙති.
තෙන වුත්තං “සබ්බෙ ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු මහාපඤ්ඤා”ති.

මහාමොග්ගල්ලානොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො”ති ඉද්ධිමන්තෙසු එතදග්ගෙ යපිතො. ඉති නං
“පරිකම්මං ආනිසංසං අධිට්ඨානං විකුබ්බනං ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති
ඉද්ධිමන්තොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං වුත්තනායෙනෙව ප්‍රවිෂිතප්‍රවිෂිතං
කපෙති. තෙන වුත්තං “සබ්බෙ ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු මහිද්ධිකා”ති.

මහාකස්සපොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො”ති ධුතවාදෙසු එතදග්ගෙ යපිතො. ඉති නං
“ධුතභිගපරිහාරං ආනිසංසං සමොධානං අධිට්ඨානං හෙදං ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති
ධුතවාදොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං තපෙව ප්‍රවිෂිතප්‍රවිෂිතං ඛ්‍යාකරොති. තෙන
වුත්තං “සබ්බෙ ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ධුතවාදා”ති.

අනුරුද්ධත්ථෙරොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
දිබ්බවක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො”ති (අ. නි. 1.192) දිබ්බවක්ඛුකෙසු එතදග්ගෙ
යපිතො. ඉති නං “දිබ්බවක්ඛුස්ස පරිකම්මං ආනිසංසං උපක්කිලෙසං
ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති දිබ්බවක්ඛුකොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං තපෙව ප්‍රවිෂිතප්‍රවිෂිතං
කපෙති. තෙන වුත්තං “සබ්බෙ ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු දිබ්බවක්ඛුකා”ති.

පුණ්ණත්ථෙරොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
ධම්මකථිකානං යදිදං පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො”ති (අ. නි. 1.196) ධම්මකථිකෙසු
එතදග්ගෙ යපිතො. ඉති නං “ධම්මකථාය
සඬ්ඛෙපවිත්ථාරගම්භීරුත්තානවිචිත්‍රකථාදීසු තං තං ආකාරං ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති
ධම්මකථිකොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං “ආවුසො, ධම්මකථිකෙන නාම ආදිතො
පරිසං වණ්ණෙතුං වට්ටති, මජ්ඣෙ සුඤ්ඤතං පකාසෙතුං, අන්තෙ චතුසව්චවසෙන
කුටං ගණ්හිතු”න්ති එවං තං තං ධම්මකථානායං ආවික්ඛති. තෙන වුත්තං “සබ්බෙ
ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ධම්මකථිකා”ති.

උපාලිත්ථෙරොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
විනයධරානං යදිදං උපාලී”ති (අ. නි. 1.228) විනයධරෙසු එතදග්ගෙ යපිතො. ඉති
නං “ගරුකලහුකං සතෙකිව්ඡඅතෙකිව්ඡං ආපත්තානාපත්තිං ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති
විනයධරොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං ප්‍රවිෂිතප්‍රවිෂිතං තපෙව කපෙති. තෙන
වුත්තං “සබ්බෙ ඛො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු විනයධරා”ති.

ආනන්දත්ථෙරොපි භගවතා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං
බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො”ති (අ. නි. 1.223) බහුස්සුතෙසු එතදග්ගෙ යපිතො.
ඉති නං “දසවිධං ඛ්‍යාඤ්ජනබුද්ධිං අට්ඨුප්පත්තිං අනුසන්ධිං පුබ්බාපරං
ප්‍රවිෂිස්සාමා”ති බහුස්සුතොව පරිවාරෙන්නි. සොපි තෙසං “ඉදං එවං වත්තබ්බං, ඉදං

එවං ගහෙනබ්බ’න්ති සබ්බං කථෙති. තෙන චුත්තං ‘‘සබ්බෙ බො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු බහුස්සුතා’’ති.

දෙවදත්තො පන පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො, තෙන නං ‘‘කුලසඬගණ්හනපරිහාරං නානප්පකාරකං කොහඤ්ඤතං පුච්ඡිස්සාමා’’ති පාපිච්ඡාව පරිවාරෙත්ති. සොපි තෙසං තං තං නියාමං ආවික්ඛති. තෙන චුත්තං ‘‘සබ්බෙ බො එතෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු පාපිච්ඡා’’ති.

කස්මා පනෙනෙ අවිදුරෙ වඩ්ඤ්ඤාති. ‘‘දෙවදත්තො සත්ථරි පදුට්ඨවිත්තො අනත්ථමිති කාතුං උපක්කමෙය්‍යා’’ති ආරක්ඛග්ගහණත්ථං. අථ දෙවදත්තො කස්මා වඩ්ඤ්ඤාති? ‘‘අකාරකො අයං, යදි කාරකො භවෙය්‍ය, න ඉධ ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති අත්තතො කතදොසපට්ච්ඡාදනත්ථං. කිං පන දෙවදත්තො භගවතො අනත්ථං කාතුං සමත්ථො, භගවතො වා ආරක්ඛකිච්චං අත්ථීති? නත්ථී. තෙන චුත්තං ‘‘අට්ඨානමෙතං, ආනන්ද, අනවකාසො, යං තථාගතො පරුපක්කමෙත පරිනිබ්බාසෙය්‍යා’’ති (වුළුව. 341). හික්ඛු පන සත්ථරි ගාරවෙන ආගතා. තෙනෙව භගවා එවං වත්වා ‘‘විස්සජ්ජෙහි, ආනන්ද, හික්ඛුසඬ්ඨි’’න්ති විස්සජ්ජාපෙසි. පඤ්චමං.

6. සගාඨාසුත්තවණ්ණනා

100. ඡට්ඨෙ ගුට්ඨා ගුට්ඨන සංසන්දති සමෙතිති සමුද්දන්තරෙ ජනපදන්තරෙ චක්කවාළන්තරෙ ධිතොපි වණ්ණෙතෙපි ගන්ධෙනපි රසෙනපි නානත්තං අනුපගච්ඡන්තො සංසන්දති සමෙති, එකසදිසොව හොති නිරන්තරො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන අනිට්ඨඋපමා භීනජ්ඣාසයානං භීනඅජ්ඣාසයස්ස සරික්ඛභාවදස්සනත්ථං ආහවා, බීරාදිවිසිට්ඨොපමා කල්‍යාණජ්ඣාසයානං අජ්ඣාසයස්ස සරික්ඛභාවදස්සනත්ථං.

සංසග්ගාති දස්සනසවනසංසග්ගාදිවත්ථුකෙන තණ්හාස්තෙනෙන. වනථො ඡාතොති කිලෙසවනං ජාතං. අසංසග්ගෙන ඡීජ්ජතීති එකතො ධානනිසජ්ජාදීති අකරොත්තස්ස අසංසග්ගෙන අදස්සනෙන ඡීජ්ජති. සාධුජීවීති පරිසුද්ධජීවිතං ඡීවමානො. සභාවසෙති සභවාසං වසෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. අස්සද්ධසංසන්දනසුත්තවණ්ණනා

101. සත්තමෙ අස්සද්ධා අස්සද්ධෙතිආදීසු බුද්ධෙ වා ධම්මෙ වා සඬ්ඨෙ වා සද්ධාවිරහිතා නිරොජා නිරසා පුග්ගලා සමුද්දස්ස ඔරිමතීරෙ ධීතා පාරිමතීරෙපි ධීතෙහි අස්සද්ධෙහි සද්ධිං තාය අස්සද්ධතාය එකසදිසා නිරන්තරා හොත්ති. තථා අහිරිකා හින්තමරියාදා අලජ්ජිපුග්ගලා අහිරිකෙහි, අනොත්තප්පිතො පාපකිරියාය අභායමානා අනොත්තප්පිහි, අප්පස්සුතා සුතවිරහිතා අප්පස්සුතෙහි, කුසීතා ආලසියපුග්ගලා කුසීතෙහි, මුට්ඨස්සතිතො හත්තනික්ඛිත්තකාකමංසනික්ඛිත්තසිඬගාලසදිසා මුට්ඨස්සතීහි, දුප්පඤ්ඤා

බන්ධාදිපරිච්ඡේදිකාය පඤ්ඤාය අභාවෙන නිජ්ජඤ්ඤා තාදිසෙහෙව දුජ්ජඤ්ඤෙහි,
සද්ධාසම්පන්නා චෙතියවන්දනාදිකිච්චපසුතා සද්ධෙහි, හිරිමනා ලජ්ජිපුග්ගලා
හිරිමනෙහි, ඔත්තජ්ජිනො පාපහිරුකා ඔත්තජ්ජිහි, බහුස්සුතා සුතධරා ආගමධරා
තත්තිපාලකා වංසානුරක්ඛකා බහුස්සුතෙහි, ආරද්ධවීරියා පරිපුණ්ණපරක්කමා
ආරද්ධවීරියෙහි, උපට්ඨිතස්සනී සබ්බකිච්චපරිග්ගාහිකාය සනියා සමන්තාගතා
උපට්ඨිතස්සනීහි, පඤ්ඤවන්තො මහාපඤ්ඤෙහි වජිරුපමඤ්ඤාණෙහි
පඤ්ඤවන්තෙහි සද්ධිං දුරෙ යිතාපි තාය පඤ්ඤාසම්පත්තියා සංසන්දන්ති සමෙන්නි.
සත්තමං.

8-12. අස්සද්ධමූලකසුත්තාදිවණ්ණනා

102-106. අට්ඨමාදීනි තෙයෙව අස්සද්ධාදිධම්මෙ තිකච්ඡෙත කත්වා දෙසිතානි.
තත්ථ අට්ඨමෙ අස්සද්ධාදිමූලකා කණ්භපක්ඛසුක්කපක්ඛච්ඡෙත පඤ්ච තිකා
චුත්තා, නවමෙ අහිරිකමූලකා චත්තාරො. දසමෙ අනොත්තජ්ජමූලකා තයො,
එකාදසමෙ අජ්ජස්සුතමූලකා ද්වෙ, ද්වාදසමෙ කුසීතමූලකො එකො තිකො
චුත්තොති සබ්බෙපි පඤ්චසු සුත්තන්තෙසු පන්තරස තිකා හොත්ති. පන්තරස
චෙතෙ සුත්තන්තාතිපි වදන්ති. අයං තිකපෙය්‍යාලො නාම. අට්ඨමාදීනි.

දුතියො වග්ගො.

3. කම්මපථවග්ගො

1-2. අසමාහිතසුත්තාදිවණ්ණනා

107-108. ඉතො පරෙසු පයමං අස්සද්ධාදිපඤ්චකච්ඡෙත චුත්තං, තථා දුතියං.
පයමෙ පන අසමාහිතපදං චතුත්ථං, දුතියෙ දුස්සීලපදං. එවං චුච්චමානෙ
බුජ්ඣනකපුග්ගලානං අජ්ඣාසයෙන හි එතානි චුත්තානි. එත්ථ අසමාහිතාති
උපචාරජ්ජනාසමාධිරහිතා. දුස්සීලාති නිස්සීලා. පයමදුතියානි.

3-5. පඤ්චසික්ඛාපදසුත්තාදිවණ්ණනා

109-111. තතියං පඤ්චකම්මපථවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන
චුත්තං, චතුත්ථං සත්තකම්මපථවසෙන, පඤ්චමං දසකම්මපථවසෙන. තත්ථ තතියෙ
සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨායිනොති සුරාමෙරයසඬ්ඛාතං මජ්ජං යාය පමාදචෙතනාය
පිචන්ති, සා “සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදො”ති චුච්චති, තස්මිං තිට්ඨන්තිති
සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨායිනො. අයං තාවෙත්ථ අසාධාරණපදස්ස අත්ථො.

පඤ්චමෙ පාණං අතිපාතෙන්තිති පාණානිපාතිනො, පාණඝාතිකාති අත්ථො.
අදින්තං ආදියන්තිති අදින්තාදායිනො, පරස්සභාරිනොති අත්ථො. වත්ථුකාමෙසු
කිලෙසකාමෙන මිච්ඡා වරන්තිති කාමෙසුමිච්ඡාවාරිනො. මුසා වදන්තිති
මුසාවාදිනො, පරෙසං අත්ථහඤ්ජකං තුව්ජං අලිකං වාවං භාසිතාරොති අත්ථො.

පිසුණා වාවා එතෙසන්ති පිසුණුවාවා. මම්මච්ඡෙදිකා ඵරුසා වාවා එතෙසන්ති ඵරුසවාවා. සම්ඵං නිරත්ථකං වචනං පලපන්තිති සම්ඵප්පලාපිනො. අභිජ්ඣායන්තිති අභිජ්ඣාලුනො, පරහණ්ඨෙ ලුඛනසීලාති අත්ථො. ඛ්‍යාපන්තං සුතිභූතං චිත්තමෙතෙසන්ති ඛ්‍යාපන්තචිත්තා. මිච්ඡා පාපිකා විඤ්ඤුගරහිතා එතෙසං දිට්ඨිති මිච්ඡාදිට්ඨිකා, කම්මපථපරියාපන්තාය “නත්ථි දින්න” න්තිආදිවත්ථුකාය මිච්ඡත්තපරියාපන්තාය අනියායානිකදිට්ඨියා සමන්තාගතාති අත්ථො. සම්මා සොහනා විඤ්ඤපසන්ථා එතෙසං දිට්ඨිති සම්මාදිට්ඨිකා, කම්මපථපරියාපන්තාය “අත්ථි දින්න” න්තිආදිකාය කම්මස්සකතදිට්ඨියා සම්මත්තපරියාපන්තාය මග්ගදිට්ඨියා ව සමන්තාගතාති අත්ථො. ඉදං තාවෙත්ථ අනුත්තානානං පදානං පදවණ්ණනාමත්තං.

යො පන තෙසං පාණාතිපාතො අදින්නාදානං කාමෙසුමිච්ඡාවාරො මුසාවාදො පිසුණුවාවා ඵරුසවාවා සම්ඵප්පලාපො අභිජ්ඣා ඛ්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨිති කණ්ඨපක්ඛෙ දසවිධො අත්ථො හොති. තත්ථ පාණස්ස අතිපාතො පාණාතිපාතො, පාණවධො පාණසාතොති වුත්තං හොති. පාණොති චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවච්ඡ්චාරානං අඤ්ඤතරද්චාරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො. සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදිසු පාණෙසු බුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො. කස්මා? පයොගමහන්තතාය, පයොගසමත්තෙපි වත්ථුමහන්තතාය. ගුණවත්තෙසු මනුස්සාදිසු අප්පගුණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමහාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති චෙදිතබ්බො.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති – පාණො, පාණසඤ්ඤිතා, වධකචිත්තං, උපක්කමො, තෙන මරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකො, ආණත්තිකො, නිස්සග්ගියො, ථාවරො, විජ්ජාමයො, ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පපඤ්චො හොති, තස්මා තං න විත්ථාරයාම, අඤ්ඤඤ්ච ඵවරුපං. අත්ථිකෙහි පන සමන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං (පාරා. අට්ඨ. 172) ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බො.

අදින්නස්ස ආදානං අදින්නාදානං, පරස්සහරණං ථෙය්‍යං චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ අදින්නන්ති පරපරිග්ගහිතං, යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො හොති. තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං භීතෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණිතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? වත්ථුපණිතතාය. වත්ථුසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං, තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො භීතගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අප්පසාවජ්ජං.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා භොන්ති - පරපරිග්ගහිතං, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා, ථෙය්‍යාවිත්තං, උපක්කමො, තෙන හරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකාදයොව. තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො, පසස්භාවහාරො, පටිච්ඡන්තාවහාරො, පරිකප්පාවහාරො, කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පවත්තාති අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං (පාරා. අට්ඨ. 92) චුත්තො.

කාමෙසුථිච්ඡාවාරොති එත්ථ පන කාමෙසුති මෙථුනසමාවාරෙසු. ථිච්ඡාවාරොති එකන්තනින්දිතො ලාමකාවාරො. ලක්ඛණතො පන අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා අගමනියට්ඨානවිතික්කමචෙනතා කාමෙසුථිච්ඡාවාරො. තත්ථ අගමනියට්ඨානං නාම පුරිසානං තාව මාතූරක්ඛිතා පිතූරක්ඛිතා මාතෘපිතූරක්ඛිතා භාතූරක්ඛිතා හගිනිරක්ඛිතා ඤාතිරක්ඛිතා ගොත්තරක්ඛිතා ධම්මරක්ඛිතා සාරක්ඛා සපරිදණ්ඩාති මාතූරක්ඛිතාදයො දස, ධනක්කිතා ඡන්දවාසිනී භොගවාසිනී පටවාසිනී ඔදපත්තකිනී ඔහතචුම්ඛටා දාසී ච හරියා ච කම්මකාරී ච හරියා ච ධජාහටා මුහුත්තිකාති එතා ධනක්කිතාදයො දසාති විසති ඉත්ථිසො. ඉත්ථිසු පන ද්විත්තං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං, දසන්තඤ්ච ධනක්කිතාදීනන්ති ද්වාදසන්තං ඉත්ථිනං අඤ්ඤෙ පුරිසා. ඉදං අගමනියට්ඨානං නාම. සො පනෙස ථිච්ඡාවාරො සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනියට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො, සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා - අගමනියවත්ථු, තස්මිං සෙවනවිත්තං, සෙවනප්පයොගො, මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකො ඵව.

මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථහඤ්ජනකො වච්ඡයොගො කායප්පයොගො වා, විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදනකායවච්ඡයොගසමුට්ඨාපිකා චෙනතා, මුසාවාදො. අපරො නයො - මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු. වාදොති තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙනතා මුසාවාදො. සො යමත්ථං හඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. අපි ච ගහට්ඨානං අත්තතො සන්තකං අදාතුකාමතාය නත්ථිතිආදිනායප්පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, සක්ඛිතා හුත්වා අත්ථහඤ්ජනත්ථං චුත්තො මහාසාවජ්ජො. පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලහිත්වා හසාධිප්පායෙන “අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දති” ති පුරණකථානායෙන පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, අදිට්ඨංයෙව පන “දිට්ඨ” ත්තිආදිනා නායෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා භොන්ති - අතථං වත්ථු, විසංවාදනවිත්තං, තජ්ජො වායාමො, පරස්ස තදත්ථච්ඡානනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපට්ඨෙද්ධෙන වා වාචාය වා පරවිසංවාදකකිරියාකරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියාසමුට්ඨාපිකචෙනතාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුතා බජ්ඣති.

පිසුණවාචාතිආදීසු යාය වාචාය, යස්ස තං වාවං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තතො පියභාවං, පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා පිසුණවාචා. යාය පන අත්තානම්පි

පරමිපි ඵරුසං කරොති, යා වාවා සයම්පි ඵරුසා, නෙව කණ්ණසුඛා න හදයඬිගමා, අයං ඵරුසවාවා. යෙන පන සම්ඵං පලපති නිරත්ථකං, සො සම්ඵජ්ජලාපො. තෙසං මූලභූතා චෙතනාපි පිසුණුවාදිනාමමෙව ලහති. සා ඵව ච ඉධ අධිජ්ජෙතාති.

තත්ථ සංකිලිට්ඨවිත්තස්ස පරෙසං වා හෙදාය, අත්තනො පියකම්මායාය වා කායචචිපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පිසුණුවාවා. සා යස්ස හෙදං කරොති, තස්ස අජ්ජගුණාය අජ්ජසාවජ්ජා, මහාගුණාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා චත්තාරො සම්භාරා – හින්දිතඛිබ්බො පරො, ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති, විනා භවිස්සන්තිති හෙදපුරෙක්ඛාරතා, ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකොති පියකම්මායා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති.

පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායචචිපයොගසමුට්ඨාපිකා ඵකන්තඵරුසචෙතනා ඵරුසවාවා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං චත්ථු – ඵකො කිර දාරකො මාතු චචනං අනාදිසිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති. මාතා තං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්ති, “චණ්ඩා තං මහිංසි අනුබන්ධතු”ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤෙ මහිංසි උට්ඨාසි. දාරකො, “යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි, තං මා හොතු, යං චිත්තෙන චිත්තෙසි, තං හොතු”ති සච්චකිරියං අකාසි. මහිංසි තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි. ඵවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො චිත්තසණ්භතාය ඵරුසවාවා න හොති. මාතාපිතරො හි කදාචි පුත්තකෙ ඵවං වදන්ති – “චොරා චො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කරොන්තු”ති, උජ්ජලපත්තම්පි ච නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති. ආචරියුපජ්ඣායා ච කදාචි නිස්සිතකෙ ඵවං වදන්ති – “කිං ඉමෙ අභිරිකා අනොත්තජ්ජිනො චරන්ති, නිද්ධමථ නෙ”ති. අථ ච නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්භතාය ඵරුසවාවා න හොති, ඵවං චචනසණ්භතාය අඵරුසවාවාපි න හොති. න හි මාරාපෙතුකාමස්ස “ඉමං සුඛං සයාපෙථා”ති චචනං අඵරුසවාවා හොති. විත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසවාවා. සා යං සන්ධාය පචත්තිතා, තස්ස අජ්ජගුණාය අජ්ජසාවජ්ජා, මහාගුණාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා – අක්කොසිතඛිබ්බො පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති.

අනත්ථවිඤ්ඤාපිකා කායචචිපයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලචෙතනා සම්ඵජ්ජලාපො. සො ආසෙවනමන්දතාය අජ්ජසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – භාරතයුද්ධ-සීතාහරණාදි-නිරත්ථකකථා-පුරෙක්ඛාරතා, තථාරුපිකථාකථනඤ්චාති.

අභිජ්ඣායතිති අභිජ්ඣා. පරහණ්ඩාහිමුඛි හුත්වා තන්තින්තතාය පචත්තතිති අත්ථො. සා “අහො වතිදං මමස්සා”ති ඵවං පරහණ්ඩාහිජ්ඣායනලක්ඛණා අදින්නාදානං විය අජ්ජසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා පරහණ්ඩං අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරහණ්ඩචත්ථුකෙ හි ලොහෙ උජ්ජන්තෙපි න තාව කම්මපථහෙදො හොති, යාව න “අහො වතිදං මමස්සා”ති අත්තනො පරිණාමෙතිති.

හිතසුඛං ඛ්‍යාපාදයතීති, ඛ්‍යාපාදො. සො පරචිනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො. ඵරුසවාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ව. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා පරසත්තො ව, තස්ස ව චිනාසවිත්තා. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථහෙදො හොති, යාව න “අහො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍යා විනස්සෙය්‍යා”ති තස්ස චිනාසං වින්තෙති.

යථාභූච්චගහණාභාවෙන මිච්ඡා පස්සතීති මිච්ඡාදිට්ඨි. සා “නත්ථි දිත්ත” ත්තිආදිනා නයෙන විපරිතදස්සනලක්ඛණා සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව. අපි ව අනියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා – වත්ථුනො ව ගහිතාකාරවිපරිතතා යථා ව නං ගණ්හාති, තථාභාවෙන තස්සා උපට්ඨානන්ති.

ඉමෙසං පන දසන්තං අකුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතඛිබ්බො. තත්ථ ධම්මතොති එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාධම්මාව හොන්ති, අභිජ්ඣාදයො තිස්සො චෙතනාසම්පයුත්තා. කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත, මිච්ඡාදිට්ඨි වාති ඉමෙ අට්ඨ කම්මපථා එව හොන්ති, නො මූලානි, අභිජ්ඣාඛ්‍යාපාදා කම්මපථා වෙව මූලානි ව. අභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා ලොභො අකුසලමූලං හොති, ඛ්‍යාපාදො දොසො අකුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණතො සඬ්ඛාරාරම්මණො හොති, අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඬ්ඛාරාරම්මණං වා, මිච්ඡාවාරො ථොට්ඨඛිබ්බවසෙන සඬ්ඛාරාරම්මණොව, සත්තාරම්මණොතිපි එකෙ. මුසාවාදො සත්තාරම්මණො වා සඬ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා පිසුණවාචා. ඵරුසවාචා සත්තාරම්මණොව. සම්ඵප්පලාපො දිට්ඨසුත්තමුත්තවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සඬ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා අභිජ්ඣා. ඛ්‍යාපාදො සත්තාරම්මණොව. මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවසෙන සඬ්ඛාරාරම්මණො.

වෙදනාතොති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති. කිඤ්චාපි හි රාජානො චොරං දිස්වා හසමානාපි “ගච්ඡං නං සාතෙථා”ති වදන්ති, සන්තිට්ඨාපකචෙතනා පන නෙසං දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. අදින්නාදානං තිවෙදනං, මිච්ඡාවාරො සුඛමජ්ඣක්තවසෙන ද්විවෙදනො, සන්තිට්ඨාපකවිත්තෙ පන මජ්ඣක්තවෙදනො න හොති. මුසාවාදො තිවෙදනො, තථා පිසුණවාචා ඵරුසවාචා දුක්ඛවෙදනා, සම්ඵප්පලාපො තිවෙදනො, අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣක්තවසෙන ද්විවෙදනා, තථා මිච්ඡාදිට්ඨි. ඛ්‍යාපාදො දුක්ඛවෙදනො.

මූලතොති පාණාතිපාතො දොසමොභවසෙන ද්විමූලකො හොති, අදින්නාදානං දොසමොභවසෙන වා ලොභමොභවසෙන වා, මිච්ඡාවාරො ලොභමොභවසෙන. මුසාවාදො දොසමොභවසෙන වා ලොභමොභවසෙන වා, තථා පිසුණවාචා

සම්ප්ප්පලාපො ව. එරුසවාවා දොසමොහවසෙන, අභිජ්ඣා මොහවසෙන එකමුලා, තථා ඛ්‍යාපාදො. මිච්ඡාදිට්ඨි ලොහමොහවසෙන ද්විමුලාති.

පාණාතිපාතා පටිවිරතාතිආදීසු පාණාතිපාතාදයො වුත්තත්ථා එව. යාය පන විරතියා එතෙ පටිවිරතා නාම භොත්ති, සා භෙදතො තිවිධා භොති සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සමුච්ඡෙදවිරතීති. තත්ථ අසමාදින්නසික්ඛාපදානං අත්තනො ජාතිවයබාහුසච්චාදීති පච්චවෙක්ඛිත්වා “අයුත්තං අමිහාකං එවරුපං කාතු”න්ති සම්පත්තං වත්ථුං අවිතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති සම්පත්තවිරතීති වෙදිතඛිබ්බා සිහළදීපෙ වක්කනඋපාසකස්ස විය. තස්ස කිර දහරකාලෙයෙව මාතු රොගො උප්පජ්ජී. වෙජ්ජෙන ව “අල්ලසසකමංසං ලද්ධුං වට්ටති”ති වුත්තං. තතො වක්කනස්ස භාතා “ගච්ඡ තාත ඛෙත්තං ආභිණ්ඩාහී”ති වක්කනං පෙසෙසි. සො තත්ථ ගතො. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො සසො තරුණසස්සං බාදිතුං ආගතො භොති. සො තං දිස්වා වෙගෙන ධාවන්තො වල්ලියා බද්ධො “කිරි කිරි”ති සද්දමකාසි. වක්කනො තෙන සද්දෙන ගන්ත්වා තං ගහෙත්වා චිත්තෙසි “මාතු භෙසජ්ජං කරොමි”ති. පුන චිත්තෙසි – “න මෙතං පතිරුපං, ය්වාහං මාතු ජීවිතකාරණා පරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය”න්ති. අථ නං “ගච්ඡ අරඤ්ඤෙ සසෙහි සද්ධිං තිණොදකං පරිභුඤ්ජා”ති මුඤ්චි. භාතරා ව “කිං තාත සසො ලද්ධො”ති? පුච්ඡිතො තං පවත්ති. ආචික්ඛි. තතො නං භාතා පරිභාසි. සො මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා, “යතොහං ජාතො, නාභිජානාමි සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙතා”ති සච්චං වත්වා අට්ඨාසි, තාවදෙව වස්ස මාතා අරොගා අභොසි.

සමාදින්නසික්ඛාපදානං පන සික්ඛාපදසමාදානෙ ව තතුත්තරි ව අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා වත්ථුං අවිතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති සමාදානවිරතීති වෙදිතඛිබ්බා, උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතවාසීඋපාසකස්ස විය. සො කිර අම්බරියවිහාරවාසීපිඨගලබුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදාති ගහෙත්වා ඛෙත්තං කසති. අථස්ස ගොණො නට්ඨො, සො තං ගවෙසන්තො උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතං ආරුහි, තත්‍ර නං මහාසජ්ජො අග්ගහෙසි. සො චිත්තෙසි – “ඉමාය තිබ්බණාය වාසියා සිසං ඡිත්ථාමි”ති. පුන චිත්තෙසි – “න මෙතං පතිරුපං, ය්වාහං භාවනීයස්ස ගරුතො සන්තිකෙ සික්ඛාපදං ගහෙත්වා භිත්තෙය්‍ය”න්ති. එවං යාවතතියං චිත්තෙත්වා – “ජීවිතං පරිච්චජාමි, න සික්ඛාපද”න්ති අංසෙ යපිතං තිබ්බණදණ්ඩවාසිං අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඛෙසි. තාවදෙව මහාවාළො නං මුඤ්චිත්වා අගමාසීති.

අරියමග්ගසම්පයුත්තා පන විරති සමුච්ඡෙදවිරතීති වෙදිතඛිබ්බා, යස්සා උප්පත්තීතො පහුති පාණං සාතෙස්සාමිති අරියපුග්ගලානං විත්තමිපි න උප්පජ්ජතිති.

යථා ව අකුසලානං, එවං ඉමෙසමිපි කුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චභාකාරොහි විනිච්ඡයො වෙදිතඛිබ්බො. තත්ථ ධම්මතොති එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත වෙනනාපි වට්ටන්ති විරතියොපි, අත්තෙ තයො වෙනනාසම්පයුත්තාව.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථා එව, න මුලානි, අන්තෙ තයො කම්මපථා වෙව මුලානි ව. අනභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා අලොභො කුසලමූලං හොති, අඛ්‍යාපාදො අදොසො කුසලමූලං, සම්මාදිට්ඨි අමොහො කුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතාදීනං. ආරම්මණානෙව එතෙසං ආරම්මණානි. චිතික්කම්මඛ්ඛවත්ථුතොයෙව හි චිරති නාම හොති. යථා පන නිබ්බානාරම්මණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණාපෙතෙ කම්මපථා පාණාතිපාතාදීනි දුස්සිලානි පජහන්තීති වෙදිතබ්බා.

වෙදනාතොති සබ්බෙ සුඛවෙදනා වා හොන්ති මජ්ඣන්තවෙදනා වා. කුසලං පත්වා හි දුක්ඛවෙදනා නාම නත්ථි.

මූලතොති පටිපාටියා සත්ත ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන චිරමන්තස්ස අලොභඅදොසඅමොහවසෙන තිමූලා හොන්ති, ඤාණචිප්පයුත්තචිත්තෙන චිරමන්තස්ස ද්විමූලා. අනභිජ්ඣා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන චිරමන්තස්ස ද්විමූලා හොති, ඤාණචිප්පයුත්තචිත්තෙන එකමූලා. අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මූලං න හොති. අඛ්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සම්මාදිට්ඨි අලොභඅදොසවසෙන ද්විමූලාවානි. තතියාදීනි.

6. අට්ඨඨිගිකසුත්තවණ්ණනා

112. ඡට්ඨං අට්ඨමග්ගඨගවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන චුත්තං. ඡට්ඨං.

7. දසඨගසුත්තවණ්ණනා

113. සත්තමං දසමිච්ඡත්තසම්මත්තවසෙන. තත්ථ මිච්ඡාඤාණිතොති මිච්ඡාපච්චවෙක්ඛණෙන සමන්තාගතාති අත්ථො. මිච්ඡාවිමුත්තිතොති අනියානිකවිමුත්තිතො කුසලවිමුත්තිති ගහෙත්වා යිතා. සම්මාඤාණිතොති සම්මාපච්චවෙක්ඛණා. සම්මාවිමුත්තිතොති නියානිකාය ඵලවිමුත්තියා සමන්තාගතාති. සත්තමං.

කම්මපථවග්ගො තතියො.

4. චතුත්ථවග්ගො

1. චතුර්ධාතුසුත්තවණ්ණනා

114. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ පට්ඨිධාතුනි පතිට්ඨාධාතු. ආපොධාතුනි ආබන්ධනධාතු. තෙජොධාතුනි පරිපාවනධාතු. වායොධාතුනි විත්ථම්භනධාතු.

අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන වීසතිකොට්ඨාසාදිවසෙන එතා කථෙතඛිබ්බා. පඨමං.

2. පුබ්බෙසම්බොධසුත්තවණ්ණනා

115. දුතියෙ අයං පථව්ඨාතුයා අස්සාදොති අයං පථව්ඨාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං කායං අබ්භුන්නාමෙත්වා උදරං පසාරෙත්වා, “ඉධ මෙ අඬ්ගුලං පච්චෙසිතුං වායමථා”ති වා හත්ථං පසාරෙත්වා, “ඉමං නාමෙතුං වායමථා”ති වා වදති, එවං පචත්තානං වසෙන චෙදිතඛිබ්බො. අනිච්චාතිආදීසු හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චා, පටිපිළනාකාරෙන දුක්ඛා, සභාවචිගමාකාරෙන විපරිණාමධම්මා. අයං පථව්ඨාතුයා ආදීනචොති යෙන ආකාරෙන සා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අයමාකාරො පථව්ඨාතුයා ආදීනචොති අත්ථො. ඡන්දරාගචිතයො ඡන්දරාගප්පහානන්ති නිබ්බානං ආගම්ම පථව්ඨාතුයා ඡන්දරාගො විනියති චෙව පභීයති ච, තස්මා නිබ්බානමස්සා නිස්සරණං.

අයං ආපොධාතුයා අස්සාදොති අයං ආපොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං අඤ්ඤං ආපොධාතුයා උපද්ද්වං දිස්වා, “කිං අයං නිපන්තකාලතො පට්ඨාය පස්සාවට්ඨානාහිමුඛො නික්ඛමති චෙව පවිසති ච, අප්පමත්තකම්පිස්ස කම්මං කරොන්තස්ස සෙදතිත්තං වත්ථං පිළෙතඛිබ්බතාකාරං පාපුණාති, අනුමොදනමත්තම්පි කථෙත්තස්ස තාලවණ්ටං ගණ්හිතඛිබ්බං හොති, මයං පන සායං නිපන්තා පාතොව උට්ඨහාම, මාසපුණ්ණසටො විය නො සරීරං, මහාකම්මං කරොන්තානං සෙදමත්තම්පි නො න උප්පජ්ජති, අසනිසද්දෙන විය ධම්මං කථෙත්තානං සරීරෙ උසුමාකාරමත්තම්පි නො නත්ථී”ති එවං පචත්තානං වසෙන චෙදිතඛිබ්බො.

අයං තෙජොධාතුයා අස්සාදොති අයං තෙජොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං සීතගහණිකෙ දිස්වා, “කිං ඉමෙ කිඤ්චිදෙව යාගුහත්තඛජ්ජමත්තං අප්පකොභරිත්වා ටද්ධකුච්ඡිනො නිසීදිත්වා සබ්බරත්තිං අඬ්ගාරකටාහං පරියෙසන්ති, චුසිතමත්තෙසුපි සරීරෙ පතිතෙසු අඬ්ගාරකටාහං ඔත්ථරිත්වා පාරුපිත්ථාව නිපජ්ජන්ති? මයං පන අතිථද්ධම්පි මංසං වා පූවං වා බාදාම, කුච්ඡිපුරං හත්තං භුඤ්ජාම, තාවදෙව නො සබ්බං චෙණ්පිණ්ඩො විය විලියති, සත්තාහවද්දලිකාය වත්තමානාය සරීරෙ සීතානුදහනමත්තම්පි නො නත්ථී”ති එවං පචත්තානං වසෙන චෙදිතඛිබ්බො.

අයං වායොධාතුයා අස්සාදොති අයං වායොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං අඤ්ඤෙ වාතහීරුකෙ දිස්වා, “ඉමෙසං අප්පමත්තකම්පි කම්මං කරොන්තානං අනුමොදනමත්තම්පි කථෙත්තානං සරීරං වාතො විජ්ඣති, ගාචුතමත්තම්පි අද්ධානං ගතානං හත්ථපාදා සිදන්ති, පිට්ඨී රුජ්ජති, කුච්ඡිවාතසීසවාතකණ්ණවාතාදීහි නිච්චුපද්ද්වතා තෙලථාණිතාදීහි වාතභෙසජ්ජානෙව කරොන්තා අතිනාමෙත්ති, අම්භාකං පන මහාකම්මං කරොන්තානම්පි තියාමරත්තිං ධම්මං කථෙත්තානම්පි

එකදිවසෙනෙව දස යොජනානි ගච්ඡන්තානම්පි හත්ථපාදසංසිද්ධනමත්තං වා පිට්ඨිරුජ්ජනමත්තං වා න හොති” ති, එවං පවත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො. එවං පවත්තා හි එතා ධාතුයො අස්සාදෙන්ති නාම.

අඛිභඤ්ඤාසින්නි අභිවිසිට්ඨොන ඤාණෙන අඤ්ඤාසිං. අනුත්තරං සම්මාසම්බොධින්නි උත්තරවිරහිතං සබ්බසෙට්ඨං සම්මා සාමඤ්ච බොධිං, අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධිං. බොධිති රුක්ඛොපි මග්ගොපි සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණම්පි නිබ්බානම්පි. “බොධිරුක්ඛමුලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො” ති (මහාව. 1; උදා. 1) ව “අත්තරා ව බොධිං අත්තරා ව ගය” ත්ති (මහාව. 11; ම.නි. 1.285) ව ආගතට්ඨානෙසු හි රුක්ඛො බොධිති වුවිවති. “බොධි වුවිවති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණ” ත්ති (වුළුති. බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) ආගතට්ඨානෙ මග්ගො. “පජ්ජොති බොධිං වරහුරිමෙධසො” ති (දී. නි. 3.217) ආගතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං. “පත්වාන බොධිං අමතං අසඬ්ඛත” ත්ති ආගතට්ඨානෙ නිබ්බානං. ඉධ පන භගවතො අරහත්තමග්ගො අධිජ්ජෙතො.

සාවකානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බොධි හොති, න හොතිති? න හොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්ඤි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙති, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමිඤ්ඤාණං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණමෙව දෙති. බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙති අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරියභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බොධි න හොති.

අභිසම්බුද්ධොති පච්චඤ්ඤාසින්නි “අභිසම්බුද්ධො අහං පත්තො පටිවිජ්ඣිත්වා ධිතො” ති එවං පටිජානිං. ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදීති අධිගතගුණදස්සනසමත්ථං පච්චචෙකඤ්ඤාණඤ්ච මෙ උදපාදි. අකුප්පා මෙ විමුත්තීති “අයං මය්හං අරහත්තඵලවිමුත්ති අකුප්පා” ති එවං ඤාණං උදපාදි. තත්ථ ද්විභාකාරෙහි අකුප්පතා වෙදිතබ්බා කාරණතො ව ආරම්මණතො ව. සා හි චතුර්ථි මග්ගෙහි සමුච්ඡින්නකිලෙසානං පුන අනිවත්තනතාය කාරණතොපි අකුප්පා, අකුප්පධම්මං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තතාය ආරම්මණතොපි අකුප්පා. අන්තිමාති පච්ඡිමා. නත්ථී දානි පුනබ්බවොති ඉදානි පුන අඤ්ඤො භවො නාම නත්ථීති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ චත්තාරි සච්චානි කථිතානි. කථං? චතුසු හි ධාතුසු අස්සාදො සමුදයසච්චං, ආදීනවො දුක්ඛසච්චං, නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධජ්ජානනො මග්ගො මග්ගසච්චං. විත්ථාරවසෙනපි කථෙතුං වට්ටනියෙව. එත්ථ හි යං පථව්ඨාතුං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං පථව්ඨාතුයා අස්සාදොති පහානපටිච්චොධො සමුදයසච්චං. යා පථව්ඨාතු අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අයං පථව්ඨාතුයා, ආදීනවොති පරිඤ්ඤාපටිච්චොධො දුක්ඛසච්චං. යො පථව්ඨාතුයා ඡන්දරාගචිනයො ඡන්දරාගජ්ජහානං, ඉදං පථව්ඨාතුයා නිස්සරණන්ති

සවිඡ්ඡිකිරියාපටිච්චෙධො නිරොධසච්චං. යා ඉමෙසු තිසු යානෙසු දිට්ඨි සඬකප්පො වාචා කම්මන්තො ආඡීවො වායාමො සති සමාධි, අයං භාවනාපටිච්චෙධො මග්ගසච්චන්ති. දුතියං.

3. අවරිංසුත්තවණ්ණනා

116. තතියෙ අවරින්ති ඤාණවාරෙන අවරිං, අනුභවනවාරෙනාති අත්ථො. යාවතාති යත්තකො. තතියං.

4. නොවෙදංසුත්තවණ්ණනා

117. චතුත්ථෙ නිස්සටාතිආදීති ආදිතො චුත්තපටිසෙධෙන යොජෙත්වා “න නිස්සටා, න විසංයුත්තා, න විජ්ජමුත්තා, න විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරිංසු” ති එවං වෙදිතබ්බන්ති. දුතියනෙයෙ විමරියාදිකතෙනාති නිමමරියාදිකතෙන. තත්ථ දුට්ඨා මරියාදා කිලෙසමරියාදා වට්ඨමරියාදාති. තත්ථ ව යස්ස උපඬ්ඪා කිලෙසා පහීනා, උපඬ්ඪා අප්පහීනා, වට්ඨං වා පන උපඬ්ඪං පහීනං, උපඬ්ඪං අප්පහීනං, තස්ස විත්තං පහීනකිලෙසෙ වා වට්ඨං වා සන්ධාය විමරියාදිකතං, අප්පහීනකිලෙසෙ වා වට්ඨං වා සන්ධාය න විමරියාදිකතං. ඉධ පන උභයස්සාපි පහීනත්තා “විමරියාදිකතෙන චෙතසා” ති චුත්තං, මරියාදං අකත්වා යීතෙන අතික්කන්තමරියාදෙන චෙතසාති අත්ථො. ඉති තිසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු චතුසච්චමෙව කථිතං. චතුත්ථං.

5. එකන්තදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

118. පඤ්චමෙ එකන්තදුක්ඛාති අතික්කමිත්වා යීතස්ස තත්තකාරො විය එකන්තෙනෙව දුක්ඛා. දුක්ඛානුපතිතාති දුක්ඛෙන අනුපතිතා. දුක්ඛාවක්කන්තාති දුක්ඛෙන ඔක්කන්තා ඔතිණ්ණා. සුඛාති සුඛවෙදනාය පච්චයභුතා. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං. පඤ්චමං.

6-10. අභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

119-123. ඡට්ඨසත්තමෙසු විච්චිට්ඨං, අවසානෙ තිසු චතුසච්චමෙවති. ඡට්ඨාදීති.

චතුත්ථො වග්ගො.

ධාතුසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනමතග්ගසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. තිණකට්ඨසුත්තවණ්ණනා

124. අනමතග්ගසංයුත්තස්ස පඨමෙ අනමතග්ගොති අනු අමතග්ගො, වස්සසතං වස්සසහස්සං ඤාණෙන අනුගන්ත්වාපි අමතග්ගො අවිදිතග්ගො, නාස්ස සක්කා ඉතො වා එත්තො වා අග්ගං ජාතිකං, අපරිච්ඡින්නපුබ්බාපරකොට්ඨකොති අත්ථො. සංසාරොති ඛන්ධාදීනං අවිච්ඡින්නජපවත්තා පටිපාටි. පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායතීති පුරිමමරියාදා න දිස්සති. යදග්ගෙන වස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී, පච්ඡිමාපි තදග්ගෙනෙව න පඤ්ඤායතී, වෙමජ්ඣෙයෙව පන සත්තා සංසරන්ති. පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යාති ඉදං උපමාය බුද්දකත්තා වුත්තං. බාහිරසමයස්මිඤ්ඤි අත්ථො පරිත්තො හොති, උපමා මහතී. “හත්ථි විය අයං ගොණො, ගොණො විය සුක්කරො, සමුද්දො විය තළාක”න්ති හි වුත්තෙන න තෙසං තාදිසං පමාණං හොති. බුද්ධසමයෙ පන උපමා පරිත්තා, අත්ථො මහා. පාළියඤ්ඤි එකො ජම්බුදීපො ගහිතො, එවරුපානං පන ජම්බුදීපානං සතෙපි සහස්සෙපි සතසහස්සෙපි තිණාදීනි තෙන උපක්කමෙන පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යං, න ත්වෙව පුරිසස්ස මාතු මාතරොති. දුක්ඛං පච්චනුභුතන්ති තුම්භෙහි දුක්ඛං අනුභුතං. තිබ්බන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. බ්‍යසනන්ති ඤාතිබ්‍යසනාදිඅනෙකවිධං. කට්ඨිති සුසානං, පට්ඨියෙව වා. සා හි පුනජ්ජනං මරන්තෙහි සරීරනික්ඛෙපෙන වඩ්ඪිතා. අලමෙවාති යුත්තමෙව. පඨමං.

2. පට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

125. දුතියෙ මහාපට්ඨන්ති චක්කවාලපරියන්තං මහාපට්ඨිං. නික්ඛිපෙය්‍යාති තං පට්ඨිං හින්දිත්වා වුත්තජපමාණං ගුලිකං කරිත්වා එකමන්තං යිපෙය්‍ය. දුතියං.

3. අස්සුසුත්තවණ්ණනා

126. තතියෙ කන්දන්තානන්ති සසද්දං රුදමානානං. පස්සන්තන්ති සන්දිතං පවත්තං. චතුසු මහාසමුද්දෙසුති සිනෙරුරස්මිහි පරිච්ඡින්නෙනසු චතුසු මහාසමුද්දෙසු. සිනෙරුරස්ස හි පාචිනපස්සං රජතමයං, දක්ඛිණපස්සං මණිමයං, පච්ඡිමපස්සං එලිකමයං, උත්තරපස්සං සුවණ්ණමයං. පුබ්බදක්ඛිණපස්සෙහි නික්ඛන්තා රජතමණිරස්මියො එකතො හුත්වා මහාසමුද්දපිට්ඨෙන ගන්ත්වා චක්කවාලපබ්බතං ආභව්ව තිට්ඨන්ති, දක්ඛිණපච්ඡිමපස්සෙහි නික්ඛන්තා මණිඑලිකරස්මියො, පච්ඡිමුත්තරපස්සෙහි නික්ඛන්තා එලිකසුවණ්ණරස්මියො, උත්තරපාචිනපස්සෙහි නික්ඛන්තා සුවණ්ණරජතරස්මියො එකතො හුත්වා මහාසමුද්දපිට්ඨෙන ගන්ත්වා චක්කවාලපබ්බතං ආභව්ව තිට්ඨන්ති. තාසං රස්මීනං අන්තරෙසු චත්තාරො මහාසමුද්දා හොන්ති. තෙ සන්ධාය වුත්තං “චතුසු මහාසමුද්දෙසු”ති. ඤාතිබ්‍යසනන්තිආදීසු බ්‍යසනන්ති විඅසනං, විනාසොති අත්ථො. ඤාතීනං බ්‍යසනං ඤාතිබ්‍යසනං, භොගානං බ්‍යසනං භොගබ්‍යසනං. රොගො පන සයමෙව ආරොග්‍යං වියසති විනාසෙතීති බ්‍යසනං, රොගොව බ්‍යසනං රොගබ්‍යසනං. තතියං.

4. බීරසුත්තවණ්ණනා

127. චතුත්ථේ මාතුථස්සද්දන්ති එකනාමිකාය මනුස්සමාතු ඛිරං. ඉමෙසද්දන්ති සත්තානං ගණ්ඩුප්පාදකිපිල්ලිකාදිසු වා මච්ඡකච්ඡපාදිසු වා පක්ඛිජාතෙසු වා නිබ්බත්තකාලෙ මාතුඛිරමෙව නත්ථි, අප්පසුමහිංසාදිසු නිබ්බත්තකාලෙ ඛිරං අත්ථි, තථා මනුස්සෙසු. තත්ථ අජාදිකාලෙ ව මනුස්සෙසු වාපි “දෙව් සුමනා තිස්සා”ති එවං නානානාමිකානං කුච්ඡයං නිබ්බත්තකාලෙ අග්ගහෙත්වා තිස්සාති එකනාමිකාය එව මාතු කුච්ඡයං නිබ්බත්තකාලෙ පිතං ථස්සද්දං චතුසු මහාසමුද්දෙසු උදකතො බහුතරන්ති වෙදිතබ්බං. චතුත්ථං.

5. පබ්බතසුත්තවණ්ණනා

128. පඤ්චමෙ සක්කා පන, භන්තෙති සො කිර හික්ඛු චිත්තෙසි – “සත්ථා අනමතග්ගස්ස සංසාරස්ස දීඝතමත්තා ‘න සුකරං න සුකර’න්ති කට්ඨකියෙව, කථං නච්ඡින්නද්දති, සක්කා නු ඛො උපමං කාරාපෙතු”න්ති. තස්මා එවමාහ. කාසිකෙනාති තයො කප්පාසංසු එකතො ගහෙත්වා කන්තිතසුත්තමයෙන අතිසුඛමචත්ථෙන. තෙන පන පරිමට්ඨෙ කිත්තකං ඛියෙය්‍යාති. සාසපමත්තං. පඤ්චමං.

6. සාසපසුත්තවණ්ණනා

129. ඡට්ඨෙ ආයසං නගරන්ති ආයසෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං නගරං, න පන අන්තො ආයසෙහි එකභූමිකාදිපාසාදෙහි ආකිණ්ණන්ති දට්ඨබ්බං. ඡට්ඨං.

7. සාවකසුත්තවණ්ණනා

130. සත්තමෙ අනුස්සරෙය්‍යුන්ති එකෙන කප්පසතසහස්සෙ අනුස්සරිතෙ අපරො තස්ස ධීතට්ඨානතො අඤ්ඤං සතසහස්සං, අඤ්ඤොපි අඤ්ඤන්ති එවං චත්තාරොපි චත්තාරිසතසහස්සාති අනුස්සරෙය්‍යුං. සත්තමං.

8-9. ගඬගාසුත්තාදිවණ්ණනා

131-132. අට්ඨමෙ යා එතස්මිං අන්තරෙ වාලිකාති යා එතස්මිං ආයාමතො පඤ්චයොජනසතිකෙ අන්තරෙ වාලිකා. නවමෙ චත්තබ්බං නත්ථි. අට්ඨමනවමාති.

10. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

133. දසමෙ අට්ඨිකඬකලොතිආදීති තිණ්පි රාසිවෙච්චනානෙව. ඉමෙසං පන සත්තානං සඅට්ඨිකාලතො අනට්ඨිකාලොව බහුතරො. ගණ්ඩුප්පාදකාදිපාණභූතානද්දන්ති එතෙසං අට්ඨිමෙව නත්ථි, මච්ඡකච්ඡපාදිභූතානං පන අට්ඨිමෙව බහුතරං, තස්මා අනට්ඨිකාලඤ්ච බහුඅට්ඨිකාලඤ්ච අග්ගහෙත්වා සමට්ඨිකාලොව ගහෙතබ්බො. උත්තරො ගිජ්ඣකුටස්සාති ගිජ්ඣකුටස්ස උත්තරපස්සෙ ධීතො. මගධානං ගිරිබ්බජෙති මගධරට්ඨස්ස ගිරිබ්බජෙ, ගිරිපරික්ඛෙපෙ ධීතොති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. දසමං.

පයමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. දුග්ගතසුත්තවණ්ණනා

134. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ දුග්ගතන්ති දලිද්දං කපණං. දුරුපෙනන්ති දුස්සණ්ඨානෙනි හත්ථපාදෙනි උපෙනං. පයමං.

2. සුඛිතසුත්තවණ්ණනා

135. දුතියෙ සුඛිතන්ති සුඛසමජ්ජිතං මහද්ධනං මහාභොගං. සුසජ්ජිතන්ති අලඬිකතපටියත්තං හත්ථික්ඛන්ධගතං මහාපරිවාරං. දුතියං.

3. තිංසමත්තසුත්තවණ්ණනා

136. තතියෙ පාවෙය්‍යකාති පාවෙය්‍යදෙසවාසිනො. සබ්බෙ ආරඤ්ඤිකාතිආදීසු ධුතඬිගසමාදානවසෙන තෙසං ආරඤ්ඤිකාදිභාවො වෙදිතබ්බො. සබ්බෙ සසංයොජනාති සබ්බෙ සබන්ධනා, කෙච් සොනාපන්තා, කෙච් සකදාගාමිනො, කෙච් අනාගාමිනො. තෙසු හි පුටුඪ්ඨනො වා බිණ්ණාසවො වා නත්ථි. ගුන්තන්තිආදීසු සෙතකාලාදිවණ්ණෙසු එකෙකවණ්ණකාලොව ගහෙතබ්බො. පාරිපන්ථකාති පරිපන්ථෙ තිට්ඨනකා පන්ථසාතවොරා. පාරදාරිකාති පරදාරවාරිත්තං ආපජ්ජනකා. තතියං.

4-9. මාතුසුත්තාදිවණ්ණනා

137-142. චතුත්ථාදීසු ලිඬිගතියමෙන වෙච චක්කවාලනියමෙන ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුරිසානඤ්ඤි මාතුගාමකාලො, මාතුගාමානඤ්ඤි පුරිසකාලොති එවමෙත්ථ ලිඬිගතියමො. ඉමම්භා චක්කවාලා සත්තා පරචක්කවාලං, පරචක්කවාලා ච ඉමං චක්කවාලං සංසරන්ති. තෙසු ඉමස්මිං චක්කවාලෙ මාතුගාමකාලෙ මාතුභූතඤ්ඤෙව දස්සෙන්නො යො නමානාභූතපුබ්බොති ආහ. යො නපිතාභූතපුබ්බොතිආදීසුපි එසෙව නයො. චතුත්ථාදීනි.

10. වෙපුල්ලපබ්බතසුත්තවණ්ණනා

143. දසමෙ භූතපුබ්බන්ති අතීතකාලෙ එකං අපදානං ආහරිත්වා දස්සෙති. සමඤ්ඤා උදපාදීති පඤ්ඤත්ති අභොසි. චතුහෙන ආරොහන්තීති ඉදං ථාමමජ්ඣිමෙ සන්ධාය චුත්තං. අග්ගන්ති උත්තමං. හද්දයුගන්ති සුන්දරයුගලං. තීහෙන ආරොහන්තීති එත්තාවතා කිර ද්විත්තං බුද්ධානං අන්තරෙ යොජනං පථවී උස්සන්තා, සො පබ්බතො තියොජනුබ්බෙධො ජාතො.

අප්පං වා භියොයාති වස්සසතතො උත්තරිං අප්පං දස වා වීසං වා වස්සානි. පුන වස්සසතමෙව ජීවනකො නාම නත්ථි, උත්තමකොටියා පන සට්ඨි වා අසීති වා වස්සානි ජීවන්ති. වස්සසතං පන අප්පත්වා පඤ්චවස්සදසවස්සාදිකාලෙ මීයමානාව ඛහුකා. එත්ථ ච කකුසන්ධො භගවා චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ, කොණාගමනො තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තොති ඉදං අනුපුබ්බෙන පරිභිනසදිසං කතං, න පන එවං පරිභිනං, වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිභිනන්ති වෙදිතබ්බං. කථං? කකුසන්ධො තාව භගවා ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො ආයුජ්ජමාණං පඤ්ච කොටියාසෙ කත්වා චත්තාරො යත්වා පඤ්චමෙ විජ්ජමානෙයෙව පරිනිබ්බුතො. තං ආයු පරිභායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඬ්ඛෙයාං හුත්වා තතො පරිභායමානං තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ යීතං, තදා කොණාගමනො නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඬ්ඛෙයාං හුත්වා පරිභායිත්වා විසවස්සසහස්සකාලෙ යීතං, තදා කස්සපො භගවා නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඬ්ඛෙයාං හුත්වා පරිභායිත්වා වස්සසතකාලං පත්තං, අථ අම්භාකං සම්මාසම්බුද්ධො නිබ්බත්තො. එවං අනුපුබ්බෙන පරිභායිත්වා වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිභිනන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච යං ආයුපරිමාණෙසු මන්දෙසු බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, තෙසම්පි තදෙව ආයුපරිමාණං හොතිති. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

අනමතග්ගසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කස්සපසංයුත්තං

1. සන්තුට්ඨසුත්තවණ්ණනා

144. කස්සපසංයුත්තස්ස පයමෙ සන්තුට්ඨායන්ති සන්තුට්ඨො අයං. ඉතරිතරෙතාති න ථූලසුබ්බමලුඛපණ්ණිතරීරජිණ්ණානං යෙන කෙනචි, අථ බො යථාලද්ධාදීනං ඉතරිතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුට්ඨොති අත්ථො. විවරස්මිඤ්ඤි තයො සන්තොසා යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුජ්ජසන්තොසොති. පිණ්ඩපාතාදීසුපි එසෙව නයො.

තෙසං අයං පහෙදසංවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු විවරං ලහති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස විවරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාහිභූතො වා, ගරුච්චරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙත්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස විවරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො පණ්ණිතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටච්චරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ගච්චරං ඛහුති වා විවරානි ලහිත්වා – “ඉදං ථෙරානං

විරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාහිනං හොතු' 'ති දත්වා තෙසං පුරාණවීරං වා සඬිකාරකුටාදිතො වා පන නන්තකානි උච්චිතිත්වා තෙහි සඬිසාටිං කත්වා ධාරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස වීවරෙ යථාසාරූපසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලහති ලුඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්භාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභ සන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලහති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායහොජනං භුත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලහති, සො තං වීවරං විය විරපබ්බජිත-බහුස්සුත-අප්පලාහගිලානානං දත්වා, තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරූපසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලහති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං න පටිසං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථාරකෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලහති, යත්ථස්ස වසනො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකුටාගාරාදීනි බහුනි පණීතසෙනාසනානි ලහති, සො තානි වීවරාදීනි විය විරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාහගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථවි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරූපසන්තොසො. යොපි “උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්තස්ස ටීනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාහිභූතස්ස පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතූහවන්ති” ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තමිති න සම්පට්චිජති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්බොකාසරුක්ඛමුලාදීසු වසන්තො සන්තුට්ඨොව හොති. අයමිති සෙනාසනෙ යථාසාරූපසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු හෙසජ්ජං ලහති ලුඛං වා පණීතං වා, සො යං ලහති තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්භාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙනත්ථිකො ආණිතං ලහති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා හෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමුද්ධාණිතාදිපණිතහෙසජ්ජං ලහති, සො තං වීවරං විය විරපබ්බජිත-බහුස්සුත-අප්පලාහගිලානානං දත්වා තෙසං ආහතෙන යෙන කෙනවි යාපෙත්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරිතකං යපෙත්වා එකස්මිං

චතුර්ධාරං “ගණ්ඨ, හන්තෙ, යදිව්ඡසී” ති වුවිච්චානො සවස්ස තෙසු අඤ්ඤානරොනපි රොගො වූපසම්මති, අප් “මුත්තහරිතකං නාම බුද්ධාදිහි වණ්ණික” න්ති චතුර්ධාරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරිතකෙන හෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුජ්ජසන්තොසො. ඉති ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය “සන්තුට්ඨායං, භික්ඛවෙ, කස්සපො ඉතරිතරොන විවරොනා” ති වුත්තං.

වණ්ණවාදීහි එකො සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති. එකො න සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති, න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො සන්තුට්ඨො ව හොති, සන්තොසස්ස ව වණ්ණං කථෙති. අයං තාදිසොති දස්සෙතුං ඉතරිතරවිවරසන්තුට්ඨො ව වණ්ණවාදීහි වුත්තං. අනෙසනන්ති දුතෙය්‍යපභිණ්ණගමනානුයොගජ්ජහෙදං නානජ්ජකාරං අනෙසනං. අලද්ධාති අලභිත්වා. යථා ව එකච්චො “කථං නු ඛො විවරං ලභිස්සාමී” ති පුඤ්ඤවන්තෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං එකතො හුත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තස්සති පරිතස්සති, අයං එවං අලද්ධා ව විවරං න පරිතස්සති. ලද්ධා වාති ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා. අගධිතොති විගතලොභගෙධො. අමුච්ඡිතොති අධිමත්තතණ්හාය මුච්ඡං අනාපන්තො. අනජ්ඣාපන්තොති තණ්හාය අනොත්ථට්ඨො අපරියොනද්ධො. ආදීනවදස්සාවිති අනෙසනාපත්තියඤ්ච ගධිතපරිභොගෙ ව ආදීනවං පස්සමානො. නිස්සරණපඤ්ඤොති, “යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා” ති වුත්තනිස්සරණමෙව ජානන්තො පරිභුඤ්ජතීති අත්ථො. ඉතරිතරොන පිණ්ඩපාතෙතාතිආදීසුපි යථාලද්ධාදීනං යෙන කෙනවි පිණ්ඩපාතෙන, යෙන කෙනවි සෙනාසනෙන, යෙන කෙනවි ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරොනාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

කස්සපෙන වා හි වො, භික්ඛවෙ, ඔවදිස්සාමීති එත්ථ යථා මහාකස්සපත්ථෙරො චතුසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො, තුම්හෙපි තථාරූපා හවථාති ඔවදන්තො කස්සපෙන ඔවදති නාම. යො වා පනස්ස කස්සපසදිසොති එත්ථාපි යො වා පනඤ්ඤොපි කස්සපසදිසො මහාකස්සපත්ථෙරො විය චතුසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො හවෙය්‍ය, තුම්හෙපි තථාරූපා හවථාති ඔවදන්තො කස්සපසදිසෙන ඔවදති නාම. තථත්තාය පටිපජ්ජිතබ්බන්ති “සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඉමාය ඉමස්මිං සන්තුට්ඨස්සත්තෙ වුත්තසල්ලෙඛාවාරපටිපත්තියා කථනං නාම භාරො, අම්භාකම්පි ඉමං පටිපත්තිං පරිපුරං කත්වා පුරණං භාරොයෙව, ආගතො ඛො පන භාරො ගහෙතබ්බො” ති වින්තෙත්වා යථා මයා කථිතං, තථත්තාය තථාභාවාය තුම්හෙහිපි පටිපජ්ජිතබ්බන්ති. පයමං.

2. අනොත්තජ්ජිසුත්තවණ්ණනා

145. දුතියෙ අනාතාපිති යං වීරියං කිලෙසෙ ආතපති, තෙන රහිතො. අනොත්තජ්ජිති නිබ්භයො කිලෙසුප්පත්තිතො කුසලානුප්පත්තිතො ව භයරහිතො. සම්බොධායාති සම්බුජ්ඣනත්ථාය. නිබ්බානායාති නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය.

අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්සාති අරහත්තස්ස තඤ්ඤි අනුත්තරඤ්ඤවෙව චතුභි ව යොගෙහි බෙමං.

අනුප්පන්නාතිආදීසු යෙ පුබ්බෙ අප්පට්ඨල්ඤ්ඤානිං චිවරාදිං වා පච්චයං උපට්ඨාකසද්ධිවිහාරික-අන්තෙවාසීනං වා අඤ්ඤතරතො මනුඤ්ඤවත්ථුං පටිලභිත්වා තං සුභං සුඛන්ති අයොනියො ගණ්හන්තස්ස අඤ්ඤතරං වා පන අනුභූතපුබ්බං ආරම්මණං යථා තථා වා අයොනියො ආවජ්ජෙත්තස්ස ලොභාදයො පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, තෙ අනුප්පන්නාති වෙදිතබ්බා. අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නා නාම පාපකා ධම්මා නත්ථි. අනුභූතපුබ්බෙහි ව වත්ථුමිති ආරම්මණෙ වා යස්ස පකතිබුද්ධියා වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාය වා පරියත්තිතවකම්මයොනියොමනසිකාරානං වා අඤ්ඤතරවසෙන පුබ්බෙ අනුප්පජ්ජිත්වා පච්ඡා තාදියෙන පච්චයෙන සහසා උප්පජ්ජන්ති, ඉමෙපි “අනුප්පන්නා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු”න්ති වෙදිතබ්බා. තෙසුයෙව පන වත්ථාරම්මණෙසු පුනස්පුනං උප්පජ්ජමානා නප්පභීයන්ති නාම, තෙ “උප්පන්නා අප්පභීයමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු”න්ති වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන උප්පන්නානුප්පන්නහෙදො ව පහානප්පහානවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ ඤාණදස්සනවිසුද්ධිනිද්දෙසෙ කථිතං.

අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මාති අප්පට්ඨල්ඤ්ඤානිං සීලසමාධිමග්ගඵලසඬ්ඛානා අනවජ්ජධම්මා. උප්පන්නාති තෙයෙව පටිලද්ධා. නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති තෙ සීලාදිධම්මා පරිහානිවසෙන පුන අනුප්පත්තියා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති වෙදිතබ්බා. එත්ථ ව ලොකියා පරිහායන්ති, ලොකුත්තරානං පරිහානි නත්ථිති. “උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ධීතියා”ති ඉමස්ස පන සම්මජ්ජධානස්ස වසෙනායං දෙසනා කතා. දුතියමග්ගො වා සීසං අනුප්පජ්ජමානො, පඨමමග්ගො නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඉමෙ වත්තාරො සම්මජ්ජධානා පුබ්බහගවිපස්සනාවසෙන කථිතාති. දුතියං.

3. වන්දුපමසුත්තවණ්ණනා

146. තතියෙ වන්දුපමාති වන්දසදිසා හුත්වා. කිං පරිමණ්ඩලතාය? නො, අපිව බො යථා වන්දො ගගනතලං පක්ඛන්දමානො න කෙනචි සද්ධිං සන්ථවං වා සිනෙහං වා ආලයං වා නිකන්තිං වා පත්ථනං වා පරියුට්ඨානං වා කරොති, න ච න හොති මහාජනස්ස පියො මනාපො, තුම්හෙපි එවං කෙනචි සද්ධිං සන්ථවාදීනං අකරණෙන ඛුභ්‍රජනස්ස පියා මනාපා වන්දුපමා හුත්වා ඛත්තියකුලාදීනි වත්තාරි කුලානි උපසඬ්ඛමථාති අත්ථො. අපිව යථා වන්දො අන්ධකාරං විධමති, ආලොකං ඵරති, එවං කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන ඤාණාලොකඵරණෙන වාපි වන්දුපමා හුත්වාති එවමාදීහිපි නයෙහි එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තන්ති තෙනෙව සන්ථවාදීනං අකරණෙන කායඤ්ච චිත්තඤ්ච අපකස්සිත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො. යො හි භික්ඛු අරඤ්ඤෙපි න වසති, කාමචිතක්කාදයොපි චිතක්කෙති, අයං නෙව කායං අපකස්සති, න චිත්තං. යො හි අරඤ්ඤෙපි ඛො චිහරති, කාමචිතක්කාදයො පන චිතක්කෙති, අයං කායමෙව අපකස්සති, න චිත්තං. යො ගාමන්තෙ වසති, කාමචිතක්කාදයොපි ඛො න ච චිතක්කෙති, අයං චිත්තමෙව අපකස්සති, න කායං. යො පන අරඤ්ඤෙ වෙව වසති, කාමචිතක්කාදයො ච න චිතක්කෙති, අයං උභයමිපි අපකස්සති. එවරූපා භුත්වා කුලානි උපසඬකමටාති දීපෙන්තො “අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්ත”න්ති ආහ.

නිච්චනවකාති නිච්චං නවකාව, ආගන්තුකසදිසා එව භුත්වාති අත්ථො. ආගන්තුකො හි පටිපාටියා සම්පත්තගෙහං පටිසිත්වා සවෙ නං සරසාමිකා දිස්වා, “අම්භාකං පුත්තභාතරො විජ්ජවාසං ගතා එවං විවරිංසු”ති අනුකම්පමානා නිසීදාපෙන්වා භොජෙන්ති, භුත්තමත්තොයෙව “තුම්භාකං භාජනං ගණ්භවා”ති උට්ඨාය පක්කමති, න තෙහි සද්ධිං සන්ථවං වා කරොති, න කිච්චකරණියාති වා සංවිදහති, එවං තුම්භෙපි පටිපාටියා සම්පත්තසරං පටිසිත්වා යං ඉරියාපටෙසු පසන්නා මනුස්සා දෙන්ති, තං ගහෙන්වා ඡින්නසන්ථවා, තෙසං කිච්චකරණියෙ අඛ්‍යාවටා භුත්වා නික්ඛමටාති දීපෙති.

ඉමස්ස පන නිච්චනවකභාවස්ස ආවිභාවත්ථං ද්වෙභාතිකවත්ථු කට්ඨෙතඛිඛං – වසාලනගරගාමතො කිර ද්වෙ භාතිකා නික්ඛමිත්වා පඛිඛජිතා, තෙ චූළනාගත්ථෙරො ච මහානාගත්ථෙරො වාති පඤ්ඤායිංසු. තෙ චිත්තලපඛිඛතෙ තිංස වස්සානි වසිත්වා අරහත්තං පත්තා “මාතරං පස්සිස්සාමා”ති ආගන්ත්වා වසාලනගරවිහාරෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ මාතුගාමං පිණ්ඩාය පටිසිංසු. මාතාපි තෙසං උඵඬිකෙන යාගුං නීහරිත්වා එකස්ස පත්තෙ ආකිරි. තස්සා තං ඔලොකයමානාය පුත්තසිනෙහො උජ්ජජි. අථ නං ආහ – “ත්වං, තාත, මය්හං පුත්තො මහානාගො”ති. ථෙරො “පච්ඡිමං ථෙරං පුච්ඡ උපාසිකෙ”ති වත්වා පක්කාමි. පච්ඡිමථෙරස්සපි යාගුං දත්වා, “තාත, ත්වං මය්හං පුත්තො චූළනාගො”ති පුච්ඡි? ථෙරො “කිං, උපාසිකෙ, පුරිමං ථෙරං න පුච්ඡසි”ති? වත්වා පක්කාමි. එවං මාතරාපි සද්ධිං ඡින්නසන්ථවො භික්ඛු නිච්චනවකො නාම භොති.

අප්පගඛිභාති න පගඛිභා, අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගඛිභියෙන, චතුට්ඨානෙන වචිපාගඛිභියෙන, අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගඛිභියෙන ච වරහිතාති අත්ථො. අට්ඨට්ඨානං කායපාගඛිභියං නාම සඬ්ඝගණපුග්ගල-භොජනසාලා-ජන්තාසරනභානාතිත්ථ-භික්ඛාචාරමග්ග-අන්තරසරප්පවෙසනෙසු කායෙන අප්පතිරූපකරණං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො සඬ්ඝමජ්ඣෙ පල්ලත්ථිකාය වා නිසීදති පාදෙ පාදං ආධායිත්වා වාති එවමාදි (මහානි. 165). තථා ගණමජ්ඣෙ. ගණමජ්ඣෙති චතුපරිසසන්නිපාතෙ වා සුත්තන්තිකගණාදිසන්නිපාතෙ වා. තථා වුඩ්ඞතරෙ පුග්ගලෙ. භොජනසාලාය පන වුඩ්ඞානං ආසනං න දෙති, නවානං ආසනං පටිබාහති. තථා ජන්තාසරෙ. වුඩ්ඞෙ චෙත්ථ අනාපුච්ඡා අග්ගිජලනාදිති කරොති.

න්භානතිත්තං ව යදිදං “දහරො වුඩ්ඬොති පමාණං අකත්වා ආගතපටිපාටියා න්භායිතබ්බ”න්ති චුත්තං, තම්පි අනාදියන්තො පච්ඡා ආගන්ත්වා උදකං ඔතරිත්වා වුඩ්ඬො ව නවෙ ව බාධති. භික්ඛාචාරමග්ගෙ පන අග්ගාසනඅග්ගොදකඅග්ගපිණ්ඩානං අත්ථාය පුරතො ගච්ඡති බාහාය බාහං පහරන්තො. අන්තරසරප්පවෙසනෙ වුඩ්ඬොති පයමතරං පච්ඡති, දහරෙහි සද්ධිං කායකීළනකං කරොතිති එවමාදි.

වතුට්ඨානං වච්ඡාගබ්භියං නාම සඤ්ඤාගුණපුග්ගලඅන්තරසරෙසු අප්පතිරුපවාචානිච්ඡාරණං. සෙය්‍යාපීදං – ඉධෙකච්චො සඤ්ඤාමජ්ඣෙ අනාපුච්ඡා ධම්මං භාසති. තථා පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරස්ස ගණස්ස මජ්ඣෙ පුග්ගලස්ස ව සන්තිකෙ, තත්තං ව මනුස්සෙහි පඤ්ඤා පුට්ඨො වුඩ්ඬතරං අනාපුච්ඡා විස්සජ්ජෙති. අන්තරසරෙ පන “ඉත්ථන්තාමෙ කිං අත්ථී? කිං යාගු, උදාහු බාදනීයං භොජනීයං? කිං මෙ දස්සසි? කිං අප්ප බාදිස්සාම? කිං භුඤ්ජිස්සාම? කිං පිට්ඨස්සාම?”තිආදීනි භාසති.

අනෙකට්ඨානං මනොපාගබ්භියං නාම තෙසු තෙසු යානෙසු කායවාචාහි අප්පකාරං අනාපජ්ජිත්වාපි මනසාව කාමචිතක්කාදීනං චිතක්කනං. අපිච දුස්සිලස්සෙව සතො “සීලවාති මං ජනො ජානාතු”ති එවං පචත්තා පාපිච්ඡතාපි මනොපාගබ්භියං. ඉති සබ්බෙසම්පි ඉමෙසං පාගබ්භියානං අභාවෙන අප්පගබ්භා හුත්වා උපසඬකමථාති වදති.

ජරුදපානන්ති ජිණ්ණකුපං. පබ්බතවිසමන්ති පබ්බතෙ විසමං පපාතට්ඨානං. නදිවිදුග්ගන්ති නදියා විදුග්ගං ජිත්තතට්ඨානං. අපකස්සෙව කායන්ති තාදිසානි යානානි යො බ්බිඩාදිපසුතො කායං අනපකස්ස එකතොභාරියං අකත්වාච වායුපත්ථම්භකං අග්ගාභාපෙත්වා චිත්තම්පි අනපකස්ස “එත්ථ පතීතො හත්ථපාදහඤ්ජනාදීනි පාපුණාති”ති අනාදීනවදස්සාවිතාය අනුබ්බෙපෙත්වා සම්පියායමානො ඔලොකෙති, සො පතීත්වා හත්ථපාදහඤ්ජනාදිඅනත්ථං පාපුණාති. යො පන උදකත්ථිකො වා අඤ්ඤෙත වා කෙතචි කිච්චෙන ඔලොකෙතුකාමො කායං අපකස්ස එකතො භාරියං කත්වා වායුපත්ථම්භකං ගාභාපෙත්වා, චිත්තම්පි අපකස්ස ආදීනවදස්සනෙන සංවෙපෙත්වා ඔලොකෙති, සො න පතති, යථාරුචිං ඔලොකෙත්වා සුඛී යෙනකාමං පක්කමති.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – ජරුදපානාදයො විය හි වත්තාරි කුලානි, ඔලොකනපුරිසො විය හික්ඛු. යථා අනපකට්ඨකායචිත්තො තානි ඔලොකෙත්තො පුරිසො තත්ථ පතති, එවං අරක්ඛිතෙහි කායාදීහි කුලානි උපසඬකමන්තො හික්ඛු කුලෙසු බජ්ඣති, තතො නානප්පකාරං සීලපාදහඤ්ජනාදිඅනත්ථං පාපුණාති. යථා පන අපකට්ඨකායචිත්තො පුරිසො තත්ථ න පතති, එවං රක්ඛිතෙනෙව කායෙන රක්ඛිතෙහි චිත්තෙහි රක්ඛිතාය වාචාය සුප්පට්ඨිතාය සතියා අපකට්ඨකායචිත්තො හුත්වා කුලානි උපසඬකමන්තො හික්ඛු කුලෙසු න බජ්ඣති. අප්පස්ස යථා තත්ථ අපතිතස්ස පුරිසස්ස, න පාදා හඤ්ජන්ති,

එවං සීලපාදො න භිජ්ජති. යථා භත්ථා න භඤ්ජන්ති, එවං සද්ධාභත්ථො න භිජ්ජති. යථා කුච්ඡි න භිජ්ජති, එවං සමාධිකුච්ඡි න භිජ්ජති. යථා සීසං න භිජ්ජති, එවං ඤාණසීසං න භිජ්ජති, යථා ච තං බාණුකණ්ටකාදයො න විජ්ඣන්ති, එවමිම රාගකණ්ටකාදයො න විජ්ඣන්ති. යථා සො නිරුපද්දවො යථාරුචි ඔලොකෙන්වා සුඛි යෙනකාමං පක්කමති, එවං භික්ඛු කුලානි නිස්සාය වීචරාදයො පච්චයෙ පටිසෙවන්තො කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතො යෙනකාමං අගතපුබ්බං නිබ්බානදිසං ගච්ඡති.

ඉදානි යො භිනාධිමුත්තිකො මිච්ඡාපටිපන්නො එවං වදෙය්‍ය ‘සම්මාසම්බුද්ධො ‘තිවිධං පාගඛිහිං පභාය නිව්චනවකත්තෙන වන්ද්‍යපමා කුලානි උපසඬකමථා’ති වදන්තො අට්ඨානෙ යපෙති, අසය්‍යං භාරං ආරොපෙති, යං න සක්කා කාතුං තං කාරෙති’ති, තස්ස වාදපථං පච්ඡන්දිත්වා, ‘සක්කා එවං කාතුං, අත්ථි එවරුපො භික්ඛු’ති දස්සෙන්නො කස්සපො, භික්ඛවෙතිආදිමාහ.

ආකාසෙ පාණිං වාලෙසීති නිලෙ ගගනන්තරෙ යමකච්ඡිජුතං වාරයමානො විය හෙට්ඨාභාගං උපරිභාගං උභතොපස්සෙසු පාණිං සඤ්චාරෙසි. ඉදඤ්ච පන තෙපිටකෙ බුද්ධච්චනෙ අසම්භින්නපදං නාම. අත්තමනොති තුට්ඨවිත්තො සකමනො, න දොමනස්සෙන පච්ඡන්දිත්වා ගහිතමනො. කස්සපස්ස, භික්ඛවෙති ඉදම්පි පුරිමනෙයෙනෙව පරවාදං පච්ඡන්දිත්වා අත්ථි එවරුපො භික්ඛුති දස්සනත්ථං චුත්තං.

පසන්නාකාරං කරෙය්‍යුත්ති වීචරාදයො පච්චයෙ දදෙය්‍යුං. තථත්තාය පටිපජ්ජෙය්‍යුත්ති සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං පුරයමානා, සමාධිවිපස්සනා මග්ගඵලානං ආගතට්ඨානෙ තානි තානි සම්පාදයමානා තථාභාවාය පටිපජ්ජෙය්‍යුං. අනුදයන්ති රක්ඛණභාවං. අනුකම්පන්ති මුදුචිත්තතං. උභයඤ්චෙන කාරුඤ්ඤස්සෙව වෙච්චනං. කස්සපො, භික්ඛවෙති ඉදම්පි පුරිමනෙයෙනෙව පරවාදං පච්ඡන්දිත්වා අත්ථි එවරුපො භික්ඛුති දස්සනත්ථං චුත්තං. කස්සපෙන වානි එත්ථ වන්දොපමාදිවසෙන යොජනං කත්වා පුරිමනෙයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. තතියං.

4. කුලුපකසුත්තවණ්ණනා

147. චතුත්ථෙ කුලුපකොති කුලසරානං උපගන්තා. දෙන්තුයෙව මෙති දෙන්තුයෙව මය්‍යං. සන්දියතීති අට්ටියති පිළියති. සෙසමෙත්ථ චුත්තනායානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. චතුත්ථං.

5. ජිණ්ණසුත්තවණ්ණනා

148. පඤ්චමෙ ජිණ්ණොති ථෙරො මහල්ලකො. ගරුකානීති තං සත්ථු සන්නිකා ලද්ධකාලතො පට්ඨාය ඡින්නහින්නට්ඨානෙ සුත්තසංසිඛ්ඛනෙන වෙච අග්ගළදානෙන ච අනෙකානි පටලානි හුත්වා ගරුකානි ජාතානි. නිබ්බසනානීති

පුබ්බෙ භගවතා නිවාසෙත්වා අපනීතතාය එවංලද්ධනාමානි. තස්මාති යස්මා ත්වං ජිණිණො වෙව ගරුපංසුකුලො ව. ගහපතානීති පංසුකුලිකභිගං විස්සජ්ජෙත්වා ගහපතීහි දින්නවීවරානි ධාරෙහීති වදති. නිමන්නතානීති පිණ්ඩපාතිකභිගං විස්සජ්ජෙත්වා සලාකහත්තාදීනි නිමන්නතානි භුඤ්ජාහීති වදති. මම ච සන්නිකෙති ආරඤ්ඤිකභිගං විස්සජ්ජෙත්වා ගාමන්නසෙනාසනෙයෙව වසාහීති වදති.

නනු ච යථා රාජා සෙනාපතීං සෙනාපතිට්ඨානෙ යපෙත්වා තස්ස රාජ්‍යපට්ඨානාදිනා අත්තනො කම්මෙන ආරාධෙන්තස්සෙව තං යානන්තරං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්ස දදමානො අයුත්තං නාම කරොති, එවං සත්ථා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස පච්චුග්ගමනත්ථාය තිගාචුතං මග්ගං ගන්ත්වා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අත්තරෙ බහුපුත්තකරුක්ඛමුලෙ නිසින්තො තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පාදෙන්වා තෙන සද්ධිං අත්තනො වීවරං පරිවත්තෙත්වා ථෙරං ඡාතිආරඤ්ඤිකභිගඤ්ඤෙව ඡාතිපංසුකුලිකභිගඤ්ඤෙව අකාසි, සො තස්මිං කත්තුකම්‍යතාඡන්දෙන සත්ථු චිත්තං ආරාධෙන්තස්සෙව පංසුකුලාදීනි විස්සජ්ජාපෙත්වා ගහපතිවීවරපටිග්ගහණාදිසු නියොජෙත්තො අයුත්තං නාම කරොති. න කරොති. කස්මා? අත්තජ්ඣාසයත්තා. න හි සත්ථා ධුතභිගානි විස්සජ්ජාපෙතුකාමො, යථා පන අසට්ටිතා හෙරිආදයො සද්දං න විස්සජ්ජෙත්ති, එවං අසට්ටිතා එවරුපා පුග්ගලා න සීහනාදං නදන්තීති නදාපෙතුකාමො සීහනාදජ්ඣාසයෙන එවමාහ. ථෙරොපි සත්ථු අජ්ඣාසයානුරූපෙනෙව “අහං බො, හන්තෙ, දීඝරත්තං ආරඤ්ඤිකො වෙවා” තිආදිනා නයෙන සීහනාදං නදති.

දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්ති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො නාම ආරඤ්ඤිකස්සෙව ලබ්භති, නො ගාමන්නවාසිනො. ගාමන්නස්මිඤ්ඤි වසන්තො දාරකසද්දං සුණාති, අසප්පායරූපානි පස්සති, අසප්පායෙ සද්දෙ සුණාති, තෙනස්ස අනහිරති උජ්ජජ්ජති. ආරඤ්ඤිකො පන ගාචුතං වා අභිසංයොජනං වා අතික්කම්ත්වා අරඤ්ඤං අජ්ඣෙකාගාහෙත්වා වසන්තො දිපිබ්‍යග්ගසීහාදීනං සද්දෙ සුණාති, යෙසං සවනපච්චයා අමානුසිකාසවනරති උජ්ජජ්ජති. යං සන්ධාය වුත්තං –

“සුඤ්ඤාගාරං පටිට්ඨස්ස, සන්නචිත්තස්ස හික්ඛුනො;
අමානුසි රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සනො.

“යතො යතො සම්මසති, බන්ධානං උදයබ්බයං;
ලහතී පිතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං. (ධ. ප. 373-374);

“පුරතො පච්ඡතො වාපි, අපරො වෙ න විජ්ජති;
තත්ථෙව ඵාසු භවති, එකස්ස රමතො වනෙ” ති.

තථා පිණ්ඩපාතිකස්සෙව ලබ්භති, නො අපිණ්ඩපාතිකස්ස. අපිණ්ඩපාතිකො හි අකාලචාරී හොති, තුරිතචාරං ගච්ඡති, පරිවත්තෙති, පලිබුද්ධොව ගච්ඡති, තත්ථ ච

බහුසංසයෝ හොති. පිණ්ඩපාතිකො පන න අකාලවාරී හොති, න තුරිතවාරං ගච්ඡති,
න පරිවත්තෙති, අපලිබ්බද්ධොව ගච්ඡති, තත්ථ ච න බහුසංසයෝ හොති.

කථං? අපිණ්ඩපාතිකො හි ගාමනො දුරවිහාරෙ වසමානො කාලස්සෙව “යාගුං
වා පාරිවාසිකහත්තං වා ලච්ඡාමි, ආසනසාලාය වා පන උද්දෙසහත්තාදීසු කිඤ්චිදෙව
මය්හං පාපුණිස්සති” ති මක්කටකසුත්තානි ඡිත්තදන්තො සයිතගොරුපානි
උට්ඨාපෙන්නො පාතොව ගච්ඡන්තො අකාලවාරී හොති. මනුස්සෙ
බ්බත්තකම්මාදීනං අත්ථාය ගෙහා නික්ඛන්තෙයෙව සම්පාපුණිතුං මිගං
අනුබන්ධන්තො විය වෙගෙන ගච්ඡන්තො තුරිතවාරී හොති. අන්තරා කිඤ්චිදෙව
දිස්වා “අසුකඋපාසකො වා අසුකඋපාසිකා වා ගෙහෙ, නො ගෙහෙ” ති පුච්ඡති,
“නො ගෙහෙ” ති සුත්වා “ඉදානි කුතො ලභිස්සාමි” ති? අග්ගිද්ධිසො විය පවෙධති,
සයං පච්ඡිමදිසං ගන්තුකාමො පාවිනදිසාය සලාකං ලභිත්වා අඤ්ඤං පච්ඡිමදිසාය
ලද්ධසලාකං උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, අහං පච්ඡිමදිසං ගම්ස්සාමි, මම සලාකං
තුම්හෙ ගණ්හං, තුම්හාකං සලාකං මය්හං දෙථා” ති සලාකං පරිවත්තෙති. එකං වා
පන සලාකහත්තං ආහරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තො “අපරස්සාපි සලාකහත්තස්ස පත්තං
දෙථා” ති මනුස්සෙහි වුත්තෙ, “හන්තෙ, තුම්හාකං පත්තං දෙථ, අහං මය්හං පත්තෙ
හත්තං පක්ඛිපිත්වා තුම්හාකං පත්තං දස්සාමි” ති අඤ්ඤස්ස පත්තං දාපෙත්වා
හත්තෙ ආහං අත්තනො පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තං පටිදෙන්තො පත්තං
පරිවත්තෙති නාම. විහාරෙ රාජරාජමහාමත්තාදියො මහාදානං දෙන්ති, ඉමිනා ච
හියොයා දුරගාමෙ සලාකා ලද්ධා, තත්ථ අගච්ඡන්තො පුන සත්තාහං සලාකං න
ලභතීති අලාභහයෙන ගච්ඡති, එවං ගච්ඡන්තො පලිබ්බද්ධො හුත්වා ගච්ඡති නාම.
යස්ස වෙස සලාකහත්තාදීනො අත්ථාය ගච්ඡති, “තං දස්සන්ති නු බො මෙ, උදාහු
න දස්සන්ති, පණිතං නු බො දස්සන්ති, උදාහු ලුබ්බං, ථොකං නු බො, උදාහු බහුකං,
සිතලං නු බො, උදාහු උණ්හ” ති එවං තත්ථ ච බහුසංසයෝ හොති.

පිණ්ඩපාතිකො පන කාලස්සෙව වුට්ඨාය වත්තපට්ඨත්තං කත්වා සරීරං
පටිජග්ගිත්වා වසනට්ඨානං පවිසිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකත්වා කාලං
සල්ලක්ඛෙත්වා මහාජනස්ස උච්චිකභික්ඛාදීනි දාතුං පහොනකකාලෙ ගච්ඡතීති න
අකාලවාරී හොති, එකෙකං පදවාරං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා විපස්සන්තො ගච්ඡතීති
න තුරිතවාරී හොති, අත්තනො ගරුභාවෙන “අසුකො ගෙහෙ, න ගෙහෙ” ති න
පුච්ඡති, සලාකහත්තාදීනියෙව න ගණ්හාති. අගණ්හන්තො කිං පරිවත්තෙස්සති? න
අඤ්ඤස්ස වසෙන පලිබ්බද්ධොව හොති, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො යථාරුචි
ගච්ඡති, ඉතරො විය න බහුසංසයෝ හොති. එකස්මිං ගාමෙ වා වීථියා වා අලභිත්වා
අඤ්ඤත්ථ වරති. තස්මිම්පි අලභිත්වා අඤ්ඤත්ථ වරන්තො මිස්සකොදනං
සඬකඬ්ඪිත්වා අමතං විය පරිභුඤ්ජිත්වා ගච්ඡති.

පංසුකුලිකස්සෙව ලබ්භති, නො අපංසුකුලිකස්ස. අපංසුකුලිකො හි
වස්සාවාසිකං පරියෙසන්තො වරති, න සෙනාසනසප්පායං පරියෙසති. පංසුකුලිකො
පන න වස්සාවාසිකං පරියෙසන්තො වරති, සෙනාසනසප්පායමෙව පරියෙසති.
තෙවීවරිකස්සෙව ලබ්භති, න ඉතරස්ස. අතෙවීවරිකො හි බහුහණ්ඩො

බහුපරික්කාරො හොති, තෙනස්ස ඵාසුචිහාරො නත්ථි. අප්පිච්ඡාදිනඤ්චෙව ලබ්භති,
න ඉතරෙසන්ති. තෙන වුත්තං – “අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛචිහාරං
සම්පස්සමානො”ති. පඤ්චමං.

6. ඔවාදසුත්තවණ්ණනා

149. ඡට්ඨෙ අහං වාති කස්මා ආහ? ථෙරං අත්තනො යානෙ යපනත්ථං. කිං
සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා නත්ථිති? අත්ථි. එවං පනස්ස අහොසි “ඉමෙ න චිරං
යස්සන්ති, කස්සපො පන වීසවස්සසතායුකො, සො මගි පරිනිබ්බුතෙ
සත්තපණ්ණිගුහායං නිසීදිත්වා ධම්මචිත්තයසඬගහං කත්වා මම සාසනං
පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණකාලපචත්තනකං කරිස්සති, අත්තනො තං යානෙ
යපෙමි, එවං භික්ඛු කස්සපස්ස සුස්සුසිත්තබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති”ති. තස්මා එවමාහ.
දුබ්බවාති දුක්ඛෙන චත්තබ්බො. දොච්චස්සකරණෙහීති දුබ්බචභාවකරණෙහි.
අප්පදක්ඛිණග්ගාහිනොති අනුසාසනිං සුත්වා පදක්ඛිණං න ගණ්හන්ති යථානුසිට්ඨං
න පටිපජ්ජන්ති, අප්පටිපජ්ජන්තා වාමගාහිනො නාම ජාතාති දස්සෙති.
අච්චාවදන්තෙති අතික්කම්ම චදන්තෙ, සුතපරියන්තිං නිස්සාය අතිවිය වාදං
කරොන්තෙති අත්ථො. කො බහුතරං භාසිස්සතීති ධම්මං කථෙන්නො කො බහුං
භාසිස්සති, කිං ත්වං, උදාහු අහන්ති? කො සුන්දරතරන්ති, එකො බහුං භාසන්තො
අසහිතං අමධුරං භාසති, එකො සහිතං මධුරං, තං සන්ධායාහ “කො
සුන්දරතර”න්ති? එකො පන බහුඤ්ච සුන්දරඤ්ච කථෙන්නො චිරං න භාසති,
ලහුඤ්ඤෙව උට්ඨාති, එකො අද්ධානං පාපෙති, තං සන්ධායාහ “කො චිරතර”න්ති?
ඡට්ඨං.

7. දුතියඔවාදසුත්තවණ්ණනා

150. සත්තමෙ සද්ධාති ඔකප්පනසද්ධා. වීරියන්ති කායිකචෙතසිකං වීරියං.
පඤ්ඤාති කුසලධම්මජානනපඤ්ඤා. න සන්ති භික්ඛු ඔවාදකාති ඉමස්ස පුග්ගලස්ස
ඔවාදකා අනුසාසකා කල්‍යාණමිත්තා නත්ථිති ඉදං, හන්තෙ, පරිහානන්ති දස්සෙති.
සත්තමං.

8. තතියඔවාදසුත්තවණ්ණනා

151. අට්ඨමෙ තථා හි පනාති පුබ්බෙ සොච්චස්සතාය, එතරහි ච දොච්චස්සතාය
කාරණපට්ඨපනෙ නිපාතො. තත්ත්වාති තෙසු ථෙරෙසු. කො නාමායං භික්ඛුති කො
නාමො අයං භික්ඛු? කිං තිස්සත්ථෙරො කිං නාගත්ථෙරොති? තත්ත්වාති තස්මිං එවං
සක්කාරෙ කසිරමානෙ. තථත්තායාති තථාභාවාය, ආරඤ්ඤිකාදිභාවායාති අත්ථො.
සබ්බමචාරිකාමොති “ඉමෙ මං පරිවාරෙත්වා වරන්තු”ති එවං කාමෙති ඉච්ඡති
පත්ථෙතිති සබ්බමචාරිකාමො. තථත්තායාති ලාභසක්කාරනිබ්බත්තනත්ථාය.
බ්‍රහ්මචාරුපද්දචෙනාති යො සබ්බමචාරිතං චතුසු පච්චයෙසු අධිමත්තච්ඡන්දරාගො
උපද්දචොති වුවචති, තෙන උපද්දුතා. අභිපත්ථනාති අධිමත්තපත්ථනා.

බ්‍රහ්මචාරි අභිපත්ථනෙනාති බ්‍රහ්මචාරීනං අධිමත්තපත්ථනාසංඛ්‍යානෙන
චතුපච්චයභාවෙන. අට්ඨමං.

9. ක්‍යානාභිඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

152. නවමෙ යාවදෙව ආකඨ්ඛාමීති යාවදෙව ඉච්ඡාමි. යානි පන ඉතො පරං
විච්චිවෙව කාමෙහීති ආදිනා නයෙන චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, සබ්බසො
රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමාති ආදිනා නයෙන චතස්සො අරූපසමාපත්තියො,
සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කමිම
සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධන්ති එවං නිරොධසමාපත්ති, අනෙකච්ඡිතං
ඉද්ධිවිධන්ති ආදිනා නයෙන පඤ්ච ලොකිකාභිඤ්ඤා ච චුත්තා. තත්ථ යං චත්තබ්බං
සියා, තං සබ්බං අනුපදවණ්ණනාය වෙච භාවනාවිධානෙන ච සද්ධිං විසුද්ධිමග්ගෙ
(විසුද්ධි. 1.69) විත්ථාරිතමෙව. ඡළභිඤ්ඤාය පන ආසවානං බයාති ආසවානං
බයෙන. අනාසවන්ති ආසවානං අපච්චයභූතං. වෙතොවිමුත්තින්ති
අරහත්තඵලසමාධිං. පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති අරහත්තඵලපඤ්ඤං. නවමං.

10. උපස්සයසුත්තවණ්ණනා

153. දසමෙ ආයාම, හත්තෙති කස්මා භික්ඛුනි උපස්සයගමනං යාවති? න
ලාභසක්කාරහෙතු, කම්මට්ඨානත්ථිකා පනෙත්ථ භික්ඛුනියො අත්ථි, තා
උස්සුක්කාපෙත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමීති යාවති. නනු ච සො සයම්පි
තෙපිටකො බහුස්සුතො, කිං සයං කථෙතුං න සක්කොතීති? නො න සක්කොති.
බුද්ධපටිභාගස්ස පන සාවකස්ස කථං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති යාවති.
බහුකිච්චො ත්වං බහුකරණියොති කිං ථෙරො නවකම්මාදිපසුතො, යෙන නං
එවමාහාති? නො, සත්ථරි පන පරිනිබ්බුතෙ චතස්සො පරිසා ආනන්දත්ථෙරං
උපසඨිකමිත්වා, “හත්තෙ, ඉදානි කස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා වරථ, කස්ස
පරිවෙණං සම්මජ්ජථ, කස්ස මුඛොදකං දෙථා”ති රොදන්ති පරිදෙවන්ති. ථෙරො
“අනිච්චා සංඛාරා, වුද්ධසරිරෙපි නිල්ලජ්ජොව මච්චුරාජා පහරි. එසා සංඛාරානං
ධම්මතා, මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථා”ති පරිසං සඤ්ඤාපෙති. ඉදමස්ස බහුකිච්චං.
තං සන්ධාය ථෙරො එවමාහ. සන්දස්සෙසීති පටිපත්තිගුණං දස්සෙසි. සමාදපෙසීති
ගණ්භාපෙසි. සමුත්තෙපෙසීති සමුස්සාහෙසි. සම්පහංසෙසීති පටිලද්ධගුණෙන
මොදාපෙසි.

පුල්ලනිස්සාති සරිරෙන පුලා, නාමෙන තිස්සා. වෙදෙහමුනිනොති
පණ්ඩිතමුනිනො. පණ්ඩිතො හි ඤාණසංඛ්‍යානෙන වෙදෙන ඊහති සබ්බකිච්චානි
කරොති, තස්මා “වෙදෙහො”ති වුච්චති. වෙදෙහො ච සො මුනි වාති, වෙදෙහමුනි.
ධම්මං භාසිතබ්බං මඤ්ඤතීති තිපිටකධරස්ස ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස සම්මුඛෙ සයං
අරඤ්ඤවාසී පංසුකුලිකො සමානො “ධම්මකථිකො අහ”න්ති ධම්මං භාසිතබ්බං
මඤ්ඤති. ඉදං කිං පන, කථං පනාති? අවජානමානා භණති. අස්සොසීති අඤ්ඤෙන
ආගන්ත්වා ආරොච්ඡිතවසෙන අස්සොසි. ආගමෙහි ත්වං, ආවුසොති තිට්ඨ ත්වං,

ආවුසො. මා තෙ සඬසො උත්තරි උපපරික්ඛිති මා භික්ඛුසඬසො අතිරෙකඔකාසෙ තං උපපරික්ඛිති. ඉදං වුත්තං හොති – “ආනන්දෙන බුද්ධපටිභාගො සාවකො වාරිතො, එකා භික්ඛුනී න වාරිතා, තාය සද්ධිං සන්ථවො වා සිනෙහො වා භවිස්සති” ති මා තං සඬසො එවං අමඤ්ඤීති.

ඉදානි අත්තනො බුද්ධපටිභාගභාවං දීපෙන්නො තං කිං මඤ්ඤසි, ආවුසොතිආදිමාහ? සත්තරතනන්ති සත්තභත්ථජ්ජමාණං. නාගන්ති භත්ථිං. අඬ්ඬපට්ඨරතනං වානි අඬ්ඬරතනෙන ඌනඅට්ඨරතනං, පුරිමපාදතො පට්ඨාය යාව කුම්භා විදත්ථාධිකසත්තභත්ථුඛිබ්බෙන්ති අත්ථො. තාලපත්තිකායානි තරුණතාලපණ්ණෙන. වචිත්ථානි වුතා, න මතා වා නට්ඨා වා, බුද්ධපටිභාගස්ස පන සාවකස්ස උපවාදං වත්වා මහාකස්සපත්ථෙරෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි සිහනාදං නදන්තෙ තස්සා කාසාවානි කණ්ටකසාඛා විය කච්ඡුසාඛා විය ව සරිරං බාදිතුං ආරද්ධානි, තානි භාරෙත්වා සෙනකානි නිවත්ථක්ඛණ්ණෙයෙවස්සා චිත්තස්සාදො උදපාදීති. දසමං.

11. විවරසුත්තවණ්ණනා

154. එකාදසමෙ දක්ඛිණාගිරිස්මිත්ති රාජගහං පරිවාරෙත්වා යීතස්ස ගිරිතො දක්ඛිණභාගෙ ජනපදො දක්ඛිණාගිරි නාම, තස්මිං වාරිකං වරතීති අත්ථො. වාරිකා ව නාම දුට්ඨා හොති තුරිතවාරිකා ව අතුරිතවාරිකා ව. තත්ථ යං එකච්චො එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා පත්තචීවරං අංසෙ ලග්ගෙත්වා ඡත්තං ආදාය සරිරතො සෙදෙහි පග්ගරන්තෙහි දිවසෙන සත්තට්ඨයොජනානි ගච්ඡති, යං වා පන බුද්ධා කිඤ්චිදෙව බොධනෙයාසත්තං දිස්වා යොජනසතම්පි යොජනසභස්සම්පි බණෙන ගච්ඡන්ති, එසා තුරිතවාරිකා නාම. දෙවසිකං පන ගාවුතං අඬ්ඬයොජනං තිගාවුතං යොජනන්ති එත්තකං අද්ධානං අජ්ජතනාය නිමන්තනං අධිවාසයතො ජනසඬ්ඨගං කරොතො ගමනං, එසා අතුරිතවාරිකා නාම. අයං ඉධ අධිජ්ජෙතා.

නනු ව ථෙරො පඤ්චවිසති වස්සානි ඡායා විය දසබලස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො ගච්ඡන්තොව අහොසි, “කහං ආනන්දො” ති වචනස්ස ඔකාසමෙව න අදාසි, සො කිස්මිං කාලෙ භික්ඛුසඬසෙන සද්ධිං වාරිකං වරිතුං ඔකාසං ලභතීති? සත්ථු පරිනිබ්බානසංවච්ඡරෙ. පරිනිබ්බුතෙ කිර සන්ථරි මහාකස්සපත්ථෙරො සත්ථු පරිනිබ්බානෙ සන්තිපතිතස්ස භික්ඛුසඬ්ඨසස්ස මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මවිනයසඬ්ඨගායනත්ථං පඤ්චසතෙ භික්ඛු උච්චිනිත්වා, “ආවුසො, මයං රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්මවිනයං සඬ්ඨගායිස්සාම, තුම්හෙ පුරෙ වස්සුපනායිකාය අත්තනො පලිබොධං උච්ඡින්නිත්වා රාජගහෙ සන්තිපතථා” ති වත්වා අත්තනා රාජගහං ගතො. ආනන්දත්ථෙරොපි භගවතො පත්තචීවරං ආදාය මහාජනං සඤ්ඤාපෙන්නො සාවත්ථිං ගන්ත්වා තතො නික්ඛම්ම රාජගහං ගච්ඡන්තො දක්ඛිණාගිරිස්මිං වාරිකං වරි. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

යෙහුයෝන කුමාරහුතාති යෙ තෙ භීතායාවත්තා නාම, තෙ යෙහුයෝන කුමාරකා දහරා තරුණා එකවස්සිකද්වෙවස්සිකා හික්ඛු වෙව අනුපසම්පන්නකුමාරකා ව. කස්මා පනෙනෙ පබ්බජිතා, කස්මා භීතායාවත්තාති? තෙසං කිර මාතාපිතරො චින්තෙසුං – “ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු විස්සාසිකො අට්ඨ වරෙ යාවිත්වා උපට්ඨහති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං සත්ථාරං ගහෙත්වා ගන්තුං සක්කොති, අම්භාකං දාරකෙ එතස්ස සන්නිකෙ පබ්බාපෙම, සො සත්ථාරං ගහෙත්වා ආගමිස්සති, තස්මිං ආගතෙ මයං මහාසක්කාරං කාතුං ලභිස්සාමා”ති. ඉමිනා තාව කාරණෙන තෙසං ඤාතකා තෙ පබ්බාපෙසුං. සත්ථරි පන පරිනිබ්බුතෙ තෙසං සා පත්ථනා උපට්චින්නා, අථ තෙ එකදිවසෙනෙව උප්පබ්බාපෙසුං.

යථාභිරත්තන්ති යථාරුචියා යථාඅප්ඤ්ඤාසයෙන. තිකභොජනං පඤ්ඤත්තන්ති, ඉදං “ගණභොජනෙ අඤ්ඤත්ත සමයා පාවිත්තිය”න්ති (පාටි. 211). ඉදං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ හි තිණ්ණං ජනානං අකප්පියනිමන්තනං සාදිශිත්වා එකතො පටිග්ගණ්හන්තානම්පි අනාපත්ති, තස්මා “තිකභොජන”න්ති චුත්තං.

දුම්මච්ඡකුනං පුග්ගලානං නිග්ගහායාති දුස්සිලපුග්ගලානං නිග්ගණ්හනත්ථං. පෙසලානං හික්ඛුනං ඵාසුචිහාරායාති දුම්මච්ඡකුනං නිග්ගහෙනෙව පෙසලානං උපොසථපචාරණා වත්තන්ති, සමග්ගවාසො හොති, අයං තෙසං ඵාසුචිහාරො හොති, ඉමස්ස ඵාසුචිහාරස්ස අත්ථාය. මා පාපිච්ඡා පක්ඛං නිස්සාය සඬ්ඝං හින්දෙය්‍යුන්ති යථා දෙවදත්තො සපරිසො කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තො පාපිච්ඡෙ නිස්සාය සඬ්ඝං හින්දි, එවං අඤ්ඤෙපි පාපිච්ඡා ගණ්ඛන්ධෙන කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජමානා ගණං වඬ්චෙත්වා තං පක්ඛං නිස්සාය මා සඬ්ඝං හින්දෙය්‍යුන්ති, ඉති ඉමිනා කාරණෙන පඤ්ඤත්තන්ති අත්ථො. කුලානුද්දයනාය වාති හික්ඛුසඬ්ඝෙ උපොසථපචාරණං කත්වා සමග්ගවාසං වසන්තෙ මනුස්සා සලාකහත්තාදීනි දත්වා සග්ගපරායණා භවන්ති, ඉති ඉමාය කුලානුද්දයනාය ව පඤ්ඤත්තන්ති අත්ථො.

සස්සසාතං මඤ්ඤෙ වරසීති සස්සං ඝාතෙන්තො විය ආභිණ්ඩසි. කුලුපසාතං මඤ්ඤෙ වරසීති කුලානි උපසාතෙන්තො විය හනන්තො විය ආභිණ්ඩසි. ඔලුප්පතීති විසෙසෙන පලුප්පති හිප්පති. පලුප්පන්ති බො තෙ, ආචුසො, නවප්පායාති, ආචුසො, එතෙ කුය්හං පායෙන යෙහුයෝන නවකා එකවස්සිකදුචස්සිකා දහරා වෙව සාමණෙරා ව පලුප්පන්ති හිප්පන්ති. න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසීති අයං කුමාරකො අත්තනො පමාණං න ජානාතීති ථෙරං තප්පෙන්තො ආහ.

කුමාරකවාදා න මුච්චාමාති කුමාරකවාදතො න මුච්චාම. තථා හි පන ත්වන්ති ඉදමස්ස එවං වත්තබ්බතාය කාරණදස්සනත්ථං චුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො – යස්මා ත්වං ඉමෙහි නවෙහි හික්ඛුහි ඉන්ද්‍රියසංවරරහිතෙහි සද්ධිං විවරසි, තස්මා කුමාරකෙහි සද්ධිං විවරන්තො කුමාරකොති වත්තබ්බතං අරහසීති.

අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බො සමානොති ඉදං යස්මා ථෙරස්ස ඉමස්මිං සාසනෙ නෙව ආවරියො න උපජ්ඣායො පඤ්ඤායති, සයං කාසායාති ගහෙත්වා නික්ඛන්තො, තස්මා අනත්තමනතාය අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බං ආරොපයමානා ආහ.

සහසාති එත්ථ රාගමොහවාරොපි සහසාවාරො, ඉදං පන දොසවාරවසෙන වුත්තං. අජ්ජට්ඨිකාති අජ්ජට්ඨවෙක්ඛිත්වා, ඉදානි අත්තනො පබ්බජ්ජං සොධෙත්තො යත්වාහං, ආවුසොතිආදිමාහ. තත්ථ අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසිතුන්ති යපෙත්වා හගවන්තං අඤ්ඤං මය්හං සත්ථාති එවං උද්දිසිතුං න ජානාමි. සම්බාධො සරාවාසොතිආදිසු සවෙපි සට්ඨිහත්ථෙ සරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජායම්පතිකා වසන්ති, තථාපි තෙසං සකිඤ්චනසපලිබ්බොධට්ඨෙත සරාවාසො සම්බාධොයෙව. රජාපථොති රාගරජාදීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ‘‘ආගමනපථො’’තිපි වත්තුං වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙත අබ්භොකාසො වියාති අබ්භොකාසො. පබ්බජ්ජො හි කුටාගාරරතනමයපාසාදදෙවවිමානාදිසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්තෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න ඛජ්ඣති, තෙන වුත්තං ‘‘අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා’’ති. අපිව සම්බාධො සරාවාසො කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො රජාපථො අසංවුතසඬකාරට්ඨානං විය රජානං, කිලෙසරජානං සන්නිපානට්ඨානතො, අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථා සුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

නයිදං සුකරං...පෙ.... පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථ අයං සඬබ්බෙපකථා – යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මවරියං එකමපි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා වරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකත්තපරිපුණ්ණං වරිතබ්බං, එකදිවසමපි ව කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා වරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකත්තපරිපුද්ධං, සඬබලිබ්බං ලිබ්බසඬබසදිසං ධොතසඬබසජ්ජට්ඨාගං වරිතබ්බං, ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාචසතා අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්තෙන එකත්තපරිපුණ්ණං...පෙ.... වරිතුං, යංනුනාහං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කසායරසපිතතාය කාසායාති බ්‍රහ්මවරියං වරන්තානං අනුච්ඡවිකාති වත්ථාති අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජ්ජෙය්‍යන්ති. එත්ථ ව යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණ්ණජ්ජාදිකමමං අගාරියන්ති වුව්වති, තං පබ්බජ්ජාය නත්ථි, තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා, තං අනගාරියං. පබ්බජෙය්‍යන්ති පටිපජ්ජෙය්‍යං.

පට්ටිලොතිකානන්ති ජිණ්ණපිලොතිකානං තෙරසහත්ථොපි හි නවසාටකො දසානං ඡින්නකාලතො පට්ඨාය පිලොතිකාති වුව්වති. ඉති මහාරහාති වත්ථාති ඡින්නිත්වා කතං සඬසාටිං සන්ධාය ‘‘පට්ටිලොතිකානං සඬසාටි’’න්ති වුත්තං. අද්ධානමග්ගජ්ජට්ඨන්තොති අඬඬයොජනතො පට්ඨාය මග්ගො අද්ධානන්ති වුව්වති, තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්තො, දීඝමග්ගං පටිපන්තොති අත්ථො.

ඉදානි යථා එස පබ්බජ්ජො, යථා ව අද්ධානමග්ගං පටිපන්තො, ඉමස්සත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං අහිනීහාරතො පට්ඨාය අනුපුබ්බිකථා කථෙතබ්බා – අතීතෙ කීර කජ්ජසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා උදපාදි, තස්මිං හංසවතීනගරං

උපනිස්සාය බෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ වෙදෙහො නාම කුටුම්භිකො
 අසිතිකොට්ඨනවිහවො පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඨිගානි අධිට්ඨාය
 ගන්ධපුප්ඵාදිනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං
 නිසිදි. තස්මිං බණ්ණෙ සත්ථා මහානිසභත්ථෙරො නාම තතියසාවකං “එතදග්ගං,
 භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං යදිදං නිසභො”ති එතදග්ගෙ යපෙසි.
 උපාසකො තං සුත්වා පසන්නො ධම්මකථාවසානෙ මහාජනෙ උට්ඨාය ගතෙ
 සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා”ති ආභ. මහා බො,
 උපාසක, භික්ඛුසඨිසොති. කිත්තකො භගවාති. අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසභස්සන්ති.
 හන්තෙ, එකං සාමණෙරම්පි විහාරෙ අසෙසෙත්වා භික්ඛං අධිවාසෙථාති. සත්ථා
 අධිවාසෙසි. උපාසකො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා මහාදානං
 සජ්ජෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථු කාලං ආරොවාපෙසි. සත්ථා පත්තව්වරමාදාය
 භික්ඛුසඨිසපරිවුතො උපාසකස්ස සරං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්තො
 දක්ඛිණොදකාවසානෙ යාගුහත්තාදිනි සම්පට්ඨිජන්තො භත්තවිස්සග්ගං අකාසි.
 උපාසකොපි සත්ථු සන්තිකෙ නිසිදි.

තස්මිං අන්තරෙ මහානිසභත්ථෙරො පිණ්ඩාය වරන්තො තමෙව වීථිං පටිපජ්ජි.
 උපාසකො දිස්වා උට්ඨාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා “පත්තං, හන්තෙ, නො
 දෙථා”ති ආභ. ථෙරො පත්තං අදාසි. හන්තෙ, ඉධෙව පවිසථ, සත්ථාපි ගෙහෙ
 නිසින්තොති. න වට්ටිස්සති උපාසකාති. උපාසකො ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා
 පිණ්ඩපාතස්ස පුරෙත්වා නිහරිත්වා අදාසි. තතො ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො
 සත්ථු සන්තිකෙ නිසිදිත්වා එවමාහ – “හන්තෙ, මහානිසභත්ථෙරො ‘සත්ථා ගෙහෙ
 නිසින්තො’ති චුත්තෙපි පවිසිතුං න ඉච්ඡි, අත්ථි නු බො එතස්ස තුම්භාකං ගුණෙහි
 අතිරෙකො ගුණො”ති. බුද්ධානඤ්ච වණ්ණමච්ඡෙරං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා
 එවමාහ – “උපාසක, මයං භික්ඛං ආගමයමානා ගෙහෙ නිසිදාම, සො භික්ඛු න එවං
 නිසිදිත්වා භික්ඛං උදික්ඛති. මයං ගාමන්තසෙනාසනෙ වසාම, සො
 අරඤ්ඤස්මිංයෙව වසති. මයං ඡන්තෙ වසාම, සො අබ්භොකාසම්භියෙව වසති. ඉති
 තස්ස අයඤ්ච අයඤ්ච ගුණො”ති මහාසමුද්දං පුරයමානොව කථෙසි. උපාසකො
 පකතියාපි ජලමානදිපො තෙලෙන ආසිත්තො විය සුට්ඨුතරං පසන්නො හුත්වා
 චිත්තෙසි – “කිං මය්හං අඤ්ඤාය සම්පත්තියා, අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස
 සන්තිකෙ ධුතවාදානං අග්ගභාවත්ථාය පත්ථනං කරිස්සාමි”ති?

සො පුනපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි දානං
 දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසභස්සස්ස තිථිවරානි දත්වා සත්ථු
 පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා එවමාහ – “යං මෙ, හන්තෙ, සත්ත දිවසානි දානං දෙන්තස්ස
 මෙත්තං කායකම්මං මෙත්තං වජ්ජිකම්මං මෙත්තං මනොකම්මං, ඉම්නාහං න
 අඤ්ඤං දෙවසම්පත්තිං වා සක්කමාරබ්බන්මසම්පත්තිං වා පත්ථෙමි, ඉදං පන මෙ
 කම්මං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ මහානිසභත්ථෙරෙන
 පත්තට්ඨානන්තරං පාපුණනත්ථාය තෙරසධුතඨිගධරානං අග්ගභාවස්ස පව්වයො
 හොතු”ති. සත්ථා “මහන්තං යානං ඉම්නා පත්ථිතං, සම්ප්ඤ්ඤිත්ති නු බො”ති
 ඔලොකෙන්තො සම්ප්ඤ්ඤානභාවං දිස්වා ආභ – “මනාපං තෙ යානං පත්ථිතං,

අනාගතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස ත්වං තතියසාවකො මහාකස්සපත්ථෙරො නාම භවිස්සසී”ති. තං සුත්වා උපාසකො “බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථී”ති පුනදිවසෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං අමඤ්ඤිත්ථ. සො යාවතායුකං සීලං රක්ඛිත්වා තත්ථ කාලඤ්ඤානො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවන්තො ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සිමහි සම්මාසම්බුද්ධෙ බන්ධුමතීනගරං නිස්සාය බෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ දෙවලොකා චචිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිජිණ්ණෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්මිඤ්ච කාලෙ “විපස්සි භගවා සත්තමෙ සත්තමෙ සංචච්ඡරෙ ධම්මං කථෙති”ති මහන්තං කොලාහලං හොති. සකලජම්බුදීපෙ දෙවතා “සත්ථා ධම්මං කථෙස්සති”ති ආරොචෙත්ති, බ්‍රාහ්මණො තං සාසනං අස්සොසී. තස්ස ච නිවාසනසාටකො එකො හොති, තථා බ්‍රාහ්මණියා, පාරුපනං පන ද්විත්තමිපි එකමෙව. සකලනගරෙ “එකසාටකබ්‍රාහ්මණො”ති පඤ්ඤායති. බ්‍රාහ්මණානං කෙනවිදෙව කිච්චෙන සන්නිපාතෙ සති බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ යපෙත්වා සයං ගච්ඡති, බ්‍රාහ්මණිනං සන්නිපාතෙ සති සයං ගෙහෙ තිට්ඨති, බ්‍රාහ්මණි තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. තස්මිං පන දිවසෙ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආහ – “හොති, කිං රත්තිං ධම්මස්සවනං සුණ්ණස්සසි දිවා”ති? “මයං මාතුගාමජාතිකා නාම රත්තිං සොතුං න සක්කොම, දිවා සොස්සාමී”ති බ්‍රාහ්මණං ගෙහෙ යපෙත්වා වත්ථං පාරුපිත්වා උපාසිකාහි සද්ධිං දිවා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නා ධම්මං සුත්වා උපාසිකාහියෙව සද්ධිං ආගමාසී. අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ යපෙත්වා වත්ථං පාරුපිත්වා විහාරං ගතො.

තස්මිං ච සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ අලඤ්ඤාධම්මාසනෙ සන්නිසින්නො විත්තබ්ඡනිං ආදාය ආකාසගඤ්ඤං ඔතාරෙන්තො විය සිනෙරුං මත්ථං කත්වා සාගරං නිම්මටෙන්තො විය ධම්මකථං කථෙති. බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසන්තෙ නිසින්නස්ස ධම්මං සුණන්තස්ස පයමයාමස්මිංයෙව සකලසරීරං පුරයමානා පඤ්චවණ්ණා පිති උප්පජ්ජී. සො පාරුකවත්ථං සඬ්ඝරිත්වා “දසබලස්ස දස්සාමී”ති වින්තෙසි. අථස්ස ආදීනවසහස්සං දස්සයමානං මච්ඡෙරං උප්පජ්ජී, සො “බ්‍රාහ්මණියා ච මය්හඤ්ච එකමෙව වත්ථං, අඤ්ඤං කිඤ්චි පාරුපනං නත්ථී, අපාරුපිත්වා ච නාම බහි වරිතුං න සක්කා”ති සබ්බථාපි අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස නික්ඛන්තෙ පයමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙපි තථෙව පිති උප්පජ්ජී, සො තථෙව ච වින්තෙත්වා තථෙව අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ නික්ඛන්තෙ පච්ඡිමයාමෙපි තථෙව පිති උප්පජ්ජී, සො “තරණං වා හොතු මරණං වා, පච්ඡාපි ජානිස්සාමී”ති වත්ථං සඬ්ඝරිත්වා සත්ථු පාදමුලෙ යපෙසි. තතො වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන තික්ඛන්තුං අප්ථොටෙන්වා “ජිතං මෙ ජිතං මෙ”ති තයො වාරෙ නදි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ බන්ධුමරාජා ධම්මාසනස්ස පච්ඡන්තො අත්තොසාණියං නිසින්නො ධම්මං සුණාති. රඤ්ඤො ච නාම “ජිතං මෙ”ති සද්දො අමනාපො හොති. සො පුරිසං පෙසෙසි “ගච්ඡ එතං පුච්ඡ කිං වදෙසී”ති? සො තෙන ගන්ත්වා

ප්‍රච්ඡිතො ආහ - “අවසෙසා හත්ථියානාදිනි ආරුය්හ අසිවම්මාදිනි ගහෙන්වා පරසෙනං ජිනන්ති, න තං අවිජරියං, අහං පන පච්ඡතො ආගච්ඡන්තස්ස කුට්ඨොණස්ස මුග්ගරෙන සීසං හින්දිත්වා තං පලාපෙන්නො විය මච්ඡෙරවිත්තං. මද්දිත්වා පාරුතවත්ථං දසබ්බස්ස අදාසිං, තං මෙ මච්ඡරියං ජිත”න්ති ආහ. පුරිසො ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොවෙසි. රාජා ආහ - “අම්හෙ හණෙ දසබ්බස්ස අනුරූපං න ජානිමහා, බ්‍රාහ්මණො පන ජානී”ති වත්ථයුගම්පි පෙසෙසි. තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො වින්තෙසි - “අයං මය්හං තුණ්හි නිසින්තස්ස පයමං කිඤ්චි අදත්වා සත්ථු ගුණෙ කට්ඨන්තස්ස අදාසි, සත්ථු ගුණෙ පට්ඨිව උප්පන්නෙන මය්හං කො අත්ථො”ති තම්පි වත්ථයුගං දසබ්බස්සෙව අදාසි. රාජා “කිං බ්‍රාහ්මණෙන කත”න්ති? ප්‍රච්ඡිත්වා, “තම්පි තෙන වත්ථයුගං තථාගතස්සෙව දිත්ත”න්ති සුත්වා අඤ්ඤානි ද්වෙ වත්ථයුගානි පෙසෙසි. සො තානිපි අදාසි. රාජා අඤ්ඤානිපි වත්තාරිති එවං යාව ද්වත්තිංස වත්ථයුගානි පෙසෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො “ඉදං වඩ්ඨෙත්වා ගහණං විය හොති”ති අත්තනො අත්ථාය එකං බ්‍රාහ්මණයා අත්ථාය එකන්ති ද්වෙ වත්ථයුගානි ගහෙන්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. තතො පට්ඨාය ව සත්ථු විස්සාසිකො ජාතො.

අථ නං රාජා එකදිවසං සීතසමයෙ සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තං දිස්වා සතසහස්සග්ගිකං අත්තනො පාරුතං රත්තකම්බලං දත්වා ආහ - “ඉතො පට්ඨාය ඉදං පාරුපිත්වා ධම්මං සුණාහී”ති. සො “කිං මෙ ඉමිනා කම්බලෙන ඉමස්මිං පුත්තිකායෙ උපනීතෙනා”ති? වින්තෙත්වා, අත්තොගන්ධකුටියං තථාගතමඤ්චස්ස උපරි විතානං කත්වා අගමාසි. අථ එකදිවසං රාජා පාතොව විහාරං ගන්ත්වා අත්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ඡබ්බණ්ණො බුද්ධරස්මියො කම්බලං පටිභඤ්ඤන්ති, කම්බලො අතිවිය විරොචති. රාජා උද්ධං ඔලොකෙන්තො සඤ්ජානිත්වා ආහ - “හන්තෙ, අම්හාකං එස කම්බලො, අම්හෙහි එකසාටකබ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො”ති. තුම්හෙහි, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො පුජිතො, බ්‍රාහ්මණෙන අහං පුජිතොති. රාජා “බ්‍රාහ්මණො යුත්තකං අඤ්ඤාසි, න මය”න්ති පසීදිත්වා යං මනුස්සානං උපකාරභූතං, තං සබ්බං අට්ඨට්ඨකං කත්වා සබ්බට්ඨකං නාම දානං දත්වා පුරොගිතට්ඨානෙ යපෙසි. සොපි “අට්ඨට්ඨකං නාම චතුසට්ඨි හොති”ති චතුසට්ඨි සලාකහත්තානි උපනිබ්බාදෙත්වා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො වුතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

පුන තතො වුතො ඉමස්මිං කප්පෙ කොණාගමනස්ස ව හගවතො කස්සපදසබ්බස්ස වානි ද්වින්තං බුද්ධානං අත්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්භියසරෙ නිබ්බත්තො, සො වුද්ධිමත්ථාය සරාවාසං වසන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ජඩ්ඝවිහාරං වරති. තස්මිඤ්ච සමයෙ පච්චෙකබුද්ධො නදීතීරෙ වීවරකම්මං කරොන්තො අනුචාතෙ අප්පහොන්තෙ සඩ්ඝරිත්වා යපෙතුං ආරද්ධො. සො දිස්වා, “කස්මා, හන්තෙ, සඩ්ඝරිත්වා යපෙථා”ති? ආහ. අනුචාතො නප්පහොතිති. “ඉමිනා, හන්තෙ, කරොථා”ති සාටකං දත්වා, “නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කෙනච්ච පරිහානි මා හොතු”ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සරෙපිස්ස හගිනියා සද්ධිං හරියාය කලහං කරොන්ති යා පච්චෙකබුද්ධො පිණ්ඩාය පාවිසි.

අථස්ස හගිනී පච්චෙකඛුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තස්ස හරියං සන්ධාය
 “එවරුපං බාලං යොජනසතෙන පරිවජ්ජෙය්‍යා” න්ති පත්ථනං පටිඨපෙසි. සා
 ගෙහද්වාරෙ යීතා තං සුත්වා, “ඉමාය දින්නං හත්තං එස මා භුඤ්ජතු” ති පත්තං
 ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඛෙත්වා කලලස්ස පුරෙත්වා අදාසි. ඉතරා දිස්වා, “බාලෙ
 මං තාව අක්කොස වා පහර වා. එවරුපස්ස පන ද්වෙ අසඬ්ඛෙය්‍යානි පුරිතපාරමිස්ස
 පත්තතො හත්තං ඡඩ්ඛෙත්වා කලලං දාතුං න යුත්ත” න්ති ආහ. අථස්ස හරියාය
 පටිසඬ්ඛානං උජ්ජජ්ජි. සා “තිට්ඨථ, හත්තෙ” ති කලලං ඡඩ්ඛෙත්වා පත්තං
 ධොවිත්වා ගන්ධවුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා පවරස්ස චතුර්ධරස්ස පුරෙත්වා උපරි
 ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සජ්ජිතා විජ්ජොතමානං පච්චෙකඛුද්ධස්ස හත්ථෙ
 ඨපෙත්වා, “යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං
 හොතු” ති පත්ථනං පටිඨපෙසි. පච්චෙකඛුද්ධො අනුමොදිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි.
 තෙපි ජායම්පතිකා යාවතායුකං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා පුන තතො
 වචිත්වා උපාසකො බාරාණසියං අසිනිකොට්ඨිභවස්ස සෙට්ඨිතො පුත්තො හුත්වා
 නිබ්බත්ති, ඉතරා තාදිසස්සෙව යීතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තස්ස වුද්ධිජ්ජත්තස්ස තමෙව සෙට්ඨිධිතරං ආනයිංසු. තස්සා පුබ්බෙ
 අදින්නවිපාකස්ස තස්ස කම්මස්ස ආනුභාවෙන පතිකුලං පටිට්ඨමත්තාය
 උම්මාරබ්භන්තරෙ සකලසරීරං උග්ගාටිතවච්චකුටි විය දුග්ගන්ධං ජාතං.
 සෙට්ඨිකුමාරො “කස්සායං ගන්ධො” ති පුච්ඡිත්වා “සෙට්ඨිකඤ්ඤායා” ති සුත්වා
 “නිහරථ නිහරථා” ති ආහතනියාමෙනෙව කුලසරං පෙසෙසි. සා එතෙනෙව
 නිහාරෙන සත්තසු යානෙසු පටිනිවත්තිතා වින්තෙසි – “අහං සත්තසු යානෙසු
 පටිනිවත්තා. කිං මෙ ජීවිතෙනා” ති? අත්තතො ආහරණභණ්ඩං භඤ්ජාපෙත්වා
 සුවණ්ණිට්ඨකං කාරෙසි රතනායතං විදන්ථිවිත්ථනං චතුරච්ඡුලබ්බෙධං. තතො
 හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං ගහෙත්වා අට්ඨ උජ්ජලහත්ථකෙ ආදාය
 කස්සපදසබලස්ස චෙතියකරණට්ඨානං ගතා. තස්මිඤ්ච බණෙ එකා ඉට්ඨකපන්ති
 පරික්ඛිපිත්වා ආගච්ඡමානා සට්ඨිට්ඨකාය උනා හොති. සෙට්ඨිධිතා වඩ්ඪකිං ආහ –
 “ඉමං ඉට්ඨකං එත්ථ ඨපෙථා” ති. අම්ම, හද්දකෙ කාලෙ ආගතාසි, සයමෙව
 ඨපෙහිති. සා ආරුග්ග තෙලෙන හරිතාලමනොසිලං යොජෙත්වා තෙන බන්ධනෙන
 ඉට්ඨකං පතිට්ඨපෙත්වා උපරි අට්ඨහි උජ්ජලහත්ථකෙහි පූජං කත්වා වන්දිත්වා,
 “නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කායතො වන්දනගන්ධො වායතු, මුඛතො
 උජ්ජලගන්ධො” ති පත්ථනං කත්වා, චෙතියං වන්දිත්වා, පදක්ඛිණං කත්වා අගමාසි.

අථ තස්මිංයෙව බණෙ යස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස පයමං ගෙහං නිතා, තස්ස තං
 ආරබ්භ සති උදපාදි. නගරෙපි නක්ඛත්තං සංසුට්ඨං හොති. සො උපට්ඨාකෙ ආහ –
 “තදා ඉධ ආනිතා සෙට්ඨිධිතා අත්ථි, කහං සා” ති? “කුලගෙහෙ සාමී” ති. “ආනෙථ
 නං, නක්ඛත්තං කිලිස්සාමා” ති. තෙ ගන්ත්වා, තං වන්දිත්වා යීතා “කිං, තාතා,
 ආගතත්ථා” ති? තාය පුට්ඨා තං පවත්තිං ආවික්ඛිංසු. “තාතා, මයා
 ආහරණභණ්ඩෙන චෙතියං පූජිතං, ආහරණං මෙ නත්ථි” ති. තෙ ගන්ත්වා
 සෙට්ඨිපුත්තස්ස ආරොචෙසු. “ආනෙථ නං, පිලුන්ධනං ලහිස්සාමා” ති. තෙ

ආනයිංසු. තස්සා සහ සරස්වතියෙහි සකලගෙහං චන්දනගන්ධඤ්චෙව
නිලූප්පලගන්ධඤ්ච වායි.

සෙට්ඨිපුත්තො තං පුච්ඡි – “පයමං තච සරීරතො දුග්ගන්ධො වායි, ඉදානි පන
තෙ සරීරතො චන්දනගන්ධො, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. කිං එත”න්ති? සා
ආදිතො පටියාය අත්තනො කතකම්මං ආරොචෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො “නිය්‍යානිකං
චත බුද්ධානං සාසන”න්ති පසිදිත්වා යොජනිකං සුවණ්ණචෙතියං
කම්බලකඤ්චුකෙන පරික්ඛිපිත්වා තත්ථ තත්ථ රථවක්කප්පමාණෙනි
සුවණ්ණපදුමෙනි අලඬකරි. තෙසං ද්වාදසහත්ථා ඔලම්බකා හොන්ති. සො තත්ථ
යාවතායුකං යත්වා සග්ගෙ නිබ්බන්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිනො
යොජනමත්තෙ යානෙ අඤ්ඤතරස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බන්ති. සෙට්ඨිකඤ්ඤා
දෙවලොකතො චචිත්වා රාජකුලෙ ජෙට්ඨිකා හුත්වා නිබ්බන්ති.

තෙසු වයස්පත්තෙසු කුමාරස්ස වසනගාමෙ නක්ඛත්තං සංසුට්ඨං, සො මාතරං
ආහ – “සාටකං මෙ අම්ම දෙනි, නක්ඛත්තං කිළිස්සාමි”ති. සා ධොතවත්ථං
නිහරිත්වා අදාසි. “අම්ම ථූලං ඉද”න්ති. අඤ්ඤං නිහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි.
අඤ්ඤං නිහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අථ නං මාතා ආහ – “තාත, යාදිසෙ
ගෙහෙ මයං ජාතා, නත්ථි නො ඉතො සුමුමතරස්ස පටිලාභාය පුඤ්ඤ”න්ති.
“ලහතට්ඨානං ගච්ඡාමි අම්මා”ති. “පුත්ත අහං අජ්ජෙව තුය්හං බාරාණසිනගරෙ
රජ්ජපටිලාභම්පි ඉච්ඡාමි”ති. සො මාතරං චන්දිත්වා ආහ – “ගච්ඡාමි අම්මා”ති.
“ගච්ඡ, තාතා”ති. එවං කිරස්සා චිත්තං අහොසි – “කහං ගම්ස්සති, ඉධ වා එත්ථ වා
ගෙහෙ නිසිදිස්සති”ති? සො පන පුඤ්ඤනියාමෙන නික්ඛම්ත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා
උය්‍යානෙ මඬිගලසිලාපට්ටෙ සසිසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි. සො වා බාරාණසිරඤ්ඤො
කාලඬකතස්ස සත්තමො දිවසො හොති.

අමච්චා රඤ්ඤො සරීරකිච්චං කත්වා රාජඬගණෙ නිසිදිත්වා මන්තයිංසු –
“රඤ්ඤො එකා ධිතාව අත්ථි, පුත්තො නත්ථි. අරාජකං රජ්ජං න තිට්ඨති. කො රාජා
හොති”ති මන්තෙත්වා, “ත්ථං හොහි, ත්ථං හොහි”ති. පුරොහිතො ආහ – “බහුං
ඔලොකෙතුං න වට්ටති, චුස්සරථං විස්සජ්ජෙමා”ති. තෙ කුමුදවණ්ණෙ චත්තාරො
සින්ධුවෙ යොජෙත්වා, පඤ්චවිධං රාජකකුඬහණ්ඩං සෙනච්ඡත්තඤ්ච රථස්මිංයෙව
යජෙත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡතො තූරියානි පග්ගණ්භාපෙසුං. රථො
පාචිනද්වාරෙන නික්ඛම්ත්වා උය්‍යානාහිමුඛො අහොසි, “පරිවයෙන
උය්‍යානාහිමුඛො ගච්ඡති, නිවත්තෙමා”ති කෙචි ආහංසු. පුරොහිතො “මා
නිවත්තයිත්ථා”ති ආහ. රථො කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා
අටියාසි. පුරොහිතො පාරුපනකණ්ණං අපනෙත්වා පාදතලානි ඔලොකෙත්තො
“තිට්ඨතු අයං දීපො, ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු වතුසු දීපෙසු එස රජ්ජං කාතුං
යුත්තො”ති චත්වා, “පුනපි තූරියානි පග්ගණ්භාප පුනපි පග්ගණ්භාපා”ති
නික්ඛන්තුං තූරියානි පග්ගණ්භාපෙසි.

අළු කුමාරො මුඛං විවරිත්වා ඔලොකෙන්වා, “කෙන කම්මෙන ආගතත්ථා” ති? ආහ. “දෙව, තුම්භාකං රජ්ජං පාපුණාති” ති. “රාජා කහ” ති. “දෙවත්තං ගතො සාමී” ති. “කති දිවසා අතික්කන්තා” ති? “අජ්ජ සත්තමො දිවසො” ති. “පුත්තො වා ධිතා වා නත්ථී” ති. “ධිතා අත්ථී දෙව, පුත්තො නත්ථී” ති. “තෙන හි කර්ස්සාමි රජ්ජ” ති. තෙ තාවදෙව අභිසෙකමණ්ඩපං කත්වා රාජධීතරං සබ්බාලඤ්ඤාකාරෙහි අලඤ්ඤාකරිත්වා උය්‍යානං ආනෙත්වා කුමාරස්ස අභිසෙකං අකංසු.

අළුස්ස කතාභිසෙකස්ස සතසහස්සග්ගනිකං වත්ථං උපහරිංසු. සො “කිමිදං, තාතා” ති? ආහ. “නිවාසනවත්ථං දෙවා” ති. “නනු, තාතා, ථූල” ති. “මනුස්සානං පරිභොගවත්ථෙසු ඉතො සුබ්බමතරං නත්ථී දෙවා” ති. “තුම්භාකං රාජා ඵ්වරුපං නිවාසෙසී” ති? “ආම, දෙවා” ති. “න මඤ්ඤෙ පුඤ්ඤවා තුම්භාකං රාජා, සුවණ්ණභිඤ්ඤාරං ආහරථ, ලභිස්සාම වත්ථ” ති. සුවණ්ණභිඤ්ඤාරං ආහරිංසු. සො උට්ඨාය හත්ථෙ ධොවිත්වා, මුඛං වික්ඛාලෙන්වා, හත්ථෙන උදකං ආදාය, පුරත්ථිමදිසාය අභිභුක්කිරි, සනපථවිං හින්දිත්වා අට්ඨ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. පුන උදකං ගහෙන්වා දක්ඛිණං පච්ඡිමං උත්තරන්ති ඵ්වං වතස්සො දිසා අභිභුක්කිරි, සබ්බදිසාසු අට්ඨ අට්ඨ කත්වා ද්වත්තිංස කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. සො එකං දිබ්බදුස්සං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා “නන්දරඤ්ඤො විජිතෙ සුත්තකන්තිකා ඉත්ථියො මා සුත්තං කන්තිංසුති ඵ්වං හෙරිං වාරාපෙථා” ති වත්වා, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා, අලඤ්ඤාකරපටියත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං පවිසිත්වා, පාසාදං ආරුය්හ මහාසම්පත්තිං අනුභවි.

ඵ්වං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ එකදිවසං දෙවී රඤ්ඤො සම්පත්තිං දිස්වා, “අහො තපස්සී” ති කාරුඤ්ඤාකාරං දස්සෙසි. “කිමිදං දෙවී” ති? ව පුට්ඨා, “අතිමහතී, දෙව, සම්පත්ති, අතීතෙ බුද්ධානං සද්දහිත්වා කල්‍යාණං අකත්ථ, ඉදානි අනාගතස්ස පච්චයං කුසලං න කරොථා” ති? ආහ. “කස්ස දස්සාමි? සීලවත්තො නත්ථී” ති. “අසුඤ්ඤො, දෙව, ඡම්බුදීපො අරහන්තෙහි, තුම්භෙ දානමෙව සජ්ජෙථ, අහං අරහන්තෙ ලච්ඡාමී” ති ආහ. රාජා පුනදිවසෙ පාචිනද්වාරෙ දානං සජ්ජාපෙසි. දෙවී පාතොව උපොසථඤ්ඤානි අධිට්ඨාය උපරිපාසාදෙ පුරත්ථාහිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා – “සවෙ එතිස්සා දිසාය අරහන්තො අත්ථී, ආගච්ඡන්තු අම්භාකං හික්ඛං ගණ්හන්තු” ති ආහ. තස්සං දිසායං අරහන්තො නාහෙසුං. තං සක්කාරං කපණ්දධිකයාවකානං අදංසු.

පුනදිවසෙ දක්ඛිණද්වාරෙ දානං සජ්ජෙත්වා තථෙව අකාසි, පුනදිවසෙ පච්ඡිමද්වාරෙ. උත්තරද්වාරෙ සජ්ජිතදිවසෙ පන දෙවියා තථෙව නිමන්තෙත්තියා හිමවන්තෙ වසන්තානං පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං ජෙට්ඨකො මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො භාතිකෙ ආමන්තෙසි “මාරිසා, නන්දරාජා තුම්භෙ නිමන්තෙති, අධිවාසෙථ තස්සා” ති. තෙ අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා ආකාසෙන ආගන්ත්වා උත්තරද්වාරෙ ඔතරිංසු. මනුස්සා ගන්ත්වා “පඤ්චසතා, දෙව, පච්චෙකබුද්ධා ආගතා” ති රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා සද්ධිං දෙවියා ගන්ත්වා වන්දිත්වා පත්තං ගහෙන්වා

පව්වෙකබුද්ධෙ පාසාදං ආරොපෙත්වා තෙසං දානං දත්වා භත්තකිව්වාචසානෙ රාජා සඨසංචරස්ස, දෙවි සඨසනවකස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “අය්‍යා පව්වයෙහි න කිලමිස්සන්ති, මයං පුඤ්ඤෙන න භාගිස්සාම, අම්භාකං යාවජ්චං ඉධ නිවාසාය පටිඤ්ඤං දෙවා” ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා උය්‍යානෙ පඤ්ච පණ්ණසාලාසනානි පඤ්ච වඩ්කමනසනානි සබ්බාකාරෙන නිවාසට්ඨානං සම්පාදෙත්වා තත්ථ වසාපෙසුං.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ රඤ්ඤො පව්වන්තො කුපිතො. “අහං පව්වන්තං වූපසමෙතං ගච්ඡාමි, ත්වං පව්වෙකබුද්ධෙසු මා පමජ්ජී” ති දෙවිං ඔවදිත්වා ගතො. තස්මිං අනාගතෙයෙව පව්වෙකබුද්ධානං ආයුසඬ්ඛාරා බිණා. මහාපදුමපව්වෙකබුද්ධො තියාමරත්තිං ක්‍රිකුකිලං කිලිත්වා අරුණුග්ගමනෙ ආලම්බනඵලකං ආලම්බිත්වා යීතකොච අනුපාදියෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එතෙනුපායෙන සෙසාපිති සබ්බෙපි පරිනිබ්බුතා. පුනදිවසෙ දෙවි පව්වෙකබුද්ධානං නිසීදනට්ඨානං භරිතුපලිත්තං කාරෙත්වා පුජ්ජානි විකිරිත්වා ධූපං දත්වා තෙසං ආගමනං ඔලොකයන්ති නිසින්තා ආගමනං අපස්සන්ති පුරිසං පෙසෙසි – “ගච්ඡ, තාත, ජානාහි, කිං අය්‍යානං කිඤ්චි අඵාසුක” ති? සො ගන්ත්වා මහාපදුමස්ස පණ්ණසාලාය ද්වාරං විවරිත්වා තත්ථ අපස්සන්තො වඩ්කමනං ගන්ත්වා ආලම්බනඵලකං නිස්සාය යීතං දිස්වා වන්දිත්වා, “කාලො, භන්තෙ” ති ආහ. පරිනිබ්බුතසරීරං කිං කට්ඨස්සති? සො “නිද්දායති මඤ්ඤෙ” ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාදෙ භත්තොපන පරාමසි. පාදානං සීතලතාය චෙව ඵද්ධතාය ච පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා දුතියස්ස සන්තිකං අගමාසි, එවං තතියස්සාති සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා රාජකුලං ගතො. “කහං, තාත, පව්වෙකබුද්ධා” ති? පුට්ඨො “පරිනිබ්බුතා, දෙවි” ති ආහ. දෙවි කන්දන්ති රොදන්ති නික්ඛමිත්වා නාගරෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සාධුකිලිතං කාරෙත්වා පව්වෙකබුද්ධානං සරීරකිව්වං කත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසි.

රාජා පව්වන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො පව්වුග්ගමනං ආගතං දෙවිං පුච්ඡි “කිං, හද්දෙ, පව්වෙකබුද්ධෙසු නප්පමජ්ජී, නිරොගා අය්‍යා” ති? “පරිනිබ්බුතා දෙවා” ති. රාජා චින්තෙසි – “එවරුපානම්පි පණ්ඩිතානං මරණං උජ්ජජ්ජති, අම්භාකං කුතො මොක්ඛො” ති? සො නගරං අගන්ත්වා උය්‍යානමෙව පවිසිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස රජ්ජං පටියාදෙත්වා සයං සමණකපබ්බජ්ජං පබ්බජී, දෙවිපි “ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ අහං කිං කරිස්සාමි” ති? තත්තොච උය්‍යානෙ පබ්බජිතා. ද්වෙපි ක්‍රිකුකං භාවෙත්වා තතො වුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බන්තිංසු.

තෙසු තත්තොච වසන්තෙසු අම්භාකං සත්ථා ලොකෙ උජ්ජජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධමමවක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං පාවිසි. අයං පිජ්ජලිමාණවො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථබ්‍රාහ්මණගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිමහි නිබ්බන්තො, අයං හද්දා කාපිලානී මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ කොසියගොත්තබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බන්තා. තෙසං ඛො අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානානං පිජ්ජලිමාණවස්ස විසතිමෙ වස්සෙ හද්දාය සොළසමෙ

වස්සෙ සම්පත්තෙ මාතෘපිතරො පුත්තං ඔලොකෙත්වා, “තාත, ත්වං වයජ්ජත්තො, කුලවංසො නාම පතිට්ඨපෙතබ්බො”ති අතිවිය නිජ්ජිලයිංසු. මාණවො ආහ – “මය්හං සොතපථෙ ඵවරූපං කථං මා කථෙථ. අහං යාව තුම්හෙ ධරථ, තාව පටිපග්ගිස්සාමි, තුම්හාකං පච්ඡන්තො නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ස්සාමි”ති. තෙ කතිපාහං අතික්කමිත්වා පුන කථයිංසු, සොපි තථෙව පටික්ඛිපි. පුන කථයිංසු, පුනපි පටික්ඛිපි. තතො පට්ඨාය මාතා නිරන්තරං කථෙතියෙව.

මාණවො “මම මාතරං සඤ්ඤාපෙස්සාමි”ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා සුවණ්ණකාරෙහි එකං ඉත්ථීරූපං කාරාපෙත්වා තස්ස මජ්ජනසට්ටනාදිකම්මපරියොසානෙ තං රත්තවත්ථං නිවාසාපෙත්වා වණ්ණසම්පත්තෙහි පුජ්ජෙහි වෙව නානාඅලඬකාරෙහි ව අලඬකාරාපෙත්වා මාතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “අම්ම ඵවරූපං ආරම්මණං ලහන්තො ගෙහෙ වසාමි, අලහන්තො න වසාමි”ති. පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණී වින්තෙසි – “මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා දින්නදානො කතාහිනීහාරො, පුඤ්ඤං කරොන්තො න එකකොව අකාසි, අද්ධා එතෙන සහ කතපුඤ්ඤා සුවණ්ණරූපකපටිභාගා භවිස්සති”ති අට්ඨ බ්‍රාහ්මණො පක්කොසාපෙත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා, “ගච්ඡථ, තාතා, යත්ථ අම්මාකං ජාතිගොත්තභොගෙහි සමානකුලෙ ඵවරූපං දාරිකං පස්සථ, ඉමමෙව සුවණ්ණරූපකං, පණ්ණාකාරං කත්වා දෙථා”ති උයොයාපෙසි.

තෙ “අම්මාකං නාම එතං කම්ම”න්ති නික්ඛමිත්වා, “කත්ථ ගමිස්සාමා”ති? වින්තෙත්වා, “මද්දරට්ඨං නාම ඉත්ථාකරො, මද්දරට්ඨං ගමිස්සාමා”ති මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං අගමිංසු. තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං න්හානතිත්ථෙ යපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ හද්දාය ධාතී හද්දං න්හාපෙත්වා අලඬකරිත්වා සිරිගබ්බෙ නිසීදාපෙත්වා න්හාසිතුං ආගච්ඡන්ති තං රූපකං දිස්වා, “අය්‍යධිතා මෙ ඉධාගතා”ති සඤ්ඤාය තජ්ජෙත්වා “දුබ්බිනිතෙ, කිං ත්වං ඉධාගතා”ති? තලසත්තිකං උග්ගිරිත්වා, “ගච්ඡ සීස”න්ති ගණ්ඩපස්සෙ පහරි. හත්ථො පාසාණෙ පටිහතො විය කම්පිත්ථ. සා පටික්කමිත්වා “ඵවං ථද්ධං නාම මහාගීවං දිස්වා, ‘අය්‍යධිතා මෙ’ති සඤ්ඤං උජ්ජාදෙසිං, අය්‍යධිතාය හි මෙ අයං නිවාසනපටිග්ගාහිකාපි අයුත්තා”ති ආහ. අථ තං තෙ මනුස්සා පරිවාරෙත්වා “ඵවරූපා තෙ සාමිධිතා”ති පුච්ඡිංසු. “කිං එසා, ඉමාය සතගුණෙන සහස්සගුණෙන මය්හං අය්‍යා අභිරූපතරා, ද්වාදසහත්ථෙ ගබ්බෙ නිසින්නාය පදීපකිව්වං නත්ථී, සරීරොභාසෙනෙව තමං විධමති”ති. “තෙන හි ආගච්ඡා”ති තං බුජ්ජං ගහෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා කොසියගොත්තස්ස සරද්වාරෙ යත්වා ආගමනං නිවෙදයිංසු.

බ්‍රාහ්මණො පටිසන්ථාරං කත්වා, “කුතො ආගතත්ථා”ති? පුච්ඡි. “මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සරතො”ති. “කිං කාරණා ආගතා”ති. “ඉම්නා නාම කාරණෙනා”ති. “කල්‍යාණං, තාතා, සමජාතිගොත්තවිභවො අම්මාකං බ්‍රාහ්මණො, දස්සාමි දාරික”න්ති පණ්ණාකාරං ගණ්හි. තෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සාසනං පහිණිංසු – “ලද්ධා දාරිකා, කත්තබ්බං කරොථා”ති. තං සාසනං සුත්වා

පිප්පලිමාණවස්ස ආරොවයිංසු – “ලද්ධා කිර දාරිකා” ති. මාණවො “අහං න ලහිස්සාමිති චිත්තෙසිං, ඉමෙ ලද්ධාති ව චදන්ති, අනත්ථිකො හුත්වා පණ්ණං පෙසිස්සාමි” ති රහොගතො පණ්ණං ලිඛි, “හද්දා අත්තනො ජාතිගොත්තහොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පට්ඨාරිති අහොසි” ති. හද්දාපි “අසුකස්ස කිර මං දාතුකාමා” ති සුත්වා රහොගතා පණ්ණං ලිඛි, “අය්‍යපුත්තො අත්තනො ජාතිගොත්තහොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු. අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පට්ඨාරි අහොසි” ති. ද්වෙපි පණ්ණානි අත්තරාමග්ගෙ සමාගච්ඡිංසු. “ඉදං කස්ස පණ්ණං” ති? පිප්පලිමාණවෙන හද්දාය පහිත්තති. “ඉදං කස්ස පණ්ණං” ති? හද්දාය පිප්පලිමාණවස්ස පහිත්තති ව චුත්තෙ ද්වෙපි වාචෙත්වා, “පස්සථ දාරකානං කම්ම” ති ථාලෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඛෙත්වා සමානපණ්ණං ලිඛිත්වා ඉතො ව එත්තො ව පෙසෙසුං. ඉති තෙසං අනිච්ඡමානානංයෙව සමාගමො අහොසි.

තංදිවසංයෙව ව මාණවොපි එකං පුප්ඵදාමං ගන්ථාපෙසි, හද්දාපි එකං ගන්ථාපෙසි. තානි ආසනමජ්ඣෙ යිපෙත්වා භුත්තසායමාසා උභොපි “සයනං ආරුහිස්සාමා” ති සමාගන්ත්වා මාණවො දක්ඛිණපස්සෙන සයනං ආරුහි. හද්දා වාමපස්සෙන ආරුහිත්වා ආහ – “යස්ස පස්සෙ පුප්ඵානි මිලායන්ති, තස්ස රාගචිත්තං උප්පන්නන්ති විජානිස්සාම, ඉමං පුප්ඵදාමං න අල්ලිසිතබ්බ” ති. තෙ පන අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සරිරසම්ඵස්සහයෙන තියාමරත්තිං නිද්දං අනොක්කමන්තාව චිතිතාමෙත්ති, දිවා පන හසිතමත්තමිපි න භොති. තෙ ලොකාමිසෙන අසංසට්ඨා යාව මාතාපිතරො ධරන්ති, තාව කුටුම්භං අවිචාරෙත්වා තෙසු කාලඬකතෙසු විචාරයිංසු. මහති මාණවස්ස සම්පත්ති, එකදිවසං සරිරං උබ්බට්ටෙත්වා ඡඩ්ඛෙතබ්බං සුවණ්ණචුණ්ණමෙව මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තං ලද්ධුං වට්ටති. යන්තබ්ද්ධානි සට්ඨි මහාතළාකානි, කම්මන්තො ද්වාදසයොජනිකො, අනුරාධපුරප්පමාණා වුද්දස දාසගාමා, වුද්දස හත්ථානිකා, වුද්දස අස්සානිකා, වුද්දස රථානිකා.

සො එකදිවසං අලඬකතං අස්සං ආරුය්හ මහාජනපරිවුතො කම්මන්තං ගන්ත්වා ඛෙත්තකොට්ඨං යිතො නඬගලෙහි හින්තට්ඨානතො කාකාදයො සකුණෙ ගණ්ඩුප්පාදකාදිපාණෙ උද්ධරිත්වා බාදන්තෙ දිස්වා, “තාතා, ඉමෙ කිං බාදන්ති” ති පුච්ඡි? “ගණ්ඩුප්පාදකෙ අය්‍යා” ති. “එතෙහි කතං පාපං කස්ස භොති” ති? “තුම්භාකං, අය්‍යා” ති. සො චිත්තෙසි – “සවෙ එතෙහි කතං පාපං මය්හං භොති, කිං මෙ කරිස්සති සත්තඅසිතිකොට්ඨනං? කිං ද්වාදසයොජනො කම්මන්තො, කිං යන්තබ්ද්ධානි සට්ඨි මහාතළාකානි, කිං වුද්දස ගාමා? සබ්බමෙතං හද්දාය කාපිලානියා නියානෙත්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි” ති.

හද්දාපි කාපිලානි තස්මිං බණෙ අබ්භන්තරචත්ථුමිහි තයො තිලකුම්භෙ පත්ථරාපෙත්වා ධාතීහි පරිවුතා නිසින්තා කාකෙ තිලපාණකෙ බාදමානෙ දිස්වා, “අම්මා කිං ඉමෙ බාදන්ති” ති? පුච්ඡි. “පාණකෙ අය්‍යා” ති. “අකුසලං කස්ස භොති” ති? “තුම්භාකං අය්‍යා” ති. සා චිත්තෙසි – “මය්හං චතුහත්ථවත්ථං

නාලිකොදනමත්තඤ්ච ලද්දු වට්ටනි, යදි ව පනෙනං එත්තකෙන ජනෙන කතං අකුසලං මය්හං හොති, භවසහස්සෙනපි වට්ටනො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා, අයාපුත්තෙ ආගතමත්තෙයෙව සබ්බං තස්ස නියානෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමි”ති.

මාණවො ආගන්ත්වා න්හත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාරහෙ පල්ලඬකෙ නිසීදි, අට්ඨස්ස චක්කවත්තීනො අනුච්ඡවිකං හොජනං සජ්ජයිංසු. ද්වෙපි භුඤ්ජිත්වා පරිජනෙ නික්ඛන්තෙ රහොගතා ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිංසු. තතො මාණවො හද්දං ආහ – “හද්දෙ, ත්වං ඉමං සරං ආගච්ඡන්ති කිත්තකං ධනං ආහරී”ති? “පඤ්චපණ්ණාස සකට්ඨහස්සානි අයා”ති. “එතං සබ්බං, යා ව ඉමස්මිං සරෙ සත්තඅසීතිකොට්ඨො, යත්තඛද්ධා සට්ඨිතළාකාදිහෙදා සම්පත්ති අත්ථී, සබ්බං තුය්හංයෙව නියානෙමි”ති. “තුම්හෙ පන අයා”ති. “අහං පබ්බජිස්සාමි”ති. “අයා අහමපි තුම්හාකංයෙව ආගමනං ඔලොකයමානා නිසින්නා, අහමපි පබ්බජිස්සාමි”ති. තෙසං ආදිත්තපණ්ණකුට්ඨි විය තයො භවා උපට්ඨහිංසු. තෙ “පබ්බජිස්සාමා”ති චත්වා අන්තරාපණතො කසායරසපීතානි චත්ථානි මත්තිකාපත්තෙ ව ආහරාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ ඔහාරෙත්වා, “යෙ ලොකෙ අරහත්තො, තෙ උද්දිස්ස අම්හාකං පබ්බජ්ජා”ති පබ්බජිත්වා ථවිකාසු පත්තෙ ඔසාපෙත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා පාසාදතො ඔතරිංසු. ගෙහෙ දාසෙසු ව කම්මකාරෙසු ව න කොචි සඤ්ජානි.

අථ නෙ බ්‍රාහ්මණගාමනො නික්ඛම්ම දාසගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ ආකප්පකුත්තවසෙන දාසගාමවාසීනො සඤ්ජානිංසු. තෙ රුදන්තා පාදෙසු නිපතිත්වා “කිං අම්හෙ අනාටෙ කරොථ අයා”ති? ආහංසු. “මයං, හණ්ණ ‘ආදිත්තපණ්ණසාලා විය තයො භවා’ති පබ්බජිම්හා, සවෙ තුම්හෙසු එකෙකං භුජිස්සං කරොම, වස්සසතම්පි නජ්ජහොති, තුම්හෙව තුම්හාකං සීසං ධොවිත්වා භුජිස්සා හුත්වා ජීව්වා”ති චත්වා තෙසං රොදන්තානංයෙව පක්කම්සු. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තො නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්නො විත්තෙසි – “අයං හද්දා කාපිලානී සකලජම්බුදිපග්ගනිකා ඉත්ථී මය්හං පච්ඡතො ආගච්ඡති. ඨානං බො පනෙනං විජ්ජති, යං කොචිදෙව එවං විත්තෙයා ‘ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, අනනුච්ඡවිකං කරොන්ති”ති. “කොචි වා පන මනං පදුසෙත්වා අපායපුරකො භවෙයා. ඉමං පහාය මයා ගන්තුං වට්ටනි”ති විත්තං උජ්ජාදෙසි.

සො පුරතො ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං දිස්වා තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. හද්දාපි ආගන්ත්වා චන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ආහ – “හද්දෙ, තාදිසිං ඉත්ථීං මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තිං දිස්වා, ‘ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති’ති විත්තෙත්වා අම්හෙසු පදුට්ඨවිත්තො මහාජනො අපායපුරකො භවෙයා. ඉමස්මිං ද්වෙධාපථෙ ත්වං එකං ගණ්හ, අහං එකෙන ගම්ස්සාමි”ති. “ආම, අයා, පබ්බජිතානං මාතුගාමො නාම මලං, ‘පබ්බජිත්වාපි විනා න භවන්ති’ති අම්හාකං දොසං පස්සන්ති, තුම්හෙ එකං මග්ගං ගණ්හථ, විනා භවිස්සාමා”ති තික්ඛන්තුං පදක්ඛණං කත්වා චතුසු ඨානෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන චන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං.

පග්ගය්හ, “සතසහස්සකප්පපමාණෙ අද්ධානෙ කතො මිත්තසන්ථවො අජ්ජ හිජ්ජති” ති වත්වා, “තුම්හෙ දක්ඛිණජාතිකා නාම, තුම්හාකං දක්ඛිණමග්ගො වට්ටති, මයං මාතුගාමා නාම වාමජාතිකා, අම්හාකං වාමමග්ගො වට්ටති” ති වන්දිත්වා මග්ගං පටිපන්නා. තෙසං ද්වෙධාභූතකාලෙ අයං මහාපථවී “අහං චක්කවාළගිරිසිනෙරුපබ්බතෙ ධාරෙතුං සක්කොන්තීපි තුම්හාකං ගුණෙ ධාරෙතුං න සක්කොමී” ති වදන්ති විය විරවමානා අකම්පි, ආකාසෙ අසනිසද්දො විය පවත්ති, චක්කවාළපබ්බතො උන්නදි.

සම්මාසම්බුද්ධො වෙළුචනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්තො පථවීකම්පනසද්දං සුත්වා, “කස්ස නු ඛො පථවී කම්පතී” ති? ආවජ්ජෙන්නො “පිජ්ජලිමාණවො ච හද්දා ච කාපිලානී මං උද්දිස්ස අප්පමෙය්‍යං සම්පත්තිං පහාය පබ්බජිතා, තෙසං විශොගට්ඨානෙ උභින්නම්පි ගුණබලෙන අයං පථවීකම්පො ජාතො, මයාපි එතෙසං සඬ්ගහං කාතුං වට්ටති” ති ගන්ධකුටිතො නික්බම්ම සයමෙව පත්තවීචරං ආදාය, අසීතිමහාථෙරෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා තිගාචුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ පල්ලඬ්ඛකං ආභූජිත්වා නිසීදි. නිසීදන්තො පන අඤ්ඤතරො පංසුකුලිකො විය අනිසීදිත්වා බුද්ධවෙසං ගහෙත්වා අසීතිහත්ථා සනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්නො නිසීදි. ඉති තස්මිං බණෙ පණ්ණාසත්තසකටචක්කකුටාගාරාදිප්පමාණා බුද්ධරස්මියො ඉතො විතො ච විජ්ජන්දන්තියො විධාවන්තියො චන්දිමසහස්සසූරියසහස්සඋග්ගමනකාලො විය කුරුමානා තං වනන්තරං එකොභාසං අකංසු. ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානං සිරියා සමුජ්ජලිතතාරාගණං විය ගගනං, සුපුජ්ජිතකමලකුචලයං විය සලිලං, වනන්තරං විරොචිත්ථ. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස නාම බන්ධො සෙතො හොති, පත්තානි නීලානි පක්කානි රත්තානි. තස්මිං පන දිවසෙ සතසාධො නිග්‍රොධරුක්ඛො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි.

ඉති යා සා අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නොති පදස්ස අත්ථං වත්වා, “ඉදානි යථා එස පබ්බජිතො, යථා ච අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො. ඉමස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං අභිනිභාරතො පට්ඨාය අයං අනුපුබ්බිකථා කථෙතබ්බා” ති චුත්තා, සා එවං වෙදිතබ්බා.

අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාළන්දන්ති රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ. සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං හගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති සථෙ අහං සත්ථාරං පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව හගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤත සත්ථාරා හවිතුං සක්කාති. සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං හගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති සථෙ අහං සම්මාපටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා සුගතං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව හගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤත සුගතෙන හවිතුං සක්කාති. සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං හගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති සථෙ අහං සම්මා සාමඤ්ච සච්චානි බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව හගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤත සම්මාසම්බුද්ධෙන

හවිතුං සක්කාති අයමෙත්ථ අධිජ්ජායො. එවං දස්සනෙනෙව “භගවති ‘අයං සත්ථා, අයං සුගතො, අයං සම්මාසම්බුද්ධො’ති නික්කඛ්ඛො අහං, ආවුසො, අහොසි”න්ති දීපෙති. සත්ථා මෙ, භන්තෙති ඉදං කිඤ්චාපි ද්වෙ වාරෙ ආගතං, තික්ඛන්තුං පන වුත්තන්ති වෙදිතඛ්ඛං. ඉමිනා හි සො “එවං තික්ඛන්තුං සාවකත්තං සාවෙසිං, ආවුසො”ති දීපෙති.

අජානඤ්ඤවාති අජානමානොව. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. මුද්ධාපි තස්ස විපතෙය්‍යාති යස්ස අඤ්ඤස්ස “අජානංයෙව ජානාමි”ති පටිඤ්ඤස්ස බාහිරකස්ස සත්ථුනො එවං සබ්බවෙතසා සමන්තාගතො පසන්නචිත්තො සාවකො එවරුපං පරමනිපච්චකාරං කරෙය්‍ය, තස්ස වණ්ටජින්නතාලපක්කං විය ගීවතො මුද්ධාපි විපතෙය්‍ය, සත්තධා පන එලෙය්‍යාති අත්ථො. කිං වා එතෙන, සවෙ මහාකස්සපත්ථෙරො ඉමිනා චිත්තජ්ජසාදෙන ඉමං පරමනිපච්චකාරං මහාසමුද්දස්ස කරෙය්‍ය, තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තඋදකඛිත්ථු විය විලයං ගච්ඡෙය්‍ය. සවෙ චක්කවාලස්ස කරෙය්‍ය, ථුසමුට්ඨි විය විකිරෙය්‍ය. සවෙ සිනෙරුපබ්බතස්ස කරෙය්‍ය, කාකතුණ්ඬෙන පහට්ඨිට්ඨි විය විද්ධංසෙය්‍ය. සවෙ මහාපට්ඨියා කරෙය්‍ය, වාතාහතහස්මපුඤ්ජො විය විකිරෙය්‍ය. එවරුපොපි පන ථෙරස්ස නිපච්චාකාරො සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණො පාදපිට්ඨෙ ලොමමත්තමිපි විකොපෙතුං නාසක්ඛි. තිට්ඨතු ව මහාකස්සපො, මහාකස්සපසදිසානං හික්ඛුනං සහස්සමිපි සතසහස්සමිපි නිපච්චාකාරදස්සනෙන නෙව දසබ්බස්ස පාදපිට්ඨෙ ලොමමත්තමිපි විකොපෙතුං පංසුකුලච්චරෙ වා අංසුමත්තමිපි වාලෙතුං සක්කොති. එවං මහානුභාවො හි සත්ථා.

තස්මාතිහ තෙ කස්සපාති යස්මා අහං ජානන්තො එව “ජානාමි”ති, පස්සන්තො එව ව “පස්සාමි”ති වදාමි, තස්මා, කස්සප, තයා එවං සික්ඛිතඛ්ඛං. තිබ්බන්ති බහලං මහන්තං. හිරොත්තජ්ජන්ති හිරි ව ඔත්තජ්ජඤ්ච. පච්චුපට්ඨිතං හවිස්සතීති පට්ඨමතරමෙව උපට්ඨිතං හවිස්සති. යො හි ථෙරාදිසු හිරොත්තජ්ජං උපට්ඨපෙත්වා උපසඬකමති ථෙරාදයොපි තං සහිරිකා සමත්තජ්ජා ව හුත්වා උපසඬකමත්තීති අයමෙත්ථ ආනිසංසො. කුසලුපසංහිතන්ති කුසලසන්නිස්සිතං. අට්ඨිං කත්වාති අත්තානං තෙන ධම්මෙන අට්ඨිකං කත්වා, තං වා ධම්මං “එස මය්හං අත්ථො”ති අට්ඨිං කත්වා. මනසි කත්වාති චිත්තෙ යපෙත්වා. සබ්බවෙතසා සමන්තාහරිත්වාති චිත්තස්ස ථොකමිපි බහි ගන්තුං අදෙන්තො සබ්බෙන සමන්තාහාරචිත්තෙන සමන්තාහරිත්වා. ඔහිතසොතොති යපිතසොතො, ඤාණසොතඤ්ච පසාදසොතඤ්ච ඔදහිත්වා මයා දෙසිතං ධම්මං සක්කච්චමෙව සුණ්ණස්සාමිති එවඤ්චි තෙ සික්ඛිතඛ්ඛං. සාතසහගතා ව මෙ කායගතාසතීති අසුහෙසු වෙව ආනාපානෙ ව පට්ඨමජ්ඣානවසෙන සුඛසම්පයුත්තා කායගතාසතී. යො ව පනායං තිව්ධො ඔවාදො, ථෙරස්ස අයමෙව පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අහොසි.

සරණොති සකිලෙසො සඉණො හුත්වා. රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජිත්ති සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිං. චත්තාරො හි පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාම්පරිභොගොති. තත්ථ දුස්සිලස්ස සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසිදිත්වා භුඤ්ජන්තස්සාපි පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාම. කස්මා? චතුසු පච්චයෙසු

අනිස්සරතාය. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො ඉණපරිභොගො නාම.
සත්තන්තං සෙබ්බානං පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො නාම. බිණ්ණාසවස්ස පරිභොගො
සාමිපරිභොගො නාම. ඉති බිණ්ණාසවොව සාමි හුත්වා අනණො පරිභුඤ්ජති. ථෙරො
අත්තනා පුටුඡ්ජනෙන හුත්වා පරිභුත්තපරිභොගං ඉණපරිභොගංයෙව කරොන්තො
එවමාහ. අට්ඨමීයා අඤ්ඤා උදපාදීති අට්ඨමෙ දිවසෙ අරහත්තඵලං උජ්ජජ්ජි.

අට බො, ආවුසො, හගවා මග්ගා ඔක්කම්මාති මග්ගතො ඔක්කමනං පට්ඨමනං
තංදිවසෙයෙව අහොසි, අරහත්තාධිගමො පච්ඡා. දෙසනාවාරස්ස පන එවං
ආගතත්තා අරහත්තාධිගමො පට්ඨං දීපිතො. කස්මා පන හගවා මග්ගා
ඔක්කන්තොති? එවං කිරස්ස අහොසි “ඉමං භික්ඛුං ජාතිආරඤ්ඤිකං
ජාතිපංසුකුලිකං ජාතිඵකාසනිකං කරස්සාමි”ති. තස්මා ඔක්කම්.

මුදුකා බො ත්‍යායන්ති මුදුකා බො තෙ අයං. ඉමඤ්ච පන වාවං හගවා තං චීවරං
පදුමපුජ්ජවණ්ණෙන පාණිනා අත්තන්තෙන පරාමසන්තො ආහ. කස්මා එවමාහාති?
ථෙරෙන සහ චීවරං පරිවත්තෙතුකාමතාය. කස්මා පරිවත්තෙතුකාමො ජාතොති?
ථෙරං අත්තනො යානෙ යපෙතුකාමතාය. ථෙරො පන යස්මා චීවරස්ස වා පත්තස්ස
වා වණ්ණෙන කට්ඨෙන “ඉමං තුම්හාකං ගණ්හථා”තිවචනං වාරිත්තමෙව, තස්මා
“පටිග්ගණ්හාතු මෙ, හන්තෙ, හගවා”ති ආහ. ධාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං, කස්සප,
සාණාති පංසුකුලාති නිබ්බසනාතීති, කස්සප, ත්වං ඉමානි පරිභොගජ්ණිණානි
පංසුකුලානි පාරුපිතුං සක්ඛිස්සසිති වදති. තඤ්ච බො න කායබලං සන්ධාය,
පටිපත්තිපුරණං පන සන්ධාය එවමාහ. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – අහං ඉමං චීවරං
පුණ්ණං නාම දාසිං පාරුපිත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඨිතං තං සුසානං පටිසිත්වා
තුම්බමත්තෙහි පාණකෙහි සම්පරිකිණ්ණං තෙ පාණකෙ විධුනිත්වා මහාඅරියවංසෙ
යත්වා අග්ගහෙසිං, තස්ස මෙ ඉමං චීවරං ගහිතදිවසෙ දසසහස්සවක්කවාලෙ
මහාපථවී මහාවිරවං විරවමානා කම්පිත්ථ, ආකාසො තට්ඨවායි, චක්කවාලදෙවතා
සාධුකාරමදංසු, “ඉමං චීවරං ගණ්හන්තෙන භික්ඛුනා ජාතිපංසුකුලිකෙන
ජාතිආරඤ්ඤිකෙන ජාතිඵකාසනිකෙන ජාතිසපදානවාරිකෙන හවිතුං වට්ඨති, ත්වං
ඉමස්ස චීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුං සක්ඛිස්සසි”ති. ථෙරොපි අත්තනා පඤ්චන්තං
හත්ථිතං බලං ධාරෙති, සො තං අතක්කයිත්වා “අහමෙනං පටිපත්තිං පුරෙස්සාමි”ති
උස්සාහෙන සුගතචීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුකාමො “ධාරෙස්සාමහං, හන්තෙ”ති
ආහ. පටිපජ්ජන්ති පටිපන්නොස්මි. එවං පන චීවරපරිවත්තනං කත්වා ච ථෙරෙන
පාරුතචීවරං හගවා පාරුපි, සත්ථු චීවරං ථෙරො. තස්මිං සමයෙ මහාපථවී
උදකපරියන්තං කත්වා උන්තදන්ති කම්පිත්ථ.

හගවතො පුත්තොතිආදීසු ථෙරො හගවන්තං නිස්සාය අරියාය ජාතියා ජාතොති
හගවතො පුත්තො. උරෙන වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තඔවාදවසෙන පබ්බජ්ජාය
වෙව උපසම්පදාය ච පතිට්ඨිතත්තා ඔරසො මුඛතො ජාතො. ඔවාදධම්මතො
ජාතත්තා ඔවාදධම්මෙන ච නිමිත්තත්තා ධම්මජො ධම්මනිමිමිතො.
ඔවාදධම්මදායාදං නවලොකුත්තරධම්මදායාදමෙව වා අරහතීති ධම්මදායාදො .

පටිග්ගහිතානි සාණානි පංසුකුලානීති සත්ථාරා පාරුතං පංසුකුලච්චරං
පාරුපනත්ථාය පටිග්ගහිතං.

සම්මා වදමානො වදෙය්‍යාති යං පුග්ගලං ‘‘භගවතො පුත්තො’’ති ආදීහි ගුණෙහි
සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, මමං තං සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, අහං එවරුපෙනි.
එත්තාවතා ථෙරෙන පබ්බජ්ජා ව පරිසොධිතා භොති. අයඤ්ඤත්ථ අධිප්පායො –
ආවුසො, යස්ස න උපජ්ඣායො පඤ්ඤායති, න ආවරියො, කිං සො අනුපජ්ඣායො
අනාවරියො න්හාපිතමුණ්ඩකො සයංගහිතකාසාවො ‘‘තිත්ථියපක්කන්තකො’’ති
සඬ්ඛං ගතො එවං තිගාචුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං ලහති, තීහි ඔවාදෙහි පබ්බජ්ජං වා
උපසම්පදං වා ලහති, කායෙන කායං චීවරපරිවත්තනං ලහති? පස්ස යාව දුබ්භාසිතං
වචනං ථුල්ලනන්දාය හික්ඛුනියාති. එවං පබ්බජ්ජං සොධෙත්වා ඉදානි ඡහි
අහිඤ්ඤාහි සිහනාදං නදිතුං අහං බො, ආවුසොති ආදිමාහ. සෙසං පුරිමනායෙනෙව
වෙදිතබ්බං. එකාදසමං.

12. පරංමරණසුත්තවණ්ණනා

155. ද්වාදසමෙ තථාගතොති සත්තො. න භෙනං, ආවුසො, අත්ථසංහිතන්ති,
ආවුසො, එතං දිට්ඨිගතං අත්ථසන්තිස්සිතං න භොති. නාදිබ්‍රහ්මවරියකන්ති
මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස පුබ්බභාගපටිපදාපි න භොති. එතඤ්ඤි, ආවුසො,
අත්ථසංහිතන්ති, ආවුසො, එතං චතුසච්චකම්මට්ඨානං අත්ථසන්තිස්සිතං. එතං
ආදිබ්‍රහ්මවරියකන්ති එතං මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදි පුබ්බභාගපටිපදා. ද්වාදසමං.

13. සද්ධම්මජ්ජපතිරූපකසුත්තවණ්ණනා

156. තෙරසමෙ අඤ්ඤාය සණ්ඨංගිංසුති අරහත්තෙ පතිට්ඨංගිංසු.
සද්ධම්මජ්ජපතිරූපකන්ති ද්වෙ සද්ධම්මජ්ජපතිරූපකානි
අධිගමසද්ධම්මජ්ජපතිරූපකඤ්ච පරියත්තිසද්ධම්මජ්ජපතිරූපකඤ්ච. තත්ථ –

‘‘ඔහාසෙ වෙව ඤාණෙ ව, පීතියා ව විකම්පති;
පස්සද්ධියා සුබ්බෙ වෙව, යෙහි චිත්තං පවෙධති.

‘‘අධිමොක්ඛෙ ව පග්ගාහෙ, උපට්ඨානෙ ව කම්පති;
උපෙක්ඛාවජ්ජනාය වෙව, උපෙක්ඛාය ව නිකන්තියා.

‘‘ඉමානි දස යානානි, පඤ්ඤා යස්ස පරිචිතා;
ධම්මුද්ධච්චකුසලො භොති, න ව සම්මොහ ගච්ඡති’’ති. (පටි. ම. 2.7); –

ඉදං විපස්සනාඤාණස්ස උපක්කිලෙසජාතං අධිගමසද්ධම්මජ්ජපතිරූපකං නාම.
තිස්සො පන සඬ්ඛිතියො අනාරුල්ලං ධාතුකථා ආරම්මණකථා අසුභකථා
ඤාණවත්ථුකථා විජ්ජාකරණ්ඩකොති ඉමෙහි පඤ්චහි කථාවත්ථුහි පරිබාහිරං
ගුල්ලවිනයං ගුල්ලවෙස්සන්තරං ගුල්ලමහොසධං වණ්ණපිටකං අඬ්ගුලිමාලපිටකං

රටියාලගජ්ජිතං ආලවකගජ්ජිතං වෙදල්ලපිටකන්ති අබුද්ධවචනං
පරියත්තිසද්ධම්මප්පතිරූපකං නාම.

ජාතරූපප්පතිරූපකන්ති සුවණ්ණරසවිධානං ආරක්ඛාමයං සුවණ්ණවණ්ණං
ආභරණජාතං. ඡණ්ඩාලෙසු හි මනුස්සා “ආභරණභණ්ඩකං ගණ්හිස්සාමා” ති
ආපණං ගච්ඡන්ති. අථ නෙ ආපණිකා එවං වදන්ති, “සවෙ තුම්හෙ ආභරණත්ථිකා,
ඉමානි ගණ්හං. ඉමානි හි සනානි වෙව වණ්ණවන්තානි ව අප්පග්ගානි වා” ති. නෙ
තෙසං සුත්වා, “කාරණං ඉමෙ වදන්ති, ඉමානි පිළන්ධිත්වා සක්කා නක්ඛන්තං
කිලිතුං, සොහන්ති වෙව අප්පග්ගානි වා” ති තානි ගහෙන්වා ගච්ඡන්ති.
සුවණ්ණභණ්ඩං අවික්කියමානං නිදහින්වා යපෙනබ්බං හොති. එවං තං
ජාතරූපප්පතිරූපකෙ උප්පන්නෙ අන්තරධායති නාම.

අථ සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං හොතීති අධිගමසද්ධම්මස්ස
පට්පත්තිසද්ධම්මස්ස පරියත්තිසද්ධම්මස්සානි තිව්ධස්සාපි සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං
හොති. පයමබොධියඤ්ඤි හික්ඛු පට්සම්භිදප්පත්තා අහෙසුං. අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ
පට්සම්භිදා පාපුණිතුං න සක්ඛිංසු, ඡළහිඤ්ඤා අහෙසුං. තතො ඡ අහිඤ්ඤා
පාපුණිතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා පාපුණිංසු. ඉදානි කාලෙ ගච්ඡන්තෙ
තිස්සො විජ්ජා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා ආසවක්ඛයමත්තං පාපුණිස්සන්ති. තම්පි
අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලං, තම්පි
අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලං. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සොතාපත්තිඵලම්පි පත්තුං න
සක්ඛිස්සන්ති. අථ තෙසං යදා විපස්සනා ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨා
ආරද්ධමත්තාව යස්සති, තදා අධිගමසද්ධම්මො අන්තරහිතො නාම භවිස්සති.

පයමබොධියඤ්ඤි හික්ඛු චතුත්තං පට්සම්භිදානං අනුච්ඡවිකං පට්පත්තිං පුරයිංසු.
ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තං අසක්කොන්තා ඡන්තං අහිඤ්ඤානං, තම්පි අසක්කොන්තා
තිස්සන්තං විජ්ජානං, තම්පි අසක්කොන්තා අරහත්තඵලමත්තස්ස. ගච්ඡන්තෙ පන
කාලෙ අරහත්තස්ස අනුච්ඡවිකං පට්පත්තිං පුරෙතුං අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලස්ස
අනුච්ඡවිකං පට්පත්තිං පුරෙස්සන්ති, තම්පි අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලස්ස, තම්පි
අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලස්ස. යදා පන සොතාපත්තිඵලස්සපි අනුච්ඡවිකං
පට්පදං පුරෙතුං අසක්කොන්තා සීලපාරිසුද්ධිමත්තෙව යස්සන්ති, තදා
පට්පත්තිසද්ධම්මො අන්තරහිතො නාම භවිස්සති.

යාව පන තෙපිටකං බුද්ධවචනං චත්තති, න තාව සාසනං අන්තරහිතන්ති චත්තුං
චට්ඨති. තිට්ඨන්තු තිණි වා, අහිට්ඨමපිටකෙ අන්තරහිතෙ ඉතරෙසු ද්විසු
තිට්ඨන්තෙසුපි අන්තරහිතන්ති න චත්තබ්බමෙව. ද්විසු අන්තරහිතෙසු
විනයපිටකමත්තෙ ධීතෙපි, තත්තාපි බන්ධකපරිවාරෙසු අන්තරහිතෙසු
උභතොවිභඩ්ගමත්තෙ, මහාවිනයෙ අන්තරහිතෙ ද්විසු පාතිමොක්ඛෙසු
චත්තමානෙසුපි සාසනං අනන්තරහිතමෙව. යදා පන ද්වෙ පාතිමොක්ඛා
අන්තරධායස්සන්ති, අථ පරියත්තිසද්ධම්මස්ස අන්තරධානං භවිස්සති. තස්මිං
අන්තරහිතෙ සාසනං අන්තරහිතං නාම හොති. පරියත්තියා හි අන්තරහිතාය

යො ධම්මස්සවනස්ස කාලෙ සච්ඡට්ඨෙ දහරසාමණෙරෙහි පරිවාරිතො නිසීදති,
අඤ්ඤානි වා නවකම්මාදීනි කරොති, ධම්මස්සවනග්ගෙ නිසින්නො නිද්දායති,
වික්ඛින්නො වා අඤ්ඤං කථෙන්නො නිසීදති, අයං ධම්මෙ අගාරවො නාම.

යො ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා, අවන්දිත්වා නිසීදති, හත්ථපල්ලත්ථිකං
දුස්සපල්ලත්ථිකං කරොති, අඤ්ඤං වා පන හත්ථපාදකුක්කුච්චං කරොති, වුඩ්ඨානං
සන්තිකෙ අනජ්ඣට්ඨො කථෙති, අයං සච්ඡෙ අගාරවො නාම.

තිස්සො පන සික්ඛා අපුරෙන්නොව සික්ඛාය අගාරවො නාම හොති. අට්ඨ
සමාපත්තියො අනිබ්බත්තෙන්තො තාසං වා පන නිබ්බත්තන්තොය පයොගං
අකරොන්නො සමාධිස්ථිං අගාරවො නාම. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙනෙව
වෙදිතබ්බොති. තෙරසමං.

කස්සපසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ලාභසක්කාරසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. දාරුණසුත්තවණ්ණනා

157. ලාභසක්කාරසංයුත්තස්ස පඨමෙ දාරුණොති ථද්ධො.
ලාභසක්කාරසිලොකොති එත්ථ ලාභො නාම චතුපච්චයලාභො. සක්කාරොති
තෙසංයෙව සුකතානං සුසඬ්ඛතානං ලාභො. සිලොකොති වණ්ණසොසො.
කටුකොති තිබ්බිණො. ඵරුසොති බරො. අන්තරාසිකොති අන්තරායකරො. පඨමං.

2. බළිසසුත්තවණ්ණනා

158. දුතියෙ බාළිසිකොති බළිසං ගහෙත්වා වරමානො මච්ඡසාතකො.
ආමිසගතන්ති ආමිසමක්ඛිතං. ආමිසවක්ඛුති ආමිසෙ චක්ඛු දස්සනං අස්සාති
ආමිසවක්ඛු. ගිලබළිසොති ගිලිතබළිසො. අනයං ආපන්නොති දුක්ඛං පත්තො.
බ්බසනං ආපන්නොති විනාසං පත්තො. යථාකාමකරණීයොති යථාකාමෙන
යථාරුචියා යථෙව නං බාළිසිකො ඉච්ඡති, තථෙවස්ස කත්තබ්බොති අත්ථො.
යථාකාමකරණීයො පාපිමකොති යථා කිලෙසමාරස්ස කාමො, එවං කත්තබ්බො,
නිරයං වා තිරච්ඡානායොනිං වා පෙත්තිවිසයං වා පාපෙතබ්බො. දුතියං.

3-4. කුම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

159-160. තතියෙ මහාකුම්මකුලන්ති මහන්තං අට්ඨිකච්ඡපකුලං. අගමාසීති
“එත්ථ අද්ධා කිඤ්චි බාදිතබ්බං අත්ථි, තං මච්ඡරායන්නො මං එස නිවාරෙති”ති
සඤ්ඤාය අගමාසි. පපතායාති පපතා වුච්චති දීඝරජ්ජකබ්ද්ධො අයකන්තකොසකෙ

දණ්ඩකං පවෙසෙත්වා ගභිතො කණ්ණිකසල්ලසණ්ඨානො, අයකණ්ටකො, යස්මිං
 වෙගෙන පතිත්වා කටාහෙ ලග්ගමත්තෙ දණ්ඩකො නික්ඛමති, රජ්ජුකො
 එකාබ්ද්ධො ගච්ඡතෙව. සො කුම්මොති සො විද්ධකුම්මො. යෙන සො කුම්මොති
 උදකසද්දං සුත්වා සාසඬිකට්ඨානං භවිස්සතීති නිවත්තිත්වා යෙන සො අත්ථකාමො
 කුම්මො. න දානි ත්වං අම්භාකන්ති ඉදානි ත්වං අමිත්තහත්ථං ගතො, න අම්භාකං
 සන්තකොති අත්ථො. එවං සල්ලපන්තානංයෙව ච නෙසං නාවාය යීතො ලුද්දො
 රජ්ජුකං ආකඬිසීත්වා කුම්මං ගහෙත්වා යථාකාමං අකාසී. සෙසමෙත්ථ ඉතො
 අනන්තරසුත්තෙ ච උත්තානමෙව. තතියචතුත්ථානි.

5. මිළ්භකසුත්තවණ්ණනා

161. පඤ්චමෙ මිළ්භකාති ගුප්පාණකා. ගුප්පාදීති ගුප්භක්ඛා. ගුප්පුරාති අන්තො
 ගුප්පන භරිතා. පුණ්ණා ගුප්ප්සාති ඉදං පුරිමස්සෙව අත්ථදීපනං. අතිමඤ්ඤෙය්‍යාති
 පච්ඡිමපාදෙ භූමියං යපෙත්වා පුරිමපාදෙ ගුප්ප්ස උපරි ආරොපෙත්වා යීතා “අභම්භි
 ගුප්පාදී”ති භණන්ති අතිමඤ්ඤෙය්‍යා. පිණ්ඩපාතො චස්ස පූරොති අපරොපිස්ස
 පත්තපූරො පණිතපිණ්ඩපාතො භවෙය්‍යා. පඤ්චමං.

6. අසනිසුත්තවණ්ණනා

162. ඡට්ඨෙ කං, භික්ඛවෙ, අසනිවිචක්කන්ති, භික්ඛවෙ, කං පුග්ගලං මත්ථකෙ
 පතිත්වා මද්දමානං සුක්කාසනිචක්කං ආගච්ඡතු. අප්පත්තමානසන්ති
 අනධිගතාරහත්තං. ඉති භගවා න සත්තානං දුක්ඛකාමතාය, ආදීනවං පන දස්සෙතුං
 එවමාහ. අසනිචක්කඤ්භි මත්ථකෙ පතිතං එකමෙව අත්තභාවං නාසෙති,
 ලාභසක්කාරසිලොකෙන පරියාදිණ්ණචිත්තො නිරියාදීසු අනන්තදුක්ඛං අනුභොති.
 ඡට්ඨං.

7. දිද්ධසුත්තවණ්ණනා

163. සත්තමෙ දිද්ධගතෙතාති ගතදිද්ධෙන. විසල්ලෙනාති විසමක්ඛිතෙන.
 සල්ලෙනාති සත්තියා. සත්තමං.

8. සිඬගාලසුත්තවණ්ණනා

164. අට්ඨමෙ සිඬගාලොති ජරසිඬගාලො. යථා හි සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො
 පුතිකායො ත්වෙව, තංඛණං ගලිතම්පි ච මුත්තං පුතිමුත්තන්ත්වෙව වුව්චති, එවං
 තද්වුජාතොපි සිඬගාලො ජරසිඬගාලොත්වෙව වුව්චති. උක්කණ්ටකෙන නාමාති
 එවංනාමකෙන රොගෙන. සො කිර සිතකාලෙ උප්පජ්ජති. තස්මිං උප්පන්නෙ
 සකලසරීරතො ලොමාති පතන්ති, සකලසරීරං නිල්ලොමං භුත්වා, සමන්තතො
 ඵුට්ඨි, වාතබ්භාහතා චණා රුජ්ජන්ති. යථා උම්මත්තකසුනබ්බෙන දට්ඨො පුරිසො
 අනවට්ඨිතොව භමති, එවං තස්මිං උප්පන්නෙ භමිතබ්බො භොති, අසුකට්ඨානෙ
 සොත්ථි භවිස්සතීති න පඤ්ඤායති. අට්ඨමං.

9. වෙරම්හසුත්තවණ්ණනා

165. නවමෙ වෙරම්හවාතාති එවංනාමකා මහාවාතා. කීදිසෙ පන යානෙ තෙ වාතා වායන්තීති? යත්ථ යිතස්ස චත්තාරො දීපා උප්පලිනිපත්තමත්තා හුත්වා පඤ්ඤායන්ති. යො පක්ඛි ගච්ඡතිති නවවුට්ඨෙ දෙවෙ විරවන්තො වාතසකුණො තත්ථ ගච්ඡති, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාතිආදීසු හත්ථපාදෙ කීළාපෙන්තො ඛන්ධට්ඨිං වා නාමෙන්තො කායං න රක්ඛති නාම, නානාවිධං දුට්ඨුල්ලකථං කථෙන්නො වාචං න රක්ඛති නාම, කාමචිතක්කාදයො චිතක්කෙන්තො චිත්තං න රක්ඛති නාම. අනුපට්ඨිතාය සතියාති කායගතාසතිං අනුපට්ඨපෙත්වා. නවමං.

10. සගාථකසුත්තවණ්ණනා

166. දසමෙ අසක්කාරෙන චූහයන්ති අසක්කාරෙන ච උභයෙන. සමාධීති අරහත්තඵලසමාධි. සො හි තෙන න විකම්පති. අප්පමාණවිහාරිතොති අප්පමාණෙන ඵලසමාධිනා විහරන්තස්ස. සාතතිකන්ති සතතකාරිං. සුබ්බමංදිට්ඨිවිපස්සකන්ති අරහත්තමග්ගදිට්ඨියා සුබ්බමදිට්ඨිඵලසමාපත්තිඅත්ථාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ආගතත්තා විපස්සකං. උපාදානක්ඛයාරාමන්ති උපාදානක්ඛයසඛ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ රතං. ආහු සප්පුරිසො ඉතීති සප්පුරිසොති කථෙන්නීති. දසමං.

පයමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1-2. සුවණ්ණපාතිසුත්තාදිවණ්ණනා

167-168. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ සම්පජානමුසා භාසන්තන්ති අප්පමත්තකෙනපි කාරණෙන සම්පජානමෙව මුසා භාසන්තං. ‘‘සීලං පුරෙස්සාමී’’ති සංවිහිතහික්ඛුං සිනෙරුමත්තොපි පච්චයරාසි වාලෙතුං න සක්කොති. යදා පන සීලං පභාය සක්කාරනිස්සිතො හොති, තදා කුණ්ඩකමුට්ඨිහෙතුපි මුසා භාසති, අඤ්ඤං වා අකිච්චං කරොති. දුතියං උත්තානමෙවාති. පයමදුතියාති.

3-10. සුවණ්ණනික්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා

169. තතියාදීසු සුවණ්ණනික්ඛස්සාති එකස්ස කඤ්චනනික්ඛස්ස. සිඬ්ඨිනික්ඛස්සාති සිඬ්ඨිසුවණ්ණනික්ඛස්ස. පට්ඨියාති චක්කවාළබ්භන්තරාය මහාපට්ඨියා. ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතුති කස්සවිදෙව ආමිසස්ස හෙතු අන්තමසො කුණ්ඩකමුට්ඨිනොපි. ජීවිතහෙතුති අට්ඨියං වොරෙහි ගහෙත්වා ජීවිතෙ වොරොපියමානෙ තස්සපි හෙතු. ජනපදකල්‍යාණියාති ජනපදෙ උත්තමිත්ථියා. තතියාදීති.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවග්ගො

170-171. තතියවග්ගස්ස පටිමෙ න තස්ස, භික්ඛවෙ, මාතුගාමොති න තස්ස රහො එකකස්ස නිසින්නස්ස තෙන ධම්මෙන අත්ථිකොපි මාතුගාමො චිත්තං පරියාදාතුං සක්කොති, යස්ස ලාභසක්කාරසිලොකො චිත්තං පරියාදාතුං සක්කොතිති, අත්ථො. දුතියං උත්තානමෙවාති. පටිමදුතියාති.

3-6. එකපුත්තකසුත්තාදිවග්ගො

172-175. තතියෙ සද්ධාති සොතාපන්නා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. තථා චතුත්ථෙ පඤ්චමෙ ඡට්ඨෙ ව. තතියාදිති.

7. තතියසමණඛාග්ගොසුත්තවග්ගො

176. සත්තමෙ සමුදයන්තිආදීසු සහ පුබ්බකම්මෙන අත්තභාවො කොලපුත්තියං වග්ගොපොක්ඛරතා කල්‍යාණවාක්කරණතා ධුතගුණාවිකරණං චීවරධාරණං පරිවාරසම්පත්තීති එවමාදි ලාභසක්කාරස්ස සමුදයො නාම, තං සමුදයසච්චවසෙන නප්පජානාති, නිරොධො ච පටිපදා ච නිරොධසච්චවග්ගසච්චවසෙනෙව වෙදිතඛිබ්බා. සත්තමං.

8. ඡවිසුත්තවග්ගො

177. අට්ඨමෙ යස්මා ලාභසක්කාරසිලොකො නරකාදීසු, නිබ්බත්තෙන්තො සකලම්පි ඉමං අත්තභාවං නාසෙති, ඉධාපි මරණම්පි මරණමත්තම්පි දුක්ඛං ආවහති, තස්මා ඡවිං ඡන්දතීතිආදි වුත්තං. අට්ඨමං.

9. රජ්ජුසුත්තවග්ගො

178. නවමෙ වාළරජ්ජුයාති සුත්තාදිමයා රජ්ජු මුදුකා හොති වාළරජ්ජු ඛරා එරුසා, තස්මා අයමෙව ගහිතා. නවමං.

10. භික්ඛුසුත්තවග්ගො

179. දසමෙ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාති ඵලසමාපත්තිසුඛවිහාරා. තෙසාහමස්සාති තෙසං අහං අස්ස. ඛිණ්ණසවො හි ලාභී පුඤ්ඤසම්පන්නො යාගුඛජ්ජකාදීති ගහෙන්වා ආගතාගතානං අනුමොදනං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්තො ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං ඔකාසං න ලහති, තං සන්ධාය වුත්තන්ති. දසමං.

තනියො වග්ගො.

4. චතුත්ථවග්ගො

1-4. භින්දිසුත්තාදිවණ්ණනා

180-183. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමං උත්තානමෙව. දුතියාදිසු කුසලමූලන්ති අලොභාදිතිවිධකුසලධම්මො. සුක්කො ධම්මොති තස්සෙව පරියායදෙසනා. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්ස කුසලමූලාදිසඞ්ඛාතස්ස අනවජ්ජධම්මස්ස අසමුච්ඡින්නත්තා දෙවදත්තො සග්ගෙ වා නිබ්බත්තෙය්‍ය, මග්ගඵලානි වා අධිගඵ්ඡෙය්‍ය, ස්වාස්ස සමුච්ඡෙදමගමා සබ්බසො සමුච්ඡින්නො විනට්ඨො. පඨමාදිති.

5. අවිරපක්කන්තසුත්තවණ්ණනා

184. පඤ්චමෙ පරාභවායාති අවච්ඡියා විනාසාය. අස්සතරීති වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්‍රභස්ස ජාතා. අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාතීති තං අස්සෙන සද්ධිං සම්පයොජෙත්ති, සා ගබ්භං ගණ්හිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ විජායිතුං න සක්කොති, පාදෙහි භූමියං පහරන්ති තිට්ඨති, අථස්සා චත්තාරො පාදෙ චතුසු බාණුකෙසු බන්ධිත්වා කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා පොතං නීහරන්ති, සා තත්ථෙව මරති. තෙනෙතං චුත්තං. පඤ්චමං.

6. පඤ්චරථසතසුත්තවණ්ණනා

185. ඡට්ඨෙ භත්තාභිභාරොති අභිහරිතබ්බං භත්තං. තස්ස පන පමාණං දස්සෙතුං පඤ්ච ව ටාලිපාකසතාතීති චුත්තං. තත්ථ ඵකො ටාලිපාකො දසන්තං පුරිසානං භත්තං ගණ්හාති. නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍යුන්ති අච්ඡපිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වාස්ස නාසපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යං. ඡට්ඨං.

7-13. මාතුසුත්තාදිවණ්ණනා

186-187. සත්තමෙ මාතුපි හෙතුති ‘‘සවෙ මුසා භණ්ඨි, මාතරං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාම. නො වෙ භණ්ඨි, න විස්සජ්ජෙස්සාමා’’ති ඵවං වොරෙහි අට්ඨියං පුච්ඡමානො තස්සා වොරහත්ථගතාය මාතුයාපි හෙතු සම්පජානමුසා න භාසෙය්‍යාති අත්ථො. ඉතො පරෙසුපි ඵසෙව නයොති. සත්තමාදිති.

ලාභසක්කාරසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. රාහුලසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1-8. වක්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

188-195. රාහුලසංයුත්තස්ස පඨමෙ එකොති චතුසු ඉරියාපටෙසු එකවිහාරී. වූපකට්ඨොති විවෙකට්ඨො නිස්සද්දො. අප්පමත්තොති සතියා අවිජ්ජවසන්තො. ආතාපීති විරියසම්පන්නො. පහිත්තො විහරෙය්‍යන්ති විසෙසාධිගමත්ථාය පෙසිත්තො හුත්වා විහරෙය්‍යං. අනිච්චන්ති හුත්වා අභාවාකාරොන අනිච්චං. අථ වා උප්පාදවයවත්තතාය තාවකාලිකතාය විපරිණාමකොටියා නිච්චපටික්ඛෙපතොති ඉමෙහිපි කාරණෙහි අනිච්චං. දුක්ඛන්ති චතුහි කාරණෙහි දුක්ඛං දුක්ඛමනට්ඨොන දුක්ඛවත්ථුකට්ඨොන සත්තසම්පීළනට්ඨොන සුඛපටික්ඛෙපෙනාති. කල්ලන්ති යුත්තං. එතං මමාති තණ්හාගාහො. එසොහමස්මීති මානගාහො. එසො මෙ අත්තාති දිට්ඨිගාහො. තණ්හාගාහො චෙත්ථ අට්ඨසත්තණ්හාවිවර්තවසෙන, මානගාහො නවවිධමානවසෙන, දිට්ඨිගාහො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවසෙන වෙදිතඛිබ්බො. නිබ්බින්නදං විරජ්ජනීති එත්ථ විරාගවසෙන චත්තාරො මග්ගා කථිතා, විරාගා විමුච්චනීති එත්ථ විමුත්තිවසෙන චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති.

එත්ථ ච පඤ්චසු ද්වාරෙසු පසාදාව ගහිතා, මනොති ඉමීනා තෙභුමකං සම්මසනවාරචිත්තං. දුතියෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු ආරම්මණමෙව. තතියෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු පසාදවත්ථුකචිත්තමෙව, මනොවිඤ්ඤාණෙන තෙභුමකං සම්මසනවාරචිත්තං ගහිතං. එවං සබ්බත්ථ නයො නෙතඛිබ්බො. ඡට්ඨෙ තෙභුමකධම්මා. අට්ඨමෙ පන තණ්හාති තස්මිං තස්මිං ද්වාරෙ ජවනජ්ජත්තාව ලඛිහති. පඨමාදීති.

9. ධාතුසුත්තවණ්ණනා

196. නවමෙ විඤ්ඤාණධාතුවසෙන නාමං, සෙසාහි රූපන්ති නාමරූපං කථිතං. නවමං.

10. බන්ධසුත්තවණ්ණනා

197. දසමෙ රූපක්ඛන්ධො කාමාවචරො, සෙසා චත්තාරො සබ්බසඨිගාහිකපරිච්ඡෙදෙන චතුභුමකා. ඉධ පන තෙභුමකාති ගහෙතඛිබ්බො. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1-10. වක්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

198-199. දුතියෙ දස උත්තානත්ථානෙව. පඨමාදීති.

11. අනුසයසුත්තවණ්ණනා

200. එකාදසමෙ ඉමස්මිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙති අත්තනො සවිඤ්ඤාණකකායං දස්සෙති, ඛනිද්ධා වාති පරස්ස සවිඤ්ඤාණකං වා අවිඤ්ඤාණකං වා. පුරිමෙන වා අත්තනො ව පරස්ස ව විඤ්ඤාණමෙව දස්සෙති, පච්ඡිමෙන ඛනිද්ධා අනින්ද්‍රියබද්ධරූපං. අභච්ඡාරමමච්ඡාරමානානුසයාති අභංකාරදිට්ඨි ව මමංකාරතණ්හා ව මානානුසයා ව. න භොන්තීති එතෙ කිලෙසා කථං ජානන්තස්ස එතෙසු වත්ථුසු න භොන්තීති ප්‍රච්ඡති. සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සුට්ඨු පස්සති. එකාදසමං.

12. අපගතසුත්තවණ්ණනා

201. ද්වාදසමෙ අභච්ඡාරමමච්ඡාරමානාපගතන්ති අභංකාරතො ව මමංකාරතො ව මානතො ව අපගතං. විධා සමතික්කන්තන්ති මානකොට්ඨාසෙ සුට්ඨු අතික්කන්තං. සන්තං සුවිමුත්තන්ති කිලෙසවූපසමෙන සන්තං, කිලෙසෙහෙව සුට්ඨු විමුත්තං. සෙසං උත්තානමෙවාති. ද්වාදසමං.

දුතියො වග්ගො.

ද්විසූපි අසෙක්ඛභූමි කථිතා. පඨමො පනෙත්ථ ආයාචන්තස්ස දෙසිතො, දුතියො අනායාචන්තස්ස. සකලෙපි පන රාහුලසංයුත්තෙ ථෙරස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයධම්මාව කථිතාති.

රාහුලසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ලක්ඛණසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. අට්ඨසුත්තවණ්ණනා

202. ලක්ඛණසංයුත්තෙ ය්වායං ආයස්මා ව ලක්ඛණොති ලක්ඛණත්ථෙරො චුත්තො, එස ජට්ඨසහස්සඛන්තරෙ එහිහික්ඛුපසම්පදාය උපසම්පන්නො ආදිත්තපරියායාවසානෙ අරහත්තං පත්තො එකො මහාසාවකොති වෙදිතබ්බො. යස්මා පනෙස ලක්ඛණසම්පන්නෙහ සබ්බාකාරපරිපූරෙන බ්‍රහ්මසමෙන අත්තභාවෙන සමන්තාගතො, තස්මා “ලක්ඛණො”ති සඬ්ඛං ගතො. මහාමොග්ගල්ලානො පන පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්තො දුතියො අග්ගසාවකො.

සීතං පාත්වාකාසීති මන්දහසිතං පාතුඅකාසි, පකාසයි දස්සෙසීති චුත්තං භොති. කිං පන දිස්වා ථෙරො සීතං පාත්වාකාසීති? උපරි පාළියං ආගතං අට්ඨකසඬ්ඛලිකං එකං පෙතලොකෙ නිබ්බත්තං සත්තං දිස්වා. තඤ්ච ඛො දිබ්බෙන වක්ඛුනා, න පසාදවක්ඛුනා. පසාදවක්ඛුස්ස හි එතෙ අත්තභාවා න ආපාථං ආගච්ඡන්ති. එවරූපං

පන අත්තභාවං දිස්වා කාරුඤ්ඤෙ කත්තබ්බෙ කස්මා සිතං පාත්වාකාසීති?
 අත්තනො ච බුද්ධඤ්ඤාණස්ස ච සම්පත්තිං සමනුස්සරණතො. තඤ්ඤි දිස්වා ථෙරො
 “අදිට්ඨසච්චෙන නාම පුග්ගලෙන පටිලහිතබ්බා ඵවරූපා අත්තභාවා මුත්තො අහං,
 ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ”ති අත්තනො ච සම්පත්තිං අනුස්සරිත්වා – “අහො
 බුද්ධස්ස භගවතො ඤ්ඤාණසම්පත්ති, ‘යො කම්මවිපාකො, භික්ඛවෙ, අචිත්තෙය්‍යො
 න චිත්තෙතබ්බො’ති දෙසෙසි, පච්චක්ඛං වත කත්වා බුද්ධා දෙසෙන්නි, සුප්පට්ඨිද්ධා
 බුද්ධානං ධම්මධාතු”ති ඵං බුද්ධඤ්ඤාණසම්පත්තිඤ්ච අනුස්සරිත්වා සිතං
 පාත්වාකාසීති.

අථ ලක්ඛණත්ථෙරො කස්මා න අද්දස, කිමස්ස දිබ්බවක්ඛු නත්ථීති? නො
 නත්ථී, මහාමොග්ගල්ලානො පන ආවජ්ජෙන්නො අද්දස, ඉතරො පන
 අනාවජ්ජනෙන න අද්දස. යස්මා පන ඛිණාසවා නාම න අකාරණා සිතං කරොන්නි,
 තස්මා තං ලක්ඛණත්ථෙරො පුච්ඡි කො නු ඛො, ආවුසො මොග්ගල්ලාන, හෙතු,
 කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායාති? ථෙරො පන යස්මා යෙහි අයං උපපත්ති
 සාමං අදිට්ඨා, තෙ දුස්සද්ධාපයා භොන්නි, තස්මා භගවත්තං සක්ඛිං කත්වා
 බ්‍යාකාතුකාමතාය අකාලො ඛො, ආවුසොතිආදිමාහ. තතො භගවතො සන්නිකෙ
 පුට්ඨො ඉධාහං, ආවුසොතිආදිනා නයෙන බ්‍යාකාසි.

තත්ථ අට්ඨිකසඤ්චලිකන්ති සෙනං නිම්මංසලොහිතං අට්ඨිසඤ්ඤාතං. ගිජ්ඣාපි
 කාකාපි කුලලාපිති ඵතෙපි යක්ඛගිජ්ඣා වෙච යක්ඛකාකා ච යක්ඛකුලලා ච
 පච්චෙතබ්බා. පාකතිකානං පන ගිජ්ඣාදීනං ආපාටම්පි ඵතං රූපං නාගච්ඡති.
 අනුපතිත්වා අනුපතිත්වාති අනුබන්ධිත්වා අනුබන්ධිත්වා. විතුදෙන්තිති
 අසිධාරූපමෙහි තිබ්බෙහි ලොභතුණ්ඩකෙහි විජ්ඣිත්වා විජ්ඣිත්වා ඉතො විතො ච
 චරන්ති ගච්ඡන්ති. සා සුදං අට්ටස්සරං කරොතීති ඵත්ථ සුදන්ති නිපාතො, සා
 අට්ඨිකසඤ්චලිකා අට්ටස්සරං ආතුරස්සරං කරොතීති අත්ථො.
 අකුසලවිපාකානුභවනත්ථං කිර යොජනප්පමාණාපි තාදිසා අත්තභාවා
 නිබ්බත්තන්ති, පසාදුස්සදා ච භොන්නි පක්කගණ්ඩසදිසා. තස්මා සා
 අට්ඨිකසඤ්චලිකා බලවචෙදනාතුරා තාදිසං සද්දමකාසීති.

ඵවඤ්ච පන වත්වා පුන ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො “වට්ටගාමීසත්තා නාම
 ඵවරූපා අත්තභාවා න මුච්චන්ති”ති සත්තෙසු කාරුඤ්ඤං පටිච්ච උප්පන්නං
 ධම්මසංවෙගං දස්සෙන්නො තස්ස මය්හං, ආවුසො, එතදහොසි අච්ඡරියං වත
 හොතිආදිමාහ. තතො භගවා ථෙරස්ස ආනුභාවං පකාසෙන්නො වක්ඛුහුතා වත,
 භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්තිතිආදිමාහ. තත්ථ වක්ඛු හුතං ජාතං උප්පන්නං
 ඵතෙසන්ති වක්ඛුහුතා, හුතවක්ඛුකා උප්පන්නවක්ඛුකා වක්ඛුං උප්පාදෙන්වා
 විහරන්තිති අත්ථො. දුතියපදෙපි ඵසෙව නයො. යනු හි නාමාති ඵත්ථ යනුති
 කාරණවචනං. තත්‍රායං අත්ථයොජනා – යස්මා නාම සාවකොපි ඵවරූපං ඤස්සති වා
 දක්ඛති වා සක්ඛිං වා කරිස්සති, තස්මා අවොචුම්හ – “වක්ඛුහුතා වත, භික්ඛවෙ,
 සාවකා විහරන්ති, ඤ්ඤාණහුතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්ති”ති. පුබ්බෙව මෙ
 යො, භික්ඛවෙ, සත්තො දිට්ඨොති බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපට්චෙධෙන

අප්පමාණෙසු චක්කවාලෙසු අප්පමාණෙ සත්තනිකායෙ භවගතියොනිධිතිනිවාසෙ ව පච්චක්ඛං කරොන්තෙන මයා පුබ්බෙව සො සත්තො දිට්ඨොති වදති.

ගොසාතකොති ගාවො වධිත්වා අට්ඨිතො මංසං මොචෙත්වා වික්කිණිත්වා ජීවිකං කප්පනකසත්තො. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනාති තස්ස නානාවෙනනාහි ආයුහිතස්ස අපරාපරියකම්මස්ස. තත්ත භි යාය වෙනනාය නරකෙ පටිසන්ධි ජනිතා, තස්සා විපාකෙ පරික්ඛිණෙ අවසෙසකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ආරම්මණං කත්වා පුන පෙනාදිසු පටිසන්ධි නිබ්බත්තති, තස්මා සා පටිසන්ධි කම්මසභාගතාය ආරම්මණසභාගතාය වා ‘තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසො’ති වුවවති. අයඤ්ච සත්තො එවං උප්පන්නො. තෙනාහ – ‘තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනා’ති. තස්ස කිර නරකා වචනකාලෙ නිමමංසකතානං ගුත්තං අට්ඨාරාසියෙව නිමිත්තං අහොසි. සො පටිච්ඡන්තම්පි තං කම්මං විඤ්ඤානං පාකටං විය කරොන්තො අට්ඨිසඬ්ඛලිකපෙතො ජාතො. පඨමං.

2. පෙසිසුත්තවණ්ණනා

203. මංසපෙසිවත්ථුස්මිං ගොසාතකොති ගොමංසපෙසියො කත්වා සුක්ඛාපෙත්වා වල්ලුරවික්කයෙන අනෙකාති වස්සානි ජීවිකං කප්පෙසි, තෙනස්ස නරකා වචනකාලෙ මංසපෙසියෙව නිමිත්තං අහොසි. සො මංසපෙසිපෙතො ජාතො. දුතියං.

3. පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

204. මංසපිණ්ඩවත්ථුස්මිං සාකුණිකොති සකුණෙ ගහෙත්වා වික්කිණනකාලෙ නිප්පක්ඛවම්මෙ මංසපිණ්ඩමත්තෙ කත්වා වික්කිණන්තො ජීවිකං කප්පෙසි, තෙනස්ස නරකා වචනකාලෙ මංසපිණ්ඩොව නිමිත්තං අහොසි. සො මංසපිණ්ඩපෙතො ජාතො. තතියං.

4. නිච්ඡවිසුත්තවණ්ණනා

205. නිච්ඡවිවත්ථුස්මිං තස්ස ඔරබ්භිකස්ස එළකෙ වධිත්වා වධිත්වා නිච්චම්මෙ කත්වා කප්පිතජීවිකස්ස පුරිමනයෙනෙව නිච්චම්මං එළකසරීරං නිමිත්තං අහොසි. සො නිච්ඡවිපෙතො ජාතො. චතුත්ථං.

5. අසිලොමසුත්තවණ්ණනා

206. අසිලොමවත්ථුස්මිං සො සුකරිකො දීඝරත්තං නිවාපපුට්ඨෙ සුකරෙ අසිනා වධිත්වා වධිත්වා දීඝරත්තං ජීවිකං කප්පෙසි, තස්ස උක්ඛිත්තාසිකභාවොව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා අසිලොමපෙතො ජාතො. පඤ්චමං.

6. සත්තිසුත්තවණ්ණනා

207. සත්තිලොමවත්ථුස්මිං සො මාගවිකො එකං මිගඤ්ච සත්තිඤ්ච ගහෙත්වා වනං ගන්ත්වා තස්ස මිගස්ස සමීපං ආගතාගතෙ මිගෙ සත්තියා විජ්ඣන්වා මාරෙසි, තස්ස සත්තියා විජ්ඣනකභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා සත්තිලොමපෙතො ජාතො. ඡට්ඨං.

7. උසුලොමසුත්තවණ්ණනා

208. උසුලොමවත්ථුස්මිං කාරණිකොති රාජාපරාධිකෙ අනෙකාහි කාරණාහි පිළෙත්වා අවසානෙ කණ්ඩෙන විජ්ඣන්වා මාරණකපුරිසො. සො කිර ‘‘අමුකස්මිං පදෙසෙ විද්ධො මරති’’ති ඤත්වාව විජ්ඣති. තස්සෙවං ජීවිකං කප්පෙත්වා නරකෙ උප්පන්නස්ස තතො පක්කාවසෙසෙන ඉධුපපත්තිකාලෙ උසුනා විජ්ඣනභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා උසුලොමපෙතො ජාතො. සත්තමං.

8. සුවිලොමසුත්තවණ්ණනා

209. සුවිලොමවත්ථුස්මිං සුතොති අස්සදමකො. ගොදමකොතිපි වදන්තියෙව. තස්ස පතොදසුටියා විජ්ඣනභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා සුවිලොමපෙතො ජාතො. අට්ඨමං.

9. දුතියසුවිලොමසුත්තවණ්ණනා

210. දුතියෙ සුවිලොමවත්ථුස්මිං සුවකොති පෙසුඤ්ඤකාරකො. සො කිර මනුස්සෙ අඤ්ඤමඤ්ඤඤච භින්දි, රාජකුලෙ ව ‘‘ඉමස්ස ඉමං නාම අත්ථී, ඉමිනා ඉදං නාම කත’’න්ති සුවෙත්වා සුවෙත්වා අනයංඛාසනං පාපෙසි. තස්මා යථා තෙන සුවෙත්වා මනුස්සා භින්තා, තථා සුවිහි හෙදනදුක්ඛං පච්චනුහොතුං කම්මමෙව නිමිත්තං කත්වා සුවිලොමපෙතො ජාතො. නවමං.

10. කුම්භණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

211. අණ්ඩභාරිවත්ථුස්මිං ගාමකුටකොති විනිච්ඡයාමචිවො. තස්ස කම්මසභාගතාය කුම්භමත්තා මහාසට්ඨපමාණා අණ්ඩා අහෙසුං. සො හි යස්මා රහො පටිච්ඡන්තෙ යානෙ ලඤ්ඡං ගහෙත්වා කුට්ඨිනිච්ඡයෙන පාකටං දොසං කරොන්නො සාමිකෙ අස්සාමිකෙ අකාසි, තස්මාස්ස රහස්සං අඬගං පාකටං නිබ්බත්තං. යස්මා දණ්ඩං පට්ඨපෙන්නො පරෙසං අසය්හං භාරං ආරොපෙසි, තස්මාස්ස රහස්සං අඬගං අසය්හභාරො හුත්වා නිබ්බත්තං. යස්මා යස්මිං යානෙ ධීතෙන සමෙන භවිතබ්බං, තස්මිං යත්වා විසමො අහොසි, තස්මාස්ස රහස්සඬගෙ විසමා නිසජ්ජාව අහොසිති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. සසීසකසුත්තවණ්ණනා

212. පාරදාරිකවත්ථුස්මිං සො සත්තො පරස්ස රක්ඛිතගොපිතං සස්සාමිකං එස්සං චුසන්තො මිළ්භසුබ්බෙන කාමසුබ්බෙන චිත්තං රමයින්වා කම්මසභාගතාය ගුඨඵස්සං චුසන්තො දුක්ඛමනුභවිතුං තත්ථ නිබ්බත්තො. පයමං.

2. ගුඨබාදසුත්තවණ්ණනා

213. දුට්ඨබ්බාභ්මණුවත්ථු පාකටමෙව. දුතියං.

3. නිච්ඡවිත්ථිසුත්තවණ්ණනා

214. නිච්ඡවිත්ථිවත්ථුස්මිං යස්මා මාතුගාමො නාම අත්තනො එස්සෙ අනිස්සරො, සා ච තං සාමිකස්ස සන්තකං එස්සං ටෙතෙන්වා පරෙසං අභිරතිං උප්පාදෙසි, තස්මා කම්මසභාගතාය සුඛසම්ඵස්සා වට්ටින්වා දුක්ඛසම්ඵස්සං අනුභවිතුං නිච්ඡවිත්ථි හුත්වා උප්පන්නා. තතියං.

4. මඬගුලිත්ථිසුත්තවණ්ණනා

215. මඬගුලිත්ථිවත්ථුස්මිං මඬගුලිත්ති විරූපං දුද්දසිකං බීභච්ඡං. සා කිර යක්ඛදාසිකම්මං කරොන්ති “ඉමිනා ච ඉමිනා ච එවං බලිකම්මෙ කතෙ අයං නාම තුම්භාකං වඩ්ඪි භවිස්සති” ති මහාජනස්ස ගන්ධපුප්පාදීනි වඤ්චනාය ගහෙන්වා මහාජනං දුද්දිට්ඨිං මිච්ඡාදිට්ඨිං ගණ්භාපෙසි, තස්මා තාය කම්මසභාගතාය ගන්ධපුප්පාදීනං ටෙතිතත්තා දුග්ගන්ධා, දුද්දස්සනස්ස ගාහිතත්තා දුද්දසිකා විරූපා බීභච්ඡා හුත්වා නිබ්බත්තා. චතුත්ථං.

5. ඔකිලිනිසුත්තවණ්ණනා

216. ඔකිලිනිවත්ථුස්මිං උප්පක්කං ඔකිලිනිං ඔකිරිනින්ති සා කිර අඬගාරචිතකෙ නිපන්නා විජ්චන්දමානා විපරිවත්තමානා පච්චති, තස්මා උප්පක්කා ටෙව හොති උණ්හෙන අග්ගිනා පක්කසරිරා, ඔකිලිනි ච කිලින්තසරිරා, බින්දුනිස්සා සරිරතො පග්ගරන්ති, ඔකිරිනි ච අඬගාරසම්පරිකිණ්ණා. තස්සා හි හෙට්ඨතොපි කිංසුකපුප්ඵවණ්ණා අඬගාරා, උභයපස්සෙසුපි, ආකාසතොපිස්සා උපරි පතන්ති. තෙන චුත්තං – “උප්පක්කං ඔකිලිනිං ඔකිරිනි” න්ති. සා ඉස්සාපකතා සපත්තිං අඬගාරකටාහෙන ඔකිරිනි තස්ස කිර රඤ්ඤො එකා නාටකිනි අඬගාරකටාහං සම්පෙ යපෙත්වා ගත්තතො උදකං පුඤ්ජති, පාණිනා ච සෙදං කරොති. රාජාපි තාය සද්ධිං කථඤ්ච කරොති, පරිතුට්ඨාකාරඤ්ච දස්සෙති. අග්ගමහෙසී තං අසභමානා ඉස්සාපකතා හුත්වා අවිරපක්කන්තස්ස රඤ්ඤො තං අඬගාරකටාහං ගහෙන්වා තස්සා උපරි අඬගාරෙ ඔකිරි. සා තං කම්මං කත්වා තාදිසංයෙව විපාකං පච්චනුභවිතුං පෙතලොකෙ නිබ්බත්තා. පඤ්චමං.

6. අසීසකසුත්තවණ්ණනා

217. වොරසාතවත්ථුස්මිං සො රඤ්ඤො ආණාය දීඝරත්තං වොරානං සිසානි ඡින්දිත්වා පෙනලොකෙ නිබ්බත්තන්තො අසීසකං කබන්ධං භුත්වා නිබ්බත්ති. ඡට්ඨං.

7-11. පාපහික්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

218-222. භික්ඛුවත්ථුස්මිං පාපහික්ඛුති ලාමකහික්ඛු. සො කිර ලොකස්ස සද්ධාදෙයො චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායච්ඡිද්වාරෙහි අසංයතො භින්නාජීවො චිත්තකෙළිං කීළන්තො විවරි. තතො එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා පෙනලොකෙ නිබ්බත්තන්තො භික්ඛුසද්දිසෙනෙව අත්තභාවෙන නිබ්බත්ති. භික්ඛුනීසික්ඛමානාසාමණෙරසාමණෙරීවත්ථුසුපි අයමෙව විනිච්ඡයො. සත්තමාදීති.

ලක්ඛණසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඔපම්මසංයුත්තං

1. කුටසුත්තවණ්ණනා

223. ඔපම්මසංයුත්තස්ස පඨමෙ කුටං ගච්ඡන්තිති කුටඬගමා. කුටං සමොසරන්තිති කුටසමොසරණා. කුටසමුග්ගාතාති කුටස්ස සමුග්ගාතෙන. අවිජ්ජාසමුග්ගාතාති අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාය සමුග්ගාතෙන. අප්පමත්තාති සතියා අවිජ්ජවාසෙ යීතා භුත්වා. පඨමං.

2. නබ්බිඛසුත්තවණ්ණනා

224. දුතියෙ මනුස්සෙසු පච්චාජායන්තිති යෙ මනුස්සලොකතො චුතා මනුස්සෙසු ජායන්ති, තෙ එවං අප්පකාති අධිජ්ජායො. අඤ්ඤත්ව මනුස්සෙහීති යෙ පන මනුස්සලොකතො චුතා යපෙත්වා මනුස්සලොකං චතුසු අපායෙසු පච්චාජායන්ති, තෙ මහාපථවියං පංසු විය බහුතරා. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ දෙවාපි මනුස්සෙහෙව සඬගහිතා. තස්මා යථා මනුස්සෙසු ජායන්තා අප්පකා, එවං දෙවෙසුපිති වෙදිතබ්බා. දුතියං.

3. කුලසුත්තවණ්ණනා

225. තතියෙ සුජ්ජංසියානීති සුවිහෙයීයානි. කුම්භත්ථෙන්නකෙහීති යෙ පරසරං පවිසිත්වා දීපාලොකෙන ඔලොකෙත්වා පරහණ්ඩං හරිතුකාමා සට්ඨෙ දීපං කත්වා පවිසන්ති, තෙ කුම්භත්ථෙන්නකා නාම, තෙහි කුම්භත්ථෙන්නකෙහි. සුජ්ජංසියො භොති අමනුස්සෙහීති මෙත්තාභාවනාරහිතං පංසුපිසාවකා විධංසයන්ති, පගෙව

උළාරා අමනුස්සා. භාවිතාති වඩ්ඪිතා. බහුලිකතාති පුනප්පුනං කතා. යාතීකතාති යුත්තයානං විය කතා. වත්ථුකතාති පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු විය කතා. අනුට්ඨිතාති අධිට්ඨිතා. පරිච්ඡිතාති සමන්තතො චිතා සුවඩ්ඪිතා. සුසමාරද්ධාති විත්තෙන සුට්ඨ සමාරද්ධා. තතියං.

4. ඔක්ඛාසුත්තවණ්ණනා

226. චතුත්ථෙ ඔක්ඛාසතන්ති මහාමුඛඋක්ඛලීනං සතං. දානං දදෙය්‍යාති පණිතභොජනහරිතානං මහාඋක්ඛලීනං සතං දානං දදෙය්‍ය. “උක්කාසන”න්තිපි පාඨො, තස්ස දණ්ඩදීපිකාසතන්ති අත්ථො. එකාය පන දීපිකාය යත්තකෙ යානෙ ආලොකො භොති, තතො සතගුණං යානං සත්තහි රතනෙහි පුරෙත්වා දානං දදෙය්‍යාති අත්ථො. ගද්දුහනමත්තන්ති ගොදුහනමත්තං, ගාවියා එකචාරං අග්ගථනාකඩ්ඪනමත්තන්ති අත්ථො. ගන්ධඋභනමත්තං වා, ද්විභි අඩ්ගලීහි ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වා එකචාරං සායනමත්තන්ති අත්ථො. එත්තකමිපි හි කාලං යො පන ගබ්භපරිවේණවිහාරුපචාර පරිවිෂේදෙන වා චක්කවාළපරිවිෂේදෙන වා අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු වා සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණං මෙත්තවිත්තං භාවෙතුං සක්කොති, ඉදං තතො එකදිවසං තික්ඛන්තුං දින්නදානතො මහප්ඵලතරං. චතුත්ථං.

5. සත්තිසුත්තවණ්ණනා

227. පඤ්චමෙ පටිලෙණිස්සාමීතිආදීසු අග්ගෙ පහරිත්වා කප්පාසවට්ටිං විය නාමෙත්තො නිය්‍යාසවට්ටිං විය ච එකතො කත්වා අල්ලියාපෙන්නො පටිලෙණෙති නාම. මජ්ඣෙ පහරිත්වා නාමෙත්වා ධාරාය වා පහරිත්වා ද්වෙපි ධාරා එකතො අල්ලියාපෙන්නො පටිකොට්ටෙති නාම. කප්පාසවට්ටනකරණියං විය පවත්තෙත්තො චිරකාලං සංවෙල්ලිතකිලඤ්ජං පසාරෙත්වා පුන සංවෙල්ලෙත්තො විය ච පටිවට්ටෙති නාම. පඤ්චමං.

6. ධනුග්ගහසුත්තවණ්ණනා

228. ජට්ඨෙ දළ්භධම්මා ධනුග්ගහාති දළ්භධනුතො ඉස්සාසා. දළ්භධනු නාම ද්විසහස්සථාමං වුව්චති, ද්විසහස්සථාමං නාම යස්ස ආරොපිතස්ස ජියාබද්ධො ලොහසීසාදීනං භාරො දණ්ඩෙ ගහෙත්වා යාව කණ්ඩප්පමාණා උක්ඛිත්තස්ස පථවිතො මුව්චති. සුසික්ඛිතාති දසද්වාදසවස්සාති ආචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පා. කතහත්ථාති යො සිප්පමෙව උග්ගණ්හාති, යො කතහත්ථො න භොති, ඉමෙ පන කතහත්ථා විණ්ණවසීභවා. කතුපාසනාති රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පා.

තස්ස පුරිසස්ස ජවොති එවරුපො අඤ්ඤො පුරිසො නාම න භූතපුබ්බො, බොධිසත්තස්සෙව පන ජවනහංසකාලො නාම ආසි. තදා බොධිසත්තො චත්තාරි කණ්ඩාති ආහරි. තදා කිරස්ස කනිට්ඨභාතරො “මයං, භාතික, සුරියෙන සද්ධිං ජවිස්සාමා”ති ආරොවෙසුං. බොධිසත්තො ආහ – “සුරියො සීසජවො, න සක්ඛිස්සථ තුම්භෙ තෙන සද්ධිං ජවිතු”න්ති. තෙ දුතියං තතියමිපි තථෙව චත්වා

එකදිවස “ගව්‍යමා” ති යුගන්ධරපබ්බතං ආරුහිත්වා නිසිදිංසු. බොධිසත්තො “කහං මෙ භාතරො” ති? පුච්ඡිත්වා, “සුරියෙන සද්ධිං ජවිතුං ගතා” ති වුත්තෙ, “විනස්සිස්සන්ති තපස්සිනො” ති තෙ අනුකම්පමානො සයම්පි ගන්ත්වා තෙසං සන්තිකෙ නිසිදි. අප් සුරියෙ උග්ගච්ඡන්තෙ ද්වෙපි භාතරො සුරියෙන සද්ධිංයෙව ආකාසං පක්ඛන්තා, බොධිසත්තොපි තෙහි සද්ධිංයෙව පක්ඛන්තො. තෙසු එකස්ස අපත්තෙයෙව අන්තරහත්තසමයෙ පක්ඛන්තරෙසු අග්ගි උට්ඨහි, සො භාතරං පක්කොසිත්වා “න සක්කොමි” ති ආහ. තමෙනං බොධිසත්තො “මා භාගි” ති සමස්සාසෙත්වා පක්ඛපඤ්ජරෙන පලිවෙයෙත්වා දරථං විනොදෙත්වා “ගව්‍යමා” ති පෙසෙසි.

දුතියො යාව අන්තරහත්තා ජවිත්වා පක්ඛන්තරෙසු අග්ගිමහි උට්ඨහිතෙ තට්ඨෙවහ. තම්පි සො තට්ඨෙව කත්වා “ගව්‍යමා” ති පෙසෙසි. සයං පන යාව මජ්ඣන්තිකා ජවිත්වා, “එතෙ බාලාති මයාපි බාලෙන න භවිතබ්බ” ත්ති නිවත්තිත්වා – “අදිට්ඨසභායකං බාරාණසිරාජං පස්සිස්සාමි” ති බාරාණසිං අගමාසි. තස්මිං නගරමත්ථකෙ පරිබ්භමන්තෙ ද්වාදසයොජනං නගරං පත්තකටාහෙන ඔත්ථට්ඨත්තො විය අහොසි. අප් පරිබ්භමන්තස්ස පරිබ්භමන්තස්ස තත්ථ තත්ථ ඡිද්දාති පඤ්ඤායිංසු. සයම්පි අනෙකහංසසහස්සසදියො පඤ්ඤායි. සො වෙගං පටිසංහරිත්වා රාජගෙහාහිමුඛො අහොසි. රාජා ඔලොකෙත්වා – “ආගතො කිර මෙ පියසභායො ජවනහංසො” ති වාතපානං විවරිත්වා රතනපීඨං පඤ්ඤාපෙත්වා ඔලොකෙත්තො අට්ඨාසි. බොධිසත්තො රතනපීඨෙ නිසිදි.

අප්ස්ස රාජා සහස්සපාකෙන තෙලෙන පක්ඛන්තරාති මක්ඛෙත්වා, මධුලාපෙ වෙව මධුරපානකඤ්ච අදාසි. තතො නං කතපරිභොගං “සම්ම, කහං අගමාසි” ති? පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා “අථාහං, මහාරාජ, යාව මජ්ඣන්තිකා ජවිත්වා – ‘නත්ථි ජවිතෙන අත්ථො’ ති නිවත්තො” ති ආචික්ඛි. අප් රාජා ආහ – “අහං, සාමි, තුම්භාකං සුරියෙන සද්ධිං ජවනවෙගං පස්සිතුකාමො” ති. දුක්කරං, මහාරාජ, න සක්කා තයා පස්සිතුන්ති. තෙන හි, සාමි, සරික්ඛකමත්තම්පි දස්සෙහිති. ආම, මහාරාජ, ධනුග්ගහෙ සන්තිපාතෙහිති. රාජා සන්තිපාතෙසි. හංසො තතො චත්තාරො ගහෙත්වා නගරමජ්ඣෙ තොරණං කාරෙත්වා අත්තනො ගීවාය සංඤ්ඨං පිළුන්ධාපෙත්වා තොරණස්ස උපරි නිසිදිත්වා – “චත්තාරො ජනා තොරණං නිස්සාය චතුදිසාහිමුඛා එකෙකං කණ්ඩං බිපන්තු” ති චත්වා, සයං පට්ඨකණ්ඩෙවෙනෙව සද්ධිං උප්පතිත්වා, තං කණ්ඩං අග්ගහෙත්වා, දක්ඛිණාහිමුඛං ගතකණ්ඩං ධනුතො රතනමත්තාපගතං ගණ්හි. දුතියං ද්විරතනමත්තාපගතං, තතියං තිරතනමත්තාපගතං, චතුත්ථං භූමිං අප්පත්තමෙව ගණ්හි. අප් නං චත්තාරි කණ්ඩානි ගහෙත්වා තොරණෙ නිසින්තකාලෙයෙව අද්දසංසු. සො රාජානං ආහ – “පස්ස, මහාරාජ, එවංසිසො අම්භාකං ජවො” ති. එවං බොධිසත්තෙනෙව ජවනහංසකාලෙ තානි කණ්ඩානි ආහරිතානීති වෙදිතබ්බානි.

පුරතො ධාවන්තීති අග්ගතො ජවන්ති. න පනෙතා සබ්බකාලං පුරතොව හොන්ති, කදාපි පුරතො, කදාපි පච්ඡතො හොන්ති. ආකාසට්ඨකවිමානෙසු හි

උය්‍යානානිපි භොන්ති පොක්ඛරණියොපි, තා තත්ථ නභායන්ති, උදකකීලං කීලමානා පච්ඡතොපි භොන්ති, වෙගෙන පන ගන්ත්වා පුන පුරතොව ධාවන්ති. ආයුසඬ්ඛාරාති රූපජීවිතින්ද්‍රියං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්ඞි තතො සීඝ්‍යතරං බීයති. අරූපධම්මානං පන හෙදො න සක්කා පඤ්ඤාපෙතුං. ඡට්ඨං.

7. ආණ්ඩුක්‍රමවණ්ණනා

229. සත්තමෙ දසාරභානන්ති එවංනාමකානං ඛත්තියානං. තෙ කිර සතතො දසභාගං ගණ්හිංසු, තස්මා ‘‘දසාරභා’’ති පඤ්ඤායිංසු. ආනකොති එවංලද්ධනාමො මුදිඬිගො. හිමවන්තෙ කිර මහාකුළිරදහො අහොසි. තත්ථ මහන්තො කුළිරො ඔතිණ්ණොතිණ්ණං හත්ථිං බාදති. අථ හත්ථි උපද්දුතා එකං කරෙණුං සක්කරිංසු ‘‘ඉම්ස්සා පුත්තං නිස්සාය අම්භාකං සොත්ථි හවිස්සති’’ති. සාපි මහෙසක්ඛං පුත්තං විජායි. තෙ තම්පි සක්කරිංසු. සො වුද්ධිප්පත්තො මාතරං පුච්ඡි, ‘‘කස්මා මං එතෙ සක්කරොන්ති’’ති? සා තං පවත්තිමාවික්ඛි. සො ‘‘කිං මය්හං කුළිරො පහොති? එථ ගච්ඡාමා’’ති මහාහත්ථිපරිවාරො තත්ථ ගන්ත්වා පයමමෙව ඔතරි. කුළිරො උදකසද්දෙනෙව ආගන්ත්වා තං අග්ගහෙසි. මහන්තො කුළිරස්ස අළො, සො තං ඉතො වා එත්තො වා වාලෙතුං අසක්කොන්තො මුඛෙ සොණ්ඩං පක්ඛිපිත්වා විරවි. හත්ථිනො ‘‘යංනිස්සාය මයං ‘සොත්ථි හවිස්සති’ති අමඤ්ඤෙම්හා, සො පයමතරං ගහිතො’’ති තතො තතො පලායිංසු.

අථස්ස මාතා අවිදුරෙ යත්වා ‘‘මයං ථලනාගා, තුම්හෙ උදකනාගා නාම, නාගෙහි නාගො න විහෙයෙතඛිබො’’ති කුළිරං පියවචනෙන වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

‘‘යෙ කුළිරා සමුද්දස්මිං, ගඬිගාය යමුනාය ව;
තෙසං ත්වං වාරිජො සෙට්ඨො, මුඤ්ච රොදන්තියා පජ’’න්ති.

මාතුගාමසද්දො නාම පුරිසෙ බොහෙත්වා තිට්ඨති, තස්මා සො ගහණං සිථිලමකාසි. හත්ථිපොතො වෙගෙන උහො පාදෙ උක්ඛිපිත්වා තං පිට්ඨියං අක්කම්. සහ අක්කමනා පිට්ඨි මත්තිකභාජනං විය හිජ්ජි. අථ නං දන්තෙහි විජ්ඣිත්වා උක්ඛිපිත්වා ථලෙ ඡඬ්ඛෙත්වා තුට්ඨරවං රවි. අථ නං හත්ථි ඉතො විතො ව ආගන්ත්වා මද්දිංසු. තස්ස එකො අළො පටික්කම්ත්වා පති, තං සක්කො දෙවරාජා ගහෙත්වා ගතො.

ඉතරො පන අළො වාතාතපෙන සුක්ඛිත්වා පක්කලාබාරසවණ්ණො අහොසි, සො දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකොසෙන වුස්හන්තො දසභාතිකානං රාජුනං උපරිසොතෙ ජාලං පසාරාපෙත්වා ගඬිගාය කීළන්තානං ආගන්ත්වා ජාලෙ ලග්ගි. තෙ කීළාපරියොසානෙ ජාලම්හි උක්ඛිපියමානෙ තං දිස්වා පුච්ඡිංසු ‘‘කිං එත’’න්ති? ‘‘කුළිරඅළො සාම්’’ති. ‘‘න සක්කා එස ආහරණත්ථාය උපනෙතුං, පරියොනන්ධාපෙත්වා හෙරිං කරිස්සාමා’’ති? පරියොනන්ධාපෙත්වා පහරිංසු. සද්දො ද්වාදසයොජනං නගරං අවත්ථරි. තතො ආහංසු — ‘‘න සක්කා ඉදං දිවසෙ දිවසෙ වාදෙතුං, ඡණ්දිවසත්ථාය මඬිගලහෙරි භොතු’’ති මඬිගලහෙරිං අකංසු. තස්මිං

වාදිනෙ මහාජනො අන්භායිත්වා අපිලන්ධිත්වා හත්ථියානාදීනි ආරුය්භ සීසං සන්නිපතන්ති. ඉති මහාජනං පක්කොසිත්වා විය ආනෙතීති ආනකො ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි.

අඤ්ඤං ආණිං ඔදහිංසුති අඤ්ඤං සුවණ්ණරජතාදිමයං ආණිං සට්ඨිංසු. ආණිසඬ්ඨිසාටොව අවසිස්සීති සුවණ්ණාදිමයානං ආණිනං සඬ්ඨිසාටමත්තමෙව අවසෙසං අහොසි. අථස්ස ද්වාදසයොජනප්පමාණො සද්දො අන්තොසාලායම්පි දුක්ඛෙන සුයයිත්ථ.

ගම්භීරාති පාලිවසෙන ගම්භීරා සල්ලසුත්තසදිසා. ගම්භීරත්ථාති අත්ථවසෙන ගම්භීරා මහාවෙදල්ලසුත්තසදිසා (ම. නි. 1.449 ආදයො). ලොකුත්තරාති ලොකුත්තරඅත්ථදීපකා. සුඤ්ඤතප්පටිසංයුත්තාති සත්තසුඤ්ඤතධම්මමත්තමෙව පකාසකා සංඛිත්තසංයුත්තසදිසා. උග්ගහෙනබ්බං පරියාපුණිතබ්බන්ති උග්ගහෙනබ්බෙ ව පරියාපුණිතබ්බෙ ව. කචිකතාති කචිහි කතා. ඉතරං තස්සෙව වෙච්චනං. චිත්තක්ඛරාති විචිත්‍රඅක්ඛරා. ඉතරං තස්සෙව වෙච්චනං. බාහිරකාති සාසනතො බහිභූතා. සාවකභාසිතාති තෙසං තෙසං සාවකෙහි භාසිතා. සුස්සුසිස්සන්තීති අක්ඛරචිත්තතාය වෙච්ච සචනසම්පත්තියා ව අත්තමනා හුත්වා සාමණෙරදහරහික්ඛුමාතුගාමමහාගහපතිකාදයො ‘එස ධම්මකථිකො’ති සන්නිපතිත්වා සොතුකාමා හවිස්සන්ති. තස්මාති යස්මා තථාගතභාසිතා සුත්තන්තා අනුග්ගය්හමානා අන්තරධායන්ති, තස්මා. සත්තමං.

8. කලිඬගරසුත්තවණ්ණනා

230. අට්ඨමෙ කලිඬගරුපධානාති කලිඬගරසට්ඨකං සීසුපධානඤ්ඤෙව පාදුපධානඤ්ඤෙව කත්වා. අප්පමත්තාති සිප්පුග්ගහණෙ අප්පමත්තා. ආතාපිනොති උට්ඨානවීරියාතාපෙන යුත්තා. උපාසනස්මිත්ති සිප්පානං අභියොගෙ ආවරියානඤ්ඤෙව පයිරුපාසනෙ. තෙ කිර තදා පාතොව උට්ඨාය සිප්පසාලං ගච්ඡන්ති, තත්ථ සිප්පං උග්ගහෙත්වා සජ්ඣායාදීහි අභියොගං කත්වා මුඛං ධොවිත්වා යාගුපානාය ගච්ඡන්ති. යාගුං පිචිත්වා පුන සිප්පසාලං ගන්ත්වා සිප්පං ගණ්හිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තා පාතරාසාය ගච්ඡන්ති. කතපාතරාසා සමානා ‘මා පමාදෙන වීරං නිද්දොක්කමනං අහොසී’ති ඛදිරසට්ඨිකාසු සීසෙ ව පාදෙ ව උපදහිත්වා ථොකං නිපජ්ජිත්වා පුන සිප්පසාලං ගන්ත්වා සිප්පං ගහෙත්වා සජ්ඣායන්ති. සායං සජ්ඣායං කරොන්තා ව ගෙහං ගන්ත්වා භුත්තසායමාසා පයමයාමං සජ්ඣායං කත්වා සයනකාලෙ තථෙව කලිඬගරං උපධානං කත්වා සයන්ති. එවං තෙ අක්ඛණවෙධිනො වාලවෙධිනො ව අහෙසුං. ඉදං සන්ධායෙනං වුත්තං.

ඔතාරන්ති විවරං. ආරම්මණන්ති පච්චයං. පධානස්මිත්ති පධානභූමියං වීරියං කුරුමානා. පයමබොධියං කිර හික්ඛු හත්තකිච්චං කත්වාච කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්ති. තෙසං මනසිකරොන්තානංයෙව සූරියො අත්ථං ගච්ඡති. තෙ න්භායිත්වා පුන වඬිකමං ඔතරිත්වා පයමයාමං වඬිකමන්ති. තතො ‘මා වීරං නිද්දායිමිහා’ති

සරීරදරවනොදනත්ථං නිපජ්ජන්තා කට්ඨකණ්ඩං උපදහිත්වා නිපජ්ජන්ති, තෙ පුන පච්ඡිමයාමෙ වුට්ඨාය වඩ්ඤ්ඤං ඔතරන්ති. තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං. අයම්පි දීපො තිණ්ණං රාජුනං කාලෙ එකසණ්ඩනිග්ගොසො එකපධානභූමි අහොසි. නානාමුඛෙ පහටසණ්ඩ පිලිවිජ්ඣකාලියං ඔසරති, කල්‍යාණියං පහටසණ්ඩ නාගදීපෙ ඔසරති. “අයං හික්ඛු පුට්ඨජ්ජනො, අයං පුට්ඨජ්ජනො” ති අඩ්ගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතඛ්ඛො අහොසි. එකදිවසං සඛ්ඛෙ අරහත්තොව අහෙසුං. තස්මාති යස්මා කලිඨගරූපධානානං මාරො ආරම්මණං න ලහති, තස්මා. අට්ඨමං.

9. නාගසුත්තවණ්ණනා

231. නවමෙ අතිවෙලන්ති අතික්කන්තවෙලං කාලං අතික්කන්තජ්ජමාණං කාලං. කිම්ඛිගං පනාහන්ති අහං පන කිංකාරණා න උපසඩ්ධකම්ප්පාමි? හිසමුළාලන්ති හිසඤ්ඤෙව මුළාලඤ්ඤං. අඛිබ්බෙහත්වාති උද්ධරිත්වා. හිඩ්ධකච්ඡාපාති හත්ථීපොතකා. තෙ කිර අහිණ්හං හිඩ්ධකාරසද්දං කරොන්ති, තස්මා හිඩ්ධකච්ඡාපාති වුච්චන්ති. පසන්නාකාරං කරොන්තිති පසන්තෙහි කත්තඛ්ඛාකාරං කරොන්ති, චත්තාරො පච්චයෙ දෙන්ති. ධම්මං භාසන්තිති එකං ද්වෙ ජාතකානි වා සුත්තන්තෙ වා උග්ගණ්හිත්වා අසම්භින්නෙන සරෙන ධම්මං දෙසෙන්ති. පසන්නාකාරං කරොන්තිති තෙසං තාය දෙසනාය පසන්නා ගිහී පච්චයෙ දෙන්ති. නෙව වණ්ණාය හොති න බලායාති නෙව ගුණවණ්ණාය, න ඤාණබලාය හොති, ගුණවණ්ණෙ පන පරිභායන්තෙ සරීරවණ්ණොපි සරීරබලම්පි පරිභායති, තස්මා සරීරස්ස නෙව වණ්ණාය න බලාය හොති. නවමං.

10. බිළාරසුත්තවණ්ණනා

232. දසමෙ සන්ධිසමලසංකට්ඨරෙති එත්ථ සන්ධිති හින්තසරානං සන්ධි, සමලොති ගාමතො ගුප්තික්ඛමනමග්ගො, සංකට්ඨරන්ති සඩ්ධකාරට්ඨානං. මුදුමුසින්ති මුදුකං මුසිකං. වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති දෙසනා පඤ්ඤායති. දසමං.

11. සිඬගාලසුත්තවණ්ණනා

233. එකාදසමෙ යෙන යෙන ඉච්ඡතීති සො ජරසිඬගාලො ඉච්ඡතිච්ඡිතට්ඨානෙ ඉරියාපට්ඨකජ්ජනෙන සිතවාතූපවායනෙන ව අන්තරන්තරා චිත්තස්සාදම්පි ලහතීති දස්සෙති. සත්තපුත්තියපට්ඨකඤ්ඤාති ඉදං දෙවදත්තං සන්ධාය වුත්තං. සො හි එත්තකම්පි චිත්තස්සාදං අනාගතෙ අත්තභාවෙ න ලහිස්සතීති. එකාදසමං.

12. දුතියසිඬගාලසුත්තවණ්ණනා

234. ද්වාදසමෙ කතඤ්ඤානාති කතජානනං. කතවෙදිතාති කතවිසෙසජානනං. තත්ථිදං ජරසිඬගාලස්ස කතඤ්ඤාතාය චත්ථු – සත්ත කිර භාතරො ඛෙත්තං කසන්ති. තෙසං සඛ්ඛකනිට්ඨො ඛෙත්තපරියන්තෙ යත්වා ගාවො රක්ඛති. අට්ඨකං ජරසිඬගාලං අජගරො ගණ්හි, සො තං දිස්වා යට්ඨියා පොටෙත්වා විස්සජ්ජාපෙසි.

අපගරො සිඬිගාලං විස්සජ්ජේත්වා තමෙව ගණ්ඨි. සිඬිගාලො චිත්තෙසි – “මය්භං ඉමිනා ජීවිතං දිත්තං, අහම්පි ඉමස්ස දස්සාමි” ති යාගුසංස්ස උපරි යපිතං වාසිං මුඛෙන ඩංසිත්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. ඉතරෙ භාතරො දිස්වා, “සිඬිගාලො වාසිං හරති” ති අනුබන්ධිංසු. සො තෙහි දිට්ඨභාවං ඤත්වා වාසිං තස්ස සන්තිකෙ ඡඩ්ඛෙත්වා පලායි. ඉතරෙ ආගන්ත්වා කනිට්ඨං අපගරෙන ගහිතං දිස්වා වාසියා අපගරං ඡිත්තදිත්වා තං ගහෙත්වා අගමංසු. එවං ජරසිඬිගාලෙ සියා යා කාවි කතඤ්ඤතා කතවෙදිතා. සත්තපුත්තියපටිඤ්ඤෙති ඉදම්පි දෙවදත්තස්ස ආචාරමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති. ද්වාදසමං.

ඔපම්මසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛුසංයුත්තං

1. කොලිතසුත්තවණ්ණනා

235. භික්ඛුසංයුත්තස්ස පයමෙ, ආවුසොති සාවකානං ආලාපො. බුද්ධා හි භගවත්තො සාවකෙ ආලපන්තා, “භික්ඛවෙ” ති ආලපන්ති, සාවකා පන “බුද්ධෙහි සදිසා මා භොමා” ති, “ආවුසො” ති පයමං වත්වා පච්ඡා, “භික්ඛවෙ” ති භණන්ති. බුද්ධෙහි ච ආලපිතෙ භික්ඛුසංස්සො, “හන්තෙ” ති පටිවචනං දෙති සාවකෙහි, “ආවුසො” ති. අයං වුච්චතීති යස්මා දුතියජ්ඣානෙ විතක්කවිචාරා නිරුජ්ඣන්ති, යෙසං නිරොධා සද්දායනනං අප්පවත්තිං ගච්ඡති, තස්මා යදෙනං දුතියං ඥානං නාම, අයං වුච්චති “අරියානං තුණ්හිභාවො” ති. අයමෙත්ථ යොජනා. “ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හිභාවො” ති එත්ථ පන කම්මට්ඨානමනසිකාරොපි පයමජ්ඣානාදිනිපි අරියො තුණ්හිභාවොත්වෙව සඬ්ඛං ගතාති.

විතක්කසහගතාති විතක්කාරම්මණා. සඤ්ඤාමනසිකාරාති සඤ්ඤා ච මනසිකාරො ච. සමුදාවරන්තීති පවත්තන්ති. ථෙරස්ස කිර දුතියජ්ඣානං න පගුණං. අප්පස්ස තතො වුට්ඨිතස්ස විතක්කවිචාරා න සන්තතො උපට්ඨන්තිංසු. ඉච්චස්ස දුතියජ්ඣානම්පි සඤ්ඤාමනසිකාරාපි භානභාගියාව අහෙසුං, තං දස්සෙන්නො එවමාහ. සණ්ඨපෙහීති සම්මා යපෙහි. එකොදිභාවං කරොහීති එකග්ගං කරොහී. සමාදහාති සම්මා ආදහ ආරොපෙහි. මහාභිඤ්ඤතන්ති ඡළහිඤ්ඤතං. සත්ථා කිර ඉමිනා උපායෙන සත්ත දිවසෙ ථෙරස්ස භානභාගියං සමාධිං වඩ්ඪෙත්වා ථෙරං ඡළහිඤ්ඤතං පාපෙසි. පයමං.

2. උපතිස්සසුත්තවණ්ණනා

236. දුතියෙ අත්ථි නු ඛො තං කිඤ්චි ලොකස්මිත්ති ඉදං අතිඋළාරම්පි සත්තං වා සඬ්ඛාරං වා සන්ධාය වුත්තං. සත්ථුපි ඛොති ඉදං යස්මා ආනන්දත්ථෙරස්ස සත්ථරි අධිමත්තො ඡන්දො ච පෙමඤ්ච, තස්මා “කිං නු ඛො ඉමස්ස ථෙරස්ස සත්ථු විපරිණාමෙනපි සොකාදයො නුප්පජ්ජෙය්‍යු” ත්ති ජානනත්ථං පුච්ඡති? දීඝරත්තන්ති

සුකරබතලෙණදේවාරෙ දීඝනබපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තං
 දෙසිතදිවසතො පටියාය අතික්කන්තකාලං සන්ධායාහ. තස්මිඤ්ඤි දිවසෙ ථෙරස්ස
 ඉමෙ වට්ඨානුගතකිලෙසා සමුහතාති. දුතියං.

3. සටසුත්තවණ්ණනා

237. තතියෙ එකවිහාරෙති එකස්මිං ගබ්භෙ. තදා කිර බහු ආගන්තුකා භික්ඛු
 සන්තිපතිංසු. තස්මිං පරිවෙණග්ගෙන වා විහාරග්ගෙන වා සෙනාසනෙසු
 අපාපුණන්තෙසු ද්විත්තං ථෙරානං එකො ගබ්භො සම්පත්තො. තෙ දිවා
 පාටියෙක්කෙසු යානෙසු නිසිදන්ති, රත්තිං පන නෙසං අන්තරෙ විවරසාණිං
 පසාරෙන්නි. තෙ අත්තනො අත්තනො පත්තපත්තට්ඨානෙයෙව නිසිදන්ති. තෙන
 චුත්තං ‘එකවිහාරෙ’ති. ඔළාරිකෙනාති ඉදං ඔළාරිකාරම්මණතං සන්ධාය චුත්තං.
 දිබ්බවක්ඛුදිබ්බසොතධාතුචිහාරෙන හි සො විහාසි, තෙසඤ්ච
 රූපායතනසද්දායතනසඬ්ඛාතං ඔළාරිකං ආරම්මණං. ඉති දිබ්බවක්ඛුනා රූපස්ස
 දිට්ඨත්තා දිබ්බාය ව සොතධාතුයා සද්දස්ස සුත්තතා සො විහාරො ඔළාරිකො නාම
 ජාතො. දිබ්බවක්ඛු විසුජ්ඣිති හගවතො රූපදස්සනත්ථාය විසුජ්ඣං අහොසි. දිබ්බා ව
 සොතධාතුති සාපි හගවතො සද්දසුණනත්ථං විසුජ්ඣි. හගවතොපි ථෙරස්ස
 රූපදස්සනත්ථඤ්චෙව සද්දසුණනත්ථඤ්ච තදුභයං විසුජ්ඣි. තදා කිර ථෙරො ‘කථං
 නු ඛො එතරහි සත්ථා විහරති’ති ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා සත්ථාරං
 ඡෙතවනෙ විහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්තං. දිස්වා තස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං
 සුණි. සත්ථාපි තථෙව අකාසි. එවං තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිංසු වෙව, සද්දඤ්ච
 අස්සොසු.

ආරද්ධවීරියොති පරිපුණ්ණවීරියො පග්ගහිතවීරියො. යාවදෙව
 උපනික්ඛෙපනමත්තායාති තියොජනසහස්සවිත්ථාරස්ස හිමවතො සන්තිකෙ යපිතා
 සාසපමත්තා පාසාණසක්ඛරා ‘හිමවා නු ඛො මහා, අයං නු ඛො පාසාණසක්ඛරා’ති
 එවං යාව උපනික්ඛෙපනමත්තස්සෙව අත්ථාය හවෙය්‍යාති චුත්තං හොති. පරතොපි
 එසෙව නයො. කප්පන්ති ආයුකප්පං. ලොණසට්ඨායාති චක්කවාලමුඛවට්ටියා
 ආධාරකං කත්වා මුඛවට්ටියා බ්‍රහ්මලොකං ආභවිව යීතාය ලොණවාටියාති දස්සෙති.

ඉමෙ පන ථෙරා උපමං ආහරන්තා සරික්ඛකෙනෙව ව විජ්ජමානගුණෙන ව
 ආහරිංසු. කථං? අයඤ්ඤි ඉද්ධි නාම අච්චුග්ගතට්ඨෙයන වෙව විපුලට්ඨෙයන ව
 හිමවන්තසදිසා, පඤ්ඤා චතුර්මුකධම්මෙ අනුපවිසිත්වා යීතට්ඨෙයන
 සබ්බඛාඤ්ජනෙසු අනුපවිට්ඨලොණරසසදිසා. එවං තාව සරික්ඛකට්ඨෙයන ආහරිංසු.
 සමාධිලක්ඛණං පන මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස විභූතං පාකට්ඨං. කිඤ්චාපි
 සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අවිජ්ජමානඉද්ධි නාම නත්ථී, හගවතා පන ‘එතදග්ගං,
 හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’ති
 අයමෙව එතදග්ගෙ යපිතො. විපස්සනාලක්ඛණං පන සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විභූතං
 පාකට්ඨං. කිඤ්චාපි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්සාපි පඤ්ඤා අත්ථී, හගවතා පන
 ‘එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවකානං හික්ඛුනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං.

සාරිපුත්තෝ''ති (අ. නි. 1.189) අයමෙව එතදග්ගෙ යපිතො. තස්මා යථා එතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ධුරං න පාපුණන්ති, එවං විජ්ජමානගුණෙන ආහරිංසු. සමාධිලක්ඛණස්මිඤ්ඤි මහාමොග්ගල්ලානො නිජ්ජත්තිං ගතො, විපස්සනාලක්ඛණෙ සාරිපුත්තත්තට්ඨො, ද්විසුපි එතෙසු සම්මාසම්බුද්ධොති. තතියං.

4. නවසුත්තවණ්ණනා

238. චතුත්ථෙ අප්පොස්සුක්කොති නිරුස්සුක්කො. සඬ්ඝසායනීති විහරති. වෙය්‍යාවච්චන්ති විවරෙ කත්තබ්බකිච්චං. ආභිවෙතසිකානන්ති අභිවිත්තං උත්තමවිත්තං නිස්සිතානං. නිකාමලාභීති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජනසමත්ථතාය නිකාමලාභී. අකිච්ඡලාභීති ක්කානපාරිපන්ථිකෙ සුඛෙන වික්ඛම්භෙත්වා සමාපජ්ජනසමත්ථතාය අදුක්ඛලාභී. අකසිරලාභීති යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨානසමත්ථතාය විපුලලාභී, පගුණජ්ඣානොති අත්ථො. සිථිලමාරබ්භාති සිථිලවීරියං පවත්තෙත්වා. චතුත්ථං.

5. සුජාතසුත්තවණ්ණනා

239. පඤ්චමෙ අභිරුපොති අඤ්ඤාති රූපාති අතික්කන්තරුපො. දස්සනීයොති දට්ඨබ්බයුත්තො. පාසාදිකොති දස්සනෙන විත්තං පසාදෙතූං සමත්ථො. වණ්ණපොක්ඛරතායාති ඡවිවණ්ණසුන්දරතාය. පඤ්චමං.

6. ලකුණ්ඩකභද්දියසුත්තවණ්ණනා

240. ඡට්ඨෙ දුබ්බණ්ණන්ති විරූපසරිචණ්ණං. ඔකොට්ඨකන්ති රස්සං. පරිභූතරූපන්ති පමාණවසෙන පරිභූතජාතිකං. තං කිර ඡබ්බග්ගියා භික්ඛු, “ආවුසො භද්දිය, ආවුසො, භද්දියා”ති තත්ථ තත්ථ පරාමසිත්වා නානජ්ජකාරං කීළන්ති ආකඩ්ඪන්ති පරිකඩ්ඪන්ති. තෙන චුත්තං “පරිභූතරූප”න්ති. කස්මා පනෙස එවරූපො ජානො? අයං කිර අතීතෙ එකො මහාරාජා අහොසි, තස්ස මහල්ලකා ව මහල්ලකිත්ථියො ව පටිකුලා හොන්ති. සො සචෙ මහල්ලකෙ පස්සති, තෙසං වුළං යපාපෙත්වා කච්ඡං ඛන්ධාපෙත්වා යථාරූචි කීළාපෙති. මහල්ලකිත්ථියොපි දිස්වා තාසම්පි ඉච්ඡිතිච්ඡිතං විජ්ජකාරං කත්වා යථාරූචි කීළාපෙති. තෙසං පුත්තධීතාදීනං සන්තිකෙ මහාසාරජ්ජං උජ්ජජ්ජති. තස්ස පාපකිරියා පට්ඨතො පට්ඨාය ඡදෙවලොකෙ එකකොලාහලං අකාසී.

අථ සක්කො වින්තෙසි – “අයං අන්ධබාලො මහාජනං විහෙයෙති, කරිස්සාමස්ස නිග්ගහ”න්ති. සො මහල්ලකගාමියවණ්ණං කත්වා යානකෙ එකං තක්කවාටිං ආරොපෙත්වා යානං පෙසෙන්නො නගරං පවිසති. රාජාපි භත්ථිං ආරුය්හ නගරතො නික්ඛන්තො තං දිස්වා – “අයං මහල්ලකො තක්කයානකෙන අම්භාකං අභිමුඛො ආගච්ඡති, වාරෙථ වාරෙථා”ති ආහ. මනුස්සා ඉතො ටීතො ව පක්ඛන්දන්තාපි න පස්සන්ති. සක්කො හි “රාජාව මං පස්සතු, මා අඤ්ඤ”ති එවං අධිට්ඨති. අථ තෙසු මනුස්සෙසු “කහං, දෙව, කහං දෙවා”ති වදන්තෙසු එව රාජා

සහ හත්ථිනා වච්ඡො විය ධෙත්තා යානස්ස හෙට්ඨා පාවිසි. සක්කො තක්කවාටිං හින්දි.

රාජා සීසතො පට්ඨාය තක්කෙන කිලින්තසරීරො අහොසි. සො සරීරං උබ්බට්ටාපෙත්වා උය්‍යානපොක්ඛරණියං න්හත්වා අලඬිකතසරීරො නගරං පවිසන්තො පුත තං අද්දස. දිස්වා “අයං සො අම්හෙහි දිට්ඨමහල්ලකො පුත දිස්සති. වාරෙථ වාරෙථ න”න්ති ආහ. මනුස්සා “කහං, දෙව, කහං, දෙවා”ති ඉතො විතො ව විධාට්ඨසු. සො පට්ඨවිජ්ජකාරමෙව පුත පාපුණි. තස්මිං බණ්ණෙ සක්කො ගොණෙ ව යානඤ්ච අන්තරධාපෙත්වා ආකාසෙ යත්වා ආහ, “අන්ධබාල, ත්වං මයි තක්කවාණිජකො එසො”ති සඤ්ඤං කරොසි, සක්කොහං දෙවරාජා, “තචෙන පාපකිරියං නිවාරෙස්සාමි”ති ආගතො, “මා පුත එවරූපං අකාසි”ති සන්තප්පෙත්වා අගමාසි. ඉමිනා කම්මෙන සො දුබ්බණ්ණො අහොසි.

විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පනෙස විත්තපත්තකොකිලො නාම හුත්වා බෙමෙ මිගදායෙ වසන්තො එකදිවසං හිමවත්තං ගන්ත්වා මධුරං අම්බඵලං තුණ්ඩෙන ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තො හික්ඛුසඬ්ඝපරිවාරං සත්ථාරං දිස්වා වින්තෙසි – “අහං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු රිත්තකො තථාගතං පස්සාමි. අජ්ජ පන මෙ ඉමං අම්බපක්කං අත්ථි, දසබලස්ස තං දස්සාමි”ති ඔතරිත්වා ආකාසෙ වරති. සත්ථා තස්ස විත්තං ඤත්වා උපට්ඨාකං ඔලොකෙසි. සො පත්තං නීහරිත්වා දසබලං වන්දිත්වා සත්ථු හත්ථෙ යපෙසි. කොකිලො දසබලස්ස පත්තෙ අම්බපක්කං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා තත්ථෙව නිසිදිත්වා තං පරිභුඤ්ජි. කොකිලො පසන්නවිත්තො පුනප්පුනං දසබලස්ස ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා දසබලං වන්දිත්වා අත්තනො කුලාවකං ගන්ත්වා සත්තාහං පීතිසුබ්බෙනෙව විතිනාමෙසි. ඉමිනා කම්මෙන සරො මධුරො අහොසි.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන චෙතියෙ ආරද්ධෙ “කිංපමාණං කරොම? සත්තයොජනප්පමාණං. අතිමහත්තං එතං, ඡයොජනප්පමාණං කරොම. ඉදම්පි අතිමහත්තං, පඤ්චයොජනං කරොම, චතුයොජනං, තියොජනං, ද්වියොජන”න්ති. අයං තදා ජෙට්ඨකවඩ්ඪකී හුත්වා, “එවං, හො, අනාගතෙ සුඛපට්ඨගිතං කාතුං වට්ටති”ති වත්වා රජ්ජුං ආදාය පරික්ඛිපන්තො ගාවුතමත්තකෙ යත්වා, “එකෙකං මුඛං ගාවුතං හොතු, චෙතියං යොජනාවට්ටං යොජනුබ්බෙධං හවිස්සති”ති ආහ. තෙ තස්ස වචනෙ අට්ඨංසු. චෙතියං සත්තදිවසසත්තමාසාධිකෙහි සත්තහි සංවච්ඡරෙහි නිට්ඨිතං. ඉති අප්පමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අකාසිති. තෙන කම්මෙන ඔකොට්ඨකො ජාතො.

හත්ථයො පසදා මිගාති හත්ථිනො ව පසදමිගා ව. නත්ථි කායස්මිං තුල්‍යතාති කායස්මිං පමාණං නාම නත්ථි, අකාරණං කායපමාණන්ති අත්ථො. ඡට්ඨං.

7. විසාබසුත්තවණ්ණනා

241. සත්තමෙ පොරියා වාචායාති පුරවාසීනං නගරමනුස්සානං වාචාසදිසාය අපරිහීනක්ඛරපදාය මධුරවාචාය. විස්සට්ඨායාති අසන්දිද්ධාය අපලිබුද්ධාය,

පින්තසෙම්හෙහි අනුපහතයානි අත්ථො. අනෙලගලායානි යථා දන්ධමනුස්සා මුබෙන බෙළං ගළන්තෙන වාචං භාසන්ති, න එවරුපාය, අථ බො නිද්දොසාය විසදවාය. පරියාපන්නායානි චතුසච්චපරියාපන්නාය චත්තාරි සච්චානි අමුඤ්චිත්වා පචත්තාය. අනිස්සිතායානි වට්ටනිස්සිතං කත්වා අකථිතාය. ධම්මො හි ඉසිනං ධජොති නවවිධලොකුත්තරධම්මො ඉසිනං ධජො නාමාති. සත්තමං.

8. නන්දසුත්තවණ්ණනා

242. අට්ඨමෙ ආකොට්ඨපච්චාකොට්ඨානීති එකස්මිං පස්සෙ පාණිනා වා මුග්ගරෙන වා ආකොට්ඨෙන ආකොට්ඨානි, පරිවත්තෙත්වා ආකොට්ඨෙන පච්චාකොට්ඨානි. අඤ්ජෙත්වානි අඤ්ජනෙන පුරෙත්වා. අච්ඡං පත්තන්ති විජ්ජසන්නවණ්ණං මත්තිකාපත්තං. කස්මා පන ථෙරො එවමකාසිති? සත්ථු අජ්ඣාසයජානනත්ථං. එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘සචෙ සත්ථා ‘සොහති වත මෙ අයං කනිට්ඨභාතිකො’ ති වක්ඛති, යාවජීවං ඉමිනා වාකාරෙන වරිස්සාමි. සචෙ එත්ථ දොසං දස්සති, ඉමං ආකාරං පභාය සඬකාරවොළං ගහෙත්වා චීවරං කත්වා ධාරෙන්නො පරියන්තසෙනාසනෙ වසන්නො වරිස්සාමි’’ ති. අස්සසිති භවිස්සසි.

අඤ්ඤාතුඤ්ජෙනානි අභිලක්ඛිතෙසු ඉස්සරජනගෙහෙසු කටුකභණ්ඩසම්භාරං සුගන්ධං භොජනං පරියෙසන්නස්ස උඤ්ජො ඤාතුඤ්ජො නාම. සරපට්ඨාටියා පන ද්වාරෙ ධීතෙන ලද්ධං මිස්සකභොජනං අඤ්ඤාතුඤ්ජො නාම. අයම්ඨ අධිජ්ජෙතො. කාමෙසු අනපෙක්ඛිතන්ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු නිරපෙක්ඛං. ආරඤ්ඤිකො වානිආදි සබ්බං සමාදානවසෙනෙව චුත්තං. කාමෙසු ච අනපෙක්ඛොති ඉදං සුත්තං දෙවලොකෙ අච්ඡරායො දස්සෙත්වා ආගතෙන අපරභාගෙ කථිතං. ඉමස්ස කථිතදිවසතො පට්ඨාය ථෙරො සථෙන්නො වායමන්නො කතිපාහෙනෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙයො ජාතො. අට්ඨමං.

9. තිස්සසුත්තවණ්ණනා

243. නවමෙ දුම්මනොති උජ්ජන්නදොමනස්සො. කස්මා පනායං එවං දුක්ඛී දුම්මනො ජාතොති? ඛත්තියපබ්බජිතො හෙස, තෙන නං පබ්බාජෙත්වා දුපට්ඨසාටකං නිවාසාපෙත්වා වරචීවරං පාරුපෙත්වා අක්ඛිති අඤ්ජෙත්වා මනොසිලාතෙලෙන සීසං මක්ඛෙසුං. සො භික්ඛුසු රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානං ගතෙසු ‘‘භික්ඛුනා නාම විචිත්තොකාසෙ නිසිදිතබ්බ’’න්ති අජානන්නො භොජනසාලං ගන්ත්වා මහාපීඨං ආරුහිත්වා නිසිදි. දිසාවචරා ආගන්තුකා පංසුකුලිකා භික්ඛු ආගන්ත්වා, ‘‘ඉමිනාව නිභාරෙන රජොකිණ්ණෙහි ගත්තෙහි න සක්කා දසබ්බං පස්සිතුං. භණ්ඩකං තාව යථෙස්සාමා’’ති භොජනසාලං අගමංසු. සො තෙසු මහාථෙරෙසු ආගච්ඡන්තෙසු නිච්චලො නිසිදියෙව. අඤ්ඤෙ භික්ඛු ‘‘පාදවත්තං කරොම, තාලවණ්ඨෙට්ඨා ඛිජාමා’’ති ආපුච්ඡන්ති. අයං පන නිසින්නකොව ‘‘කතිවස්සත්ථා’’ති? පුච්ඡිත්වා, ‘‘මයං අවස්සිකා. තුම්හෙ පන කතිවස්සත්ථා’’ති? චුත්තෙ, ‘‘මයං අජ්ජ පබ්බජිතා’’ති ආහ. අථ නං භික්ඛු, ‘‘ආචුසො, අධුනා

ජින්නවුළොසි, අජ්ජාපි තෙ සීසමුලෙ උකාගන්ධො වායනියෙව, ත්වං නාම එත්තකෙසු වුඩ්ඞතරෙසු වත්තං ආපුච්ඡන්තෙසු නිස්සද්දො නිව්වලො නිසින්තො, අපච්චිමත්තම්පි තෙ නත්ථි, කස්ස සාසනෙ පබ්බජිතොසි” ති? පරිවාරෙත්වා තං වාචාසත්තීහි පහරන්තා “කිං ත්වං ඉණ්ටිටො වා භයට්ටො වා ජීවිතුං අසක්කොන්තො පබ්බජිතො” ති? ආහංසු. සො එකම්පි ටෙරං ඔලොකෙසි, තෙන “කිං මං ඔලොකෙසි මහල්ලකා” ති? වුත්තෙ අඤ්ඤං ඔලොකෙසි, තෙනපි තට්ථ වුත්තෙ අථස්ස “ඉමෙ මං පරිවාරෙත්වා වාචාසත්තීහි විජ්ඣන්ති” ති ඛත්තියමානො උප්පජ්ජි. අක්ඛිසු මණ්ඩණ්ණානි අස්සුනි සඤ්චරිංසු. තතො තෙ ආහ – “කස්ස සන්තිකං ආගතත්වා” ති. තෙ “කිං පන ත්වං ‘මය්හං සන්තිකං ආගතා’ ති? අම්භෙ මඤ්ඤසි ගිහිඛාඤ්ජනහට්ඨකා” ති වත්වා, “සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස සත්ථු සන්තිකං ආගතම්භා” ති ආහංසු. සො “මය්හං භාතු සන්තිකෙ ආගතා තුම්භෙ, යදි එවං ඉදානි වො ආගතමග්ගෙනෙව ගමනං කරස්සාමි” ති කුජ්ඣිත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ වින්තෙසි – “මයි ඉමිනාව නීභාරෙන ගතෙ සත්ථා එතෙ න නීභරාපෙස්සති” ති දුක්ඛී දුම්මනො අස්සුනි පචත්තයමානො අගමාසි. ඉමිනා කාරණෙන එස එවං ජාතොති.

වාචාසත්තීතොදකෙනාති වචනපතොදෙන. සඤ්ජම්භරිමකංසුනි සඤ්ජම්භරිතං නිරන්තරං පුටං අකංසු, උපරි විජ්ඣංසුනි වුත්තං හොති. වත්තාති පරෙ යදිච්ඡකං වදනියෙව. නො ව වචනක්ඛමොති පරෙසං වචනං ඛම්තුං න සක්කොති. ඉදානි තාව ත්වං ඉමිනා කොපෙන ඉමිනා වුත්තවාචාසත්තීතොදකෙන විද්ධො. අතීතෙ පන රට්ඨතො ව පබ්බාජිතොති. එවං වුත්තෙ, “කතරස්මිං කාලෙ භගවා” ති? හික්ඛු භගවන්තං යාචිංසු.

සත්ථා ආහ – අතීතෙ බාරාණසියං බාරාණසිරාජා රජ්ජං කාරෙසි. අට්ඨකො ජාතිමා, එකො මාතඤ්ඤාති ද්වෙ ඉසයො බාරාණසිං අගමංසු. තෙසු ජාතිමා පුරෙතරං ගන්ත්වා කුම්භකාරසාලායං නිසීදි. මාතඤ්ඤා තාපසො පච්ඡා ගන්ත්වා තත්ථ ඔකාසං යාචි කුම්භකාරො “අත්ථෙත්ථ පයමතරං පට්ටියො පබ්බජිතො, තං පුච්ඡා” ති ආහ. සො අත්තනො පරික්ඛාරං ගහෙත්වා සාලාය ද්වාරමුලෙ යත්වා, “අම්භාකම්පි ආචරිය එකරත්තිවාසාය ඔකාසං දෙවා” ති ආහ. “පච්ඡ, හො” ති. පට්ඨිත්වා නිසින්තං, “හො, කිං ගොන්තොසි” ති? පුච්ඡි. “චණ්ඩාලගොන්තොමහි” ති. “න සක්කා තයා සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසීදිතුං, එකමන්තං ගච්ඡා” ති. සො ව තත්ථෙව තිණසන්ථාරකං පත්ථරිත්වා නිපජ්ජි, ජාතිමා ද්වාරං නිස්සාය නිපජ්ජි. ඉතරො පස්සාවත්ථාය නික්ඛමන්තො තං උරස්මිං අක්කම්. “කො එසො” ති ව වුත්තෙ? “අහං ආචරියා” ති ආහ. “රෙ චණ්ඩාල, කිං අඤ්ඤතො මග්ගං න පස්සසි? අථ මෙ ආගන්ත්වා අක්කමසි” ති. “ආචරිය, අදිස්වා මෙ අක්කන්තොසි, ඛම මය්හ” ති. සො මහාපුරිසෙ ඛහි නික්ඛන්තෙ වින්තෙසි – “අයං පච්චාගච්ඡන්තොපි ඉතොව ආගමිස්සති” ති පරිවත්තෙත්වා නිපජ්ජි. මහාපුරිසොපි “ආචරියො ඉතො සීසං කත්වා නිපන්තො, පාදසම්පෙන ගමිස්සාමි” ති පට්ඨන්තො පුන උරස්මිංයෙව අක්කම්. “කො එසො” ති ව වුත්තෙ? “අහං ආචරියා” ති ආහ. “පයමං තාව තෙ අජානන්තෙන කතං, ඉදානි මං

සටන්තොව අකාසි, සූරියෙ තෙ උග්ගච්ඡන්තෙ සත්තධා මුද්ධා ඵලතු” ති සපි.
මහාපුරිසො කිඤ්චි අවත්වා පුරෙඅරුණෙයෙව සූරියං ගණ්ඨි, නාස්ස උග්ගන්තුං
අදාසි. මනුස්සා ව හත්ථිඅස්සාදයො ව පබ්බජ්ඣංසු.

මනුස්සා රාජකුලං ගන්ත්වා, “දෙව, සකලනගරෙ අප්පබ්බද්ධො නාම නත්ථි, න
ව අරුණුග්ගං පඤ්ඤායති, කින්ත්‍රු බො එත” ත්ති? තෙන හි නගරං පරිවිමංසථාති.
තෙ පරිවිමංසන්තා කුම්භකාරසාලායං ද්වෙ තාපසෙ දිස්වා, “ඉමෙසං එතං කම්මං
භවිස්සති” ති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රඤ්ඤො ව “පුච්ඡං තෙ” ති චුත්තා
ආගන්ත්වා ජාතිමන්තං පුච්ඡංසු – “තුම්භෙහි අන්ධකාරං කත” ත්ති. “න මයා කතං,
එස පන කුට්ඨෙලො ඡවො අනන්තමායො, තං පුච්ඡං” ති. තෙ ආගන්ත්වා
මහාපුරිසං පුච්ඡංසු – “තුම්භෙහි, හන්තෙ, අන්ධකාරං කත” ත්ති. “ආම අයං
ආවරියො මං අභිසපි, තස්මා මයා කත” ත්ති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං.
රාජාපි ආගන්ත්වා මහාපුරිසං “තුම්භෙහි කතං, හන්තෙ” ති? පුච්ඡි. “ආම,
මහාරාජා” ති. “කස්මා හන්තෙ” ති? “ඉමිනා අභිසපිතොමහි, සවෙ මං එසො
බ්මාපෙස්සති, සූරියං විස්සජ්ජෙස්සාමි” ති. රාජා “බ්මාපෙථ, හන්තෙ, එත” ත්ති
ආහ. ඉතරො “මාදියො ජාතිමා කිං ඵවරූපං චණ්ඩාලං බ්මාපෙස්සති? න
බ්මාපෙමි” ති.

අථ නං මනුස්සා “න කිං ත්වං අත්තනො රුටියා බ්මාපෙස්සසි” ති? චත්වා
හත්ථෙසු ව පාදෙසු ව ගහෙත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා “බ්මාපෙහි” ති ආහංසු.
සො නිස්සද්දො නිපජ්ජි. පුනපි නං “බ්මාපෙහි” ති ආහංසු. තතො “බ්ම මය්හං,
ආවරියා” ති ආහ. මහාපුරිසො “අහං තාව තුය්හං බ්මිත්වා සූරියං විස්සජ්ජෙස්සාමි,
සූරියෙ පන උග්ගතෙ තව සීසං සත්තධා ඵලිස්සති” ති චත්වා, “ඉමස්ස සීසප්පමාණං
මත්තිකාපිණ්ඩං මත්ථකෙ යපෙත්වා එතං නදියා ගලප්පමාණෙ උදකෙ යපෙථා” ති
ආහ. මනුස්සා තථා අකංසු. එත්තාවතා සරට්ඨකං රාජබලං සන්තිපති. මහාපුරිසො
සූරියං මුඤ්චි. සූරියරස්මි ආගන්ත්වා මත්තිකාපිණ්ඩං පහරි. සො සත්තධා භිජ්ජි.
තාවදෙව සො නිමුජ්ජිත්වා එකෙන තිත්ථෙන උත්තරිත්වා පලායි. සත්ථා ඉමං චත්ථුං
ආහරිත්වා, “ඉදානි තාව ත්වං භික්ඛුනං සන්තිකෙ පරිභාසං ලභසි, පුබ්බෙපි ඉමං
කොධං නිස්සාය රට්ඨතො පබ්බාජිතො” ති අනුසන්ධිං සටන්තො අථ නං ඔවදන්තො
න බො තෙ තං තිස්ස පතිරූපන්තිආදිමාහ. නවමං.

10. ථෙරනාමකසුත්තවණ්ණනා

244. දසමෙ වණ්ණවාදීති ආනිසංසවාදී. යං අතීතං තං පභිනන්ති අතීතෙ
බන්ධපඤ්චකෙ ඡන්දරාගප්පහානෙන තං පභිනං නාම හොති. අනාගතන්ති
අනාගතමිපි බන්ධපඤ්චකං තත්ථ ඡන්දරාගපට්ඨිස්සග්ගෙන පට්ඨිස්සට්ඨං නාම
හොති. සබ්බාභිභූන්ති සබ්බා බන්ධායතනධාතුයො ව තයො භවෙ ව අභිභවිත්වා
ධීතං. සබ්බවිදුන්ති තං චුත්තජ්ජකාරං සබ්බං විදිතං පාකටං කත්වා ධීතං. සබ්බෙසු
ධම්මෙසු තෙස්වෙව ධම්මෙසු තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි අනුපලිත්තං. සබ්බඤ්ජනන්ති

තදෙව සබ්බං තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන ජහිත්වා යීතං. තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තන්ති තණ්හක්ඛයසඬ්ඛානෙ නිබ්බානෙ තදාරම්මණාය විමුත්තියා විමුත්තං. දසමං.

11. මහාකප්පිනසුත්තවණ්ණනා

245. එකාදසමෙ මහාකප්පිනොති එවංනාමකො අභිඤ්ඤාබලප්පත්තො අසීතිමහාසාවකානං අබ්භන්තරො මහාපෙරො. සො කිර ගිහිකාලෙ කුක්කුට්ඨනීතගරෙ තියොජනසතිකං රජ්ජං අකාසි. පච්ඡිමභවිකත්තා පන තථාරූපං සාසනං සොතුං ඔභිතසොතො විවරති. අපෙකදිවසං අමච්චසහස්සපරිවුතො උය්‍යානකීළිකං අගමාසි. තදා ව මජ්ඣිමදෙසතො ජඩ්ඝවාණිජා තං නගරං ගන්ත්වා, හණ්ඩං පටිසාමෙත්වා, “රාජානං පස්සිස්සාමා”ති පණ්ණාකාරහත්ථා රාජකුලද්වාරං ගන්ත්වා, “රාජා උය්‍යානං ගතො”ති සුත්වා, උය්‍යානං ගන්ත්වා, ද්වාලෙ යීතා, පටිභාරස්ස ආරොවයිංසු. අථ රඤ්ඤො නිවෙදිතෙ රාජා පක්කොසාපෙත්වා නිය්‍යාතිතපණ්ණාකාරෙ වන්දිත්වා යීතෙ, “තාතා, කුතො ආගතත්ථා”ති? පුච්ඡි. “සාවත්ථිතො දෙවා”ති. “කච්චි වො රට්ඨං සුභික්ඛං, ධම්මිකො රාජා”ති? “ආම, දෙවා”ති. “අත්ථි පන තුම්භාකං දෙසෙ කිඤ්චි සාසන”න්ති? “අත්ථි, දෙව, න පන සක්කා උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි කපෙතු”න්ති. රාජා සුවණ්ණහිඬගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං චික්ඛාලෙත්වා දසබ්බාහිමුඛා අඤ්ජලිං පග්ගණ්හිත්වා, “දෙව, අම්භාකං දෙසෙ බුද්ධරතනං නාම උප්පන්න”න්ති ආහංසු. රඤ්ඤො “බුද්ධො”ති වචනෙ සුතමත්තෙ සකලසරීරං ඵරමානා පීති උප්පජ්ජි. තතො “බුද්ධොති, තාතා, වද්ථා”ති? ආහ. “බුද්ධොති දෙව වද්ධාමා”ති. එවං තික්ඛත්තුං වදාපෙත්වා, “බුද්ධොති පදං අපරිමාණං, නාස්ස සක්කා පරිමාණං කාතු”න්ති තස්මිංයෙව පසන්නො සතසහස්සං දත්වා පුන “අඤ්ඤං කිං සාසන”න්ති? පුච්ඡි. “දෙව ධම්මරතනං නාම උප්පන්න”න්ති. තම්පි සුත්වා තපෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා පුන “අඤ්ඤං කිං සාසන”න්ති? පුච්ඡි. “සඬ්ඝරතනං දෙව උප්පන්න”න්ති. තම්පි සුත්වා තපෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා දින්නභාවං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා, “තාතා, දෙවියා සන්තිකං ගච්ඡාමා”ති පෙසෙසි. තෙසු ගතෙසු අමච්චෙ පුච්ඡි, “තාතා, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්භෙ කිං කරිස්සාමා”ති? “දෙව තුම්භෙ කිං කරිතුකාමා”ති? “අහං පබ්බජිස්සාමි”ති. “මයම්පි පබ්බජිස්සාමා”ති. තෙ සබ්බෙපි සරං වා කුටුම්භං වා අනපලොකෙත්වා යෙ අස්සෙ ආරුය්හ ගතා, තෙහෙව නික්ඛමිංසු.

වාණිජා අනොජාදෙවියා සන්තිකං ගන්ත්වා පණ්ණං දස්සෙසුං. සා වාවෙත්වා “රඤ්ඤො තුම්භාකං බහු කභාපණා දින්නා, කිං තුම්භෙහි කතං, තාතා”ති? පුච්ඡි. “පියසාසනං දෙව ආනිත”න්ති. “අම්භෙපි සක්කා, තාතා, සුභාපෙතු”න්ති. “සක්කා දෙව, උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි පන වත්තුං න සක්කා”ති. සා සුවණ්ණහිඬගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං චික්ඛාලෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචිතනයෙනෙව ආරොවෙසුං. සාපි සුත්වා උප්පන්නපාමොජ්ජා තෙනෙව නයෙන එකෙකස්මිං පදෙ තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පටිඤ්ඤාගණනාය තීණි තීණි කර්වා නවසතසහස්සානි අදාසි. වාණිජා සබ්බානිපි ද්වාදසසතසහස්සානි ලභිංසු. අථ නෙ

“රාජා කහං, තාතා” ති, පුච්ඡි. “පබ්බජිස්සාමීති නික්ඛන්තො දෙවි” ති. “තෙන හි, තාතා, තුම්හෙ ගච්ඡාමි” ති තෙ උයොපාපෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං ගතානං අමච්චානං මාතුගාමෙ පක්කොසාපෙත්වා, “තුම්හෙ අත්තනො සාමිකානං ගතට්ඨානං ඡානාථ අම්මා” ති පුච්ඡි. “ඡානාම අයො, රඤ්ඤා සද්ධිං උයානානිලිකං ගතා” ති. ආම ගතා, තත්ථ පන ගන්ත්වා, “බුද්ධො උප්පන්තො, ධම්මො උප්පන්තො, සඬ්ඝො උප්පන්තො” ති සුත්වා, “දසබ්බසංස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා” ති ගතා. “තුම්හෙ කිං කර්ස්සාමි” ති? “තුම්හෙ පන අයො කිං කර්තුකාමා” ති? “අහං පබ්බජිස්සාමි, න තෙහි චන්තවමනං ජීවිතග්ගෙ යපෙය්‍ය” න්ති. “යදි එවං, මයම්පි පබ්බජිස්සාමා” ති සබ්බා රටෙ යොජාපෙත්වා නික්ඛමිංසු.

රාජාපි අමච්චසහස්සෙන සද්ධිං ගඬ්ගාය තීරං පාපුණි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ගඬ්ගා පුරා හොති. අථ නං දිස්වා, “අයං ගඬ්ගා පුරා චණ්ඩමච්ඡාකිණ්ණා, අම්හෙහි සද්ධිං ආගතා දාසා වා මනුස්සා වා නත්ථි, යෙ නො නාවං වා උඵම්පං වා කර්වා දදෙය්‍යුං, එතස්ස පන සත්ථු ගුණා නාම හෙට්ඨා අවිචිතො උපරි යාව භවග්ගා පත්ථා, සචෙ එස සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, ඉමෙසං අස්සානං බුරුපිට්ඨානි මා තෙමෙත්තු” ති උදකපිට්ඨෙන අස්සෙ පක්ඛන්දාපෙසුං. එකඅස්සස්සාපි බුරුපිට්ඨමත්තං න තෙමි, රාජමග්ගෙන ගච්ඡන්තා විය පරතීරං පත්වා පුරතො අඤ්ඤං මහානදිං පාපුණිංසු. තත්ථ අඤ්ඤා සච්චකිරියා නත්ථි, තාය එව සච්චකිරියාය තම්පි අඬ්ඬයොජනවිත්ථාරං නදිං අතික්කමිංසු. අථ තතියං චන්දහාගං නාම මහානදිං පත්වා තම්පි තාය එව සච්චකිරියාය අතික්කමිංසු.

සත්ථාපි තංදිවසං පච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිනො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො “අජ්ජ මහාකප්පිනො තියොජනසතිකං රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සපරිවාරො මම සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ආගච්ඡති” ති දිස්වා, “මයා තෙසං පච්චුග්ගමනං කාතුං යුත්ත” න්ති පාතොව සරීරපට්ඨග්ගනං කර්වා, හික්ඛුසඬ්ඝපරිවාරො සාවත්ථියං පිණ්ඩාය වරින්වා, පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපට්ඨකන්තො සයමෙව පත්තවීවරං ගහෙන්වා, ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දහාගාය නදියා තීරෙ තෙසං උත්තරණතිත්ථස්ස අභිමුඛෙ යානෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථි, තත්ථ පල්ලඬ්ඛකෙන නිසිදිත්වා පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙසි. තෙ තෙන තිත්ථෙන උත්තරන්තා ව ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ව විධාවන්ති යො ඔලොකෙන්තා දසබ්බසංස පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං දිස්වා, “යං සත්ථාරං උද්දිස්ස මයං පබ්බජිතා, අද්ධා සො එසො” ති දස්සනෙනෙව නිට්ඨං ගන්ත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනතා චන්දමානා ආගම්ම සත්ථාරං චන්දිංසු. රාජා ගොජ්ඣකෙසු ගහෙන්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමත්තං නිසිදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන. සත්ථා තෙසං ධම්මං කටෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා “පුබ්බෙ ඉමෙ වීරදානස්ස දින්තන්තා අත්තනො වීරානි ගහෙන්වා ආගතා” ති සුවණ්ණචණ්ණං හත්ථං පසාරෙන්වා, “එථ හික්ඛවො ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, වරථ බ්‍රහ්මචරියං සම්මා

දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා”ති ආහ. සාව තෙසං ආයස්මන්තානං පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අහොසි, වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය සත්ථාරං පරිවාරයිංසු.

අනොජාපි දෙවි රථසහස්සපරිවාරා ගඬිගාතිරං පත්වා රඤ්ඤො අත්ථාය ආහතං නාවං වා උළුම්පං වා අදිස්වා අත්තනො ඛ්‍යත්තතාය චින්තෙසි – “රාජා සච්චකිරියං කත්වා ගතො භවිස්සති, සො පන සත්ථා න කෙවලං තෙසංයෙව අත්ථාය නිබ්බත්තො, සථෙ සො සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, අම්භාකං රථා මා උදකෙ නිමුජ්ජිංසු”ති උදකපිට්ඨෙ රථෙ පක්ඛන්දාපෙසි. රථානං නෙමිච්චිමත්තම්පි න තෙමි. දුතියතතියනදීපි තෙනෙව සච්චකාරෙන උත්තරමානායෙව නිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ සත්ථාරං අද්දස. සත්ථා “ඉමාසං අත්තනො සාමිකෙ පස්සන්තිනං ඡන්දරාගො උප්පජ්ජිත්වා මග්ගඵලානං අන්තරායං කරෙය්‍ය, සො ඵවං කාතුං න සක්ඛිස්සති”ති යථා අඤ්ඤමඤ්ඤෙ න පස්සන්ති, තථා අකාසි. තා සබ්බාපි තිත්ථනො උත්තරිත්වා දසබලං වන්දිත්වා නිසිදිංසු. සත්ථා තාසං ධම්මං කථෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බාපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤමඤ්ඤෙ පස්සිංසු. සත්ථා “උප්පලවණ්ණා ආගච්ඡතු”ති චින්තෙසි. ථෙරි ආගන්ත්වා සබ්බා පබ්බාපෙත්වා ආදාය භික්ඛුනීනං උපස්සයං ගතා. සත්ථා භික්ඛුසහස්සං ගහෙත්වා ආකාසෙන ඡෙතවනං අගමාසි. ඉමං සන්ධායෙන චුත්තං – “මහාකප්පිනොති ඵවං නාමකො අභිඤ්ඤාබලප්පත්තො අසීතිමහාසාවකානං අබ්භන්තරො මහාථෙරො”ති.

ජනෙතස්මිත්ති ජනිතෙ පජායාති අත්ථො. යෙ ගොත්තපට්ඨාරිනොති යෙ “මයං වාසෙට්ඨා ගොතමා”ති ගොත්තං පටිසරන්ති පටිජානන්ති, තෙසං ඛත්තියො සෙට්ඨොති අත්ථො. විජ්ජාවරණසම්පන්නොති අට්ඨහි විජ්ජාහි වෙව පන්තරසධම්මහෙදෙන වරණෙන ව සමන්තාගතො. තපතීති විරොචති. කුමාසි තපති බ්‍රාහ්මණොති ඛිණාසවබ්‍රාහ්මණො දුට්ඨෙන කුමානෙන කුමායමානො තපති විරොචති. තස්මිං පන බණ්ණ කාලුදායිත්ථෙරො දුට්ඨෙන කුමානෙන කුමායමානො අවිදුරෙ නිසින්තො හොති. බුද්ධො තපතීති සබ්බඤ්ඤබුද්ධො විරොචති. සබ්බමඬිගලගාථා කිරෙසා. භාතිකරාජා කිර ඵකං පූජං කාරෙත්වා ආවරියකං ආහ – “තීහි රතනෙහි අමුත්තං ඵකං ජයමඬිගලං වදා”ති. සො තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා ඉමං ගාථං වදන්තො “දිවා තපති ආදිච්චො”ති වත්වා අත්ථඬිගමෙත්තස්ස සූරියස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. “රත්තිමාහාති වන්දිමා”ති, උට්ඨහන්තස්ස වන්දස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. “සන්තද්ධො ඛත්තියො තපති”ති රඤ්ඤො අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. “කුමාසි තපති බ්‍රාහ්මණො”ති භික්ඛුසඬිසස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. “බුද්ධො තපති තෙජසා”ති වත්වා පන මහාවෙතියස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. අථ නං රාජා “මා හත්ථං ඔතාරෙහි”ති උක්ඛිත්තස්මිංයෙව හත්ථෙ සහස්සං යථෙසි. ඵකාදසමං.

12. සභායකසුත්තවණ්ණනා

246. ද්වාදසමෙ විරරත්තංසමෙතිකාති දීසරත්තං සංසන්දිත්වා සමෙත්වා ඨිතලද්ධිනො. තෙ කිර පඤ්චජාතිසතාති ඵකතොව විවරිංසු. සමෙති නෙසං

සද්ධම්මොති ඉදානි ඉමෙසං අයං සාසනධම්මො සංසන්දති සමෙති. ධම්මෙ
බුද්ධජපවෙදිතෙති බුද්ධෙන පවෙදිතෙ ධම්මෙ එතෙසං සාසනධම්මො සොහතීති
අත්ථො. සුවිනීකා කප්පිනෙතාති අත්තනො උපජ්ඣායෙන අරියජපවෙදිතෙ ධම්මෙ
සුට්ඨු විනීකා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. ද්වාදසමං.

භික්ඛුසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථජපකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

නිදානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.